CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

7.2

वाराणसी-5

श्री

(हिंदुस्थानी संगीत पद्धति)

क्रमिक पुस्तकमालिका.

सहावें पुस्तक

प्रकाशक व सहसंपादक
चन्द्र सीताराम सुकथनकर, एम्.ए., एल्एल्.बी.,
सॉलिसिटर, मुंबई.

आवृत्ति पहिली

सन १९३७.

किंमत रु. ४

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0: In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

आ: ३/७४
आम्नाय–ग्रन्थालय,
भरतनिधि, कराँची
भारतपती-5

प्रस्तावना

क्रमिक पुस्तक मालिकेच्या पांचव्या पुस्तकांत एकंदर दहा थाटांपैकीं पहिल्या पांच थाटांतील ६८ अप्रसिद्ध राग, व त्यांतील कै. विष्णु नारायण भातखंडे यांनीं ठिकठिकाणीं फिरून गोळा केलेल्या २५५ खानदानी चिजा दिल्या गेल्या. राहिलेल्या पांच थाटांतील ६८ अप्रसिद्ध राग व त्यांतील २३७ खानदानी चिजा या पुस्तकांत दिल्या जात आहेत. याप्रमाणें ग्रंथकारांनीं मालिकेच्या पहिल्या चार पुस्तकांत, प्रसिद्ध ४५ रागांत प्रसिद्ध केलेल्या सरासरी सव्वा तेराशें चिजा, व त्यांच्या निधनानंतर मालिकेच्या पांचव्या व या सहाव्या पुस्तकांत प्रसिद्ध झालेल्या अप्रसिद्ध १३६ रागांतील सरासरी पांचशें चिजा, मिळून जवळजवळ अठराशें अमूल्य चिजांचा सांठा जनतेच्या स्वाधीन आदरपूर्वक केला आहे. " अखिल भारत संगीत परिषदांत " ज्या मल्लार, सारंग व तोडी प्रकारांचीं रागस्वरूपें बहुमतांनीं निश्चित केलीं गेलीं, ते सर्व प्रकार या सहाव्या पुस्तकांत ग्रथित झाले आहेत.

परमपूज्य गुरुवर्यांनीं आपल्या हयातींत माझ्यावर टाकिलेली ही अत्यंत महत्वाची कामगिरी अशा तऱ्हेनीं पुरी होत असल्यामुळें मला आनंद होत आहे. "हिंदुस्थानी संगीत पद्धति" रूपी जो आधुनिक "संगीत रत्नाकर" कै० गुरुवर्यांनीं या अवनितलावर आणिला, त्याचें मंथन करून, आटोपशीर, शाळा व कॉलेजांत सहज शिकवितां येण्याजोगें ७००–८०० पानांचें सार तयार करण्याकडे मला आतां एकाग्रतेनें वळतां येईल; व तें सार या देशांत प्रचलित असलेल्या मुख्य भाषांत भाषांतरित करून फैलावलें म्हणजे मी कृतकृत्य होईन. कार्यबाहुल्यामुळें हें काम जरी मला जितक्या झपाट्यानें पुरें करावयाला हवें आहे, तितकें करितां आलें नाहीं, तरी त्यांच्या उज्ज्वल चारित्र्य-स्फूर्तीनें हें काम मी तडीस नेईन अशी मला उमेद आहे;

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

व माझ्या हातांनीं तें त्यांनीं पुरें करवून घ्यावें अशी त्यांच्या चरणांपाशीं माझी प्रार्थना आहे.

संपादकद्वयांनीं चिजांच्या आधीं दिलेलीं रागांचीं स्वरूपें, चलन, उठाव वगैरे, व सुरवातीची प्रस्तावना व शेवटीं दिलेले स्वर-विस्तार अत्यंत परिश्रम-पूर्वक तयार केले आहेत. जवळ जवळ असलेलीं राग-स्वरूपें, स्वरूप-वर्णनांत व स्वर-विस्तारांत भिन्न ठेवून दाखविणें हें किती कौशल्याचें काम आहे, हें तें करण्याचा प्रयत्न केल्याशिवाय समजणार नाहीं. अगदीं सारखीं भासणारीं राग-स्वरूपें विशिष्ट स्वर-विन्यासांमुळें, किंवा वादी-भेदानें, किंवा इतर तऱ्हेनें निराळीं ठेविणें, याचेंच नांव 'पद्धति'; व ही पद्धति रोमांरोमांत भिनलेली असल्या शिवाय तें कार्य होणार नाहीं. वर्षानुवर्षें कै० गुरुवर्यांच्या सान्निध्यांत घालविल्यामुळें, संपादकद्वयांनीं हें काम चोख पार पाडलें, यांत नवल नाहीं; व त्याबद्दल त्यांचा गौरव करावा तेवढा थोडाच आहे. सुरवातीस प्रस्तावनेंत दिलेली माहिती फारच उपयुक्त आहे, व तिचा वाचक विचार करून, **पद्धतशीर** गायनवादनाकडे लक्ष लावतील अशी उमेद आहे.

पूर्वीं "गीतमालिका" या नांवानें ग्रंथकारांनीं प्रसिद्ध केलेल्या पुस्तकांत आलेल्या बहुतेक चिजा क्रमिक पुस्तक मालिकेच्या निरनिराळ्या भागांत समाविष्ट केल्या आहेत; त्यामुळें त्या चिजा "गीतमालिका" या रूपानें छापण्याची आवश्यकता राहिली नाहीं. क्रमिक पुस्तक मालिकेच्या सहाही भागांत छापल्या गेलेल्या सरासरी अठराशें चिजांची रागानुक्रमानें व वर्णानुक्रमानें एक सूची मी आतां तयार करीत आहें. तिच्यामुळें अमुक एक चीज कोणत्या रागांत आहे व क्रमिक पुस्तक मालिकेच्या कोठल्या भागांत कोठल्या पानांवर आहे, हें वाचकांस ताबडतोब मिळेल व अभ्यास तेवढा सोपा होईल.

कै. गुरुवर्यांनीं संगीतामृत घरोघरीं पोहोंचतें करण्यासाठीं अत्यंत परिश्रम करून, गेल्या वीस पंचवीस वर्षांत जे प्रयत्न केले, त्यांचीं फळें हळु हळु

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

देशभर दिसत आहेत. एके काळीं संगीताविषयीं जें औदासिन्य होतें, तें अनिष्ट धुक्यासारखें देशावरून उडून जात चाललें आहे; व गीतानंदाचा प्रकाश चहूंकडे फैलावत जाऊन, जिकडे तिकडे संगीताविषयीं अत्यंत उत्साह व आनंद दृग्गोचर होत आहे. शहरोशहरीं, सालानुसाल संगीत परिषद होत असून, मुलांमुलींच्या तोंडीं देखील खानदानी चिजा ऐकूं येत आहेत; यामुळें त्यांच्या स्वर्गस्थ आत्म्यास अवर्णनीय आनंद होत असेल यांत संशय नाहीं; व याप्रमाणें संगीत—देवालयाचा केला गेलेला जीर्णोद्धार चिरस्थायी करण्याची जबाबदारी अर्थात या व पुढील पिढ्यांवर आहे. त्यांचा मुख्य बाणा शास्त्रशुद्ध गायनवादन हाच होता. प्रत्येक रागस्वरूपाचें सूक्ष्म व मार्मिक परिक्षण करून, त्यांनीं आपल्या "हिंदुस्थानी संगीत पद्धति" ग्रंथांत, कसलेल्या रसायनशास्त्र्यासारखें पृथक्करण करून दाखविलें आहे. जिज्ञासु व रसिक वाचकांनी तीं वर्णनें अवश्य वाचून, मनन करून, आत्मसात् करावी, व त्याच ढंगानें आपलें गायनवादन शास्त्रशुद्ध ठेवावें असा प्रेमपूर्वक आग्रह आहे. नुसतें गळा फ़िरेल तशा तानांच्या लकेऱ्या फेकण्यांत कौशल्य नसतें; पण त्याच तानेस शास्त्रशुद्ध वळण दिलें तर ती अवर्णनीय आनंद उत्पन्न करूं शकते. आपण आपल्या गायनवादनानें श्रोत्यांची अभिरुची वळवीत असतों, ही गोष्ट कलावंतानें विसरून चालणार नाहीं; व श्रोत्यांची रुची भ्रष्ट करणें, हें शास्त्रदृष्ट्या अश्लाघ्य आहे. मनुष्याच्या अनियंत्रित हातवाऱ्यांत, आणि नर्तकाच्या वळणदार अंगविक्षेपांत किती फरक असतो हें कोणालाही समजेल. याच कारणास्तव प्रत्येक विद्यार्थ्यानें, अत्यंत मेहनत करून गळ्यावर किंवा वाद्यावर पूर्ण काबू मिळविला पाहिजे; व शुद्ध रागस्वरूप कायम नजरेपुढें ठेवून, या मूर्तीचा किंवा त्या रसाचा भंग होऊं न देतां आपलें गायनवादन केलें पाहिजे. याचा अर्थ असा नाहीं कीं, कोणी नवीन रागस्वरूपनिर्मितीला पायबंद घालत आहे. तशी निर्मिती जबाबदार कलावंतांनीं राग-नियमांकडे व गीत-नियमांकडे लक्ष लावून केल्यास, तें संगीत परिवर्तन दृष्ट्या, इष्टच आहे. पण अशी रागरचना चालेल तों ग्रंथाधारानेंच व्हावी.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

हीं दोन्हीं पुस्तकें मुंबई वैभव छापखान्याचे चालक रा. रा. भास्करराव सिद्धये यांनीं अल्पावधींत व परिश्रमपूर्वक छापून दिल्याबद्दल मी त्यांचा फार आभारी आहें.

कै. गुरुवर्यांनां दिवंगत होऊन नुकतेंच एक वर्ष पुरें झालें. येवढ्यांत त्यांचीं हीं शेवटचीं दोन्ही पुस्तकें छापून निघालीं, म्हणून मला आनंद होत आहे. दयाघन परमेश्वरानें त्यांची आयुर्मर्यादा थोडीशी वाढवून, हीं दोन्हीं पुस्तकें त्यांनां या मृत्युलोकींच दाखविलीं असतीं, तर माझ्या आनंदांत कल्पनातीत भर पडली असती. परंतु भवितव्यतेपुढें सर्वांनीं मान लवविलीच पाहिजे.

येवढी प्रस्तावना करून, हा ग्रंथ मी आज बलिप्रतिपदेच्या सुमुहूर्तावर जनताकरकमलीं ठेवून, वाचकांची रजा घेतों.

शांताराम हाउस, वाळकेश्वर, मुंबई
२ नोव्हेंबर १९३७, बलिप्रतिपदा,
कार्तिक शुद्ध १ शके १८५९

भालचंद्र सि. सुकथनकर
प्रकाशक व सह-संपादक

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

ग्रंथकार : पंडित विष्णु नारायण भातखंडे, बी. ए., एल्एल्. बी.

(" चतुर पंडित ")

जन्म : गोकुलाष्टमी शके १७८२
ता. १० ऑगष्ट १८६०

मृत्यु : गणेशचतुर्थी शके १८५८
ता. १९ सप्टेंबर १९३६

" मद्भक्ता : यत्र गायंते तत्र तिष्ठामि नारद "

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

आम्नाय-ग्रन्थालय,
भरतनिधि, करौंदी
वाराणसी-5

वस्तुसंग्रह.

	पृष्ठ
नाम–पृष्ठ (टायटल् पेज)	१
प्रस्तावना	३ ते ६
ग्रंथकाराचें छायाचित्र	६ समोर
वस्तुसंग्रह	७ ते ८
शिक्षकांस सूचना	९
पुस्तकांत आलेल्या चिन्हांचा खुलासा	१०
क्रमिक पुस्तकांतील तालांच्या मात्रा व बोल	११ ते १३
पुस्तकांत आलेल्या रागांची अनुक्रमणिका	१५ ते १६
शास्त्रीय माहिती	
मंगलाचरण	१
विषय प्रवेश	२ ते ३
प्राचीन व मध्यकालीन संगीतांत होत जाणारा फरक	४
गेल्या शेंदोनशें वर्षांतील प्राकृत व उर्दु संगीत ग्रंथ	४
मध्यकालांतील राग वर्गीकरणें	५
आजकालचा श्रुति-स्वरवाद	५ ते ७
रागाची व्याख्या व तींतील " स्वर ", व " वर्ण " या शब्दांचें महत्व " जाति " हें निबद्धगान असावें	७
रागालाप	७
वादि-संवादि	८
राग गायन म्हणजे काय?	८
आवाजाची कसरत, व तानालाप	९ ते १०
रागदारी संगीताचा परिणाम सर्वसाधारण श्रोत्यांवर व्हावा तसा होत नाहीं याचीं कारणें	१० ते ११
संगीतांत शब्दांचें महत्व	१२ ते १३
संगीताचें मराठीकरण	१३ ते १५
अभिरुचि	१५ ते १७
आजकालच्या परिस्थितिचा मैफलीवर परिणाम	१७ ते १८
संगीत विद्यार्थ्यांची प्रगति	१८ ते १९

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग व रस ... ... १९ ते २२
रागदारींत संसारिक जीवनाचें दिग्दर्शन २२
संगीत व्यवसायी लोकांचे वर्ग ... ... २२ ते २३
वाग्गेयकार २३
कलावन्त २३
संगीतशिक्षक ... ... २४ ते २६
संगीतशास्त्रकार २६
आवाजाच्या धर्माला अनुसरून विद्यार्थ्यांचे वर्ग ... ... २७ ते २९
संगीत संस्था ... ... २९ ते ३०

चीजांचा संग्रह

मारवा थाटांतील अप्रसिद्ध रागांतील चीजा (३६) ... १ ते ६७
काफी „ „ „ „ (१३५) ६९ ते २९४; व ४१४ ते ४१५
आसावरी थाटांतील अप्रसिद्ध रागांतील चीजा (५०) २९६ ते ३७८
भैरवी „ „ „ „ (९) ... ३८० ते ३९७
तोडी „ „ „ „ (७) ४०० ते ४१३
पुस्तकांत आलेल्या रागांचे स्वर-विस्तार १ ते ७०
चीजांची रागानुक्रमानें सूची ... ... १ ते ६
चीजांची वर्णानुक्रमानें सूची ७ ते १२
शुद्धिपत्र १३ ते १७

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

शिक्षकांस सूचना.

१ हवा तो ध्वनि षड्ज कल्पून विद्यार्थ्यांस त्या स्वरांत येऊन मिळण्यास प्रथम शिकवावें. प्रत्येक वेळीं सा स्वर शिक्षकानें मोठ्यानें व सावकाश असा म्हणावा. असें वारंवार रोज करीत जावें.

२ विद्यार्थ्यांस आपणाबरोबर स्वर म्हणूं देऊं नये. त्यांनीं ते ऐकूनच म्हणावे.

३ विद्यार्थ्यांस चोरटा आवाज लावूं देऊं नये.

४ एका वेळीं तिहींपेक्षां अधिक विद्यार्थ्यांना स्वर म्हणूं देऊं नये.

५ स्वर शिकवितांना फळ्याचा उपयोग पहिल्यापासूनच करूं लागावें व विद्यार्थ्यांस स्वर वाचण्याची संवय करवावी.

६ विद्यार्थ्यांच्या स्वरस्थानांकडे, श्वासोच्छ्वासाकडे व त्यांना होणाऱ्या श्रमाकडे लक्ष असूं द्यावें.

७ सरगमीं शिकवूं लागण्यापूर्वीं वारंवार केलेल्या अभ्यासानें विद्यार्थ्यांस स्वरओळख बरीच झालेली असावी. सरगमीच्यामुळें मुख्यतः रागज्ञान होतें, म्हणून त्या नीट म्हणवून घेण्याची खबरदारी घ्यावी.

८ स्वर शिकवूं लागण्यापूर्वीं ताल व त्यांच्या मात्रा प्रथम विद्यार्थ्यांस शिकविणें बरें. निदान **सरगमी** शिकविण्यापूर्वीं विद्यार्थ्यांस तालमात्रांचें उत्तम ज्ञान झालेलें असावें.

९ चिजांचें बोल शिकविण्यापूर्वीं प्रत्येक ओळ **स्वरांनीं** तेथल्या अलंकारांसह म्हणतां यावी.

१० शुद्ध स्वरांचे धडे चांगले वाचतां आल्यावर विकृत स्वराभ्यासाकडे वळावें. विकृत स्वर बहुधा अर्धांतरें असल्यामुळें, ते शिकवितांना **गम** व **निसा** या विद्यार्थ्यांच्या तयार झालेल्या अर्धांतराचा उपयोग करावा. जसें **मंप** या स्वरांना मधूनमधून **निसा** म्हणवावें. विकृत स्वर केव्हां व कसे शिकवावयाचे, हें शिक्षकाच्या दूरदृष्टीवर व हुषारीवरच अवलंबून राहील.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

या पुस्तकांत योजिलेल्या चिन्हांचा खुलासा

रे, ग, ध, नि, या स्वरांच्या खालीं आडवी रेघ असली, तर ते कोमल आहेत असा समजावें; तशी नसली तर तीव्र समजावें.

म असा लिहिलेला, शुद्ध अथवा कोमल समजावा.

मं असा लिहिलेला, तीव्र समजावा.

• ज्या स्वरांच्या खालीं बिंदु असेल ते **मंद्र** स्थानचे, व ज्यांच्या माथ्यावर बिंदु असेल ते **तार** स्थानचे समजावे.

बिंदूशिवायचे सारे स्वर **मध्य** सप्तकाचे समजावे.

◡ अशा चिन्हांत लिहिलेले स्वर एका मात्रेच्या कालांत गावयाचे आहेत.

⌒ हें चिन्ह कोणत्या स्वरापासून कोणत्या स्वरापर्यंत **मींड** (एका स्वरावरून दुसऱ्या स्वरावर घर्षणानें जाणें) आहे, हें दाखवितें.

– स्वरापुढें हें चिन्ह असेल, तेथें तो स्वर एक मात्रा लांबवावयाचा आहे. अथवा चिन्हच नसेल तर तितकी विश्रांति आहे असें समजावें.

ऽ गीताच्या शब्दांत जेथें हें अवग्रह चिन्ह असेल, तेथें मागच्या अक्षरांतला अंत्य स्वर (अकार, उकार इ.) एक मात्रा लांबवावा.

( ) स्वराला असा कंस केला असेल, तर त्याच्या पुढचा स्वर, तो स्वर, त्याच्या मागचा स्वर, व पुनः तो स्वर, असे चार स्वर एका मात्रेंत म्हणावे; जसें:—(प)=धपमप; (म)=पमगम; (सा)=रेसानिसा.

कोठें कोठें स्वरांच्यावर डाव्या बाजूला लहान टाइपानें छापलेले स्वर आहेत, त्यांस (**'ग्रेस नोट'**) अलंकारिक स्वर म्हणतात. हे बारीक **कण** नवीन विद्यार्थ्यांस गळ्यानें म्हणतां न आले, तरी त्यांच्या अभावीं रागहानि होणार नाहीं. ते लावतां आल्यानें गायन अधिक रंजक होईल.

× हें चिन्ह गायनाच्या तालाची **सम** दाखवितें. **सम** हा पहिला ठोका मानून पुढील ठोके त्याच्या धोरणानें समजावेत.

० हें चिन्ह तालाची **खाली** म्हणजे रिकामी जागा दाखवितें.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

क्रमिक पुस्तकांत आलेल्या तालांचे मात्रानियम व बोल

—:o:—

ताल दादरा

मात्रा—	१	२	३	४	५	६	
ठेका—	धीं	धीं	धा	धा	ती	ना	तबला.
"	धीं	तीं	धा	"	"	"	"
	×			०			

ताल तीव्रा

मात्रा—	१	२	३	४	५	६	७	
थपिया—	धा	दीं	ता	तिट	कत	गदि	गन	पखवाज.
	×			२		३		

झपताल

मात्रा—	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
थपिया—	धा	ऽ	धा	गी	की	ट	कड	धा	की	ट	पखवाज.
ठेका—	धी	ना	धी	धी	ना	ती	ना	धी	धी	ना	तबला.
	×		२			०		३			

सूलताल

मात्रा—	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
थपियां—	धा	धा	दीं	ता	किट	धा	तिट	कत	गदि	गन	पखवाज.
	×		०		२		३		०		

चौताल

मात्रा—	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	
थपिया—	धा	धा	दीं	ता	किट	धा	दीं	ता	तिट	कत	गदि	गन	पखवाज.
	×		०		२		०		३		४		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

एकताल

मात्रा–	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	
ठेका–	धीं	धीं	धागि	तृक	तूं	ना	क	त्ता	धीं	तृक	धीं	ना	तबला.
	×		०		२		०		३		४		

आडाचौताल

मात्रा–	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	
ठेका–	धीं	तिरकिड	धीं	ना	तूं	ना	क	त्ता	तिरकड	धी	ना	धी	धी	ना	त०
	×		२		०		३		०		४		०		

ताल झूमरा

मात्रा–	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	
ठेका–	धीं	ऽ	धा,तृक	धीं	धीं	धागि	तृक	तीं	ऽ	ता,तृक	धीं	धीं	धागि	तृक	त०
”	धीं	धीं	नत	”	”	”	”	तीं	तीं	नत	”	”	”	”	”
	×			२				०			३				

ताल धमार

मात्रा–	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	
थपिया–	क	धि	ट	धि	ट	धा	ऽ	क	त्ति	ट	ति	ट	ता	ऽ	पखवाज.
	×					२		०			३				

ताल दीपचंदी

मात्रा–	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	
ठेका–	धीं	धीं	ऽ	धा	ग	तीं	ऽ	ता	तीं	ऽ	धा	ग	धीं	ऽ	तबला.
	×			२				०			३				

तिलवाडा

मात्रा–	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	
ठेका–	धा	तृक	धीं	धीं	धा	धा	तीं	तीं	ता	तृक	धीं	धीं	धा	धा	धीं	धीं	तबला
	×				२				०				३				

त्रिताल (पंजाबी)–हा विलंबित त्रिताल आहे.

मात्रा–	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	
ठेका–	ता	धीं	धीं	धा	धा	धीं	धीं	धा	धा	तीं	तीं	ता	ता	धीं	धीं	धा	तबला.
	×								०				३				

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

संगीत कार्यालय
नया मूल्य
रु०
हाथरस।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

॥ श्री ॥

हिंदुस्थानी संगीतपद्धति

क्रमिक पुस्तकमालिका

सहावें पुस्तक

ग्रंथकार

कै. पं विष्णु नारायण भातखंडे

संपादक

प्रोफेसर श्रीकृष्ण नारायण रातांजनकर

प्रिन्सिपॉल, मॅरिस कॉलेज, लखनौ.

पंडित वाडिलाल शिवराम

प्रिन्सिपॉल, बान्सदा संस्थान संगीत विद्यालय.

प्रकाशक व सह-संपादक

भालचंद्र सीताराम सुकथनकर, एम्. ए., एल्.एल्. बी.

सॉलिसिटर, हायकोर्ट, मुंबई.

आवृत्ति पहिली

प्रति ५०००

शके १८५९] [सन १९३७

कागदी, रु. ३-१२-०] किंमत [कापडी, रु. ४-४-०

(पोस्टेज निराळें).

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

हें पुस्तक १८६७ च्या २५ व्या ॲक्टाप्रमाणें नोंदवून सर्व प्रकारचे हक्क प्रकाशकानें आपल्या स्वाधीन ठेविले आहेत.

Printed by S. V. Parulekar, at the Bombay Vaibhav Press, Servants of India Society's Home, Sandhurst Road, Girgaon, Bombay No. 4.

and

Published by Bhalchandra Sitaram Sukthankar, M. A., LL. B., Solicitor, at 6, Walkeshwar Cross Lane, Malabar Hill, Bombay No. 6.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

रागांची अनुक्रमणिका.

राग (६८) चीजा (२३७)

मारवा थाट

राग (११)	चीजा (३६)	पृ.
पूर्व्या (पूरवा)	२	३
पूर्वकल्याण	१	७
मालीगौरा	७	९
जैत (जेत)	२	१९
वराटी (वरारी)	३	२६
विभास	६	३२
पंचम	५	४०
भटिहार (भटियारी)	४	५०
भंखार	२	५६
साजगिरी	२	६१
ललितागौरी	१	६६

काफी थाट

राग (३७)	चीजा (१३५)	पृ.
सैंधवी (सिंदूरा)	१०	७१
सिंध	१	८४
बरवा	७	८६
पंजाबी बरवा	१	९३
धनाश्री	३	९५
धानी	१	१०२
प्रदीपकी (षटदीपकी)	२	१०५
हंसकंकणी	३	१०८
पलासी	१	११२
मध्यमादि सारंग	७	११६
शुद्ध सारंग	२	१२५
वडहंस सारंग	५	१२९
सामंत सारंग	१	१३८
मियांकी सारंग	४	१४१
लंकदहन सारंग	१	१४७
पटमंजरी	२	१५०
सूहा	१०	१५४
सुघराई	१३	१६८
सुहा-सुघराई	१	१८५
शहाना	५	१८७
नायकी कानडा	१०	१९६
देशाख्य (देवसाख)	४	२११
कौशिक कानडा (कौंसी)	३	२१८
मेघमल्लार	११	२२५
सूरमल्लार	९	२४५
रामदासी मल्लार	३	२५९
नटमल्लार	३	२६५
मीरांबाईकी मल्लार	१	२७२
चरजूकी मल्लार	१	२७३
चंचलसस मल्लार	१	२७४
धूलिया मल्लार	१	२७५
रूपमंजरी मल्लार	१	२७७
श्रीरंजनी	१	२८०
आभोगी	३	२८३
चंद्रकौंस	१	२८८
गौड	१	२९१
मालगुंज	१	४१४

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

आसावरी थाट

राग (१०)	चीजा (५०)	पृ.
देसी	१५	२९७
कोमल देसी	१	३१९
गांधारी	८	३२२
देवगांधार	३	३३३
खट	१२	३३९
खट-तोडी	१	३५८
जंगला	२	३६०
झीलफ़	३	३६५
गोपि(का)वसंत	३	३७१
सिंध भैरवी	२	३७६

भैरवी थाट

राग (५)	चीजा (९)	पृ.
बिलासखानी तोडी	५	३८१
मोटकी	१	३८८
भूपाल तोडी	१	३९१
उतरी गुणकली	१	३९३
वसंतमुखारी	१	३९६

तोडी थाट

राग (५)	चीजा (७)	
गुर्जरी तोडी	१	४०१
लाचारी तोडी	२	४०४
लक्ष्मी तोडी	२	४०६
बहादुरी तोडी	१	४०८
अंजनी तोडी	१	४११

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

आम्नाय-ग्रन्थालय,
भरतनिधि, करौंदी
वाराणसी-5

॥ श्री ॥

सहावें पुस्तक

मंगलाचरण

गजाननं सिद्धिनाथं सर्वमंगलकारिणम् ।
वन्देऽत्रकार्यपूर्त्यर्थम् रागताल महोत्सवे ॥

प्रस्तुत मालिकेच्या आतांपर्यंत प्रसिद्ध झालेल्या पांच भागांतून आपल्या प्राचीन, मध्यकालीन व अर्वाचीन संगीताची शक्य तितकी माहिती आलीच आहे. आतां या मालिकेंतला हा शेवटला ग्रंथ छापला जात आहे. ग्रंथकारांनीं अविश्रांत मेहनतीनें, व कल्पनातीत स्वार्थत्यागानें मिळविलेल्या अमूल्य खानदानी चिजांच्या ठेव्याचा हा शेवटचा घटक जनतेच्या स्वाधीन केला जात आहे. रागांची शुद्ध स्वरूपें, व चिजांचे बोल, आजकालचे नुमत्या ऐकून उडविलेल्या चिजा गाणारे गवई, किंवा स्वयंमन्य "संगीताचार्य" किंवा 'संगीतकलानिधि", "अपने अपने तानमें चिडियां हैं मस्तान" या न्यायानें, भ्रष्ट करून लोकांपुढें गात असतात व लोकाभिरुचि बिघडवीत असतात. तेव्हां सदर रागांचीं खरी ग्रंथगत स्वरूपें काय आहेत, व चिजांचे शुद्ध बोल काय आहेत, हे लोकांपुढें मांडण्याचा या मालिकेचा प्रयत्न आहे; व रसिक गुणीजन त्याचा योग्य तो उपयोग करून घेतील अशी आशा आहे. प्रत्येक रागाचे एक विशिष्ट व इतर सर्व रागांहून भिन्न असें स्वरूप असतें. व त्या स्वरूपामुळें अमुक एक विशिष्ट रंग उत्पन्न होत असतो. तेव्हां एखादा राग सुरू करून त्यांत नंतर तीन चार दुसऱ्या रागांचीं मिश्रणें करीत बसण्यांत शहाणपणा तर नसतोच, पण उलट अश्लाध्य असा रसहानीचा

३-४

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

दोष मात्र पदरीं येत असतो. कोणीहि घरंदाज गवई असें करीत नाही. रागस्वरूप शेवटपर्यंत कायम ठेवण्यांतच खऱ्या गायकाची किंमत असते; व विद्यार्थ्यांनीं, या मालिकेंत व "हिंदुस्थानी संगीत पद्धतींत," विस्तृत वर्णिलेलीं राग-स्वरूपें कसून प्रयत्न करून आत्मसात् केलीं पाहिजेत, व आपलें गायन त्या स्वरूपांस धरून शुद्ध ठेविलें पाहिजे. तानालाप करतांना, फारच काळजी घेऊन इतर कोणत्याहि रागाची यत्किंचित छटाही दिसणार नाही अशी खबरदारी घेतली पाहिजे; तरच तें गाणें पद्धतशीर गाणें समजलें जाईल.

प्राचीन व मध्यकालीन संगीतांत होत जाणारा फरक

संगीत, अर्थात् देशी संगीत, हें परिवर्तनशील असल्यामुळें कालावधीन त्यांत फरक होत जाणें अपरिहार्य आहे. तदनुसार मुसलमानी अंमलाच्या काळीं आपलें संगीत प्राचीन ग्रंथोक्त संगीताला बरेंच सोडून गेलेलें असें होतें. त्यांतहि पुढें बदल होत होत आजच्या आपल्या संगीताला मध्य-कालीन संगीतापासूनहि वेगळेंच स्वरूप आलें आहे. आणखी कांहीं काळानें यांतहि फरक होत जाईल. प्रचलित रागांचीं स्वरूपें बदलतील, व नवे नवे राग, नव्या धर्तींचीं गीतें, नवे नवे गाण्याचे ढंग, क्वचित पाश्चात्य संगीताचेंहि मिश्रण हीं प्रचारांत येतील. तशीं चिन्हेंहि हल्लीं दिसूं लागलीं आहेत. यांत कांहीं नवीन नाहीं. देशी संगीताचा हा स्वभावच आहे. त्याचा उद्देश लोक-रञ्जनच असतो, अर्थात् त्याची वाढ लोकरुचीला अनुसरून होणें साहजिक आहे. तथापि प्राचीन संगीत लुप्त होण्याला, मध्यकालीन व अर्वाचीन संगीतांत एवढी तफावत पडण्याला, व आजकालच्या मनसोक्त मतभेदांना, स्वरलिपीचा व विषयाचे स्पष्ट व निश्चयात्मक विवरणाचा अभाव, हाच बहुतांशीं कारण आहे हें येथें नमूद केलें पाहिजे. आजच्या संगीताला आधार मुख्यतः शिष्यानुशिष्यपरंपरेचा आहे. अशा परिस्थितींत आपल्या वेळीं रूढ व सर्वमान्य झालेल्या संगीत तत्त्वांचें पद्धतवार स्पष्टीकरण करणें

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

व तदनुसार कार्याकार्यांचें यथायोग्य दिग्दर्शन करणें, तद्विषयक आदर्श समाजापुढें ठेवणें, प्रचलित संगीताच्या परंपरेचा शक्य तितका शोध लावणें व यापुढें त्याची प्रगति कोणत्या दिशेनें होणें इष्ट आहे याची चर्चा करणें हेंच संगीतशास्त्रकाराचें कर्तव्य आहे.

प्राचीन संगीताचे उपलब्ध असे आधार ग्रंथ म्हणजे नारदीशिक्षा, मांडूकीशिक्षा, भरतनाट्यशास्त्रांतला कांहीं भाग, बृहद्देशी व संगीत रत्नाकर हे मानले जातात. पण या ग्रंथांचा खुलासा श्रुति, स्वर, ग्राम, मूर्च्छना व जाति यांच्या यथायोग्य सिद्धीवर अवलंबून आहे. आतां यांची सिद्धि परस्परावलंबी असून त्यांचे त्या काळचे अर्थ आज लुप्त झाल्यामुळें हे ग्रंथ आतां दुर्गमच झाले आहेत. तरी हा भाग कोणीं तदनंतर प्रचारांत आलेल्या तत्त्वांचा आधार न घेतां, त्या ग्रंथांतूनच शोध करून समजाविल्यास हवाच आहे.

मध्यकालीन ग्रंथांचीं शुद्ध स्वरसप्तकें कर्णाटकी पद्धतींत ‘ कनकांगी ’ व हिंदुस्थानी पद्धतींत ‘ सैंधवी ’ (आजची काफी) हीं सिद्ध झाल्यामुळें ते ग्रंथ आतां कोणासही सहज समजण्यासारखे झाले आहेत. या ग्रंथांचे काळींहि प्राचीन ग्राम, मूर्च्छना, जातींची पद्धति नष्ट होऊन, दक्षिणेंत जन्यजनक (थाट-राग) व्यवस्था व उत्तरेंत कांहीं ठिकाणीं राग-रागिणी व्यवस्था, व कांहीं ठिकाणीं जन्य-जनक व्यवस्था प्रचलित झाली होतीं हें सहज लक्षांत येईल. या ग्रंथांत वर्णिलेल्या रागांपैकीं कांहीं लुप्त झाले आहेत व कांहींचीं अगदींच वेगळीं रूपांतरें आज प्रचारांत आहेत. या ग्रंथांत पुनः पुष्कळ ठिकाणीं आपसांत मतभेद आढळतो. तेव्हां त्यांचा आजच्या संगीताला आधार ग्रंथ म्हणून उपयोग क्वचितच होईल. अलबत् ज्या रागांचे बाबतींत हल्लींच्या प्रचारांचें व या ग्रंथांचें अंशतः तरी एकमत असेल तेथें ते आधार तेवढ्यापुरते जरूर कामीं येतील. अशी एकवाक्यता “ हिंदुस्थानी संगीत पद्धति ” या शास्त्रीय ग्रंथांत कांहीं रागांचे वर्णनांत पटविलीहि आहे.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गेल्या शेंदोनशें वर्षांतील प्राकृत व उर्दू संगीत ग्रंथ

मुसलमानी अंमलाचे शेंवटीं शेंवटीं म्हणजे अलीकडील सुमारें दोनशें वर्षांच्या अवधींत कांहीं उर्दू व हिंदी ग्रंथ संगीतावर लिहिले गेले, त्यांपैकीं तोफत्–उल्–हिंद, नगमाते–आसफी, सरमा-ए-अशरत्. राधागोविंद संगीत-सार, संगीत कल्पद्रुम, व नादविनोद हे मुख्य होत. या ग्रंथांत त्या वेळीं प्रचलित असलेल्या रागांचीं स्वरूपें स्वरांनीं लिहिलेलीं सांपडतात. त्यांतले पुष्कळसे आज प्रचारांत आहेत. व त्यांचीं स्वरूपें प्रचाराशीं मिळतीं येतात. येवढ्यापुरताच या ग्रंथांचा उपयोग होऊं शकेल. यांतील शास्त्रीय भाग विश्वासनीय नाहीं. या ठिकाणीं " प्रचार " हा शब्द घराणेदार चीजांतून दिसून येणारा रागांचे स्वरूपांचा प्रचार या अर्थी आम्हीं योजिला आहे.

यानंतर गेल्या पन्नास पाऊणशें वर्षांपासून राजेरजवाड्यांच्या पदरीं असलेल्या मोठमोठ्या नामांकित गायकवादकांचा संबंध साधारण जनसमाजाशीं येऊं लागला, रागदारी संगीताचा प्रसार लोकांत होऊं लागला, व या विषयाची तात्त्विक चिकित्सा सुरू झाली.

मध्यकालांतील रागवर्गीकरणें

मध्यकालीन संगीतांतील राग-रागिणींचीं स्वरूपें आज बरींच पालटून गेलीं आहेत. त्यामुळें त्या वेळच्या राग-रागिणींचीं वर्गीकरणें आज कामीं येणार नाहींत. शिवाय या वर्गीकरणांच्या मूळतत्त्वांचा खुलासा तोंडीं किंवा ग्रंथांत कोठेंच उपलब्ध नसल्यामुळें तसल्या प्रकारचीं नवीं वर्गीकरणें प्रचारांत आणणें सुलभ नाहीं. आजकालच्या अप्रसिद्ध रागांविषयींच्या साधार निरा-धार सर्व प्रकारच्या मतभेदांकडे पाहतां तसला प्रयत्न यशस्वी होईलच अशी खात्री देतां येत नाहीं. पुढें मागें अनुकूल परिस्थितींत तें काम साधल्यास उत्तमच. नाहींपेक्षां समंजस अशी जन्य-जनक (थाट राग) व्यवस्था स्वीका-रून चालणेंच आजच्या संगीताला हितावह होईल. या पद्धतीला पूर्वाचाराचाहि

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

आधार आहे. दक्षिणेचे सर्व ग्रंथकार व उत्तरेचे लोचन, श्रीनिवास, हृदय-नारायणदेव हे आपले राग याच पद्धतीनें समजावितात.

आजकालचा श्रुतिस्वरवाद

आजकाल श्रुतिस्वरवादाला बरेंच महत्त्व येत चाललें आहे. प्रत्येक रागाचीं स्वरांतरें वैज्ञानिक उपकरणांचे मदतीनें व गणितानें सिद्ध करून तीं नियमित करण्याकडे आमच्या संगीत-गणित्यांचें लक्ष वेधलें आहे. या अव्यापारापासून प्रचलित संगीताला तादृश लाभ होणार नाहीं असें आमचें मत आहे. सूक्ष्म स्वरांतरान्वयें केलेली रागरचना अतिक्लिष्ट होणार. तशांत हीं स्वरांतरें भरत व शार्ङ्गदेव यांचे पदरीं बांधल्यानें त्यांचा गौरव होण्याऐवजीं त्यांना अन्यायच होईल.

रागाची व्याख्या व तींतील 'स्वर' व 'वर्ण' या शब्दांचें महत्त्व

योऽयंनिध्वविशेषस्तु स्वरवर्णं विभूषितः ।
रञ्जको जनचित्तानां स रागः कथ्यते बुधैः ॥

अशी रागाची व्याख्या पूर्वापार चालत आली आहे. यांत ' ध्वनि ' हा शब्द एकाच आवाजाचा वाचक नसून तो विशिष्ट नादरचना दर्शवितो. ध्वनींचें समष्टिरूप येथें उद्दिष्ट आहे. उर्दूंत याला 'नगमा' असें म्हणतात. या व्याख्येंत ' स्वर व ' वर्ण ' हे शब्द सूचक आहेत. रागरचना स्वरांनींच झाली पाहिजे. श्रुतिभेदांनीं अगणित मूर्च्छना किंवा मेल उत्पन्न करून त्यांत राग अवघे शेंदोनशें आम्हीं गाणार; म्हणजे, " मीयां मूठ, दाढी सवाहाथ " अशी अनवस्था होणार. अहोबल पंडितांनीं पारिजातांत पहिल्यानें एकुणतीस स्वर सांगून त्यांत एक, एक, श्रुतिभेदानें असंख्य मूर्च्छना व कूटताना सांगितल्या. पण रागाध्यायांत पुनः या एकुणतिसांपैकीं कांहीं ध्वनिसाम्यामुळें, व बाकीचे रागांत वापरण्यांत येणार नाहींत म्हणून एकंदर सतरा स्वर सोडून राहिलेल्या बारा स्वरांवरच आपली राग-

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

रचना सांगितली आहे. हे बारा स्वर बहुतेक आज आपण वापरतों तेच आहेत. रत्नाकरांत देखील बावीस श्रुतींचें वर्णन करून त्यांपैकीं चौदाच घेऊन त्यांना स्वर म्हणून त्यांवर रागव्यवस्था समजाविली आहे.

फक्त एकाच श्रुतिभेदानें दोन राग निरनिराळे मानण्यास आजचे कोणी गायकवादक कबूल होणार नाहींत. त्यांतून श्रुतीचें नियतप्रमाण आम्हां-पाशीं नाहींच. एकाच रागांत एकाच स्वराच्या जागा गमक भेदांनीं व निरनिराळ्या स्वरोच्चारांनीं व स्वरसंगतिमुळें उंचनीच होत असतात हा अनुभव प्रत्यक्ष गाणाऱ्या वाजविणाऱ्यांस वारंवार येतो. भैरवाचे <u>री</u>, <u>ध</u>, कानड्याचे <u>ध</u>, <u>ग</u>, मीयांमल्लाराचे <u>नि</u>, <u>ग</u>, ललिताचे मं, ध, देशीचा <u>ध</u>, वसंताचे मं, <u>ध</u> इ. यांच्या जागा कोठें कोठें व किती कायम करणार? करितां, कोमल, तीव्र या स्वरांच्या मर्यादा स्वीकारून सर्वमान्य झालेल्या बारा स्वरांवरच रागरचना करणें हाच सरळ व सुलभ मार्ग होय. राग-व्यवस्थेस बाराच स्वर पुरे आहेत. सूक्ष्मान्तारित नाद एवढीच श्रुतीची कल्पना आजच्या संगीताला उपयोगी आहे. बारा स्वरांव्यतिरिक्त बाकीच्या स्वरांस अलंकारिक, तीव्र कोमलांच्याच अंतर्गत, रागांत येणाऱ्या विविध स्वरसंगतीं-मुळें, गमकांमुळें किंवा स्वरोच्चारांमुळें लागणारे स्वर, असे मानणेंच योग्य होईल. आमच्या संगीतांत "हार्मनी" (विविध स्वरांचें सहोच्चारण) दाखल होईल तर व तेव्हां सूक्ष्म स्वरांतरें कायम करणें प्राप्तच होईल. पण "हार्मनी" आली म्हणजे राग नष्टच होणार. तोपर्यंत रागांच्या हयातींतच त्यांची उत्तरक्रिया नको आहे. प्राचीन कालीं ध्वनि मापण्याची यंत्रें नसल्या-मुळें, अमुक एक स्वराच्या पुढील स्वर कोठला हें समजविण्यापुरताच श्रुतींचा उपयोग होता, असें कांहीं विद्वानांचें मत आहे, तें देखील विचार करण्यासारखें आहे. एका ध्वनिपासून दुसरा ध्वनि स्पष्ट निराळा ओळखूं येण्यासारखा जरासा चढवला म्हणजे एक श्रुत्यंतर झालें. अमुक एक स्वर 'नी' कल्पून, पुढें अशीं तीन श्रुत्यंतरें ओलांडून येईल त्या चौथ्या श्रुत्यंतरावर

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

आमचा " सा, " आहे अशी स्वरवर्णनें आपले प्राचीन पूर्वज देत असत, व तेवढाच श्रुतींचा उपयोग असे. पुढें असें अनिश्चित प्रमाण निरुपयोगी समजलें जाऊन, स्वरांची ठिकाणें, वाद्यावरील तारेची लांबी, पडद्यांच्या आधारें किंवा तारेवर बोटें ठेवून, कमी कमी करीत नेऊन समजावलीं जाऊं लागली. व आतां तर ती यंत्रानें, अनुरणनाच्या मापानें सांगितली जातात. तेव्हां आतां श्रुतींचा मुळींच उपयोग नाहीं, असें कोणी म्हणतात, यांतही कांहीं तथ्य नाहीं असें म्हणतां येणार नाहीं.

" जाति " हें निबद्धगान असावें

राग गायनाचे पूर्वीं, जातींचें गायन असे, असें कळते. या जातींचीं प्रत्यक्ष ध्वनिरूपें आज उपलब्ध नाहींत; तीं प्राचीन ग्रंथांतून त्यांच्या शुद्ध स्वर मेलांच्या यथार्थ सिद्धीच्या अभावीं शोधून काढणें दुरापास्तच आहे. पण जातींच्या रचनेच्या तत्त्वांवरून व रत्नाकरांत दिलेल्या त्यांच्या उदाहरणां-वरून जाती हा एक प्रकारचीं निबद्धगीतेंच (बांधलेलीं गीतें) असावींत असें कोणी म्हणतात. प्रत्येक जातीचे ग्रह, अंश, न्यास, मंद्रतारांच्या मर्यादा, इतकेंच नाहीं तर तालहि ठरलेले असत. जातींच्या गायनांत गाणाराला आपल्या पदरचें कांहींएक योजण्याची मोकळीक नसे.

रागालाप

या जातींतूनच पुढें रागांची उत्पत्ति झाली व हे नियम थोड्याफार प्रमाणांत रागांना लागूं लागले. रागगायनांत आलापांचा प्रचार पुढें आला. शास्त्रोक्त क्रम नियमांना अनुसरून गायकाला आपल्या अंगस्वभावानें रागाचा विस्तार करण्याची मोकळीक रागालापांत मिळाली. पुढेंपुढें नियमांकडे दुर्लक्ष होत गेलें. त्यांच्या योजनेंतहि फरक होऊं लागला. आजकाल तर हे जुने नियम नष्टप्रायच झाले आहेत. आज अमुक राग अमुकच स्वरावरून सुरू केला पाहिजे व अमुकच स्वरावर संपविला पाहिजे असा नियम नाहीं. चीजांतहि हीच स्थिति अनुभवास येते.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

वादीसंवादी

प्राचीन पारिभाषिक शब्दांचे अर्थहि आज बदलले आहेत. प्राचीन काळीं वादीसंवादी अनुवादी व विवादी हे त्या त्या स्वरांच्या आपसांत असलेल्या ध्वनिसंबंधावर अवलंबून असत. पण हे संबंध प्राचीन ग्रंथकारांनीं श्रुतिंच्याच परिभाषेंत वर्णन केल्यामुळें त्यांचा व स्वयंभू षड्जपंचम भाव, षड्जमध्यम-भाव वगैरेसारख्या गणिती संवादांचा मेळ बसत नाहीं. भरत–शार्ङ्गदेवाच्या उक्तींना अनुसरून, श्रुति नियतप्रमाणाची स्वीकारिल्यास, नादशास्त्राच्या गणिती तत्त्वांना बाध येतो. प्राचीन ग्रंथांना क्षणभर बाजूला सारून आजच्या रागांना गणित लावून पाहावें तर तेंहि जुळत नाहीं. कारण वर निर्दिष्ट केल्याप्रमाणें आपले बहुतेक स्वर "चल" आहेत. ते निश्चल असते तर त्यांना गणिताची दोरी लावून अडकविलें असतें. सारांश, आज वादीसंवादींचा अर्थ बहुत्त्वाल्पत्त्वाच्या तत्त्वाला अनु-सरून केला जातो. "प्रयोगे बहुलःस्वरः । वादी राजाऽत्र गीयते ॥ विवादी तु सदा त्याज्यः । क्वचित्तान क्रियात्मकः" ॥ इत्यादि व्याख्याच आजच्या वादीविवादींचे आधार आहेत. साधारणतः वादीपासून संवादी ५ वा किंवा ४ था असावा हा नियम आजकाल सर्वमान्य आहे.

रागगायन म्हणजे काय ?

ठराविक स्वरपंक्तिला, ठराविक क्रमनियमांनीं, तींतील स्वरांचें परस्पर वजन, अर्थात् बहुत्त्वाल्पत्त्व राखून, तिचें वैशिष्ट्य न बिघडूं देतां, मेहन-तीनें कमाविलेल्या आवाजांत, अथवा हस्तकौशल्यानें वाद्यांवर, आपल्या अंगस्वभावानें व अनुभवचातुर्यानें रंगवून आळविणें, यालाच आम्ही आज "राग संगीत" किंवा "रागदारी संगीत" म्हणतों. हल्लींच्या रागरचनेचे व रागविस्ताराचें कांहीं ठळक नियम या मालिकेच्या पांचव्या भागांत दिलेच आहेत.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

आवाजाची कसरत व तानालाप

आपल्या संगीतांत गायन हें प्रधान आहे. वाँद्नाला व नर्तनाला आधार गीताचाच आहे अशी आपल्या येथें सर्वसाधारण समजूत आहे.

गायनाचें मुख्य अंग कंठस्वर (आवाज) आहे. विशेष मधुर आवाज हा ईश्वरदत्त असतो असें मानलें, तरी गाण्यास निरुपयोगी असा आवाज असणारीं माणसें फारच विरळा. शेंकडा ९५ माणसांचा आवाज गाण्या-लायक होऊं शकतो. साधारण आवाज असलेल्या माणसांना कसरतीनें तो सुरेल बनवितां येतो. ही आवाज बनविण्याची कसरत योग्य रीतीनें झाली पाहिजे. या महत्त्वाच्या बाबतींत आमच्या येथें बरेंच औदासिन्य दिसून येते. आवाज चांगला बनण्यास मुख्य तीन गोष्टींची जरूर आहे.

(१) आवाज योग्य रीतीनें काढणें

(२) आवाज स्थिर राहणें व

(३) श्वासनियंत्रण

योग्य रीतीनें आवाज काढण्याची तालीम न मिळून, चुकीच्या कसरती-मुळें आवाज सुरेल बनण्याऐवजीं बिघडल्याचीं उदाहरणें आमच्या येथें पुष्कळ सांपडतात. खुद्द गाण्यावर पोट भरणाऱ्या लोकांत कसलेला आवाज असलेले लोक शेंकडा वीसाहि मिळणें कठीण आहे. गाण्याचा रियाझ करतांना आवाज चोरटाहि काढूं नये व जोरानें कर्कश वाटेल किंवा खोकला येईल असाहि काढूं नये. चोरट्या आवजांत गाऊन कितीहि मेहनत केली तरी ती फळास येणार नाहीं. तसेंच फार जोरानें आवाज काढला तर तो कर्कश व जड होईल. आवाज नेहमीं 'आ' कारांत काढावा. 'अॅ' असा रेंकल्यासारखा किंवा "ऑ" असा फार गोल असा आवाज काढणें हीं दोन्ही दोषास्पद आहेत. "आ" कारांत आवाज काढणें अंगवळणीं पडलें म्हणजे 'इ' कार, 'उ' कार, 'ओ' कार हे पण चांगले सुस्वर येऊं लागतील. यांचा गाण्यांत फार कमी उपयोग होतो.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

आवाजांत वजन, स्थिरपणा येण्यास व श्वासनियंत्रण साधण्यास आरंभींच सावकाश लईंत योग्य स्वरांवर चांगला मुक्काम करीत गाणें जरूर आहे. पहिल्याप्रथमच धांवपळीनें गाण्याचा रियाझ केला तर स्वर जाग्यावर लागणार नाहींत व गाण्यांत वजनहि राहणार नाहीं.

सुरवातीला ताना मारण्याची घाई करूं नये. आवाज स्थिर झाल्या-नंतरच तानांच्या मेहनतीकडे वळावें. तान शुद्ध " आ " कारांत घ्यावी व तिचा वेग हळु हळु, स्वरस्थानाकडे नीट लक्ष देऊन वाढवीत जावा. कधीं कधीं " य-य-य " अशा किंवा जबड्याच्या ताना मोठमोठे गायक देखील घेतात. या तऱ्हेची तान कांहीं जुन्या उस्तादांनीं मुद्दाम, आवाज प्रतिकूल असतांहि मेहनतीनें साधली होती. त्यांची तऱ्हा त्यांच्या शिष्यपरंपरेंत उतरली व ही तान रूढ होऊन गेली आहे. पण शुद्ध ' आ ' काराची तान साधल्यास जबड्याच्या तानेची फारशी जरूर नाहीं. तिचा उपयोग कांहीं जोरदार गमकाच्या तानांत कधीं कधीं फार तर होऊं शकेल. तानेची कसरत करतांना, कधींहि स्वरांवर धक्के देत देत करूं नये. तसें केल्यानें गळा जड होईल; व जलद तान कधींहि निघणार नाहीं. स्पष्ट आवाजांत, ' आ ' कारांत, सहज लीलेनें, जेवढ्या गतींत तान साफ व सुस्वर निघेल तितक्याच गतींत ती फिरवावी. लहान लहान स्वरसमुदायांची सरळ उलट-पालट, आरोहअवरोह करीत, व त्यांची जोड करीत करीत, तान फिरविली असतां ती चांगली तयार होईल. सरळ व वांत्र आरोहावरोहाची तानहि अशा कसरतीनें साधेल.

रागदारी संगीताचा परिणाम सर्वसाधारण श्रोत्यांवर व्हावा तसा होत नाहीं ह्याचीं कारणें

संगीताची वाढ लोकरुचीला अनुसरून होते हें मागें म्हटलेंच आहे. अभिरुचि हा नित्यपरिचयाचा परिणाम आहे. ज्या प्रकारचें गाणें लोकांच्या कानांवर नेहमीं पडत जाईल, त्या प्रकारचेंच गाणें त्यांना नेहमीं आवडत

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

जाईल. साधारण श्रोतृसमाजाला पक्क्या रागदारी संगीतांत, तें शब्द-प्रधान नसल्यामुळें किंवा शब्दोच्चार व शब्दार्थाकडे गायकांचें दुर्लक्ष असल्यामुळें, गोडी येत नाहीं. परकीय भाषेंतील व्याख्यानाप्रमाणेंच तें गाणें त्यांना वाटतें. गायकाच्या हातवाऱ्यांशिवाय त्यांना त्यांत कशाचाहि बोध होत नाहीं. तशांत अवास्तव तानांचा भडिमार पडत चालला म्हणजे श्रोते बिचारे हवालदिलच होतात. यामुळें रागदारी संगीताविषयीं त्यांना अनास्था वाटूं लागल्यास नवल नाहीं.

आजकाल रियाझी गायक किती आहेत? पूर्वीं दिवसांतून बारा बारा तास मेहनत करून गळा कमाविलेल्या गायकांच्या गोष्टी आपण ऐकतों. त्या निवळ गप्पा नसून खरोखरीच तसले रियाझ करणारे गायक होते, हें ज्यांना गायकांशीं विशेष सहवास घडला आहे त्यांना पटतें. तसा रियाझ करणारे आज बोटांवर मोजण्याइतकेहि नाहींत पण तसला रियाझ आजच्या काळांत करणें अगदीं अशक्य नाहीं, तरी फारच थोड्या लोकांना शक्य आहे. पूर्वीं गायकांना राजाश्रय असे; नोकरी सुखाची असे; कधीं काळीं दरबारांत गाण्यावाजविण्यास जाण्याखेरीज करून त्यांना दुसरें कांहींच काम नसे. त्यामुळें हवा तेवढा रियाझ करण्यास ताकद व भरपूर वेळ असे. आजचे गायक बहुतेक तालमीवरच पोट भरणारे असल्यामुळें, दिवसभर तालमींत घसा सुकवून आल्यानंतर त्यांच्याकडून एक तासहि रियाझ होणें अशक्य होतें. हा परिस्थितीचा दोष आहे. त्या गायकांचा नाहीं. पण रियाझाच्या अभावामुळें आवाजांत व गाण्यांत फिकेपणा येतो हेंहि खोटें नाहीं. रागदारी संगीतांत प्रत्येक स्वर न स्वर कसदार लागल्याशिवाय रागाचा इष्ट परिणाम होत नाहीं. मग श्रोत्यांना तें न आवडलें तर त्यांत त्यांचा काय दोष? आजकाल लोकगीत, काव्यगान, संगीत पदें, गझल ठुमऱ्यांसारख्या शब्दप्रधान गीतांचा प्रादुर्भाव, हा उच्च संगीताच्या दारिद्र्याचाच परिणाम आहे.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

संगीतांत शब्दांचें महत्त्व

संगीतांत शब्दार्थांचें महत्त्व या विषयावर अलिकडे आमच्या विद्वानांचें लक्ष लागलें आहे. कवि व गायक यांत "मदर्थायत्त्वम्" ची चढाओढ सुरूं आहे. संगीत हे रसानुवादी असावें ही गोष्ट निर्विवाद आहे. परंतु सध्यां प्रचारांत असलेल्या, व लोकाभिरुचीला पसंत असलेल्या "रागदारी" संगीतांत शब्दांचें महत्त्व फार नसतें असें बहुतेक गायकांचें मत आहे. शब्दांना आळविणारीं गीतें, ठुमरी, गझल, भजन, चैती, कजरी, सावन, वगैरे आहेतच. ख्याल गायनांत शब्दांच्या अर्थाकडे मुद्दाम लक्ष देऊन गाणारा सध्यां क्वचितच मिळतो. शब्दार्थाला व रागाला सयुक्तिक असा विस्तार होऊं शकला तर तो इष्टच आहे व या दृष्टीनें भावी संगीताची वाढ झाली पाहिजे. पण द्रुतगतींत, तान वगैरे घेतांना शब्दार्थाला सांभाळून गाणें जवळजवळ अशक्यच होतें. उदाहरणार्थ, "आज राधे तोरे बदन पर श्याम मिलै की चौरी" या रामकलीतल्या ख्यालांत रागाची सावकाश बढत चीजेच्या शब्दार्थाला धरून चांगली होऊं शकेल, पण पुढें द्रुत ताना घेतांना बिचाऱ्या राधेला खाकोटीला मारूनच पळावें लागेल. तें नको असलें तर द्रुत लयींत न जातां ख्याल मध्येंच आटोपता घ्यावा लागेल. पण हें व्हावें कसें? आजकाल तान हें ख्यालाचें एक महत्त्वाचें अंगच रूढ होऊन बसलें आहे, व श्रोतेहि तें ऐकण्याला सोकावलेले आहेत. तानांशिवाय गाइलेला ख्याल म्हणजे पक्वान्नावांचून केलेलें प्रयोजन असें त्यांना वाटतें. रसपरिपोषाकडे दुर्लक्ष करून बांधलेल्या कांहीं चीजांचे शब्द रागांच्या प्रकृतिला साजेलसे नसतात. उदाहरणार्थ "हूं तो जनम न छांडूं, निसदिन प्रेम पिया के संग" या शब्दांत कामिनीच्या हृदयाचे उद्गार आहेत. हेंच पद जैजैवंती, देसी वगैरे सारख्या स्त्री प्रकृतिक रागांत असते तर शब्दार्थाला सांभाळून रागविस्तार उत्तम झाला असता पण रसांविषयीं अज्ञानामुळें, चीज बांधणारानीं ती गंभीर प्रकृतीच्या कामोदांत बांधली आहे.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

कामोदांत या शब्दांकडे विशेष लक्ष देऊन गाणें कठिणच पडणार. आतां नवीन चीजा बनतील व त्या रूढ होतील तोंपर्यंत जुन्या चीजांच्या शब्दार्थांवर भर देऊन, रागांच्या प्रकृतिला व आपल्या घराण्याच्या गायकीला बिघडविण्याला कोणीच सांप्रदायिक गायक कबूल होणार नाहीं असें वाटतें. पुनः नवीन चीजा बनविणारा स्वतः उत्तम गायक व तसाच उत्तम कवि असेल तरच तो यशस्वी होईल. जुन्या चीजांपैकीं फारच थोड्या राग व रस यांकडे लक्ष देऊन बांधल्या आहेत. रागांना मूर्त स्वरूपें देऊन, त्यांचीं स्पष्ट आदर्शस्वरूपें आठवणीसाठीं, उदाहरणादाखल कांहींतरीं शब्दांच्या चौकटींत करून ठेवणें एवढाच त्यांत हेतु असावा. या चीजांत रागांचा ठळक अंगें संकलित करून, पाठ करण्यासाठीं रागांचीं आदर्शस्वरूपें म्हणून त्या बनविलेल्या असाव्यात. गायकाला एखाद्या रागांत एखादा सुंदर तुकडा सुचतो. तो सांभाळून ठेवण्यासाठीं कांहीं तरी शब्दांची ठेवण लागते. त्या तुकड्याला योग्य अशीं अक्षरें, विशेष काव्य-प्रसादाच्या फंदांत न पडतां, पसंत करून त्यांत तो बांधितो. जुन्या गीतांचे विषय बहुतेक ठरलेले म्हणजे, कृष्णलीला, ऋतुवर्णन, ईशस्तुति व क्वचित् संगीताचे मूळ सिद्धांत असे होत. त्या तुकड्याचे नादसौंदर्य शब्दार्थांत व्यक्त करणें केव्हां केव्हां अशक्य असतें. अर्थात, भावी पिढीनें नवीन गीतें रागरसांकडे लक्ष देऊन बांधावी, व त्यांचा आलापप्रसारही त्या भर्तीवरच करावा; व तसें केल्यास दुधांत साखर पडल्यासारखें होणार आहे. परंतु सध्याच्या खानदानी चिजा रागरसानुवर्तक नाहींत, यागोष्टीकडे दुर्लक्षच केलें पाहिजे; व त्यांची मोडतोड करण्याच्या भानगडींत न पडलेलें बरें.

संगीताचें मराठीकरण

संगीताचें मराठीकरण ही कल्पना तरी या गीतांतल्या शब्दार्थ लावण्याच्या कल्पनेचीच एक शाखा आहे. गाणारे, त्यांना कसलेहि शब्द मिळाले तरी त्यांची तोडमोड करून ते आपल्या आलाप व

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

तानांत भरणार. पण मराठी श्रोते मराठी शब्दांचे हाल पाहून नाक मुरडतील. हिंदुस्थानी भाषेंत जोडाक्षरें फार नाहींत. तीं असलीं तरी वेगळीं करतां येतात. एऱ्हवीं बोलतांना तीं तोंडींत नाहींत. पण कवितेंत तीं तोडलीं जातात हें विशेष आहे. तसेंच कांहीं संस्कृत शब्दांचें कोमल रूपांतर त्या भाषेंत होतें. जसें "भ्रमर" चें "भंवरा," "चन्द्र"चें "चन्दा" किंवा "चांद," "संध्यांचें" "सांझ," "मध्याचें" "मांझ" किंवा "मध," "मार्गा"चें "मग," "निष्ठुर"चें "निठुर," थट्टा"चें "ठठोरी," "निर्लज्ज"चें "नीलज" इत्यादि, अशीं पुष्कळ उदाहरणें सांपडतील. मराठीची अशीच कांहींतरी मोडणी खास संगीताकरितां करावी लागेल.

हिंदुस्थानी संगीत व मराठी भाषा हीं दोन अगदीं वेगवेगळ्या प्रकृतीचीं आहेत. त्या संगीताच्या स्वभावांत एक प्रकारचा धीमेपणा, दरबारी ऐट, बेफिकिरी, लवचीकपणा, षौखीनपणा आहे. हेच गुण त्या हिंदुस्थानी भाषेंतहि आहेत. मराठीच्या गांभीर्याला, सडेतोडपणाला, शिस्तीला व चिकित्सकत्त्वाला हे गुण अगदीं विरुद्ध पडतात. समाजाच्या साधारण स्वभावाचा प्रभाव त्याच्या भाषेवर व शिल्पकलांवर पडतो ही अनुभवसिद्ध गोष्ट आहे. मराठी गीतें गाऊंच नये असें आमचें म्हणणें नाहीं. पण तीं लोकगीत, (फोक म्युझिक) या खातीं जातील. मराठी लावण्या, काव्याच्या दृष्टीनें उत्तमच आहेत. तसेच पोवाडे, अभंग, ओंव्याही आहेत. लावण्या म्हणजे मराठी ठुमऱ्याच. त्यांना स्वरांनीं उत्तम शृंगारितां येण्यासारखें आहे. नाटकांतलीं गीतें आज ख्यालवजा गायक लोक गाऊं लागले आहेत. किंबहुना, या गीतांना व काव्यगानाला आजकाल महत्त्व येत चाललें आहे. जुन्या चीजांच्या अभावीं, गाण्यावर उपजीविका करणारांना, केवळ लोकाग्रहास्तव व लोकरंजनार्थ, बैठकीवरच नाटक करावें लागत असल्यास नवल नाहीं. बंगाल्यांत हिंदुस्थानी संगीत गाणारे व

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

बंगाली गीतें, व डॉ. टागोर वगैरे सारख्यांचीं गीतें गाणारे, असे दोन वर्गच आहेत. तोच प्रकार पुढें महाराष्ट्रांत होणार. त्यांत विशेष अशी हरकत नाहीं. पण हिंदुस्थानी संगीताला मिटवून, त्याचें मराठीकरण महाराष्ट्रापुरतें सुद्धां यशस्वी होईलसें वाटत नाहीं. एकीकडे आम्ही सर्वत्र एकाच प्रकारचें संगीत झालें पाहिजे, म्हणजे दक्षिण व उत्तर पद्धति यांचें सुद्धां एकीकरण झालें पाहिजे, स्वरलिपिहि सर्व देशाची एकच झाली पाहिजे असें म्हणावयाचें व पुनः हिंदुस्थानी संगीताचें मराठीकरण हवें, असें म्हणावयाचें, म्हणजे " इतो भ्रष्टः ततो भ्रष्टः " अशी आमची स्थिति होणार! उत्तमोत्तम नवे ख्याल मराठी भाषेंत बांधले गेले, तर ते कोणास नको आहे? परंतु ते जुन्या ख्यालाइतके सुंदर, बांधेसुद व आकर्षक झाले पाहिजेत. नाहींतर लोक जुनेच पसंत करतील.

या मराठीकरणावर चर्चा करतांना "आमच्याकडील बायकांना, तुमचें तें पिया, सैयां, गुइयां, आणि सास ननंदांचीं भांडणें कांहीं कळत नाहींत व कळलीं तरी त्यांना तीं आवडावयाचीं नाहींत" अशी फिर्याद कधीं कधीं ऐकण्यांत येते. आम्ही म्हणतो कीं, म्हणूनच तीं हिंदुस्थानींत आहेत तीच ठीक आहेत. स्वरांचा तरी आनंद घेतां येतो. त्यांचें मराठीकरण झाल्यास, त्यांचे झालेले हाल पाहून खानदानी गायकांना खचित रडूंच येईल.

अभिरुचि

अभिरुचिही एक मनःस्थिति विलक्षण आहे. व्यवहारांत आवड निवड पसंती, विशेषार्थी प्रेम वगैरे नांवानीं ती ओळखिली जाते. ती प्रारब्धा, आनुवंशिक कीं प्राकृतिक आहे याचा तात्त्विक शोध अझुनहि झालेला नाहीं. तो मानसशास्त्राच्या तज्ज्ञांकडेच सोंपवावा लागेल. पण साधारण अनुभवानें आम्हांसारख्यांना अभिरुचि हा नित्य संसर्गाचा परिणाम असावासें वाटतें. एखाद्या गोष्टीचा चिर परिचय झाला असतां ती आपणांस आवडूं लागते. याचें प्रत्यक्ष उदाहरण म्हणजे आमचेकडील कांहीं मंडळी

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

पाश्चात्त्य संगीताला नांवें ठेवतां ठेवतां, विलायतेला जाऊन त्या लोकांचे 'सिम्फनीझ्' व 'ऑपेराझ्' वगैरे ऐकून, पहिल्यानें कांहीं दिवस नाक मुरडून, त्या संगतीचा नेहमीं नेहमीं कानावर पडून विशेष परिचय झाला व त्याचें रहस्य कळूं लागलें म्हणजे, त्याचे गोडवे गात परत येतात हेंच होय.

संगीताच्या सौंदर्याची प्रचीति येण्याला आपले कान तयार झाले पाहिजेत या उक्तिचें रहस्य तरी हेंच होय. संसर्गाचा परिणाम चिरस्थायी असतो. लहानपणीं किंवा आपली संगीताशीं नवीनच ओळख होत असतां ज्या गायकाच्या गाण्यानें आपल्याला या कलेची रुचि लागलेली असते, तो गायक व त्याचें गाणें, वस्तुतः फार उच्च प्रतीचें नसलें तरी, या गोष्टीची जाणीव पुढें विशेष अभ्यासानें आपणास झाली असली तरी, आपल्याला इतरांपेक्षां अधिक प्रिय वाटतो. त्या गायकापेक्षां कितीहि विद्वान व कुशल गायक त्यानंतर आपण ऐकिले तरी त्यांचें वजन इतकें आपणांवर पडत नाहीं, ही अनुभवाची गोष्ट आहे. प्रत्येक गायकाचे केवळ भक्तच असे कितितरा असतात. कांहीं प्रसंगीं तर प्रत्यक्ष गायक गायक एकाच बाजूला राहून त्यांच्या भक्तां भक्तांतच भांडणें झालेली पाहून मोठी मौज वाटते. एका गायकाच्या भक्तांनीं दुसऱ्या गायकाला शिव्यांची लाखोली वाहिलेली आपण नेहमीं ऐकतों. गायक आपसांत स्नेहभावानेंच वागतात. क्वचित् धंद्याच्या चढाओढींत एका गायकानें दुसऱ्याची निंदा केली तरी ते एकमेकांची किंमत ओळखून असतात. हीं भक्तांभक्तांतलीं भांडणें कानांवर गेलीं तर त्या गायकांना सुद्धां हंसूं आल्यास नवल नाहीं. या भक्तांना अमुक गायक तुम्हांला कां आवडतो व दुसरे कां आवडत नाहींत असा प्रश्न केला तर कांहींतरी न पटण्यासारखें उत्तर मिळतें. त्याचें कारण त्यांना सांगतां येत नाहीं. पण त्यांचा आदर किंवा अनादर हा मनापासूनचा असतो यांत शंका नाहीं. याला दुसरें कारण शोधूं गेल्यास मिळणार नाहीं. संसर्गाचाच हा परिणाम हेंच शेवटीं म्हणावें लागतें.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

जसा गायकाविषयीं व्यक्तिगत आदर श्रोत्यांत असतो, तसाच त्याच्या शैली, ढंग वगैरे बद्दलहि असतो. ज्या प्रकारच्या गाण्याचा संसर्ग श्रोत्यांस विशेष असतो त्याच प्रकारचें गाणें त्यांना पसंत असतें. गायकांचीं घराणींहीं याचींच द्योतक आहेत. कुशल गायकाच्या गाण्याचा रंग त्याच्या शिष्यानुशिष्यांच्या गाण्यांत उतरतो व ती एक गायकी कायम होते, व गायकपरंपरा तशीच श्रोतृपरंपराहि प्रस्थापित होते.

आजकालच्या परिस्थितिचा मैफलींवर परिणाम

आजचा काळ घाईचा आहे. वसल्या बरोबर आवाज लागणारा व दहा मिनिटांत एक चीज संपविणारा गायक आज लोकांना हवा आहे. रात्रभर गवैयाच्या आवाजासंगती व तब्रियती संगतीं रेंगाळत वसण्यास श्रोत्यांना वेळ नाहीं. गाणाराची तबियत रुजूं होते न होते तोंच एखादा श्रोता मधेंच आपल्या मनगटावरील घड्याळाकडे पाहूं लागतो. तो एखादा असला तरी चाणाक्ष गायकाच्या तबियतीचा विरस करण्याला पुरे होतो. गाणें चाललें असतां बाजारभावाच्या गोष्टी करणाऱ्या अरसिक लोकांविषयीं आपण ऐकतोंच. पण वर म्हटलेल्या सारखा श्रोता फारच भयंकर. घड्याळाकडे पाहून तो जणूं काय गायकाला "हं, हें ऐकलें, आतां पुढें चला." अशीच सूचना देतो. अशा श्रोत्यांना थोडें गाण्याचें ज्ञानहि असतें. पण ते नुसते नमुने ऐकणारांपैकीं असतात. वरवर ऐकून, "अशा प्रकारच्या रागांत अशी ही चीज आहे", एवढेंच समजण्याची त्यांची जिज्ञासा असते.

आजकाल गायकाची परीक्षा, तो गळा किती जलद फिरवूं शकतो, तबलजीशीं धुमश्चक्री करण्यांत पट्टा आहे कीं नाहीं, रागांत नवेनवे स्वर लावूं शकतो कीं नाहीं, हातापायांची धिंगामस्ती विशेष करतो कीं काय, कितव्या पट्टींत गातो, उंच स्वरांत गाऊनहि तार सप्तकाच्या उत्तरांगापर्यंत पोहोंचतो की नाहीं, ऐटींत बसतो कीं नाहीं, मधून मधून चटकदार चीजा

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

एकवतो कीं नाहीं, या गोष्टींवर आहे. अलिअलीकडे तर पाश्चात्य संगीता-सारखे कांहीं प्रकार गायक वादकांना करावे लागतात. राग शुद्धता, चीज म्हणण्याचा ढंग, आवाज लावण्याची तऱ्हा, स्वरविन्यास रचण्याचें कौशल्य, स्वरांवरचे मुक्काम, स्वरस्थानें, गायकीची पद्धत, कसलेल्या गळ्यांत साहजिक लागणारे कण, लयींचे चमत्कार, समेवर येण्याची खुबी, समप्रकृतिक रागांपासून प्रस्तुत रागाला वांचविण्याच्या युक्त्या, स्वरांचें परस्पर अल्पत्त्व व बहुत्त्व, व रागाच्या एकंदर स्वरूपाचा मनावर होणारा परिणाम या गोष्टींकडे क्वचितच कोणाचें लक्ष असतें. अर्थात् ही स्थिति फारच अनिष्ट आहे. या मालिकेंत दिलेल्या खानदानी चिजांचा मुख्य हेतू, या बाबतींवर भर टाकण्याचा आहे, व राग, शब्दार्थ व रस यांची सांगड घालण्याचा नाहीं.

संगीतविद्यार्थ्यांची प्रगति

कोणाच्याहि संगीत शिक्षणाचा इतिहास मोठा मौजेचा असतो. त्यांत साधारणतः तीन पायऱ्या असतात. प्रथम नुसता नादलुब्धपणा असतो. कोणाचें तरी सुस्वर व गोड गाणें ऐकून गाण्याची रुचि उत्पन्न होते. या स्थितींत रागशुद्धि वगैरे गोष्टींकडे त्याचें लक्ष नसतें. नुसतें गोड लागलें त्यांत शब्द चांगले असले म्हणजे त्याला तें गाणें पसंत पडतें. पुढें, हा इतका अलौकिक सौंदर्याचा ठेवा आपल्यापाशींहि असावा अशी इच्छा होऊन त्याला संगीत विद्या शिकण्याची इच्छा होते. साधारण स्वरज्ञान व रागज्ञान झाल्यानंतर त्यांची वृत्ति चिकित्सक, किंबहुना छिद्रान्वेषी होते. ही दुसरी स्थिति. या स्थितींत असतांना, आपण शिकल्याप्रमाणें हुबेहुब कोणीं गाइलें नाहीं तर त्यास तो गाणारा चूक आहे असें वाटतें. पण पुढें चांगल्या चांगल्या लोकांचीं गाणीं कानांवर पडल्यानंतर व विशेष अभ्यास झाल्यानंतर मग त्याला, गायक व शैलीचें वैचित्र्य, रागांतर्गत स्वरांच्या परस्पर अल्पत्त्वबहुत्त्वाचें रहस्य, स्वरोच्चारांचें विविधत्त्व हीं कळून

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

येतात. रागांत स्वरविन्यासांची जोड लावण्यांतच सारी कुशलता असते. निपुण गायकांचें रागावर पूर्ण स्वामित्त्व असतें. तो रागाचा दास नसतो. कधीं रागाला आंजारीत गोंजारीत, कधीं त्याशीं लपंडाव खेळत, कधीं भक्तिभावानें त्याची पूजा करीत, गायक त्यांत स्वतः लीन होऊन, श्रोत्यांस आपल्या संगतीं चालवीत असतो. आणि हें ओळखणाऱ्या श्रोत्यांची त्याला फारच किंमत वाटते. या तिसऱ्या स्थितीला पोहोंचलेले श्रोते बहुधा स्वतःच कुशल गायक असतात. गातां गातां मध्येंच कोठून "आतां एखादें सौभद्र नाहींतर स्वयंवर होऊं द्या" अशी फरमास आली म्हणजे ढेंकूळ मारल्याप्रमाणेंच त्या विचाऱ्या गायकाची स्थिति होऊन जात असेल. गायकलोकांत अशी एक म्हण आहे "कद्रदान हमारे गुलाम और बेकद्रके हम गुलाम".

सारांश संगीताची प्रगति गायक वादकांवर तितकीच श्रोत्यांवरहि अवलंबून असते. लोकरुचीला वळण लावणारे गायक वादक व त्यांच्या कलेला पुनः वळण लावणारी लोकरुचि असा हा परस्पर संबंध आहे.

राग व रस

रागांच्या सौंदर्याचें मूळ शोधून काढतां काढतां रागांतून रस उत्पन्न करण्याचा उपक्रम सुरूं झाला आहे. व त्यालाच जोडून पुढें सांसारिक जीवनाशीं संगीताचा संबंध जोडण्याचे प्रयत्न कित्येक ठिकाणीं सुरूं आहेत. थोडक्यांत म्हणायचें म्हणजे संगीताची सगुण उपासना सुरू होत आहे, या परिस्थितीला नांवें ठेवण्याचा उद्देश येथें नाहीं. या गोष्टी अपरिहार्य आहेत. संगीतकला ही आतां लोकाश्रयी झाल्यामुळें, जनरुचीला अनुसरून असले प्रकार होणें साहजिक आहे.

काव्य, चित्रकला व संगीत यांची सांगड घालण्याची वहिवाट जुनीच आहे. कांहीं मर्यादेपर्यंत या तीन्ही कलांच्या फलनिष्पत्तींत साम्य असावें

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

असा भास होतो. वास्तविक ' रस ' काव्यान्तर्गत विषय आहे. पण वर निर्दिष्ट केलेल्या कारणामुळें रागांतूनहि रसोत्पत्ति व्हावी असें आम्हांस वाटल्यास नवल नाहीं. संगीताला आवाजाशिवाय दुसरें साधन नाहीं. नुसत्या आवाजाविषयीं म्हटलें तर हंसणें, रागावणें, रडणें, लाडाचा आवाज काढणें भीतीनें किंवा आश्चर्यानें ओरडणें इत्यादि गोष्टींनीं लगेच ते आवाज काढणाऱ्या व्यक्तीच्या मनःस्थितीची जाणीव होते. पण हे आवाज एकमेकांपासून किती उच्चनीच असतात हें जाणणें, त्यांचें स्वरलेखन करणें, व ते कोणत्या रागांत कसे उपयोगीं होतील याचा निर्णय करणें, ते कोणत्याहि उपलब्ध रागांत खपत नसल्यास त्या त्या रसांचे परिपोषक असे नवीन राग उत्पन्न करणें हें ओघानेंच आलें. लयीचा व शब्दांचा आधार स्वरांना घेतल्यास कांहीं अंशीं हें साध्य होईल.

रसपरिपोष हें संगीताच्या विविध फलांपैकीं एक आहे. राग व रस या विषयाची तात्त्विक चर्चा अजून व्हावयाची आहे. हा विषय वाटतो तितका सोपा नाहीं. नुसतें " सरीवीरेद्भुते रौद्रे " इत्यादि प्राचीन ग्रंथोक्तींचे आधार आजकालच्या स्वरांना व रागांना लागू करून हा प्रश्न सुटला असें होत नाहीं. ज्या ग्रंथांचीं अवतरणें आम्हीं आधारादाखल घेऊं, त्यांचे स्वर व आजकालचे स्वर हे नाम व लक्षण यांनीं एकच आहेत काय, हा प्रश्न सोडविल्याखेरीज हे आधार निर्मूल आहेत. शिवाय स्वर हे सापेक्ष आहेत. पूर्वींच्या जाती गायनांत पर्यायांश सुद्धां असत. तेव्हां एकाच जातींत निरनिराळ्या स्वरांना केंद्रस्थान देऊन निरनिराळे परिणाम उत्पन्न करणें याचा प्रचार त्यावेळीं गायनांत होता. केंद्रस्थान बदलल्यानें रागांतील इतर स्वरांवरहि परिणाम होतो हें अनुभवसिद्ध आहे. तेव्हां कोणत्या स्वराचा व रागाचा कोणता रस हें ठरविणें निदान आजकालच्या संगीतांत फारच कठिण आहे. त्यांत किती तरी गोष्टींचा विचार करावा लागणार आहे. हें पाहतां हें काम सोपें नाहीं याची कल्पना सहजच येईल. एकच राग

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

विविध गायकांनीं, विविध प्रसंगीं, विविध श्रोत्यांसमोर, विविध प्रकारचीं गीतें गाऊन एकच परिणाम झाला तर त्या रागाचा अमुकच रस असें ठरवितां येईल. यांत किती प्रकारचे प्रयोग करून पहावे लागतील ! एकाच गायकाची: मनःस्थिति नेहमीं सारखी असेल असें नाहीं. तेंच श्रोत्यां-विषयींहि म्हणतां येईल. ठरीव राग गाण्याला वातावरण दरखेपेस एकाच प्रकारचें असेल असाहि नियम नाहीं. सारे गाणारे एकच राग एकाच शैलीनें गातील असाहि नियम नाहीं. उलट गायक कुशल असला तर एकच राग निरनिराळ्या वेळीं निरनिराळ्या रंगांनीं गाऊं शकतो. तो ज्या मनःस्थितींत असेल तसा त्याचा राग वठतो. या सर्व विविध प्रयोगांतून सुरक्षित पार पडून, रागाचा परिणाम एकच झाला तर मात्र त्याचा निश्चय होऊं शकेल.

विचाराअन्तीं असें वाटूं लागतें कीं, रागांचा प्रत्यक्ष संबंध रसांशीं लावणें अत्यंत कठिण आहे. भावना उत्पन्न होण्याला गाण्याची शैली, योग्य आवाज, उच्चार, गाण्याची लय, गीतांतले शब्द, किंचित् अभिनय या गोष्टीहि रसोत्पत्तीला आवश्यक आहेत. यांच्या यथायोग्य प्रयोगानें रसांचा बराच परिपोष होतो. आतां कांहीं ठोकळ विधानें कोणी करूं शकेल. जसें मोठाल्या स्वरांतरांनीं करुण किंवा शांत रस उत्पन्न होणार नाहीं तसेंच लहान स्वरांतरांनीं वीर किंवा रौद्र रसाची भावना होणें अशक्य आहे. शंकरा, मालश्री, कामोद, केदार, हमीर, नट, वगैरे रागांत शांत किंवा करुण रस उत्पन्न करण्याचा प्रयत्न त्या रागांच्या साधारण स्वभावाला जुळणार नाहीं. तसेंच श्री, भैरव, जोगिया, आसावरी, तोडी, पीलु, भैरवी वगैरे रागांत रौद्र किंवा वीर रस उत्पन्न होणार नाहीं. पण हेंहि एक प्रकारचे तर्क आहेत असें समाजायच. रागांचे नुसते आलाप केले किंवा बीनावर जोडकाम केलें तर कोणता रस होईल हें सांगतां येणार नांहीं. ते राग ऐकल्यानें मनावर परिणाम जरूर होतो. प्रत्येक राग आपापला विशिष्ट परिणाम श्रोत्यांच्या मनावर

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

ठसवतो. राग हे सुगंधी फुलांप्रमाणें आहेत. फुलांच्या सुगंधानें रसोत्पत्ति होत नाहीं; तरी मनाला एक प्रकारचा अवर्णनीय आनंद होता व तें उत्तेजित होतें, तल्लीन होतें, एकाग्र होतें व त्याच्या सर्व शक्तींना चलन मिळतें. त्याचप्रमाणें रागाच्या सुश्राव्य गायनवादनानें मनावर परिणाम होतो. पण तो परिणाम अमुकच रस असें कसें सांगतां येईल? त्या परिणामाचें वर्णन करणें शक्य नाहीं. त्याला फार तर नादमोह म्हणतां येईल. हा "नादमोह" इतर मनोविकारांपासून स्वतंत्र आहे असे मानणारेहि लोक आहेत. सध्यांतरी प्रत्यक्ष प्रयोगांच्या अभावीं रागांच्या रसांविषयीं निश्चयात्मक असें कांहींच म्हणतां येणार नाहीं.

रागदारींत सांसारिक जीवनाचें दिग्दर्शन

आतां सांसारिक जीवनांचें दिग्दर्शन संगीतांत कितपत होईल तें पाहणें आहे. रागदारी संगीताचा उपयोग यांत फारसा होईलसें वाटत नाहीं. तें एक अलिकडच्या लोकरुचीला अनुसरून नवीनच संगीत प्रचारांत येऊं लागलें आहे. हा एक लोकगीताचाच प्रकार होणार आहे. त्यांत गीताचे शब्द, आजूबाजूचें वातावरण, गीताचा ताल; वाद्यांची योजना, गायकाचा आवाज, गीताचा संदर्भ वगैरे गोष्टींना महत्त्व येणार आहें. हें गाणें नुसत्या गाण्याकरितां नसून दुसरा उद्देश साधण्यासाठीं लागणाऱ्या साहित्यांपैकीं आहे, पण याचीहि वाढ आपल्या संगीत तत्त्वांच्या आधारानें झाली तर इष्ट आहे.

संगीतव्यवसायी लोकांचे वर्ग

संगीतव्यवसायी लोकांचे स्वभावतः मुख्य चार वर्ग होतात. हे वर्ग वाग्गेयकार अथवा नायक, कलावंत, शिक्षक व शास्त्रकार हे होत. या प्रत्येकाचें ध्येय व त्यासाठीं लागणारीं साधनें व उपाय हीं निरनिराळीं असल्यामुळें, हे चारहि वेगवेगळे धंदेच होतात. या चारहि वर्गांत उच्च दर्जाला पोहोंचलेला क्वचितच आढळतो. अशी व्यक्ति म्हणजे खास संगीतोद्धारासाठींच अवतार

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

घेतलेली विभूतीच समजली पाहिजे. याखेरीज करून सर्वसाधारण संगीत व्यवसायी लोकांत वर नमूद केलेल्या पृथक पृथक शाखांत निपुण असलेले लोक सांपडतात. या विषयांपैकीं जरी एकच घेऊन त्यांत अधिकार संपादन केला, तरी तें एका माणसास पुष्कळ आहे. आतां हें खरें आहे कीं यांतील, प्रत्येकाचें थोडेंबहुत ज्ञान प्रत्येक सांगीतिकास आवश्यक आहे. निरक्षर कलाकार, स्वररागज्ञानरहित शास्त्रकार, संगीतज्ञानवंचित कवि, व अरसिक संगीत शिक्षक हे सर्वच आंधळे, वाट फुटेल तिकडे भटकणारे, असे असतात. पाश्चात्य देशांतहि संगीत व्यवसायी लोकांचे असे वर्ग झालेले दिसतात. वाग्गेयकारांत, स्क्यूबर्ट, बीथोवन, बॅाक, हँडेल, मोझार्ट, वाग्नर; कलाकारांत योहन्, क्यूबलिक, करूझो, पौलरोबसन्; शास्त्रकारांत हेल्मोल्ट्झ्, वुइल्यम् पोल; व संगीत शिक्षकांत सर ऑगस्ट मॅन्स्, बीचहॅम्, सर चार्ल्स् हॉल् असे लोक आपापल्या अंगीकृत विषयांतच नांवाजलेले आहेत.

वाग्गेयकार

वाग्गेयकाराला संगीत ज्ञान, उत्तम भाषाज्ञान, काव्यप्रसाद, रसिकता, लोकरुचीची ओळख, हे गुण अत्यावश्यक आहेत. मैफलींत गाण्यालायक गीतें बनविण्याची हौस असलेल्या कवीला, मग तो कितीहि उच्च दर्जाचा कवि असला, तरी संगीताचें थोडेंबहुत तरी सक्रिय ज्ञान संपादन करणें प्राप्त आहे. तसेंच रागदारी संगीताची रूढ झालेली जी हिंदुस्थानी भाषा तिचेंहि उत्तम ज्ञान संपादन करणें तितकेंच आवश्यक आहे. असें असलें तरच त्यांचीं गीतें सर्वमान्य होतील.

कलावन्त

क्रियासिद्धत्त्व हा कलावंताचा मुख्य गुण. नित्य अभ्यासानें गळा किंवा हात तयार ठेवणें हें कलावंताचें कर्तव्य व ध्येय. पूर्वींच्या संगीत विद्यार्थ्यां-पेक्षां आजच्या विद्यार्थ्यांची परिस्थिति पुष्कळ बरी आहे. स्वरज्ञान प्रथम

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

करून देणें हें तत्त्व आजच्या शिक्षणपद्धतींत रुजलेलें असल्यामुळें, प्रत्येक विद्यार्थ्यास कामापुरतें स्वरज्ञान आधींच झालेलें असतें. शिवाय पाठ्य पुस्तकांतून चीजाहि स्वरलिपिसहित लिहिलेल्या तयार असतात. पूर्वींच्या विद्यार्थ्यांस गुरूंनीं गाइलेलें नुसतें ऐकून व नंतर तें आठवून व गाऊन गाऊन आपल्या गळ्यांत बसवावें लागत असे. पण त्यामुळें गळ्याची मेहनत अजाणतां होत असे. आजकाल आमच्या डोक्यांतच सर्व गाणें असल्यामुळें गळ्याचीं मेहनत करून त्यांत तें साधण्याचें आम्हांस सुचत नाहीं. 'आहे पुस्तकांत, गरज पडेल तेव्हां थोडेंसें पाहून ठेवूं' अशा भरंवशावर राहून आम्ही मेहनतीबद्दल उदास असतों. पण प्रत्यक्ष गाण्या-वाजविण्याचा प्रसंग आला म्हणजे डोक्यांतलें गळ्यांत उतरत नाहीं आणि मग त्या गाण्याचें हाल काय विचारावें? स्वरज्ञान व पुस्तकांचा उपयोग संगीत डोक्यांत भरण्यासाठीं नव्हे तर तें गळ्यांत किंवा हातानें वाद्यावर उतरविण्यासाठीं आहे, हें संगीत विद्यार्थ्यांनीं लक्षांत असूं द्यावें. अर्थात् ही सूचना कलावंताच्या धंद्यांत शिरणाऱ्या विद्यार्थ्यांस आहे हें समजेलच. स्वरज्ञान व पुस्तकें यांच्या मदतीनें अर्धी मेहनत वांचली. आतांचे विद्यार्थी समजून मेहनत करूं शकतात. त्यांना शिकलेल्या गीतांची अथवा ताल आलापांची वारंवार आवृत्ति करून गळ्यांत किंवा हातांत माधुर्य आणण्या-पलिकडे कांहीं करावयाचें नसतें. शिवाय आजकालच्या ग्रामोफोन, रेडिओ वगैरे यंत्रसाधनांमुळें चांगलें आदर्श त्यांचेपुढें नेहमीं असतात. तेव्हां इतिहासप्रसिद्ध कलवंतांसारखेच, किंबहुना सर्वोत्कृष्ट जगन्मान्य कलावंत या देशांत आजच्या काळांत तयार होणें अशक्य नाहीं.

संगीतशिक्षक

संगीताध्यापन हा एक महत्त्वाचा विषय आहे. संगीतशिक्षक मैफलीचा गाणारावाजविणारा जरी नसला तरी त्याला सुस्वर व सताल गाण्याचें वाजविण्याचें सामर्थ्य हें असलेंच पाहिजे. विद्यार्थ्यांवर एऱ्हवीं त्याचें वजनच

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

पडणार नाहीं, पण याशिवाय आणखी कित्येक गुण त्याला हवे असतात. शांतवृत्ति, विद्यार्थ्यांच्या अडचणींची जाणींव व त्याविषयीं सहानुभूति, त्यांच्या आवाजाचा धर्म, ग्रहणशक्ति, रुचीचा कल, सहज व सोप्या मार्गानें मनोरंजक होईल अशा रितीनें त्यांना विषयाची समजूत करून देण्याची कला, व त्यांच्याकडून आस्थेनें मेहनत करवून घेण्याची हातोटी, प्रत्यक्ष गाऊन वाजवून त्यांच्यासमोर चांगले आदर्श ठेवण्याविषयीं तत्परता या सर्व गोष्टी उत्तम संगीतशिक्षकाच्या ठायीं असणें अवश्य आहे. उत्तम कलाकार उत्तम शिक्षक असेलच पाहिजे असा नियम नाहीं. उलट शिक्षण देणें हें कलाकाराच्या स्वभावाच्या व कर्तव्याच्या कांहीं अंशीं विरुद्ध आहे. त्यानें शिक्षण देणें म्हणजे प्रत्यक्ष कृति करून दाखविणें एवढेंच. तो नुसता एखाद्या सुंदर दृश्याप्रमाणें आदर्शात्मक असतो. एखाद्या उत्तम गायकाचें मैफलींत जमलेलें गायन ऐकून पुष्कळ लोक त्याजकडे तालीम घेण्याकरितां धांव घेतात. आधीं अशा गायकांचें मन शिष्यांसंगतीं रेंगाळण्यांत रमत नाहीं. यदाकदाचित् ते शिकवूं लागलेच तर स्वतःच आपल्या सामर्थ्या-प्रमाणें गाऊं लागतात व शिष्यास त्याप्रमाणें गाण्यास सांगतात. शिष्याचा गळा साधारण तयार असला तर तो गुरूची तान आपण गाण्याचा प्रयत्न करूं लागतो तोंच गुरूंना पुनः स्फूर्ति होऊन ते आणखी एक जबरदस्त तान त्याच्यासमोर चमकावतात व त्याची तारांबळ उडवितात. याप्रमाणें प्रत्यक्ष शिक्षण कांहींच होत नाहीं. शिष्यानें चिकाटी धरली तर फार तर तो गुरूंच्या ढंगाची थोडी नकल उतरवूं शकतो. त्यांतून बोटभर गुरूंचें व हातभर स्वतःचें असा रंग निघतो. आणि जर का शिष्य अगदींच कच्चा असला तर बिचारा गुरूंच्या सामर्थ्यानें नामोहरम होऊन आपण वाट चुकलों असें म्हणून थोड्याच दिवसांत माघारा फिरतो. मैफलीचा गाणारा, विद्यार्थ्यांसंगतीं स्वरस्थानें, चीजा, तान आलाप घोटूं लागला तर थोड्याच दिवसांत त्याचे कान बिघडून, त्याच्या गाण्यांतला प्रसाद लुप्त होईल, त्याला नवीन कल्पना सुचणार नाहींत. गाणें शिकवून

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

शिकवून स्वतःच्या गाण्यांतला रस आटवून शुष्क होऊन बसलेल्या मैफली गवय्यांची कितीतरी उदाहरणें आहेत.

तसेंच संगीत शिक्षकानें मैफलींत गाऊन रंग जमवण्याची आशा राखूं नये. निरनिराळ्या तऱ्हेच्या विद्यार्थ्यांसंगतीं आवृत्त्या करतां करतां व त्यांचे अपस्वर व वेडेंवांकडे उच्चार सुधारतां सुधारतां, संगीत शिक्षकाचे गळा व कान यांचें स्थैर्य नष्ट होतें व तीं फाजील चौकस बनतात. स्वरस्थानें व ताल यांची मोजमाप करून गाण्याची संवय त्याला लागते व तो बैठकीवर मौज आणण्यासारखें गाणें गाऊं शकत नाहीं. पण विद्यार्थी तो उत्तम तयार करूं शकतो. पुष्कळ वेळां मोठमोठ्या नांवाजलेल्या गवैयांच्या उस्तादांची नांवेंसुद्धां श्रोत्यांनीं ऐकिलेलीं नसतात. बिचारे खांसाहेब पीर मुर्शीदांच्या नांवानें आपले कान जर्जर करतात तरी श्रोत्यांना इतके कान पकडण्या-सारखे खांसाहेबांचे उस्ताद होते तरी कसे, व त्यांची मैफलीच्या गायकांत प्रसिद्धि कशी नाहीं, याचें कोडें पडतें. पण फळावरून झाडाची परीक्षा, कार्यावरून कर्त्याची जाणीव या न्यायानें हे उस्ताद खरोखरीच पूजार्ह असतात.

संगीतशास्त्रकार

संगीत वाङ्मयाचा अभ्यास व तद्विषयक नवीन ग्रंथनिर्मिति, जुन्या अप्रसिद्ध ग्रंथांचे संपादन हाहि एक संगीतांतला स्वतंत्र व्यवसाय आहे. आपल्या संगीताचा पूर्वेतिहास, कालांतरानें आपल्या शुद्ध स्वरसप्तकांत, रागांत व गायनपद्धतींत होत गेलेला फरक, गीतप्रबंध, वाद्यें व वादनाचे प्रकार, ताल, नृत्य या विषयांचा इतिहास, संगीताचें आजचें स्वरूप, व त्याची पुढें योग्य दिशेनें उन्नति होण्यास इष्ट असलेल्या वस्तु यांचें विवरण, संगीत विषयक आदर्श प्रसिद्ध करणें इत्यादि संगीत शास्त्रकाराची मुख्य कार्यें होत.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

आवाजाच्या धर्माला अनुसरून विद्यार्थ्यांचे वर्ग

विद्यार्थ्यांच्या आवाजाच्या धर्माप्रमाणें त्याला ध्रुपद, ख्याल, टप्पा किंवा ठुमरी यांपैकीं कोणच्याहि एका विषयांवर विशेष भर देऊन त्यांतच प्राविण्य संपादण्याकडे त्याचें लक्ष खेंचलें असतां हिताचें होईल. बारीक आवाजाच्या माणसानें ध्रुपद गाण्याचा प्रयत्न करणें जितकें निष्फळ आहे तितकेंच मोठ्या व भारी आवाजाच्या माणसानें ठुमरी गाणें निष्फळ आहे.

ध्रुपद म्हणजे तालाच्या धुमश्चक्रीचें गाणें आहे अशी समजूत कांहीं लोकांत आहे. रामपूरकडील तानसेनपरंपरेंत व साधारण पूर्वेकडील सर्व ठिकाणच्या ध्रुपद परंपरेंत तालाची खटपट मुळींच नाहीं. आधीं रागाचा सर्वांग परिपूर्ण आलाप ज्याला आपण व्यवहारांत "नोम् तोम्" असें म्हणतों, तो करून नंतर त्याच रागाचें ध्रुपद तालमीबरहुकुम व शुद्ध मुद्रा व शुद्ध वाणी राखून गावयाचें अशी तिकडील प्रथा आहे. ते लोक लयीची खटपट होरी, साध्या (झपताल, सूलताल, तेवरा वगैरे) तालांतल्या चीजा, तराणे वगैरे गीतांत करतात. ताल प्रधान ध्रुपद गाण्याची प्रथा केव्हां सुरू झाली व ती कोणीं सुरूं केली तें सांगतां येत नाहीं. पूर्वीं गायक वादकांच्या मोठमोठ्या राजेलोकांच्या दरबारांतून दंगली होत असत. त्या दंगलींतून गायक व पखवाजी यांच्या सामन्याची कल्पना निघून 'धा' ला 'धा' न शिवूं देण्याचा डाव निघाला असेल. दाक्षिणात्य गायक वादकांचाहि हात यांत असल्यास नवल नाहीं. तालप्रधान ध्रुपद गायन देखील, गायक व तालिया हे एकमेकांच्या नेहमींच्या वहिवाटींतले व सहकारितेनें काम करणारे असले तरच मनोरंजक होऊं शकतें. अर्थात योग्य स्वरस्थानें व कंठमाधुर्यही गाण्यांत असलींच पाहिजेत हें निराळें सांगणें नकोच. गायक व पखवाजी यांच्या संगतीच्या ध्रुवपदाऐवजी त्यांच्या विसंगतीचेंच ध्रुवपद आजकाल ऐकूं येतें. त्याचें फळ कोण हरला व कोण जिंकला याची मौज व संगीता-

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नंदाच्या नांवानें शून्य हेंच. अशा गायनाला श्रोत्यांनीं विशेष आदर न दिला तर तें यथार्थ आहे. कित्येक तबलिये, पखवाजी यांस आपण वाजवायला बसलों असतां हिंदुस्थानांतील एकाहि गवैयाची किंवा ततंकाराची गाण्यावाजविण्याची हिंमत नाहीं यांतच कृतकृत्यता वाटते. अशांना " कधीं कोणाला गाऊं न देणारा तबलजी " अशी पाटी मारून म्युझिअम मध्यें लोकांच्या कुतूहलासाठीं ठेवावे. दुसरा त्यांचा उपयोग कांहीं नाहीं.

ख्याल गायनांत, रागाची क्रमवार बढत, जिला " अस्ताई भरना " म्हणतात ती, व पुढें तानप्रस्तार हीं मुख्य अंगें आहेत. चीजेचे योग्य विभाग करून, त्यांना सुस्वर व मधुर अशा आवाजांत रागाच्या स्वभावाला अनुसरून योग्य स्वरविन्यासांनीं शृंगारणें हेंच ख्याल गायन. हें करण्यास आवाज पातळ, फिरण्यासारखा लागतो. सर्वच विद्यार्थ्यांचा असा आवाज नसतो. करितां ख्यालासाठीं योग्य आवाजाच्या विद्यार्थ्यांची निवड केली पाहिजे. ख्याल गायनांत मागें म्हटल्याप्रमाणें शब्दांचें विशेष महत्त्व नसतें. जेणेंकरून रागाचें स्वरूप कौशल्यानें श्रोत्यांसमोर उभे राहील अशा रितीनें गाण्यांत सारी खुबी आहे. विशेषतः विलंबित लयीच्या ख्यालांत तबल्याची गडबड नुसत्या लयदार ठेक्याशिवाय जास्त नसावी. पुढें द्रुत ख्याल गातांना, लयींत ताना घेतांना, थोडींबहुत परणें साथीचीं विसंगत होऊं न देतां, तबलियानें घेतलीं तर मौज येते. अशीं कांहीं परणें ख्यालाच्या विद्यार्थ्यांनीं पाठ करून त्यांवर बांधलेल्या ताना मुखोद्गत करण्याची संवय केल्यास हिताचें होईल.

टप्पा, ठुमरी, व इतर असल्या प्रकारचीं गीतें अर्थप्रधान व शृंगारिक असतात. अशा गायनाला आवाज उंच सुराचा, लवचिक, व नाजूक असा असल्यास उत्तम. टप्यांत एक विशिष्ट प्रकारची तान, उदाहरणार्थ

नि ध प

निसां रें रें सानि, धनि सांसां निध, पध, निनि धप मप धध मम गम

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नि ध प म ग
पध निसां सांनि निध धप पम मग अशीं येते. ती विद्यार्थ्यांकडून मुद्दाम तयार करून घ्यावी लागते. ठुमरींत गीताचीं सार्थ वाक्यें घेऊन त्यांना कोमल अशा स्वरविन्यासांनीं नटविणें, मधून मधून हलक्या आवाजानें छोट्याशा जलद व सरळ ताना घेणें, किंचित् सयुक्तिक हावभाव, क्वचित् रागांत विचित्र स्वरयोजना करून नाविन्य उत्पन्न करणें, अशा गोष्टी कराव्या लागतात. या दोन्ही प्रकारच्या गीतांत शब्दार्थाला महत्त्व आहे हें लक्षांत असावें. शब्दार्थाला विसंगत अशा ताना किंवा गमका या गीतांत घेतल्यास गाणें हास्यास्पद होईल.

या निरनिराळ्या गायकींना योग्य असे निरनिराळे विद्यार्थी निवडून त्यांना त्याप्रमाणें शिक्षण देणें ही जबाबदारी प्रत्येक संगीत शिक्षकावर आहे. ती त्यानें विसरतां कामा नये.

संगीतसंस्था

गेल्या दहाबीस वर्षांत होत असलेली संगीताविषयींची जागृति पाहून कोणाहि संगीतप्रेमी माणसास आनंद वाटल्यावांचून राहणार नाहीं. आजकाल सर्व मोठाल्या शहरांतून जागजागीं संगीत शिक्षणाचे लहान मोठे वर्ग सुरू आहेत. घरोघर गाणें वाजविणें ऐकूं येत आहे. कांहीं ठिकाणीं सरकारी आश्रयाखालींहि संगीत संस्था चालू आहेत. विश्वविद्यालयांच्या पाठ्य विषयांत संगीतालाहि स्थान मिळविण्याचे प्रयत्न होत आहेत. या सर्व उत्साहाकडे पाहून एखाद्या प्रचंड संगीत संस्थेची ही पूर्वतयारीच आहे असें कोणासहि वाटेल. संगीताचें कार्यक्षेत्र पाहतां, हल्लीं असलेल्या संस्था म्हणजे त्या कार्याचा ओनामाच आहे असें म्हणावें लागेल. नुसते रागदारी संगीताचे वर्ग चालविणें एवढेंच कार्य हल्लींच्या संस्था करीत आहेत. वास्तविक नेहमींच्या वर्गांशिवाय, लोकगीत, नाट्यसंगीत व वाद्यसंगीत यांचेंहि शिक्षण, लोकगीतांतील पदांचीं

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नोटेशन्स व ग्रामोफोन रेकॉर्डस प्रसिद्ध करणें, नाटकाला अथवा बोलपटाला योग्य असें संगीत–रागांचा व रसांचा संबंध असल्यास, त्याचा यथायोग्य सप्रयोग निर्णय करून–निर्माण करणें, आपल्याकडील वाद्यांत व त्यांच्या संगीतांत कांहीं सुधारणा हवी कीं काय याचा विचार व त्याविषयीं प्रयोग, संगीतनिर्मिति, संगीतअध्यापन, संगीत–वाङ्मय इत्यादि विषयांचे वर्ग चालविणें, कर्णाटकी संगीताचें अवलोकन, संगीत–ग्रंथसंग्रहालयें, वाचनालयें, व नियतकालिकें यांचें संचालन, संगीत–परिषदा व मैफली भरविणें, वगैरे कार्यें या संस्थांचींच आहेत. पण या कार्यांपैकीं एकएकहि पार पाडण्यास विपुल द्रव्यसंचय हवा. त्याच्या अभावीं एका संस्थेला हीं कार्यें करणें अशक्य आहे. अमूर्त स्वरूपांत विस्कळित अशी ही संस्था आधींच चालू आहे. हल्ली पृथकत्वानें होत असलेल्या कार्यांचें संघटण करून मध्यवर्ती अशी संस्था कोठेंतरी एखाद्या मोठ्या शहरीं निर्माण होईल तो सुदिन. संगीतज्ञ व द्रव्यसामर्थ्य असलेल्या लोकांनीं योग्य अधिकाऱ्यांना हाताशीं धरून शिस्तवार व मोठी अशी एक संस्था उघडल्यास ती लवकरच भरभराटीस येऊन संगीत संगोपनाचें एक मोठेंच काय केल्यासारखें होईल. ही संस्था लवकरच अस्तित्वांत येवो अशी त्या जगन्नियन्त्यास प्रार्थना आहे.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

मारवा थाट.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

मारवा थाटांतील राग (११)

पूर्व्या किंवा पूरवा
पूर्व-कल्याण
मालीगौरा
जैत किंवा जेत
वराटी किंवा बरारी
विभास

पंचम
भटिहार किंवा भटियार किंवा भटियारी
भंखार
साजगिरी
ललिता-गौरी

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग पूर्व्या अथवा पूरबा

पूर्व्या अथवा पूरवा हा राग मारवा थाटांतून उत्पन्न होतो. यांत पूर्वी, पूरिया व मारवा या रागांचा संयोग आहे. पंचम वर्ज्य आहे व दोन्ही धैवत आहेत. हा संध्याकाळीं गाइला जातो. याचा विस्तार मन्द्र व मध्य सप्तकात होतो.

याचें स्वरूप असें आहे.

सा, नि़रे॒ध़सा, नि़रे॒ग, मंग, निनि, धमंधमंगरे॒गरे॒सा, रे॒नि़,
मं़ध़॒सा, सारे॒सा, नि़, रे॒गमंधमंगरे॒सा । निधमंगरे॒
गरे॒नि़रे॒नि़मं़ध़॒सा, सारे॒सा, नि़, रे॒गरे॒गमंधमंधगरे॒
गनिंधमंगरे॒, सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

पूरबा—तिलवाडा (विलंबित)

स्थायी.

नि़ सासा	सा रीध़	सा	नि़सा,री	ग	–	ध गमंमं	,ग	ध मं	ग	ध मं	ध
एक	पल	हुं	ऽऽ,न	जा	ऽ	नेऽऽ	ऽन	दे	ऽ	हों	ऽ
३				×				२			

निनिधमं	धधमंग	मंमंगरी	गगरीसा
ऽऽऽऽ	ऽऽऽऽ	ऽऽऽऽ	ऽऽऽमि
०			

सा	–नि़	री	सासा	सा नि़री	गरी	सा नि़री	सा	रीरीसानि़	सारीगरी	ध गमंमं	मं,गमं
या	ऽऽ	को	ऽबो	होत	दिन	बीऽ	ते	मेऽऽऽ	रेऽऽऽ	ऽऽऽ	ऽ,ऽऽ
३				×				२			

री ग	री	गरी	सा
आ	ऽ	ऽऽ	ये।
०			

अंतरा.

सां निधमं	गरीसा	नि़रीनि़ध़	मं ध़सासा	नि़ सा	सानि़	री	सा	सा रीरीसानि़	सारीगरी	ध गमंमं	मं,गमं
मेरेजा	नकाम	मूऽरत	सोअब	सा	ऽऽ	ऽ	हा	बिऽऽऽ	कऽऽऽ	मेऽऽ	ऽ,ऽऽ
३				×				२			

री ग	री	गरी	सा
पा	ऽ	ऽऽ	ये।
०			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

			सा
सासा	रीधसा	निसा	,निरी
एक	पऽल	ऽ,ऽऽ	,हुंन
३			

पूरबा—तिलवाडा (विलंबित)

स्थायी.

नि			सा			ध	
सानि	रीध	सा	,निरो	ग	–	गमंमं	,ग
मौंऽ	ऽऽ	ऽ	,दर	बा	ऽ	ऽऽऽ	ऽजे
३				×			
ध		ध					
मं	ग	मं	ध	निंनिधमं	धधमंग	मंमंगरी	गंगरीसा
बा	जे	रे	ऽ	ऽऽऽऽ	ऽऽऽऽ	ऽऽऽऽ	ऽऽऽऽ
२				०			
नि				नि			
सा	सानि	सा	–	सा	सानि	री	सा
ना	ऽऽ	थू	ऽ	गो	ऽऽ	री	ख
३				×			
		ध		री			
रीरीसानि	सारींगरी	गमंमं	,गमं	ग	री	गरी	सा
जाऽऽऽ	गेऽऽऽ	बाऽऽ	,ऽऽ	बू	ऽ	ऽऽ	का।
२				०			
		नि	सा				
सानि	री	धसा	,निरी				
ऽऽ	ऽ	मौंऽ	,दर				
३							

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

		सा					
निधमं	गगरी	निरीनिध	मंधसासा	सासासानि	सासासा	री	सा
निजठि	गबैठ	तोऽमैंसे	वाऽकरो	बावुसऽ	दारंग	घ	र
		ध		री			
रीरीसानि	सारीगरी	गमंमं	,गमं	ग	री	गरी	सा
काऽऽऽ	जूऽऽऽ	बाऽऽ	,ऽऽ	चू	ऽ	ऽऽ	का
सा		री	सा				
नि	री	धसा	,निरी				
ऽ	ऽ	मौंऽ	,दर				

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग पूर्वकल्याण

हा राग मारवा थाटांतून उत्पन्न होतो. हा संपूर्ण आहे. यांत वादी ऋषभ व संवादी धैवत आहे. अवरोहांत पंचम दुर्बल आहे. गाण्याचा वेळ संध्याकाळ आहे.

याचें साधारण स्वरूप असें आहे.

रेग, मंपधनि, धप, रे, मंपधमं, ग, रेसा। निरेनिध, निरे गमंप, मं, धमं, निनिधमंगरेसा। ग, मंधमंसां सांरेंसां, निरेंनिधनिधप, गमंपधनिसां, मंधमंग, निनिधमंगरेसा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

पूर्वकल्याण—एकताल (विलंबित)

स्थायी.

रीगमंपधनि	,धप	री (प)	मंपधमं	ग	री	सा	सा	नि (सा)	री	नि	,ध
हो SSSSS	,वन	ला	गीSSS	सां	S	S	झ	चे	S	तो	,ज
३		४		×		०		२		०	
धनिरीग	मंप--	धग	प	मंधमं (ध)	,धनि	(प)	ध	मं	ग	निनिधमं (ग ध)	गरीसा–
रा SSS	SSSS	SS	S	मोSS,	मन	वा	S	S	S।	रेSSS	SSSS
३		४		×		०		२		०	

अंतरा.

(मं) गग		मं (ध)	धमंध	सां (ध)	सांरीं	सां	निसां	नि (सां)	रीं	नि	ध
अब		तो	SSS	या	: दक	रो	SS	ला	S	म	ह
३		४		×		०		२		०	
नि (ध)	ध	प	,मंप	गमंपध	निसां--	मं	ध	मं	ग	निनिधमं (ग ध)	गरीसा–
री	S	को	,SS	ध्याSSS	SSSS	S	S	न	ध	रेSSS	SSSS
३		४		×		०		२		०	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग मालीगौरा

मगौ रिसौ निरी निपौ मगौ मधौ सनी रिगौ ।
रिसौ सायं भवेन्मालीगौरा ऋषभवादिनी ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १२ ॥

गमधानि तीखे मृदु रिखब पंचमसुरहु लगाय ।
रिप बादी संबादितें मालीगौरा गाय ॥

रागचंद्रिकासार ॥ ५२ ॥

मालीगौरः परमरुचिरो मारुसंस्थानजन्यः
संपूर्णोऽसाविह किल रिधौ वादिसंवादिनौ स्तः
श्रीसंमिश्रो विलसति सदा पूरियामिश्रितश्च
सायंगीतो मधुरनिनदैर्मंद्रमध्यप्रचारः

रागकल्पद्रुमांकुरे ॥ ५१ ॥

मालीगौरा राग मारवा थाटांतून उत्पन्न होतो. हा संपूर्ण आहे. यांत वादी स्वर ऋषभ व संवादी पंचम आहे. सायंकाळीं गातात. यांत श्री व पूरिया या दोन रागांचा संयोग असतो. याचा विस्तार विशेषेंकरून मन्द्र व मध्य सप्तकांतच होतो. पूरियांत पंचम स्वर दाखल केला असतां मालीगौरा होतो असेंहि कित्येक जाणते लोक म्हणतात. यांत बहुधा दोन्ही धैवत गायक लोक लावितात. "सप" संगति या रागांत श्रीरागाचें अंग दर्शवितें.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

"धनिसारेनिधप, मं, ग, मंधसा" इतके स्वर म्हटले म्हणजे मालीगौरा स्पष्ट होतो. हाहि एक अप्रसिद्ध रागांपैकींच आहे.

उठाव.

मंग, रेसा, नि, रेनि, प, मंग, मंध, सा, निरेग, रेसा ।

चलन.

नि ध ध
धनिसारेनिध, निधप, मंग, मंगमंध, सा, निरेसा, निरेग,
नि प ध रे ध
निरेसा, सा ऽ, प, मंधमंग, मंधमंग, ग, रेसा । मंध
रे
सां, सां, निरेंसां, निरेंनिध, मंनिधमंग, गरेसा,
रे
साध, मंग, ग, रेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

मालीगौरा—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

			[सा]म [प]म:
			क र
ग - री सा	ऩि ध़ ऩि रीऩि	(प़) - - म़ग़	म़ ग़ - ग़
या ऽ द प्र	भू ऽ को ऽऽ	आ ऽ ऽ ऽऽ	ऽ ऽ ऽ ज
०	३	×	२
[म]ग़ ग़ ग़ ग़	[ध़]म़ - ध़ म़	सा सा - सा	[ग]ऩि री सा सा
अ व भ य	भं ऽ ज न	अ ल ऽ खिन	रं ऽ ज न
०	३	×	२
[री]ऩि - ऩि ऩि	ऩि री ग -	गप मंप ग री	सा - - सा
पू ऽ र त	म न की ऽ	काऽ ऽऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ ऽ ज।
०	३	×	२

अंतरा.

[म]ग - ग [ध]मं	- मं ध मं	सां - सां सां	[नि]सां रीं सां सां
ए ऽ क भा	ऽ व ध र	नि ऽ मं ल	अं ऽ त र
०	३	×	२
सां - सां सां	सां निरीं नि नि	(प) - - मंग	मं - ग ग
छां ऽ ड त	सु बऽ अ भि	मा ऽ ऽ ऽऽ	ऽ ऽ ऽ न
०	३	×	२
सां - नि [ध]मं	- ध मं ग	ग - मं ग	री री सा सा
भू ऽ क्ति मू	ऽ क्ति के ऽ	दा ऽ य क	प्र भु व र
०	३	×	२

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

धृ	-	नि़	नि़	नि़	री	ग	-	गप	मंप	ग	री	सा	-	-	सा
रा	ऽ	ख	त	सु	ब	की	ऽ	लाऽ	ऽऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ज
०				३				×				२			

मालीगौरा—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

सा नि़
मे

धृ	नि़	री	सा	(धृ)नि़	-	धृ	पृ	मं़	प़	प़	मं़	मं़	ग़	-	(धृ)मं़
रे	म	ऽ	न	ला	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ग	ऽ	र	ही	ऽ	सु
३				×				२				०			
धृ	नि़	-	सा	री	-	-	-	(री)ग	-	नि़	-	री	सा	-	सा
र	त	ऽ	पि	या	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	की	ऽ	को
३				×				२				०			
-	नि़	-	री	ग	-	(मं)मं	ध	मं	ग	-	मं	ग	री	सा	(सा)नि़
ऽ	लों	ऽ	स	हु	ऽ	ऽ	क	हो	ए	ऽ	ति	पी	ऽ	र।	मे
३				×				२				०			

अंतरा.

नि़ सा
उ

सा	प	-	प	प	-	-	प	(म)प	-	पमं	ध	प	-	-	(मं)प
ठ	च	ऽ	ल	रे	ऽ	ऽ	तुं	सौं	ऽ	गऽ	मै	का	ऽ	ऽ	पि
३				×				२				०			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

			नि
ध मं - ग	मं - री -	ग - री री	सा - - सा
या को ऽ मि	ला ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ व न	को ऽ ऽ प
३	×	२	०
नि	ध	प	ध
ध नि री नि	नि - ध प	मं ध नि सा	री सा - मं
ल प ऽ ल	ला ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ ग त	जु ग ऽ अ
३	×	२	०
मं	ग		नि
ध मं - ग	मं - ग -	री री मं ग	री - सा ,सा
ब ना ऽ र	हे ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ मै का	धी ऽ र । मे
३	×	२	०

मालीगौरा—तीव्रा (मध्यलय)

स्थायी.

ध नि	सा री	री नि ध	प प	प प	पमं ध -
ए ऽ	र स	रा ऽ ऽ	स र	सु र	सो ऽ ऽ
२	३	×	२	३	×
प		सा			
ध -	सां	नि रे -	सा -	सा सा	ध नि -
रे ऽ	,बि	सौ ऽ ऽ	रे ऽ	तुं व	कि यो ऽ
२	३	×	२	३	×
		सा			
सा -	सा सा	नि री -	सा -	सा सा	ध नि -
आ ऽ	द गु	सां ऽ ऽ	ई ऽ	पु न	कि पी ऽ
२	३	×	२	३	×
री ग	- मं	ग री सा	नि री	ग री	नि ध सा
क टा	ऽ ऽ	च्छे ऽ ऽ	हे ऽ	रे ऽ	ऽ ऽ ऽ
२	३	×	२	३	×

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

सा -	प -	प प -	प प	प प	प मं ध (प)
ना ऽ	नों ऽ	प्र का ऽ	र न	र स	भ रो ऽ
२	३	×	२	३	×
नि ध	मं ग	ध मं ग	री -	सा सां	री सा -
ऽ ऽ	ऽ ऽ	तूं ऽ ऽ	है ऽ	र स	क सी ऽ
२	३	×	२	३	×
नि री	ग मं	ध मं ग	री सा	नि री	ग री सा
ऽ ऽ	र स	ते ऽ ऽ	ऽ ऽ	ऽ ऽ	रे ऽ ऽ।
२	३	×	२	३	×

मालीगौरा—एकताल (विलंबित)

स्थायी.

					(नि) सा
					ते
(री) नि रीरीध	(ग) नि रीरीसानिसा	(ध) नि ध	प -	(ध) मं ध	सासानिध नि
रा ऽचो	लू ऽऽऽऽऽ	रा ऽ	ऽ ऽ	ऽ ऽ	ऽऽऽऽ ऽ
३	४	×	०	२	०
(ध) मंध (ध) मं	(ग) मं ग	(ग) सा सानि	री सा	(सा) निरी ग	(ग) निरी सा
दुऽ ल	रा ऽ	रा ऽऽ	ऽ ता	पल गा	ऽऽ ऽ
३	४	×	०	२	०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नि़ सा (सा)नि़	-री	ग	ध मं	धग	मं ग,-मं	री ग	-	री	सा,सा
रा ३	ऽऽ	ऽत ४	री	ब ×	ऽऽ	ऽ ० न,ऽऽ	रा २	ऽ	ऽ ०	ऽ।,ते

अंतरा.

नि़ सा	-	सा प	-मंप	मं प	-मं	ध	प	मं प	-	ध	-प
रा ३	ऽ	ता ४	,ऽऽ	मौं ×	ऽऽ	ग ०	ल	चा २	ऽ	ल ०	ऽसु
मं प	धधपमंप	मं	ग	ग मंमंरी	ग	ध मं,-ध	मं,गमं	री ग	नि़	री	सा
ना ३	ऽऽऽऽ	व ४	त	घऽऽ	री	घ,ऽऽ ०	री,ऽऽ	प २	ल	प ०	ल
नि़ नि़ सा सा(सा)		-नि़ध़	नि़ध़	नि़ सा	नि़री	गरी	सा	सा नि़रीगमं	धनिरींगं	रींनिधमं	गरीसासा
स ३	दाऽ	ऽरंऽ ४	गऽ	मौं ×	ऽऽ	ऽम ०	द	साऽऽऽ २	ऽऽऽऽ	ऽऽऽऽ ०	ऽऽऽऽते

मालीगौरा—एकताल (विलंबित)

स्थायी.

नि़ सासा
अहि

-	नि़ध़	नि़	नि़ सा रीरी,नि़	ध नि़	-	ध़	प़	प़ सा	सानि़	री	सा
ऽ ३	योऽ	ऽ ४	ऽऽ,मु	ने ×	ऽ	ऽ ०	ऽ	पी २	ऽऽ	ऽ ०	र

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

सा				री			सा				
नि़	री	ग	,मं	ग	-	-	नि़	री	-	सा	निसा
:चे	ऽ	री	,ते	हा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	री	ऽऽ
३		४		×		०		२		०	
नि़	सा			सा							
सा	रीध़	सा	सा	नि़	री	ग	री	ग	री	सा	,सासा
अ	बऽ	मों	को	दी	ऽ	जे	फ	लू	नि	त ।	आहि
३		४		×		०		२		०	

अंतरा.

नि़			सा				मं				मं
सा	सा	-	प	प	प	प	प	पमं	ध़	प	,प
सा	हे	ऽ	अ	स	र	फ़	बा	ऽऽ	हु	ली	,क
३		४		×		०		२		०	
मं		ध़		री				नि़			सा
पमं	ध़	मं	गमं	ग	-	री	सा	सा	नि़	ध़	नि़
लौंऽ	ऽ	दू	रऽ	दी	ऽ	जे	ऽ	सु	ख	ऽ	सौं
३		४		×		०		२		०	
				ध़		सा			री		
री	नि़	ध़	प़	मं़	ध़	नि़	री	ग	नि़	री	सा
ऽ	प	त	ऽ	सु	न	ली	ऽ	जे	पी	ऽ	र
३		४		×		०		२		०	
सा				मं			री	री			
नि़	री	ग	-मं	ध	मं	ग,गमं	ग	नि़	री	सा	,सासा
औं	ली	या	ऽऽ	अ	ज	ऽ,ऽऽ	मे	ऽ	ऽ	री ।	आहि
३		४		×		०		२			

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri
Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

मालीगौरा—चौताल (विलंबित)

स्थायी.

											ध
											सा
											रा
	री	नि		ध			ध				नि
-	सा	निध	रीनि	नि	ध	प	म	-	ग	-	सा
ऽ	जा	ऽऽ	सिरि	रा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	म	ऽ	रा
३		४		×		०		२		०	
				री			री				ध
-	नि	-	री	ग	-	-	नि	री	सा	-,	सा
ऽ	ऽ	ऽ	म	चौं	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	द्र	ऽ।	रा
३		४		×		०		२		०	

अंतरा.

नि		सा					मं	ध			
सा	री	सा	प	-	प	प	प	प	मं	-	ग
प	ती	त	पा	ऽ	व	न	दी	न	बौं	ऽ	धु
×		०		२		०		३		४	
		मं					ध		ध		ग
-	ग	मं	री	ग	-	-	मं	ध	मं	मंग	मं
ऽ	से	व	क	को	ऽ	ऽ	दी	ऽ	जे	ऽऽ	आ
×		०		२		०		३		४	
री			री				ध
ग	-	-	नि	री	सा	-,	सा
नौं	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	द	ऽ।	रा
×		०		२		०	

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

मालीगौरा—धमार (विलंबित)

स्थायी.

नि				री							ध		
ध	नि	सा	री	नि	-	ध	नि	ध	प	प	मं	-	ग
री	ऽ	ढ	प	बा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ज	न	ला	ऽ	ऽ
३				×					२		०		
ग				ध	ध								
मं	-	ग	-	मंध	सा	-	-	नि	री	-	ग	-	-
गे	ऽ	ऽ	ऽ	सऽ	ब	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	बा	ऽ	ऽ
३				×					२		०		
री				नि			सा				ध		
नि	री	सा	-	सा	-	-	प	-	-	प	मं	-	ध
ऽ	ऽ	जे	ऽ	चौं	ऽ	ऽ	ग	ऽ	ऽ	त्रि	दौं	ऽ	ग
३				×					२		०		
ध				ध	ध		ध						
मं	-	ग	-	मं	मं	ध	मं	ग	मं	री	ग	री,	सा
झां	ऽ	ऽ	ऽ	झ	न	ऽ	का	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।	री
३				×					२		०		

अंतरा.

ध													
मं	ध	-	सां	सां	सां	-	सां	सां	-	नि	रीं	सां	-
उ	ड	ऽ	त	गु	ला	ऽ	ल	ला	ऽ	ल	भ	ये	ऽ
×					२		०			३			
सां					ध					री			
नि	-	रीं	नि	ध	मं	नि	ध	मं	ग	ग	री	सा	-
बा	ऽ	ऽ	द	र	ब	र	ख	त	ऽ	रौं	ऽ	ग	ऽ
×					२		०			३			
नि													
ध	नि	ध	मं	ग	मं	री	ग	री	सा				
छा	ऽ	ऽ	ये	ऽ	पि	च	का	ऽ	री				
×					२		०						

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग जैत किंवा जेत.

जैतरागो मारुमेले कथितः पंचमांशकः ।
संवादिषड्ज आरोहेऽवरोहे च विवर्जितौ ॥ २४४ ॥

निषादमध्यमावत्र तथा चौडुव एव च ।
गांधारधैवतौ तीव्रावृषभः कोमलो मतः ॥ २४५ ॥

केषांचिन्मत आदिष्टो जैत्रः कल्याणमेलजः ।
पूर्वरात्रे स गेयः स्यादयं सायं प्रगीयते ॥ २४६ ॥

संगीतसुधाकरे ॥ पृ. ३५ ॥

सगौ पगौ रिसौ गश्च पगौ रिगौ मधौ मगौ ।
रिसौ जैत्रो भवेत् पांशः पधगस्थायमंडितः ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ ११९ ॥

जब मारूके मेलमें मनि सुरको तजि देत ।
पस बादी संवादितें राग होत है जैत ॥

रागचंद्रिकासार ॥ ५४ ॥

जैत या रागाचीं दोन तीन स्वरूपें प्रचारांत आहे. एक औडुव–औडुव, ज्यांत मध्यम व निषाद मुळींच वर्ज्य आहेत. दुसरें ज्यांत तीव्र मध्यम किंचित् घेतला जातो, व तिसरें ज्यांत दोन्ही ऋषभ व दोन्ही धैवत येतात. हे सर्व प्रकार मारवा थाटांतच मानावे लागतील कारण त्यांची मांडणी त्याच थाटांतली आहे. जेतांत वादीस्वर पंचम व संवादी षड्ज आहे. गाण्याचा

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

वेळ सायंकाळ आहे. जेतांत " पधग " हा स्वरविन्यास रागवाचक आहे. तसेंच ' साग ' व ' साप ' या स्वरसंगतीही महत्त्वाच्या आहेत. जेत-कल्याण नांवाचा पूर्वी वर्णिलेला राग जेतपासून वेगळा आहे. कारण तो कल्याण थाटांतला राग आहे.

उठाव.

सा, रे॒सा, रे॒ग, रे॒गप, प, पधग, रे॒गप, ग, रे॒सा ।

चलन.

सा, सा, रे॒गरे॒सा, रे॒रे॒सा, रे॒ग, प, प, धग, पधग, रे॒ग, धपग, रे॒, सा, सारे॒सा ।

प, प, सां, सां, सांरे॒ंसां, सांसां, रे॒ंसां, प, पग, रे॒गप, सां, पधग, सागप, धपग, गरे॒सा, सारे॒सा ।

मध्यम घेणारा जेत प्रकारः—

उठाव.

सा, गप, ग, री॒सा, ग, पग, री॒ग, मंधमंग, री॒सा ।

चलन.

रे॒गरे॒रे॒सा, गपप, पगप, पधग, रे॒ग, मंधमं, ग, रे॒सा ।

पपसां, सां, सांरे॒ंसां, सांसांरे॒ंसां, पपग, सासागप, पसां, पधग, रे॒गमंधमंग, रे॒सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

दोन्ही ऋषभ व दोन्ही धैवत घेणारा जेत प्रकार.

चलन.

प   नि़ मं   रे   नि़

गपग, साग, पमं, धपग, पमंग, गसा, रेसा, सा, रेसा,

ध   रे   सा

प़ध़प़ । गपसां, सां, सांरेंसां, (प)ग, ग, रेसा, पगप

नि़   रे

मंध, प, पग, साग, पमंधप, ग, गरेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

जेत—तिलवाडा (विलंबित)

स्थायी.

नि़ मं	मं प	ग	ग
सा ग प पग	सा ग प मंप	प पमं ध॒ प	प (प) - ग
मो ऽ ऽ रेऽ	रा ऽ ऽ ऽऽ	जा ऽऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ ऽ ऽ
३	×	२	०
री॒	सा	नि़	ध़
ग री॒ - सा	री॒ सा - नि़सा	सा (सा) - सानि़	प़ ध़॒ प़ -
आ नौं ऽ द	क रो ऽ ऽऽ	नि स ऽ दिऽ	न ऽ ऽ ऽ
३	×	२	०

(अथवा)

नि़	मं
सा सानि़ री॒ सा	प़ ध़॒ प़ -
नि ऽऽ ऽ स	दी ऽ न ऽ
२	०

अंतरा.

प	नि	नि	ग
गप सांसां, सांसां सांसां	सां रीं सां सां	सां (सां) (प) ग	प ग री॒ सा
अने कभा, तन रंग	तु मी स न	उ प जो ऽ	ऽ ऽ ऽ ऽ
३	×	२	०
री॒ सा	मं मं	नि़ मं	ग
सासा प पमं ध॒प	प प(प) प ग	सा ग प ग	पमं ध॒ प -ग
बहु भा ऽऽ तन	ब नेऽ गो ऽ	का ऽ ऽ ऽ	ऽऽ ऽ जा ऽऽ
३	×	२	०
री॒			
ग री॒ - सा			
आ नौं ऽ द			
३			

स्थायी प्रमाणें.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

स्थायी (दुसरा प्रकार)

नि॒	मं			नि	प			ग				मं			
सा	ग	प	ग	सा	ग	प	ग	प	पमं	ध॒	प	प	–	ग	–
मो	ऽ	ऽ	रे	रा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽऽ	ऽ	ऽ	जा	ऽ	ऽ	ऽ
३				×				२				०			
रि॒								नि॒				ध॒			
ग	रि॒	–	सा	रि॒	सा	–	नि॒सा	सा	नि	रि॒	सा	प़	ध़	प़	–
आ	मौं	ऽ	द्	क	रो	ऽ	ऽऽ	नि	ऽ	स	ऽ	दि	ऽ	न	ऽ
३				×				२				०			

अंतरा (दुसरा प्रकार)

सं				नि				नि		मं		ग			
पप	सांसां	सांसां	सांसां	सां	रीं	सां	सां	सां	सां	प	ग	प	ग	रि॒	सा
अने	कभा	तन	रंग	तु	मी	स	न	उ	प	जो	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
३				×				२				०			
नि॒	सा			मं				नि॒	प			ग			
सासा	प	पग	पप	प	ध॒	प	पग	सा	ग	प	ग	प	ध॒	प	पग
बहु	भा	ऽऽ	तन	ब	ने	गो	ऽऽ	का	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	जा	ऽऽ
३				×				२				०			
सा															
ग	रि॒	–	सा												
आ	नौं	ऽ	द्												
३															

स्थायी प्रमाणें.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

जेत–झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

									नि़ सा
									क
सा	ग	रि॒	–	सा	सा	–	ग	प	म॑
ल॒	स	ज्यो	ऽ	त	ला	ऽ	गी	ऽ	र
०		३			×		२		
प	–	ग	रि॒	सा	सा	–	ग	प	प
हे	ऽ	ज्यो	ऽ	त	ला	ऽ	गी	ऽ	र
०		३			×		२		
प	–	प	–	प	म॑ प	–	ध	ग	–
हे	ऽ	ख्वा	ऽ	जे	मो	ऽ	न	दी	ऽ
०		३			×		२		
म॑ रि॒	ग	ध॒ म॑	ध॒	म॑	ग	रि॒	सा	–	नि़ सा
म	ऽ	द	ऽ	र	बा	ऽ	रे	ऽ,	क
०		३			×		२		

अंतरा.

म॑ प	–	सां	–	सां	सां	सां	सां	–	–
धौ	ऽ	ल	ऽ	घू	म	ट	के	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
सां नि सां	सां	सां	–	रीं	नि सां	–	प	–	ग
ब	ल	ब	ऽ	ल	जै	ऽ	ये	ऽ	ऽ
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नि					प		ध		मं
सां	-	प	ग	प	सां	-	प	-	ध
जै	ऽ	ये	ऽ	ऽ	जू	ऽ	वा	ऽ	द
×		२			०		३		
		री		नि					
मं	ग	ग	रीसा	,सा					
र	स	के	ऽऽ	। क					
×		२							

(टीपः---कांहीं गवई ही चीज ' जेतश्री ' ची म्हणून गातात.)

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग वराटी अथवा बरारी.

पधौ गपौ धमौ गरी गमौ गरी पुनश्च सः ।
गांधारवादिनी ख्याता वराटी भूरिरक्तिदा ॥ १२२ ॥
पूर्वीमेलगताप्यन्या वराटी श्रूयते क्वचित् ।
निरी गमौ मधौ ममौ गमौ धरी सरी निधौ ॥ १२३ ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥

जब मारूके मेलमें पंचम दीन्ह लगाइ ।
धग संवादीवादितें तबहि बराटि कहाइ ॥

रागचंद्रिकासार ॥ ५३ ॥

वराटीति रागः स्मृतो मारुमेले ।
गवादी धसंवादियुक्तो विभाति ॥
सदा पंचमेनाभियुक्तः सुपूर्णः
स सायं बुधैर्गीयते मंजुगीतैः ॥

रागकल्पद्रुमांकुरे ॥ ५२ ॥

ग्रंथोक्त वराटीचेंच आधुनिक नांव 'बरारी' असें आहे. हा राग मारवा थाटांतून उत्पन्न होतो. हा संपूर्ण आहे. याचा वादीस्वर गांधार व संवादी धैवत आहे. हा सायंगेय आहे व मारव्याचे अंगानें गाइला जातो. पण पंचम स्वर लागत असल्यामुळें मारव्यापासून हा स्वतंत्र राखतां येतो. यांत "साप" व "गप" या स्वरसंगतींचा लाग आसतो. मध्यम यांत गौण ठेविणें इष्ट आहे. हा राग तोडी, त्रिवेणी व देशकार यांच्या संयोगानें

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

होतो असें जाणत्यांचें मत आहे. कोणी यांत कोमल धैवत घेऊन याला पूर्वी थाटांत मानितात. वराटीचे पुष्कळ प्रकार जुन्या ग्रंथांत वर्णिलेले आढळतात.

उठाव.

पधग, प, ध, मंग, री॒ग, मंग, री॒सा ।

चलन.

नि॒

गरे॒ग, रे॒सा, सा, रे॒सा, रे॒सा, साप, प, निधप, मंग, रे॒सा ।

पधप, सां सांरे॒ंसां, सांनिसांरे॒ंसां, मंधसां, सांरे॒ं, सां, निधप,

मंग, ग, रे॒सा ।

(अथवा)

रे॒

पधग, पधमंग, गरे॒, रे॒ग, धमंग, रे॒सा, सारे॒, रे॒ग, रे॒सा, सा,

सानि॒रे॒ग, पग, प, पध, सां, पधग ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

बरारी—चौताल (विलंबित)

स्थायी.

(ध)मं
बि

(मं)री	ग	री	सा	सा	–	नि़	री	ग	–	री	(सा)नि़
र	S	हू	न	बा	S	S	व	री	S	S	बे
३				×		०		२		०	
री	सा	(नि़)सा	(सा)प	(मं)प	नि	ध	प	(ध)मं	ग	री	(ध)मं
S	ग	सु	ध	ले	S	S	हो	प्या	S	रे	, बि
३				×		०		२		०	

(अथवा)

ध	(मं)प	(ध)मं	ग	री	मं
हो	प्या	S	S	रे	, बि
०		२		०	

अंतरा.

(ध)मं	–	ध	सां	–	सां	सां	सां	–	सांनि	रीं	सां
का	S	S	हु	S	के	का	हु	S	नैंS	S	न
×		०		२		०		३		४	
(सां)नि	–	रीं	गं	रीं	सां	(सां)नि	–	रीं	नि	ध	प
बा	S	S	न	S	च	ला	S	S	व	त	S
×		०		२		०		३		४	
(ध)मं	–	ध	(ध)सां	–	सां	(सां)रीं	निध	नि	ध	प	–
पा	S	S	ती	S	न	आ	SS	S	S	ई	S
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

ध			री				ध
मं	-	ग	ग	-	री	सा,	मं
रा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	व	रे ।	वि
×		०		२		०	

बरारी—चैताल (विलंबित)

स्थायी.

सा				सा				नि़	सा		ध
नि़	री	ग	री	नि़	री	सा	-	सा	प	-	मं
सु	म	र	न	क	र	ले	ऽ	जि	या	ऽ	र
३		४		×		०		२		०	
		ध		ध		ध		री			
ध	नि	प	-	मं	ध	मं	ग	ग	री	सा	-
बा	ऽ	को	ऽ	ले	ऽ	ले	ऽ	ना	ऽ	म	ऽ
३		४		×		२		२		०	

अंतरा.

मं											
प	-	ध	प	सां	-	सां	-	रीं	सां	-	सां
मे	ऽ	री	क	ही	ऽ	मा	ऽ	न	ले	ऽ	रे
×		०		२		०		३		४	
नि						नि	रीं				
सां	नि	रीं	गं	रीं	सां	सां	नि	ध	प	ध	पग
छां	ऽ	ड	दे	ऽ	तूं	स	ब	ऽ	लो	ऽ	भऽ
×		०		२		०		३		४	
ध											
मं	ध	मं	गरी	ग	री	सा	-				
का	ऽ	ऽ	ऽऽ	ऽ	ऽ	म	ऽ				
×		०		२		०					

बरारी–चौताल (विलंबित)

स्थायी.

मं				मं			ध				मं
प	धग	-	पप	प	ध	मं	मं	ग	री	-	गमं
तूं	ऽऽ	ऽ	झक	झो	ऽ	ऽ	ऽ	र	ऽ	ऽ	झक
३		४		×		०		२		०	

				नि़				सा			
ग	री	सा	-	सा	-	सा	सा	नि़	री	ग	री
झो	ऽ	र	ऽ	आ	ऽ	न	ज	गा	ऽ	ई	प्या
३		४		×		०		२		०	

				नि़			सा				
ग	री	सा	-	सा	सा	-	नि़	-	री	ग	प
ऽ	ऽ	रे	ऽ	मु	ख	ऽ	प	ऽ	र	अं	च
३		४		×		०		२		०	

				मं		ध	सां				मं
ग	प	-	प	प	ध	सां	मं	ध	प	-	, प
र	डा	ऽ	र	सो	व	त	ना	ऽ	र	ऽ	। तूं
३		४		×		०		२		०	

ध	ग	-	पप
ऽ	ऽ	ऽ	झक
३		४	

अंतरा.

मं											
प	-	ध	सां	-	सां	सां	सां	-	सां	-	सां
अं	ऽ	ग	रा	ऽ	त	मु	स	ऽ	क्या	ऽ	त
×		०		२		०		३		४	

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नि								नि			
सां	सां	सां	रीं	–	सां	सां	सां	सां	रीं	सां	नि
उ	ठी	री	बा	ऽ	ल	ल	च	क	र	ही	ऽ
×		०		२		०		३		४	
मं					मं			मं			
प	–	प	प	प	प	ध	ग	प	धग	–	पप
बा	ऽ	र	न	के	भा	ऽ	र	तूं	ऽऽ	ऽ	झक
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग विभास.

(मारवामेलजन्य प्रकार)

निरी गमौ गरी सश्च गपौ गपौ धमौ गपौ ।
गरी सश्च विभासाख्यो धांशो रात्र्यंतयामके ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १२७ ॥

विभासाचा हा दुसरा प्रकार मारवा थाटांतून उत्पन्न होणारा आहे. हा संपूर्ण आहे. यांत धैवत वादी व गांधार संवादी आहे. हा प्रातःकालीं गाइला जातो. 'गप' व 'मंध' या संगति यांत रक्तिदायक आहेत. पंचमावरचा मुक्काम या रागाचें गांभीर्य दर्शवितो. हा राग सावकाश गाइला असतां चांगला वठतो. यांत देशकार व गौरी यांचा संयोग आहे असें कांहीं लोकांचें मत आहे.

उठाव.

नि़, रे॒ग, मंग, रे॒सा, गप, गपध, मंग, पग, रे॒सा ।

चलन.

सा, नि़, रे॒ग, पग, रे॒सा, रे॒सा, नि़ध़, मंध़, सा, रे॒सा, (प)गप,

पध, पग, मंगरे॒सा । मंधसां, सां, रें॒सां, निरें॒गंरें॒सां,

सांनिध, मंधसां, सांरें॒निध, मंग, पग, रे॒सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

विभास–त्रिताल (मध्यलय)
(मारवामेलजन्य प्रकार)
स्थायी.

																सा
																र
					री											
नि॒	री॒	ग	प	ग	सा	री॒ध॒	ध॒	सा	सा	सा	री॒	सा	–	–	–	
बा	ऽ	ऽ	ऽ	को	ना	ऽऽ	म	सु	म	र	म	ना	ऽ	ऽ	ऽ	
०				३				×				२				
				ग				ग								
नि॒	री॒	ग	–	प	ग	प	–	प	–	ध	प	ग	री॒	सा,	सा	
झू	ऽ	ली	ऽ	ज	ग	की	ऽ	बा	ऽ	ऽ	स	ना	ऽ	ऽ।	र	
०				३				×				२				

अंतरा.

प	ग	प	प	ध	–	ध	ध	ध	नि	ध	निध	प	ध	प	–
ध्रु	व	पे	हे	ला	ऽ	द	अ	जा	ऽ	मि	ऽल	ता	ऽ	रे	ऽ
०				३				×				२			
नि		नि			सां			प							
ध	–	ध	सां	–	ध	–	प	ग	प	ध	प	ग	री॒	सा,	सा
पू	ऽ	जी	ऽ	ऽ	म	ऽ	न	का	ऽ	ऽ	म	ना	ऽ	ऽ।	र
०				३				×				२			

विभास–त्रिताल (मध्यलय)
(मारवामेलजन्य प्रकार)
स्थायी.

ग								मं				मं			
प	ग	प	प	प	–	–	–	प	–	ध	–	प	ध	प	ग
ह	रि	भ	ज़	रे	ऽ	ऽ	ऽ	तूं	ऽ	ऽ	ऽ	म	नु	जा	ऽ
३				×				२				०			

५–६

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

री	री	ग	प	ग	री	सा	सा	प	प	ग	ग	पप	गरी	सारी	निध
रि	ध	सि	ध	द्दा	ऽ	य	क	भ	व	भ	य	हाऽ	ऽऽ	ऽऽ	रक
३				×				२				०			
म	ध	म	सा	सा	–	री	सा	नि	री	ग	प	ग	री	सा	सा
भा	ऽ	व	ध	रे	ऽ	द्द	ढ	अ	प	ने	ऽ	भी	ऽ	त	र।
३				×				२				०			

अंतरा.

प	प	ग	ग	प	–	ध	–	ध	–	ध	म	ध	नि	प	प
ग	मं	न	सि	री	ऽ	के	ऽ	मे	ऽ	ल	न	स	मु	दि	त
३				×				२				०			
ध	–	सां	सां	(प)	–	प	प	प	ध	प	प	ग	री	सा	सा
गा	ऽ	य	बि	भा	ऽ	स	म	नी	ऽ	दु	र	ब	ल	क	र
३				×				२				०			
म	ध	म	सा	सा	–	सा	–	नि	री	ग	प	ग	री	सा	सा
धै	ऽ	व	त	बा	ऽ	दी	ऽ	अ	त	सूं	ऽ	दू	र	क	र।
३				×				२				०			

विभास—त्रिताल (मध्यलय)

(मारवामेलजन्य प्रकार)

स्थायी.

–	ग	–	प	ग	री	सा	–	सा	–	री	ध	सा	री	सा	–
ऽ	कां	ऽ	स्कुं	व	र	वा	ऽ	जा	ऽ	इ	ल	ह	म	रा	ऽ
०				३				×				२			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

री	-	नि़	ध़	नि़	-	ध़	-	सा	-	ग	-	प	ग	प	-
ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	मो	ऽ	रे	-	द्र	र	वा	ऽ
०				३				×				२			
मं	ध					मं						ग	मं	ध	
नि	नि	ध	प	प	प	प	ध	प	ग	-	री	री	ग	मं	ध
ना	ऽ	य	न	घ	र	क	ल	वा	ऽ	ऽ	र	दे	ऽ	ऽ	ऽ।
०				३				×				२			
मं	ग	-	प												
ऽ	का	ऽ	स्कुं												
०															

अंतरा.

ग	-	ग	ग	प	मं	ध	ध	मं	सां	-	सां	सां	-	सां	-
औं	ऽ	म	द	सा	ऽ	तु	मी	स	दा	ऽ	रं	गी	ऽ	ले	ऽ
०				३				×				२			
				रीं				नि				ध		ध	
नि	-	रीं	गं	गं	रीं	सां	-	रीं	रीं	नि	ध	नि	ध	मं	-
प्रे	ऽ	ऽ	म्पी	या	ऽ	ला	ऽ	ना	ऽ	य	न	अ	प	ने	ऽ
०				३				×				२			
ध						मं		मं				ग	मं	ध	
मं	सां	सां	सां	मं	मं	ध	ध	ग	-	-	री	री	ग	मं	ध
ऊ	ऽ	प	र	सु	न	भ	र	वा	ऽ	ऽ	र	दे	ऽ	ऽ	ऽ।
०				३				×				२			
ग	ग	-	प												
ऽ	का	ऽ	स्कुं												
०															

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

विभास—त्रिताल (मध्यलय)

(मारवामेलजन्य प्रकार)

स्थायी.

सा
सो

(सा)			
नि़ री ग प	ग सानि़ री ध़	सा सा सा री	सा - - -
अ ऽ ऽ ऽ	ब मोऽ ऽ रे	सु र ज न	वा ऽ ऽ ऽ
०	३	×	२
(सा)	(ग)		
नि़ री ग -	प ग प -	मं ध पग गप	ग री सा, सा
म्हा ऽ रे ऽ	ढिं ग तें ऽ	अ न तऽ नऽ	जा ऽ ऽ । सो
०	३	×	२

अंतरा.

(मं)	(प)		
प ग प -	प ध ध ध	ध नि ध नि	प ध प -
ब ल रै ऽ	न के स भें	म न रं ग	अ ब हीं ऽ
०	३	×	२
(सां सां सां)		(मं)	
ध ध ध सां	- (प) - प	प धग पध प	ग री सा, सा
ग र वा ऽ	ऽ ला ऽ ग	र हींऽ दुऽ र	ज न वा । सो
०	३	×	२

विभास—त्रिताल (मध्यलय)

(मारवामेलजन्य प्रकार)

स्थायी.

		(मं)	
प ग	प - - -	प - ध -	मं - ग -
ऽ ऽ मो रा	रे ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ ऽ ऽ
३	×	२	०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

ध | | सा री |
मं री ग मं | ग री सा - | प प ग ग | पग गप पग रीसा
मी ऽ त पि | य र वा ऽ | सु र ज न | वाऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ
३ | × | २ | ०

| ध | | नि
सारी सानि ध - | मं ध मं सा | सा सा सा - | सा सा सा -
ऽऽ ऽऽ ऽ ऽ | बे ऽ ग द | र स वा ऽ | ब ल मा ऽ
३ | × | २ | ०

नि | सा | मं |
सा री सा - | नि री ग मं | री - ग - | री - सा -
मै ऽ का ऽ | आ ऽ न दि | खा ऽ ऽ ऽ | वो ऽ ऽ ऽ ।
३ | × | २ | ०

नि सा प ग |
ऽ ऽ मो रा |
३

अंतरा.

| मं | |
प प ग | प - ध ध | ध ध - ध | ध मं ध -
ऽ मं म द | सा ऽ क इ | स दा ऽ रं | गि ल रे ऽ
२ | ० | ३ | ×

ध | | |
नि नि ध नि | प ध प - | पप धध पप गरी | गप पग रीसा निसा
ब र स भ | इ ल वा ऽ | ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ | ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ
२ | ० | ३ | ×

प ध प सा | सा सा सा सा | सा सा सा सा | सा री सा -
इ त नि बि | न त को इ | ह म रे मि | ल न की ऽ
२ | ० | ३ | ×

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सा				मं							
नि़	री	ग	मं	री	-	ग	-	री	सा,	प	ग
जा	ऽ	य	सु	ना	ऽ	ऽ	ऽ	वो	ऽ।	मो	रा
२				०				३			

विभास—आडाचौताल (विलंवित)

(मारवामेलजन्य प्रकार)

स्थायी.

(सा)
मैं

				ग						नि़			
नि़	री	ग	-	प	ग	-	री	सा	-	सा	(सा)	-	ध़
ऽ	तो	हे	ऽ	ऽ	धा	ऽ	ऽ	ऊं	ऽ	अ	ब	ऽ	ऽ
४		०		×		२		०		३		०	
ध़		सा		सा			ग				प		
सा	-	ध़	सा	री	ग	-	प	-	ग़	-	ग	प	-
पी	ऽ	रे	ऽ	ज	ला	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	लु	द्दी	ऽ
४		०		×		२		०		३		०	
				ध					ग				
-	प	ध	-	मं	ध	मं	ग	-	प	ग	री	सा,	(सा)
ऽ	न	ऽ	ऽ	है	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	द	र	ऽ	ऽ।	मैं
४		०		×		२		०		३		०	

अंतरा.

मं				नि				सां			सां		
प	ध	सां	-	सां	-	रीं	सां	नि	-	नि	रीं	गं	पं
सु	र	की	ऽ	सौं	ऽ	ग	त	रा	ऽ	ग	को	ऽ	ऽ
४		०		×		२		०		३		०	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

				ध	ध		ध			ध			ध
गं	<u>रीं</u>	सां	ध	मं	मं	ध	मं	-	ग	मं	ध	-	मं
म	र	म	ऽ	म	न	ऽ	ई	ऽ	ऽ	च्छा	ऽ	ऽ	फ
४		०		×		२		०		३		०	

				ध					ग				
ध	सां	-	निसां	मं	ध	मं	ग	-	प	ग	<u>री</u>	सा,	(सा)
ल	ऽ	ऽ	ऽऽ	पा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऊं	ऽ	ऽ।	मैं
४		०		×		२		०		३		०	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग पंचम.

मधौ सनी धमौ धश्च मगौ मगौ रिसौ समौ ।
गमौ धनी धनी मधौ मांशः पंचम कस्त्वपः ॥ १२४ ॥

अपि च

गरी सनी रिगौ मपौ मधौ मगौ मगौ रिसौ ।
संपूर्णः पंचमोऽन्यः स्यात् मध्यमांशो निशीथगः ॥ १२५ ॥

अभिनवरागमंजर्याम्

रागः पंचम एष सर्वविदितो युक्तो वसंतस्वरैः ।
वादी मध्यम एव यत्र विलसत् संवादि षड्जो मतः ॥
आयेहे ऋषभं न संस्पृशति यो वर्ज्यर्षभोऽपि क्वचित् ।
रात्रावंतिमयामके सुमतिभिर्मंजुस्वरं गीयते ॥

रागकल्पद्रुमांकुरे ॥ ११६ ॥

सब वसंतके सुर जहां चढत रिखब नहिं लाग ।
सम संबादीवादितें कहियत पंचम राग ॥

रागचंद्रिकासार ॥ ११६ ॥

पंचम राग मारवा थाटांतून उत्पन्न होतो. ह्याचे दोन प्रकार प्रचारांत आहेत. एक पंचम वर्जित (षाडव) व दुसरा संपूर्ण, हे दोन्ही प्रकार ललितांगाचे आहेत. अर्थात् दोन्ही मध्यमांचा प्रयोग दोहोंतहि संमत आहे. ह्या दोन्ही प्रकारांत वादीस्वर शुद्ध मध्यमच आहे व षड्ज संवादी आहे.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

दोन्ही उत्तर राग असून ते उत्तर रात्रींत गातात. षाडव प्रकारांत हिंदोलांग असतें. कोणी ह्या प्रकारांत ऋषभाचें दुर्बलत्व मानितात.

हा राग जुन्या ग्रंथांत वर्णिलेला आढळतो. पण तेथें तो भैरव थाटांत सांगितलेला आहे.

षाडव प्रकार

उठाव.

म॑ध, सां, नि़ध, म॑ध, म॑ग, रे॒सा, साम, ग, म॑ध, निध, निम॑ध।

चलन.

म॑धसां, सां, सांनिध, म॑धम॑ग, म॑गरे॒सा, नि़साम, म, मग, म॑धसां, निधनिम॑ध ।

संपूर्ण प्रकार

उठाव.

ग, रे॒सा, नि़रे॒ग, म, प, म॑ध, म॑ग, रे॒सा ।

चलन.

ग, म॑ग, रे॒सा, म, म, मग, प, म॑धमम, मग, म॑धसां, सां,

रे॒ंसां, रे॒ंनिध, म॑धम॑गग, रे॒ग, म॑गरे॒सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

पंचम—झपताल (मध्यलय)

(प-वर्ज्य प्रकार)

स्थायी.

(ध)मं	ध	सां	सां	सां	सां	–	सां	ध	ध
मा	ऽ	रु	व	स	मा	ऽ	ख्या	ऽ	त
×		२			०		३		
(ध)मं	ध	मं	ग	मं	ग	–	सा	–	सा
मे	ऽ	ल	न	स	मू	ऽ	त्प	ऽ	न
×		२			०		३		
(ऩि)सा	–	(सा)म	म	म	म	–	(म)ग	ग	ग
पौं	ऽ	च	म	गु	नी	ऽ	प्रि	य	क
×		२			०		३		
(ध)मं	ध	(ध)सां	–	सां	(सां)नि	ध	नि	मं	ध
ह	त	रा	ऽ	ग	जा	ऽ	यो	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		

अंतरा.

(ध)मं	ध	सां	–	सां	सां	सां	सां	–	सां
हिं	ऽ	दो	ऽ	ल	रि	प	ही	ऽ	न
×		२			०		३		
(नि)सां	–	(मं)गं	गं	मं	गं	मं	गं	–	सां
सो	ऽ	ह	नि	सु	ध	म	दी	ऽ	न
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

^सां^ मं	मं	^मं^ गं	-	मं	गं	गं	सां	-	सां
ल	लि	तां	ऽ	ग	म	बि	ची	ऽ	त्र
×		२			०		३		
^ध^ मं	ध	सां	-	सां	सां	ध	नि	मं	ध
स	ब	को	ऽ	ब	चा	ऽ	यो	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		

पंचम–सूलताल (मध्यलय)

स्थायी.

सा
प्र

री	री	सा	सा	सां	सां	-	सां	सां	सां
थ	म	गु	न	बि	चा	ऽ	र	कु	रि
३		०		×		०		२	
^रीं^ नि	ध	^ध^ मं	मं	ग	-	^ध^ मं	-	ध	सां
ये	ऽ	ध	री	ये	ऽ	का	ऽ	म	दो
३		०		×		०		२	
-	सां	रीं	रीं	नि	ध	मं	ग	री ,	सा
ऽ	ख	बि	चा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	र ।	प्र
३		०		×		०		२	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

मं	ध	सां	-	सां	-	सां	-	सां	-
गु	न	ते	ऽ	हीं	ऽ	ते	ऽ	हीं	ऽ
०		×		०		२		३	
सां	-	रीं	नि	ध	-	मं	-	नि	ध
रा	ऽ	खि	ये	ऽ	ऽ	ओ	-	क्त	जु
०		×		०		२		३	
मं	ग	मं	ध	सां	-	सां	सां	सां	रीं
ग	त	ति	न	हू	ऽ	को	ब	चा	ऽ
०		×		०		२		३	
नि	ध	मं	ग	री	-	सा,	सा		
ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	य ।	प्र		
०		×		०		२			

पंचम–सूलताल (मध्यलय)

स्थायी.

सां	-	सां	सां	ध	ध	मं	ध	प	-
रा	ऽ	म	ना	ऽ	म	ले	ऽ	ले	ऽ
×		०		२		३		०	
प	ग	प	मं	ध	-	नि	सां	सां	-
म	न	मे	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	रो	ऽ
×		०		२		३		०	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

ग	म	ग	नि	ध	प	मं	प	ग	प
गु	प	त	प्र	ग	ट	र	ट	ना	ऽ
×		०		२		३		०	

ग	-	री	सा	नि़	सा	ग	री	सा	-
ध्या	ऽ	न	जो	क	रं	क	र	के	ऽ।
×		०		२		३		०	

अंतरा.

मं	मं	ध	ध	नि	सां	सां	सां	नि	सां
ध	डि	ध	डि	प	ल	प	ल	प	ह
×		०		२		३		०	

सां	नि	सां	सां	सां	सां	गं	-	सां	सां
र	प	ह	र	नि	स	बा	ऽ	स	र
×		०		२		३		०	

प	-	सां	-	सां	-	मं	-	ध	ऽ
ये	ऽ	सो	ऽ	ई	ऽ	च्छा	ऽ	आ	ऽ
×		०		२		३		०	

मं	मं	ग	ग	प	ग	प	ग	री	सा
नं	द	सु	ख	क	र	क	र	के	ऽ।
×		०		२		३		०	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

पंचम—चौताल (मध्यलय)

स्थायी.

	(सां)नि	रीं	नि	(ध)मं	-	ध	(सां)नि	रीं	नि	(ध)मं	-
ऽ	मा	ऽ	ध	वा	ऽ	ऽ	मा	ऽ	ध	वा	ऽ
३		४		×		०		२		०	
ग	(ध)मं	-	ध	रीं	सां	-	-	(ध)मं	मं	ग	ग
ऽ	मा	ऽ	ध	वा	ऽ	ऽ	ऽ	म	द	न	म
३		४		×		०		२		०	
ग	ग	(ध)मं	ध	सां	-	सां	सां	(सां)नि	रीं	नि	-
थ	न	म	धु	सू	ऽ	द	न	म	न	मो	ऽ
३		४		×		०		२		०	
(ध)मं	मं	ग	ग	मं	-	ग	ग	री	सा	-	सा
ह	न	म	द	ना	ऽ	न्त	क	मु	कूं	ऽ	द
३		४		×		०		२		०	
सा	सा	म	-	म	म	म	म	मं	ग	(ध)मं	ध
मु	र	ली	ऽ	ध	र	मु	स	ऽ	री	मा	ऽ
३		४		×		०		२		०	
सां	-	सां	निरीं	गं	-	रीं	सां	सां	सां	(सा)नि	मं
या	ऽ	प	तिऽ	भ	ऽ	क्त	व	त्स	ल	ह	रें।
३		४		×		०		२		०	
ध	(सां)नि	रीं	नि								
ऽ	मा	ऽ	ध								
३		४									

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

नि											
सां	–	सां	सां	–	सां	सां	–	नि	रीं	सां	सां
दी	ऽ	न	बं	ऽ	धु	दा	ऽ	मो	ऽ	दु	र
×		०		२		०		३		४	
नि						सां			ध		
सां	नि	सां	रीं	सां	–	नि	रीं	नि	मं	–	ध
दु	नु	जा	ऽ	री	ऽ	दी	ऽ	ना	ना	ऽ	थ
×		०		२		०		३		४	
							ध		ग		
सां	–	सां	सां	नि	ध	नि	मं	–	मं	–	ग
दा	ऽ	लि	द्र	ह	र	द	या	ऽ	सिं	ऽ	धु
×		०		२		०		३		४	
ग	–	मं	ध	मं	ग	–	री	री	सा	सा	नि़
दी	ऽ	नो	–	द्धा	ऽ	ऽ	र	न	द	या	ऽ
×		०		२		०		३		४	
										सां	
री	म	म	म	म	–	म	मं	–	ग	नि	–
ऽ	नि	धि	द	या	ऽ	नि	धा	ऽ	न	ना	ऽ
×		०		२		०		३		४	
							ध		सां		
रीं	गं	रीं	सां	नि	रीं	नि	मं	ध	नि	रीं	नि
रा	ऽ	य	न	न	र	ह	र	ऽ	मा	ऽ	ध
×		०		२		०		३		४	
ध			सां			ध			ध		
मं	–	ध	नि	रीं	नि	मं	–,	ग ।	मं	–	ध
वा	ऽ	ऽ	मा	ऽ	ध	वा	ऽ	ऽ ।	मा	ऽ	ध
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

पंचम—धमार (विलंबित)

स्थायी.

													ध
										ग	–	मं	ध
										गो	ऽ	कु	ल
										३			
			सां			नि							
सां	–	–	ध	सां	मं	ध	नि	ध	मं	ग	री	सा	–
गां	ऽ	ऽ	व	ऽ	के	ऽ	ब	सै	ऽ	या	ऽ	ऽ	ऽ
×					२		०			३			
					मं		सा						
सा	री	–	सा	–	ग	मं	ध	सां	–	सां	सां	रीं	सां
स	खी	ऽ	री	ऽ	मों	ऽ	ऽ	सों	ऽ	क	र	त	अ
×					२		०			३			
ध	सां												
मं	ध	–	सां	–	ध	मं	ग	री	सा				
ने	ऽ	ऽ	क	ऽ	ठ	कु	रा	ऽ	इ।				
×					२		०						

अंतरा.

मं	ध												
ग	मं	ध	सां	–	सां	सां	सां	–	–	सां	रीं	सां	–
मो	ऽ	ऽ	र	ऽ	मु	क	ट	ऽ	ऽ	मु	र	ली	ऽ
×					२		०			३			
सां	सां	सां	ध	ध	गं	–	सां	सां	सां	सां	रीं	सां	–
क	र	सो	ऽ	हे	बा	ऽ	कि	लं	ग	रा	ऽ	ई	ऽ
×					२		०			३			
ध													
मं	ध	सां	सां	–	ध	मं	ग	री	सा				
क	हूं	ऽ	ना	ऽ	जा	ऽ	ऽ	ऽ	इ।				
×					२		०						

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

संचारी.

सा	म	-	म	-	ग	-	मं	ध	सां	ध	मं	ग	री
के	ऽ	ऽ	ष्ण	ऽ	ऽ	ऽ	र	सि	क	मां	ऽ	ग	त
×					२		०			३			
ग	मं	ध	सां	सां	रीं	नि	ध	मं	ग	नि	ध	मं	ग
गो	ऽ	ऽ	र	स	ऐ	ऽ	सो	ऽ	ऽ	ढी	ऽ	ट	ऽ
×					२		०			३			
	मं		सां										
री	ग	मं	ध	सां	सां	ध	नि	मं	ध	मं	ग	री	सा
कुं	व	ऽ	रे	ऽ	क	ऽ	न्हा	ऽ	ऽ	ई	ऽ	ऽ	ऽ।
×					२		०			३			

(अपूर्ण)

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग भटिहार.

(भटियार किंवा भटियारी).

सधौ पधौ मपौ गश्च मधौ सरी निधौ च पः।
मपौ गरी तथा सश्च भट्टियारस्तु मांशकः॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १२६ ॥

मेलाद्वासंतिकाद्वै प्रभवति रूचिरो भट्टिहारोऽपि रागः।
संपूर्णो मध्यमांशः परममधुरसंवादिषड्जस्वरो हि॥
मिश्रा यस्मिन् त्रयोऽमी परजललितकालिंगका इत्थमूचू।
रात्रौ यामे तृतीये सुकुशलमतिभिर्गीयते मंजुतानैः॥

रागकल्पद्रुमांकुरे ॥ ११४ ॥

मेल बसंत कलिंगडा परज ललत मिलि तीन।
मध्यम वादी संपूरन भटियारा कहि दीन॥

रागचंद्रिकासार ॥ ११४ ॥

भटिहार अथवा भटियार हा राग मारवा मेलांतून उत्पन्न होतो. यांत दोन्ही मध्यम लागतात. याचा वादी शुद्ध मध्यम आहे व संवादी षड्ज आहे. हा रात्रीच्या शेवटच्या प्रहरीं गातात. शुद्ध मध्यमावर मुक्काम केला जातो. तीव्र मध्यम हा यांत रात्रिगेयत्वाचा दर्शक आहे. यांत " पग " व " धर्म " या स्वरसंगती रागाला गोडी आणतात. निषाद आरोहांत दुर्बल व अवरोहांत वक्र आहे. भटिहार हा एक जुना राग आहे व त्याचा उल्लेख ग्रंथांतून सांपडतो. पण हल्लींचें त्याचें स्वरूप ग्रंथोक्त स्वरूपापासून भिन्न

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

आहे. प्रचारांत खमाज थाटांतहि एक भटिहार गातात. पण तो अगदींच अप्रसिद्ध आहे. विशेष प्रचार वर वर्णिलेल्या भटिहाराचाच आहे.

उठाव.

सा, ध, प, धम, पग, मंध, सां, रेंनि, ध, प, म, पग, रेसा।

चलन.

साध, धप, म, म, पग, मंध, सां, सां, रें निधप, म, पग, मंध, मंग, पग, रेसा । मंधसां, सां सां, निरेंसां, रेंगं, रेंसां, सांमं, मपग, मंधसां, रेंनिधमंग, मंगरेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

भटियार—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

(नि़) सा	(सा) ध	ध	ध	प	म	म	(म) म	प	ग
नि	स	दि	न	न	वि	सु	म	र	त
×		२			०		३		
मं	ध	सां	-	सां	रीं	नि	ध	प	प
सु	र	त	ऽ	ते	हा	ऽ	ऽ	ऽ	रि
×		२			०		३		
(प) सां	सां	नि	ध	ध	(नि) ध	ध	ध	नि	प
ध	न	ब	र	न	सुं	द	र	त	न
×		२			०		३		
(ग) म	(म) ध	ध	ध	प	म	(म)	री	-	सा
अ	त	सु	भ	ते	हा	ऽ	ऽ	ऽ	रि।
×		२			०		३		

अंतरा.

मं	ध	सां	-	सां	सां	सां	रीं	रीं	सां
मु	र	ली	ऽ	ग	म	न	सि	रि	ज
×		२			०		३		
नि	रीं	गं	गं	रीं	सां	सां	नि	ध	ध
क	र	तु	सु	र	अ	त	सु	र	स
×		२			०		३		
सां	सां	नि	ध	ध	ध	ध	नि	प	प
अं	स	ग	त	म	ध्ध	म	च	त	र
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

ग म	म ध	ध	ध	प	म	(म)	री	-	सा	
नि	य	त	म	न	हा	ऽ	ऽ	ऽ	रि।	
×		२			०		३			

भटियारी—तिलवाडा (विलंबित)

स्थायी.

			नि सा
			ब
नि नि ध ध प ,म	ग म - (म) ग	ध मंध सां - ,सां	रीं नि नि ध प ,धनि
र नी ऽ ,न	जा ऽ ये ऽ	मोऽ सें ऽ ,ति	हा ऽ री ,उप
३	×	२	०
प - म -	ग प म (म) ग ,मध	प ग प म ग पग	नि री - सा ,सा
मा ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ त ,मुख	चौं ऽ ऽ ऽढ़	की ऽ ऽ । ,ब
३	×	२	०

अंतरा.

ध नि मंध सां -,सां	रीं सां -,सां	सां निरीं गं रीं सां	नि रीं सां नि ध प,पध
तैसा ही ऽ ,अ	त र ऽ ,अ	रग जा ऽ ऽ	ल गा ऽ ये,ऽऽ
३	×	२	०
ध प निध प म ग	ध मंध सांसां सां सां	नि रीं सां नि - रींगं	नि रीं - सां ,सां
अंऽ ऽ ग ऽ	सुध बिस र त	ऽ ऽ ऽ मुख	दे ऽ खो ,चा
३	×	२	०

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

निᴿ	ध	प	पध,धरीं	सां	नि	ध	प	म	–	ग	पग	री	–	सा	,सा
ऽ	ऽ	ल	मऽ,धऽ	मैं	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	तऽ	की	ऽ	ऽ	।,ब
३				×				२				०			

भटियारी–तिलवाडा (विलंबित)

स्थायी.

सा (नि)
उ

ध (सा)	ध	प	म,गम	म (ग)	–	(म)	ग	मं (ध)	सां (ध)	–	निसां	सां (नि)	नि (रीं)	ध	प
च	ट	ऽ	ऽ,गऽ	ई	ऽ	ऽ	ऽ	मो	री	ऽ	ऽऽ	नीं	ऽ	ऽ	द
३				×				२				०			
प (ध)	पध	नि (ध)	प	म	–	(म)	ग	म (ग)	ध	प	म	ग (प)	पग	री	सा,सा
हों	ऽऽ	ब	ल	मा	ऽ	ऽ	ऽ	मो	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽरा	रे	ऽ।उ
३				×				२				०			

अंतरा.

मं (ध)	ध	सां	–सां	सां	–	रीं	सां	नि (सां)	रीं	गं	रींसां	सां (नि)	नि (रीं)	ध	प,पध
जो	मैं	जा	ऽन	ती	ऽ	ऐ	सो	पी	ऽ	त	ऽन	क	र	ती	ऽ,ऽऽ
३				×				२				०			
नि (ध)	प	म	–	म (ग)	–	प	ग	म (ग)	ध	पम	पग	ग (प)	पग	री,	सा;सा
बि	न	दे	ऽ	खे	ऽ	न	हिं	चै	ऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽ	ऽन	हा।	ऽ,उ
३				×				२				०			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

भटियार—एकताल (विलंबित)

स्थायी.

	म
	,गमप
	,मेऽऽ

ग		म			प			म	नि	नि	नि
पग	,री̱	सा	,गम	प	गम	गमप	प	पप	ध̱	ध̱	ध̱
रोऽ	ऽम	न	,हर	ली	ऽऽ	ऽऽऽ	नो	इन	लं	ग	र
३		४		×		०		२		०	
सां				म	नि					प	म
नि	सां	ध̱प	म,गम	गम	ध̱	प	,ध̱	म	प	ग	,गमप
मैं	ऽ	ऽऽ	ऽ,ऽऽ	बौंऽ	सी	या	,ब	जा	ऽ	ये	।,मेऽऽ
३		४		×		०		२		०	

अंतरा.

ध				नि			नि	रिं			
मंध	सांसां	सां	सांसां	सांसां	रिंरिं	सां	,सां	नि	धप	म	पग
लन	कभ	री	तब	श्रव	नन	मैं	,म	न	रंऽ	ग	ऽऽ
३		४		×		०		२		०	
ध				रिं			ग				म
मंध	सां	-	सांसां	नि	ध	प	,म	म	प	ग	,गमप
तब	ते	ऽ	कछु	ना	ऽ	ऽ	,सो	हा	ऽ	ये	।,मेऽऽ
३		४		×		०		२		०	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग झंखार.

अथ झंखाररागः स्यात्संपूर्णः पंचमांशकः ।
षड्जसंवादरुचिरो मध्यमद्वयसंयुतः ॥ ४८१ ॥
कोमलो मध्यमोऽवश्यमिष्यते भट्टिहारवत् ।
तृतीयप्रहरे रात्र्यां गानमस्यापि संमतम् ॥ ४८२ ॥
तीव्रा निषादगांधारधैवताः कोमलर्षभः ।
उभावप्युचितावत्र मध्यमौ तीव्रकोमलौ ॥ ४८३ ॥

संगीतसुधाकरे । पृ॰ ५५ ।

निसौ गमौ पमपगा मधौ मगौ पगौ रिसौ ।
झख्खारः पंचमांशः स्याद्रात्र्यां चरमयामके ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १२८ ॥

झंखाररागस्तु वसंतमेले ।
संपूर्णरूपः खलु पंचमांशः ॥
द्विमध्यमोऽसौ मृदुलर्षभश्च ।
रात्रौ तृतीये प्रहरेऽभिगीयते ॥

रागकल्पद्रुमांकुरे ॥ ११५ ॥

जब बसंतके मेलमें पंचमहूं लग जाय ।
पस बादिसंबादीतें राग झखार कहाय ॥

रागचंद्रिकासार ॥ ११५ ॥

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

भंखार अथवा भख्खार राग मारवा थाटांतून उत्पन्न होतो. हा आधुनिक आहे असें कांहीं लोक म्हणतात. हा संपूर्ण आहे, व यांत वादी स्वर पंचम आहे. हा उत्तरांगप्रधान आहे, व तो रात्रीच्या शेवटच्या प्रहरीं गातात. यांत दोन्ही मध्यमांचा प्रयोग आहे, व त्यामुळें याचा समप्रकृतिक अशा विभास रागापासून हा भिन्न राहतो. यांत मुक्त-मध्यम नसल्यामुळें भटिहाराहि या पासून भिन्न होतो. भटिहाराप्रमाणें यांतहि "पग" व "मंध" या स्वरसंगति महत्त्वाच्या आहेत. हा राग अप्रसिद्ध आहे, व त्यामुळें तो कमी ऐकण्यांत येतो.

उठाव.

ऩिसा, गमप, म, पग, मंध, मंग, पग, ऱेसा ।

चलन.

गऱेसा, ग, मपमग, मंध, मंग, पग, ऱेसा। ऩिसा, ऱेग,
मग, मंधमंग, गऱेसा । ऩिसा, गमप, मप, मग,
ग, पमग, ऱेसा, ऩि, साऱेग, मग, धमंग,
पग, ऱेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

झंखार—तीव्रा (मध्यलय)

स्थायी.

(नि़)सा	सा	ग	म	प	-	म	प	-	म	-	प	ग	ग
र	ब	गु	न	गा	ऽ	ऽ	रे	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	तुं
२		३		×			२		३		×		
ग	ग	(ग)प	ग	रि॒	सा	-	ग	-	म	ग	(ध)मं	ध	मं
स	म	झ	भ	ला	ऽ	ऽ	मा	ऽ	न	व	दे	ऽ	ऽ
२		३		×			२		३		×		
ध	मं	ग	प	ग	रि॒	सा							
ऽ	ऽ	ही	ऽ	आ	ज	हुं।							
२		३		×									

स्थायीप्रमाणें.

अंतरा.

(नि़)सा	सा	ग	म	प	-	म	प	-	म	-	प	ग	-
ग	म	न	सि	री	ऽ	ऽ	के	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
२		३		×			२		३		×		
-	-	प	ग	रि॒	-	सा	सा	-	नि़	सा	ग	म	ग
ऽ	ऽ	सु	र	नी	ऽ	के	पं	ऽ	च	म	वा	ऽ	दि
२		३		×			२		३		×		
(ध)मं	मं	मं	ध	मं	ग	ग	ग	-	मं	ग	(रि॒)सा	-	-
स	म	झ	ऽ	च	त	र	रे	ऽ	ऽ	भ	ला	ऽ	ऽ।
२		३		×			२		३		×		

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

भंखार–त्रिताल (मध्यलय)

(एक प्रकार)

स्थायी.

निं		म						म							
सा	–	ग	म	प	–	–	म	प	–	म	–	प	–	ग	–
सा	ऽ	ज	न	आ	ऽ	ऽ	ऽ	ये	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
३				×				२				०			
ध															
मं	–	ध	–	मं	–	ग	–	प	–	–	ग	री	–	सा	–
मों	ऽ	रे	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	घ	रे	ऽ	ऽ	ऽ
३				×				२				०			
सा		म								प					
नि़	सा	ग	म	प	–	म	–	प	–	ग	–	री	–	सा	–
लै	न	र	स	मा	ऽ	ऽ	ऽ	ते	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।
३				×				२				०			

अंतरा.

ध		नि													
मं	ध	सां	–	सां	सां	–	सां	रीं	सां	सां	सां	–	म	–	म
अ	त	ही	ऽ	बि	ची	ऽ	त्र	म	न	रं	ग	ऽ	बा	ऽ	ल
×				२				०				३			
					ग			ध							
(म)	–	–	–	–	म	प	ग	मं	ध	सां	सां	सां	सां	सां	सां
मा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	तु	मे	ऽ	सौ	ऽ	त	न	सं	ग	रं	ग
×				२				०				३			
सां												नि़		म	
निसां	रीं	–	नि	ध	मं	ग	मं	ग	री	सा	–	सा	–	ग	म
राऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ते	ऽ	ऽ	ऽ।	सा	ऽ	ज	न
×				२				०				३			

(टीपः—कोणी ही चीज ' भटियार ' ची म्हणून गातात.)

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

भंखार–त्रिताल (विलंबित)

स्थायी.

मं							
ग, गमं	गरी	रीरीसानि	सा, गम	प	म	प	गमं, ग
ए, ऽऽ	रुठ	माऽऽऽ	ऽ, हेऽ	का	ऽ	री	ऽऽ, क
३				×			
				ध			
रीसा	सारीगरी	, ग	मग	मं	ध	मं	ग
तली	ऽऽऽऽ	, दा	वर	नै	नी	ऽ	ऽ।
२				०			

अंतरा.

	म			ग	ग	·प	
सासा	, गम	प	पप	मग	, मग	गपग	सा(सा)
मन	, रंग	पी	तम	अब	, घर	जाऽने	दे ऽ
३				×			
			ग	ग			प
सा(सा)	, री	गग	मम	प	प	म	ग
सा ऽ	, स्न	नंद	कीऽ	चो	री	ऽ	ऽ
२				०			

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग साजगिरी.

निरी गमौ गरी सश्च निधौ मधौ सरी सगौ ।
मनी धमौ धमौ गश्च पगौ रिसौ तथैव च ।
साजगिरी मता सायमप्रसिद्धाऽथ गांशिका ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १२१ ॥

अथ साजगिरीरागः प्रख्यातः सकलप्रियः ।
गांधारांशश्च संपूर्णः स्यात्संवादिनिषादकः ॥ २६२ ॥
धैवतद्वयसंयुक्त ईषत्कोमलमध्यमः ।
तीव्रा निषादगांधारमध्यमाः कोमलर्षभा ॥ २६३ ॥
रुचिरात्र स्यान्निषादमध्यमस्वरसंगतिः ।
मंद्रमध्यप्रचारश्च सायंकाल मनोहरः ॥ २६४ ॥
समुद्भूतः पूरियायाः पूर्विकायाश्च मिश्रणात् ।
विचित्रं रूपमेतत्स्यादपूर्वं लक्ष्यवर्त्मनि ॥ २६५ ॥

संगीतसुधाकरे । (पृ. ३७)

जबही गुनियन पूरबी द्वै धैवतसें गाइ ।
तबही सारे जगतमें साजगिरी कहिलाइ ॥

रागचंद्रिकासार ॥ ५९ ॥

साजगिरी मारवा मेलांतून उत्पन्न होणारा एक आधुनिक प्रकार आहे. हा संपूर्ण आहे, व यांत गांधारवादी आहे. यांत दोन्ही धैवत व दोन्ही

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

मध्यमांचा प्रयोग सांगितला आहे. निषाद व मध्यम यांची संगति यांत चांगली शोभते. हा राग सायंकाळीं गाइला जातो. पूरिया व पूर्वी यांचे संयोगानें हा राग होतो असें जाणत्यांचें मत आहे. याचें मंडन बहुतेक मन्द्र व मध्य सप्तकांतच शोभतें. शुद्ध मध्यमावर मुक्काम यांत अतिरंजक होतो; व त्यामुळें वर दिलेल्या दोन रागांपासून याचें स्वरूप स्वतंत्र होतें. हाहि एक अप्रसिद्धच राग आहे.

उठाव.

नि़, रे॒ग, मंग, रे॒सा, नि़ध़, मंध़, सा, रे॒सा, ग, म, निध,
मंधमंग, पग, रे॒सा ।

चलन.

सा, नि़रे॒गरे॒मंग, रे॒सा, सा, नि़रे॒गरे॒सा, सा, नि़ध़, सा,
सा, नि़रे॒ग, नि़रे॒नि़ध़, मंध़, सा, ग, म, नि, मंधम,
ग प
मंमंगरे॒सा, मंग, मंप, ध॒प, सां, सां, सांनि
रें॒निध॒प, पधग, प, प, ध, सां, निरें॒नि,
ग प
मंधग, मंमंगरे॒सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

साजगिरी—एकताल (विलंबित)

स्थायी.

												नि़
												सा
												ए
						ध						सा
	नि़	री	ग	री	म॑	म॑	ग	नि़	री	सा	–	नि़
	ऽ	ऽ	री	ऽ	ऽ	आ	ऽ	ऽ	ऽ	जे	ऽ	आ
	३		४		×		०		२		०	
					सा			सा			ध़	
	री	ग	री	सा	नि़	–	री	नि़	ध़	–	म॑	ध़
	ऽ	नौं	ऽ	द	नौं	ऽ	ऽ	द	ऽ	ऽ	म	ह
	३		४		×		०		२		०	
	ध़	म॑		सा				म				मध
	म॑	सा	सा	निरी	ग	री	सा	ग	–	म	गम	निनि
	र	ध	रे	ऽऽ	स	खी	ऽ	सो	ऽ	ऽ	ऽऽ	हेऽ
	३		४		×		०		२		०	
	ध				म॑	म॑ ध		री				सा
	म॑	ध	ग	–	गम॑	गम॑म॑	ग	नि़	री	सा	–,	नि़
	ला	ऽ	ऽ	ऽ	ऽऽ	ऽऽऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।	ए
	३		४		×		०		२		०	
	री	ग	–	री								
	ऽ	री	ऽ	ऽ								
	३		४									

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

(ध)मं	ग	(मं)प	धप	सां	-	सां	सांनि	रीं	रीं	सां	-
ज	सो	म	तांऽ	रा	ऽ	नि	कोऽ	ऽ	स	खी	ऽ
३		४		×		०		२		०	
(नि)सां	निध	निध	प	(मं)प	पमं	ध	ग	(मं)प	ध	(ध)सांनि	रींनि
नि	जाऽ	ऽऽ	यो	के	ऽऽ	ऽ	ष्ण	छ	बी	ऽऽ	ऽल
३		४		×		०		२		०	
(ध)मं	-	ध	ग	(मं)गमं	(मं ध)गमंमं	ग	नि	री	सा	-,	(सा)नि
रा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽऽ	ऽऽऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।	ए
३		४		×		०		२		०	
री	ग	-	री								
ऽ	री	ऽ	ऽ								
३		४									

साजगिरी—आडाचौताल (विलंबित)

स्थायी.

(नि)सा	
चं	

नि	री	ग	री	मं	(ध)मं	ग	री	-	सा	-	सा	नि	री
ऽ	ऽ	गे	ऽ	ऽ	का	ऽ	ऽ	ऽ	म	ऽ	हो	ये	ऽ
४		०		×		२		०		३		०	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

ग री | - सा | सा (सा) | ध सा | सा - | सा सानि | री सा
आ सा | ऽ न | त त | ऽ छिं | न ऽ | प रऽ | सी ये
४ | ० | × | २ | ० | ३ | ०

नि री | ग ग | नि री | नि ध | म ध | म सा | - सा
ही ऽ | द र | बा ऽ | र ऽ | हो ऽ | ऽ ऽ | ऽ वे
४ | ० | × | २ | ० | ३ | ०

ग ग | ग म | निनि मं | ध ग | गमंगमं गमंमं | ग री | सा, सा
प न | आ ऽ | ऽऽ रा | ऽ ऽ | ऽऽऽऽ ऽऽऽ | ऽ ऽ | म। चं
४ | ० | × | २ | ० | ३ | ०

अंतरा.

मं ग | प धप | प सां | सां रीं | सां - | सां - | सां निध
औ लि | या केऽ | च र | न प | र ऽ | भो ऽ | म विऽ
४ | ० | × | २ | ० | ३ | ०

नि ध | प - | प प | - प | ध ग | प प | - ध
सा ऽ | म ऽ | त त | ऽ छि | न मि | ट त | ऽ दा
४ | ० | × | २ | ० | ३ | ०

सां नि | रीं नि | मं ध | ग गमं | गमंमं ग | री सा | -, सा
ली ऽ | ऽ द्र | धा ऽ | ऽ ऽऽ | ऽऽऽ ऽ | ऽ म | ऽ। चं
४ | ० | × | २ | ० | ३ | ०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग ललिता-गौरी.

मध्यमौ द्वौ यदा गौर्यां संप्रयुक्तौ यथायथम् ।
ललिता पूर्विका गौरी भवेदिति सुसंमतम् ॥

श्रीमल्लक्ष्यसंगीते (द्वि. पृ. १२५)

ललितागौरी हा राग श्रीमल्लक्ष्यसंगीतांत पूर्वी थाटांत घातला आहे. यांत दोन्ही मध्यम लागतात. दोन्ही मध्यम घेऊन गौरी राग म्हटला म्हणजे ललिता-गौरी राग होतो, असें गुणि लोक समजतात. या रागांत उपलब्ध असलेली एकच चीज येथें दिली आहे. तींत दोन्ही धैवतांचा प्रयोग असून कोमल धैवत नांवापुरताच असल्यामुळें, ह्या चीजेचा मारवा थाटांतील चीजांत समावेश केला आहे. ही जवळजवळ भटियार रागाची दिसते. परंतु जयपूरचे आषकअलि खांसाहेबानी ती ललितागौरीचीं म्हणून सांगितली असल्यामुळें तें नांव दिलें आहे.

साधारण चलन.

ध   नि रें   प
मं धृ, निं, रें, गंरें, सां, निसां, सां, नि, ध, प, ध नि प

प
म प ग, रे ग, रे, सा । सा, नि धृ, सा, रे सा, प, प ध निं

नि
प, ग, म प म, ध, सां, सां, सां रें सां, सां, नि रें

रीं
गं रें सां, सां नि धृ प, प ध नि प, ग, मप ॥

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

ललितागौरी–धमार (विलंबित)

स्थायी.

(ध)मं	ध	नि	-	रीं	गं	रीं	सां	-	नि	सां	(नि)सां	(रीं)नि	-
ए ३	सु	र	ऽ	ली ×	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ २	ऽ	वा ०	ऽ	ऽ
ध	-	प	-ध	नि	प	-	(प)म	-	प	ग	री	ग	-
ऽ ३	ऽ	ले	ऽऽ	सां ×	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ २	ऽ	ऽ ०	व	ऽ
री	-	सा	-	(नि)सा	-	-	नि़	ध़	सा	-	री	सा	-
रै ३	ऽ	ऽ	ऽ	नें ×	ऽ	ऽ	क	ऽ	मा २	ऽ	र ०	ग	-
(मं)प	-	प	ध	नि	प	-	(प)ग	-	-	म	प	-	-
हे ३	ऽ	हो	ब	ता ×	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ २	य	रे ०	ऽ	ऽ।

अंतरा.

(ध)मं	-	ध	सां	सां	सां	-	(नि)सां	-	-	(नि)सां	रीं	सां	सां
हूं ×	ऽ	ऽ	ढ	क्रि	री २	ऽ	सौं ०	ऽ	ऽ	के ३	ऽ	त	स
सां	(रीं)नि	रीं	गं	रीं	सां	-	सां	सां	-	(री)नि	ध	प	पध
क ×	ल	ऽ	ब	न	हूं २	ऽ	अ ०	ब	ऽ	ला ३	ऽ	ऽ	कित
नि	प	-	(प)ग	-	-	म	प	-	-				
जा ×	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ २	उ	रे ०	ऽ	ऽ				

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

काफी थाट.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

काफी थाटांतील राग (३५)

सैंधवी अथवा सिंदूरा	सुधराई (कानडा)
सिंध	शहाना (कानडा)
बरवा	नायकी कानडा
पंजाबी बरवा	देशाख्य (देवसाख)
धनाश्री	कौशिककानडा किंवा कौंसी
धानी	मेघमल्लार किंवा मेघ
प्रदीपकी किंवा पटदीपकी	सुरमल्लार
हंसकंकणी	रामदासी मल्लार
पलासी	नट मल्लार
मध्यमादि सारंग	मीराबाईका मल्लार
शुद्ध सारंग	चरजूका मल्लार
बडहंस सारंग	चंचलसस मल्लार
सामंत सारंग	धूलिया मल्लार
मियांकी सारंग	रूपमंजरी मल्लार
लंकदहन (सारंग)	श्रीरंजनी
पटमंजरी	आभोगी
सूहा (कानडा)	चंद्रकौंस

गौड

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सैंधवी अथवा सिंदूरा

अथ रागः सिंधुरोऽत्र षड्जांशक उदीरितः ।
पंचमस्वर संवाद्यारोहे गांधार वर्जितः ॥ ४२५ ॥
कैश्चिद्धैवतसंवादी ऋषभांशो निगद्यते ।
अयं षाडवसंपूर्णः सर्वकालेषु गीयते ॥ ४२६ ॥
धैवतर्षभकौ तीव्रौ मृदूगांधारमध्यमौ ।
उभावपि निषादौ स्तस्तीव्रकोमल संज्ञकौ ॥ ४२७ ॥

संगीत सुधाकरे (पृ. ९१)

सरी मपौ धसौ रिश्च निधौ पमौ गरी च सः ।
सैंधवी कीर्तिताशास्त्रे सपसंवाद शोभना ॥ १४८ ॥
मपौ निसौ रिगौ रिश्च सनी धपौ मगौ रिसौ ।
सिंदूरा गीयते लोके पांशाऽऽरोहे गवर्जिता ॥ १४९ ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ।

काफीकेही मेलमें चढत गनी नहीं होइ ।
पस संवादी वादि है राग सिंदूरा सोइ ॥

रागचंद्रिकासार ।

सैंधवी अथवा सिंधुरा हा काफी थाटांतून उत्पन्न होणारा एक औडुव-संपूर्ण राग आहे. यांत आरोहांत गांधार व निषाद हे स्वर वर्ज्य आहेत. षड्ज वादी आहे व पंचम संवादी आहे. हा कोणत्याहि वेळीं गातां येतो. निषादाच्या वर्ज्यत्वाबद्दल मतभेद आहे. आरोहांत कधीं कधीं तो स्वर

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

घेतलेला आढळतो. प्रचारांत हा राग काफीमिश्रित असाच बहुतेक ऐकण्यांत येतो. व त्यामुळें तो सर्वसाधारण लोकांस प्रिय होतो. हा राग "सिंधोडा" या नावानें रागविबोधांत वर्णिलेला आहे. पारिजात व हृदयप्रकाश या ग्रंथांतहि या रागाचा उल्लेख आहे.

उठाव.

शुद्ध सिंदूरा

सा, रीमप, ध, सां, निधपमग, रीसा।

काफीमिश्रित सिंदूरा

मप, निसां, रींगं, रीं, सां, निधपमग, रीसा।

चलन.

मपनिसांरींगं, रीं, सां, सां, निध, मपगरे, मगरीसा,
धमप, निसांरींगंरींसां।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सिंदूरा—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

प					सां									प	
म	म	प	ध	सां	ध	ध	सां	-	नि॒	ध	प	म	ग॒	री	री
बि	ध	न	बि	ना	ऽ	श	ना	ऽ	च	तु	र	भु	जा	ऽ	ए
३				×				२				०			
	म											सां		प	
-	म	ग॒	-	री	री	-	सा	-	री	सा	सां	नि॒	-	ध	ध
ऽ	क	दं	ऽ	त	लं	ऽ	बो	ऽ	द	र	ग	जा	ऽ	न	न।
३				×				२				०			

अंतरा.

प					सां				मं						ध
म	-	प	ध	सां	ध	सां	-	रीं	गं॒	रीं	सां	रीं	रीं	सां	सां
सिं	ऽ	दु	र	ब	द	ना	-	मू	ऽ	श	क	ब	ह	ना	रि
३				×				२				०			
		म			म			म							
नि॒	ध	प	ग॒	-	ग॒	-	री	ग॒	-	री	सा	री	-	सा	सा
ध	सि	ध	के	ऽ	दा	ऽ	य	क	ऽ	ग	ण	ना	ऽ	य	क
३				×				२				०			
सा	रे	म	रे	म	प	ध	म	प	ध	रें	सां	नि॒	ध	प	ध।
३				×				२				०			

सिंदूरा—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

सा		प		ध				म				म		सा	
सां	नि॒	ध	ध	सां	नि॒	-	पध	ग॒	-	री	म	ग॒	रीग॒	री	सा।
कौ	ऽ	न	ह	रें	ऽ	ऽ	दुख	मो	ऽ	म	न	को	ऽऽ	स	खी
३				×				२				०			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

	म	म	ध
री ग॒ री म	ग॒ रीग॒ री सा	री म प ध	रीं सां नि॒ धध
च तु र पि	या ऽऽ बि न	त र स त	ऽ जि या नित
३	×	२	०

अंतरा.

प	ध	ग॒ं मं	नि
म - प ध	सां ध सां सां	रीं गं॒ रीं सां	रीं सां सां -
घा ऽ य ल	की ऽ ग त	घा ऽ य ल	जा ऽ ने ऽ
३	×	२	०
ध प	ध सा प	म	म सा
सां नि॒ ध ध	रींरीं सांनि॒ धनि॒ ध	ग॒ - री म	ग॒ - री सा
का ऽ सें क	हुंऽ ऽऽ सऽ ब	या ऽ त न	की ऽ ग त
३	×	२	०

सिंदूरा—तिलवाडा (विलंबित)

स्थायी.

प धप	ध	प नि॒	
सां (सां) नि॒ नि॒ध	सां सां नि॒ धप	ध ध म पधध	म ग॒ - रीरी
उ न ऽ बिन	क ल ऽ नहि	ए ऽ ऽ कऽत्र	री ऽ ऽ कहां
३	×	२	०
म	सा	म	प
ग॒ री ग॒ रीसा	री निसा सा ,सासा	री म - ,पध	सां निसांरींनि॒ -ध मप
कैं ऽ ऽ सेऽ	बीं ऽऽ ते ,दिन	रा ऽ ऽ ,तस	खी ऽऽऽऽ ऽऽ अब।
३	×	२	०

अंतरा.

प	ध सां	मं	सां
म - - पध	सां ध सां -	गं॒ रीं गं॒ रींसां	रीं निसां सां -
बे ऽ ऽ गमि	ल न की ऽ	री ऽ ऽ तसु	धा ऽऽ रो ऽ
३	×	२	०

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri
Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नि सां (सां) नि॒ध धनि॒पध	ध सां – नि॒ धध	प नि॒ ध ध म पधध	म सा ग॒ रीग॒ री सा
गि न ऽऽ गिऽनऽ ३	रे ऽ ऽ नवि ×	हा ऽ ऽ तऽस २	खी ऽऽ अ ब ०

सिंदुरा—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

नि सां	–	रीं	रीं नि	सां	ध नि॒	–	ध	ध प	ध
आ ×	ऽ	ज २	नं	द	ला ०	ऽ	ल ३	मु	ख
म ग॒	–	री	म री	म	ग॒	री	सा	री	सा
चं ×	ऽ	द २	नै	ऽ	न ०	न	नि ३	र	ख
सा	सा	सा	म री	म	प	प	ध	ध म	प
प ×	र	म २	मौं	ऽ	ग ०	ल	भ ३	यो	ऽ
मं रीं	रींमं	रीं	सां	–	सां	–	नि॒	ध	प ध
भु ×	वऽ	न २	मे	ऽ	रे ०	ऽ	ऽ ३	ऽ	ऽ।

अंतरा.

म	–	म	प	ध	ध सां	सां ध	सां	सां	–
को ×	ऽ	टि २	कं	ऽ	द ०	ऽ	पं ३	ला	ऽ

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(गं) रीं	(मं) गं	रीं	(सां) रीं	सां	नि	सां	सां	नि	ध
व	ऽ	ण्य	ए	ऽ	क	ऽ	त्र	क	र
×		२			०		३		
(नि) सां	–	सां	(ध) नि	ध	(म) ग	(म) गम	ग	री	सा
बा	ऽ	रू	ऽ	त	ब	हिऽ	ज	ब	हि
×		२			०		३		
(मं) रीं	मं	रीं	सां	–	रीं	सां	नि	ध	(प) ध
ने	ऽ	कु	हे	ऽ	रे	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		

सिंदूरा—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

(सां) नि	सां	रीं	(रीं) नि	सां	नि	–	ध	(ध) प	ध
लो	ऽ	च	न	बि	शा	ऽ	ल	ब	न
×		२			०		३		
(म) ग	–	री	(म) री	म	(म) ग	री	सा	री	सा
मा	ऽ	ल	उ	र	क	म	ल	मु	ख
×		२			०		३		
(री) सा	–	री	म	(री) म	प	–	ध	म	प
कुं	ऽ	ड	ल	न	की	ऽ	झ	ल	क
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

मं	मं		सां						प
रीं	रींमं	रीं	रीं	सां	सां	–	नि॒	ध	ध
न	यऽ	न	सु	ख	दा	ऽ	इ	री	ऽ।
×		२			०		३		
सां									
नि	सां								
लों	ऽ								
×									

अंतरा.

ध					ध	सां			
म	–	म	प	ध	सां	ध	सां	सां	सां
पी	–	त	प	ट	शि	र	मु	कु	ट
×		२			०		३		
मं	मं		सां		सां				
रीं	गं॒	रीं	रीं	सां	नि	सां	सां	नि॒	ध
शौं	ऽ	ख	च	ऽ	क्र	ऽ	ग	दा	ऽ
×		२			०		३		
नि			ध		म	म			
सां	–	सां	नि॒	ध	ग॒	ग॒म	ग॒	री	सा
प	ऽ	अ	अ	ध	र	तेंऽ	मु	र	ली
×		२			०		३		
मं			सां						प
रीं	मं	रीं	रीं	सां	सां	–	नि॒	ध	ध
च	ऽ	त्र	म	न	भा	ऽ	इ	री	ऽ।
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सिंदूरा—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

म					म	प	ध		
ग	-	री	-	सा	री	म	प	ध	नि
प्री	ऽ	तृ	ऽ	कि	री	ऽ	त	ऽ	न
×		२			०		३		
म									
ग	-	री	सा	-	म	ग	री	ग	सा
जा	ऽ	नी	ऽ	ऽ	तु	म	तो	ऽ	हो
×		२			०		३		
				प	सां				
री	म	प	ध	ध	ध	नि	धम	नि	ध
मू	र	ख	ऽ	अ	ना	ऽ	ऽऽ	ऽ	री।
×		२			०		३		

अंतरा.

सां					ध	सां	सां		
नि	-	ध	-	म	प	ध	ध	सां	सां
नं	ऽ	द	ऽ	ल	ल	न	तो	ऽ	री
×		२			०		३		
	मं								
रीं	गं	रीं	-	सां	नि	सां	नि	ध	प
बि	न	ती	ऽ	क	र	त	हूं	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
म		ग							
ग	-	रि	ग	सा	री	म	प	-	ध
ला	ऽ	ख	ऽ	ज	त	न	क	ऽ	र
×		२			०		३		
सां		नि							
ध	नि	सां	-	नि	ध	म	नि	-	ध
मैं	ऽ	तो	ऽ	से	हा	ऽ	ऽ	ऽ	री।
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सिंदूरा—धमार (विलंबित)

स्थायी.

					मं		सां				सां		
म	प	नि	सां	रीं	गं	-	रीं	-	सां	-	नि	-	-
ए	रि	से	रे	मु	ख	ऽ	प	ऽ	र	ऽ	डा	ऽ	ऽ
३				×					२		०		
म				म					रीं		म	म	
ध	म	ध	प	ग	-	-	री	-	म	-	ग	ग	-
रो	ऽ	ऽ	गु	ला	ऽ	ऽ	ल	ऽ	सां	ऽ	व	रो	ऽ
३				×					२		०		
सा				म						ध			प
री	-	सा	-	री	म	-	प	-	ध	रीं	सां	नि	ध
बा	ऽ	के	ऽ	म	न	ऽ	में	ऽ	क	छु	औ	ऽ	र।
३				×					२		०		

अंतरा.

ध			सां			सां							
म	-	प	नि	-	-	नि	सां	सां	-	नि	सां	-	रीं
ला	ऽ	ऽ	ज	ऽ	ऽ	स	कु	च	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	का
×					२		०			३			
मं			सां				सां	रीं					
गं	-	-	रीं	-	सां	-	रीं	नि	-	सां	-	सां	सां
हू	ऽ	ऽ	की	ऽ	ना	ऽ	मा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	न	त
×					२		०			३			
सां										सां			
नि	-	-	सां	-	-	रीं	सां	-	-	नि	-	सां	सां
मू	ऽ	ऽ	ठ	ऽ	ऽ	च	ला	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	व	त
×					२		०			३			
नि													
सां	-	नि	रीं	-	नि	-	ध	प	ध				
दौ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	रे	ऽ	ऽ।				
×					२		०						

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

सिंदूरा–धमार (विलंबित)

स्थायी.

प			सां					मं					
म	प	–	नि	–	सां	–	रीं	गं	–	रीं	–	सां	–
हो	ऽ	ऽ	री	ऽ	ऽ	ऽ	खे	ऽ	ऽ	ले	ऽ	ऽ	ऽ
०			३				×					२	
नि			प			म	म			सा			
सां	–	–	नि	प	–	प	ग	–	–	री	–	सा	–
सौं	ऽ	ऽ	त	ऽ	ऽ	सु	जा	ऽ	ऽ	ने	ऽ	री	ऽ
०			३				×					२	
प			सां				नि	रीं				ध	
म	प	–	नि	–	सां	–	सां	नि	–	ध	प	ध	प
आ	त	ऽ	मा	ऽ	ऽ	ऽ	रा	ऽ	ऽ	म	ऽ	सो	ऽ।
०			३				×					२	

अंतरा.

प			सां										
म	प	–	नि	–	सां	नि	सां	–	–	सां	–	–	–
जो	ऽ	ऽ	गी	ऽ	ऽ	जो	खे	ऽ	ऽ	ले	ऽ	ऽ	ऽ
×					२		०			३			
	मं							रीं					
रीं	गं	–	रीं	–	–	सां	रीं	नि	–	सां	–	–	–
जो	ऽ	ऽ	ग	ऽ	ऽ	जु	ग	त	ऽ	सों	ऽ	ऽ	ऽ
×					२		०			३			
सां						सां							
नि	–	–	सां	–	–	नि	सां	–	–	नि	सां	सां	सां
सा	ऽ	ऽ	धू	ऽ	ऽ	खे	ले	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ह	र
×					२		०			३			
नि													
सां	रीं	नि	नि	ध	प	ध	म	प	–				
ना	ऽ	ऽ	म	ऽ	सो	ऽ।	हो	ऽ	ऽ				
×					२		०						

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सिंदूरा—धमार (विलंबित)

स्थायी.

म	प	नि	सां	रीं	मं गं	-	रीं	-	-	-	सां नि	-	-
ए ३	रि	दै	या	अ ×	ब	ऽ	ना	ऽ	ऽ २	ऽ	जा ०	ऽ	ऽ
प ध	म	ध	प	म ग	-	-	री	-	म	म	म ग	-	-
उ ३	ऽ	ब्रि	ज	मैं ×	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	द् २	ध	बे ०	ऽ	ऽ
सा री	-	सा	-	म री	म	-	प	प	ध	ध रीं	नि	नि	-
च ३	ऽ	न	ऽ	गो ×	ऽ	ऽ	र	स	के २	ऽ	मि ०	स	ऽ
प ध	म	ध	प	ग	री	ग	सा	-	री	म	प	-	ध
सु ३	ब	र	स	चा ×	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ २	ऽ	हे ०	ऽ।	ए

अंतरा.

प म	-	प	नि	-	-	नि	सां	-	-	नि	सां	रीं	गं
औ ×	ऽ	ऽ	र	ऽ	ऽ २	न	मों ०	ऽ	ऽ	पी ३	ऽ	या	ऽ
रीं	रीं	-	सां	-	,	सां	रीं	नि	-	सां	-	-	-
हं ×	स	ऽ	के	ऽ	ऽ २	बो	ल ०	त	ऽ	हो ३	ऽ	ऽ	ऽ
सां नि	-	-	सां	-	सां	सां	रीं	नि	-	सां	-	सां	सां
हं ×	ऽ	ऽ	सें	ऽ	झ २	ग	र ०	त	ऽ	हो ३	ऽ	अ	ब

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नि सां	-	नि॒	रीं	-	नि॒	-	प ध	-	ध	म	प	नि	सां
का	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	हे	ऽ।	ए	ऽ	रि	दै	या
×					२		०			३			

सिंदूरा—धमार (होरी) (विलंबित)

स्थायी.

							म	प	-	नि॒	-	सां	-
							ए	री	ऽ	मैं	ऽ	तो	-
										३			
रीं	रीं	गं॒	रीं	-	-	-	सां	-	-	नि॒	-	प	-
ज	ब	ऽ	जा	ऽ	ऽ	ऽ	नू	ऽ	ऽ	ऐ	ऽ	सो	ऽ
×					२					३			
ग॒	ग॒	-	ग॒	-	म	-	री	-	-	सा	-	-	-
च	त	ऽ	र	ऽ	खे	ऽ	लै	ऽ	ऽ	या	ऽ	ऽ	ऽ
×					२					३			
-	-	-	री	म	म	-	प	-	-	ध	सां	सां	-
ऽ	ऽ	ऽ	हो	ऽ	री	ऽ	खे	ऽ	ऽ	ल	ऽ	न	ऽ
×					२					३			
नि॒ रीं	नि॒	-	नि ध	-	प	ध	म	प	-	नि	-	सां	-
आ	ऽ	ऽ	वे	ऽ	ऽ	ऽ।	ए	री	ऽ	मैं	ऽ	तो	ऽ
×					२					३			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

नि	नि	-	नि	-	नि	-	सां	सां	-	सां	-	-	-
ह	मा	ऽ	री	ऽ	चूं	ऽ	न	री	ऽ	यां	ऽ	ऽ	ऽ
×					२					३			
नि	सां	-	रीं	-	-	-	सां	-	-	नि़	-	ध	-
रं	ग	ऽ	में	ऽ	ऽ	ऽ	बो	ऽ	ऽ	रे	ऽ	ऽ	ऽ
×					२					३			
ध	रीं	सां	रीं	-	-	-	ध	-	-	नि़	-	-	रीं
अ	प	ऽ	नी	ऽ	ऽ	ऽ	पा	ऽ	ऽ	ग	ऽ	ऽ	व
×					२					३			
सां	नि़	-	ध	-	प	ध	म	प	-	नि	-	सां	-
चा	ऽ	ऽ	वे	ऽ	ऽ	ऽ ।	ए	री	ऽ	मैं	ऽ	तो	ऽ
×					२					३			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग सिंध.

सिंध हा एक काफी थाटांतला क्षुद्रगीताई राग आहे. यांत सतारीच्या गती फार असतात. यांत दोन्ही गांधार लागतात. ऋषभ यांत प्रबल असतो. हा केव्हांहि गातां येतो. याचें स्वरूप असें आहे.

साधारण चलन

नि़ध़नि़, रे, गमग, रे, सा, मगरे, नि़सानि़, प़ध़नि़,

सा। ग, ग, म, म, गगरे, सा, मगरे, नि़सानि़,

प़ध़नि़, सा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

सिंध–त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

नि़
सा
आ

प म – प	म ग म –	ग री सा नि़	सा – नि़ सा
ऽ ज ऽ स	लो ऽ ऽ ऽ	ने ऽ ऽ ऽ	ने ऽ ,रा ऽ
०	३	×	२
री	प		
री सा – सा	नि़ – ध़ ध़	नि़ – सा –	नि़ सा – ,सा
त में ऽ पि	यां ऽ पा ऽ	या ऽ नी ऽ	ऽ ऽ ऽ।आ
०	३	×	२

अंतरा.

सा।

नि़ नि़			
सा ध़ – नि़	री – –, ग	री – – नि़	री ग – म
ऽ थ ऽ स	खी ऽ ऽ, मि	ल ऽ ऽ, मं	ऽ ग ऽ ल
३	×	२	०
म			री
ग – री सा	नि़ ध़ – सा	नि़ सा – नि़	सा सा नि़ ध़
गा ऽ या ऽ	नी ऽ ऽ हां	स हां ऽ स	ग र वा ऽ
३	×	२	०
प			
, नि़ ध़ ध़	नि़ – सा –	नि़ सा –	
ऽ ल गा ऽ	या ऽ नी ऽ	ऽ ऽ ऽ ,	
३	×	२	

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग बरवा.

वर्वेत्यपि च रागोऽस्ति क्षुद्रगीतसमाश्रयः।
ऋषभांशश्च संपूर्णः सवदत्पंचमस्वरः ॥ २३० ॥
द्वौ गांधारौ धैवतौ द्वौ निषादौ द्वौ समीरितौ।
ऋषभस्तीव्र आख्यातो मध्यमः कोमलः स्मृतः ॥ २३१ ॥
इमावाधुनिकौ रागौ पीलुवर्वेतिनामकौ।
मन्ये प्रसिद्धिमानीतौ नूनं विशिखगायकैः ॥ २३२ ॥

संगीतसुधाकरे। (पृ. ३४)

दो दो है धगनीं जहां कोमल मध्यम जानि।
परि संबादिबादितें वर्वा राग बखानि ॥ ५० ॥

रागचंद्रिकासार।

हा एक काफी थाटांतून उत्पन्न होणारा क्षुद्रगीताई राग आहे. याचा वादीस्वर ऋषभ आहे व संवादी पंचम आहे. कोणी यांत दोन्ही ऋषभ, दोन्ही धैवत व दोन्ही निषाद घेण्याचें सांगतात. धुनवजा राग असल्यामुळें त्यांस विशेष नटवून गाण्यासाठीं असले स्वर दाखल करण्यास हरकत नाहीं. याची मांडणी काफी थाटाचीच आहे. पूर्वांगांत थोडासा देसीचा भाग यांत येतो. पण बाकी स्वर व चलन निराळें असल्यामुळें, देसी भिन्न होते.

याचें साधारण चलन असें आहे.

म
सा, रेग, रेसा, रेम, पधमप, रेग, रेसा, निसामगरेसा;
म
सा, रेम, रेमप, ध, पधसां निधम, धपगरे, गरेग
सा। म, पधनि, सां, सांनिरेंसां, निनिसां
निधप, सारेम, रेमप, ध, पधसां,
निध, म, पग, रेगसा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

बरवा—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

ग				म				म							
री	ग	री	सा	री	म	पध	मप	री	ग	री	सा	री	निसा	सा	-
गा	ऽ	व	त	रा	ऽ	ग	नि	गु	नि	ज	न	ब	र	वा	ऽ
०				३				×				२			
सा			ग	म								म			
नि	सा	री	म	री	म	प	नि	ध	प	पध	मप	री	ग	रीनि	सा
मे	ऽ	ल	क	र	त	क	र	हा	ऽ	र	सुं	दु	र	वा	ऽ।
०				३				×				२			

अंतरा.

								नि				सां			
म	-	प	ध	नि	सां	सां	सां	सां	रीं	सां	सां	नि	धनि	ध	प
सैं	ऽ	ध	वि	का	ऽ	फि	मि	ला	ऽ	व	त	दे	ऽ	सी	ऽ
०				३				×				२			
नि				म								म			
सा	-	री	म	री	म	प	नि	ध	प	पध	मप	री	ग	रीनि	सा
रे	ऽ	ख	ब	अं	ऽ	श	ब	ना	ऽ	य	च	तु	र	वा	ऽ।
०				३				×				२			

बरवा—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

म									
ग	रीग	री	नि	सा	री	म	प	-	ध
सो	ऽऽ	च	ऽ	स	म	झ	म	ऽ	न
×		२			०		३		
					म	प			
सां	रीं	नि	ध	म	री	म	प	ध	पमप
अ	ब	मा	ऽ	न	ले	ऽ	प्या	ऽ	रेऽऽ।
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा

									प
प	ध	नि	सां	नि	सां	सां	सां	-	सां
नि	रं	ज	ऽ	न	नि	र	का	ऽ	र
×		२			०		३		
नि	सां	मं	गं	रीं	सां	सां	नि	ध	ध
ज	ग	को	ऽ	से	व	न	हा	ऽ	र
×		२			०		३		
नि	नि	ध	प	ध	म	प	री	ग	री
अ	प्रं	पा	ऽ	र	इ	श	व	ऽ	र
×		२			०		३		
रीं					म	प			
म	ग	री	नि़	सा	री	म	प	ध	पमप
सु	म	र	ऽ	नि	हा	ऽ	ऽ	ऽ	रेऽऽ
×		२			०		३		

बरवा—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

प	प
न	हीं

री	म		प	ग						नि़		म			
म	ध	म	प	री	ग	री	सा	री	सा	सा	सा	री	-	म	प
ऽ	मा	न	त	ना	ऽ	रि	गु	मा	ऽ	न	भ	री	ऽ	न	हीं
०				३				×				२			
प				म				म	री						
सां	नि	ध	प	री	म	पध	ध	ग	ग	री	सा	री	ग	म	प
ला	ऽ	ख	म	ना	ऽ	व	त	कै	ऽ	सि	रु	ठी	ऽ	न	हीं।
०				३				×				२			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

म	-	प	ध	नि	-	सां	सां	(सां) नि॒	-	सां	सां	रीं	नि॒	ध	प
कौ	ऽ	न	उ	पा	ऽ	व	क	रैं	ऽ	स	ज	नी	ऽ	अ	ब
०				३				×				२			
नि	-	सां	सां	ध	(सां) नि॒	प	-	(ग॒) रे	ग॒	री	सा	री	म	प	म
का	ऽ	स	म	झा	ऽ	वैं	ऽ	जो	ऽ	स	म	झैं	ऽ	न	हीं।
०				३				×				२			

बरवा—एकताल (विलंबित)

अंतरा.

री
ह

(स) री	ग॒	सारी	(री म) पप	(म) री	-	ग॒	(सा) री	सा	-	-	(सा) री
आ	ऽ	रीऽ	कोऽ	ना	ऽ	ऽ	सु	ने	ऽ	ऽ	आ
३		४		×		०		२		०	
(री) नि़	सा	सा	नि़सा	(नि़) सा	सा	-	(म) री	म	(री) म	(ध) प	ध
ऽ	ऽ	ली	ऽऽ	जि	य	ऽ	रा	ऽ	प	रा	ऽ
३		४		×		०		२		०	
सां	नि॒	ध	प	(म) री	(प) म	(ध) प	(नि॒) ध	म	ग॒	री	(म) ,री
ऽ	ये	ब	स	मे	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।	,ह
३		४		×		०		२		०	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

प				सां				नि			
म	–	–	पध	नि	सां	सां	सां	सां	सांनि	रीं	सां
सा	ऽ	ऽ	सन	नं	द	मो	री	ज	नऽ	म	की
३		४		×		०		२		०	
	रीं			नि़			म		री		
सांनि	नि॒	ध	प	सा	–	–	री	म	म	प	ध
बैऽ	ऽ	र	न	सैं	ऽ	ऽ	यां	ऽ	सो	त	न
३		४		×		०		२		०	
ध				म	प	ध	नि॒				
सां	नि॒	ध	प	री	म	प	ध	म	ग॒	री	,री
के	ऽ	र	स	मे	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।	,ह
३	०	४		×		०		२		०	

बरवा—आडाचौताल (विलंबित)

स्थायी.

													म
													री
													ए
		म	ध	म			सा		सा				सा
ग॒	सा	री	मप	री	–	ग॒	री	सा	मग॒	री	सा	–	री
ऽ	री	मैं	काऽ	ना	ऽ	ऽ	हीं	ऽ	पऽ	रे	ऽ	ऽ	चैं
४		०		×		२		०		३		०	
री				री		म		म			ध		
नि॒	सा	सा	नि॒सा	सा	सा	री	म	री	म	–	प	–	ध
ऽ	ऽ	न	ऽऽ	त	र	प	त	हूं	ऽ	ऽ	मैं	ऽ	प
४		०		×		२		०		३		०	
				म	प		ध						म
सां	नि॒	ध	प	री	म	–	प	–	ध	म	ग॒	री	री
री	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	री	ऽ	ऽ।	ए
४		०		×		२		०		३		०	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

				सां						नि			
-	मम	म	प	नि	सां	-	सां	-	सां	सां	-नि	रीं	सां
ऽ	मन	रं	ग	अ	ज	ऽ	हूं	ऽ	न	ही	ऽऽ	ऽ	आ
४		०		×		२		०		३		०	

				री		म		म			ध		
नि	सांनि	ध	प	सा	सा	री	म	री	म	-	प	-	ध
ऽ	ऽऽ	ये	ऽ	अ	सु	व	न	ला	ऽ	ऽ	गी	ऽ	झ
४		०		×		२		०		३		०	

				म	प		ध						म
सां	नि	ध	प	री	म	-	प	-	ध	म	ग	री	री
री	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।	ए।
४		०		×		२		०		३		०	

बरवा–चौताल (विलंबित)

स्थायी.

म				म		म					नि
ग	री	ग	सा	री	प	ग	री	ग	सा	-	सा
आ	ऽ	ऽ	यो	सा	ऽ	व	ऽ	ऽ	न	ऽ	सो
×		०		२		०		३		४	

				ध	सा				सा		
नि	ध	प	प	प	नि	सा	सा	सा	नि	सा	सा
हा	ऽ	व	न	सो	रं	ग	रं	ग	सो	ऽ	हे
×		०		२		०		३		४	

म	सा							ध			
ग	री	म	म	प	-	प	ध	सां	-	रीं	नि
पी	ऽ	सं	ग	झू	ऽ	ल	त	बा	ऽ	लु	मु
×		०		२		०		३		४	

				म				म	प	ध	नि
ध	प	म	प	ग	री	ग	सा	री	म	प	ध
स	का	ऽ	त	आ	ऽ	ऽ	ली	है	ऽ	ऽ	ऽ।
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

अंतरा.

प			सां								
म	–	प	नि	सां	नि	सां	–	नि	सां	–	सां
जा	ऽ	की	औं	ऽ	ग	औं	ऽ	ग	जो	ऽ	त
×		०		२		०		३		४	
सां				मं							
नि	सां	सां	सां	गं	रीं	गं	रीं	सां	नि॒	ध	प
झ	ल	क	त	जो	ऽ	ऽ	ब	न	नी	ऽ	की
×		०		२		०		३		४	
म	सा								सां		
ग	री	म	म	प	प	प	–	ध	ध	सां	–
चि	त	व	त	चि	त	चो	ऽ	र	ते	ऽ	ऽ
×		०		२		०		३		४	
				म				म	प	ध	नि॒
सां	नि॒	ध	प	ग॒	री	ग॒	सा	री	म	प	ध
नै	न	म	त	वा	ऽ	ऽ	ली	है	ऽ	ऽ	ऽ।
×		०		२		०		३		४	

बरवा—धमार (विलंबित)

स्थायी.

म				म	प	ध	नि॒	म					
ग॒	री	ग॒	सा	री	म	प	ध	प	प	ग॒	री	ग॒	सा
मो	ऽ	ऽ	पे	रं	ग	ऽ	डा	ऽ	ऽ	–	रो	ऽ	री
३				×					२		०		
	सा	नि॒		सा	सा						म		
सा	नि़॒	ध़	प़	नि़॒	नि़॒	सा	सा	–	सा	सा	री	म	–
अ	ध	क	ऽ	सि	लो	ऽ	री	ऽ	श्या	म	औ	र	ऽ
३				×					२		०		
ध	सां					सां					ग		
प	ध	सां	–	सां	–	नि॒	ध	प	ध	म	म	ग॒	री
आ	प	ना	ऽ	भी	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	जे	ऽ	ऽ।
३				×					२		०		

अंतरा.

प			नि	नि									
स	प	-	ध	ध	सां	-सां	सां	-	सां	सां	-	सां	-
म	ल	ऽ	त	ऽ	ऽ	ऽगु	ला	ऽ	ल	औ	ऽ	रे	ऽ
×					२		०			३			
मं													
गं	गं	-	रीं	-	गं	सां	सां	-	-	सां	नि	ध	प
कु	च	ऽ	मू	ऽ	ऽ	ख	मीं	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ड	त
×					२		०			३			
			म				ग			री	सा		
प	ध	म	ग	-	री	-	री	ग	सा	ग	री	म	प
क	हों	ऽ	री	ऽ	ऽ	ऽ	स	ऽ	खी	का	ऽ	हा	ऽ
×					२		०			३			
नि	नि			नि	नि					म			
ध	ध	म	प	ध	ध	म	म	ग	री	ग	री	ग	सा
की	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	जे	ऽ	ऽ	मो	ऽ	ऽ	पै।
×					२		०			३			

पंजाबी बरवा—चौताल (विलंबित).

स्थायी.

		प					री				
प	-	ध	म	-	गरी	ग	सा	नि	ध	-	प
जो	ऽ	गी	ज	ऽ	गऽ	त्या	ऽ	ग	ह	ऽ	म
×		०		२		०		३		४	
								प			
नि	-	नि	नि	सा	सा	प	ध	म	ग	री	सा
जो	ऽ	ग	ज	ग	त	दो	ऊ	ऽ	त	ऽ	ज
×		०		२		०		३		४	
म											
री	-	री	म	-	प	प	प	प	प	-	ध
जो	ऽ	गी	पा	ऽ	छे	प	व	न	ह	ऽ	म
×		०		२		०		३		४	

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सां	नि	धप	पध	ध	म	ग	गरी	गसा	रीनि	सा	सा
प	व	नऽ	सेऽ	ऽ	बि	हू	टऽ	ऽ	ऽ	ऽ	है।
×		०		२		०		३		४	

अंतरा.

म	-	प	नि	-	नि	(सां)नि	सां	,	सां	-	सां
जो	ऽ	गि	छे	ऽ	दे	का	ऽ	ऽ	न	ऽ	न
×		०		२		०		३		४	
प	नि	नि	सां	-	सां	सां	नि	(सां)नि	(सां)ध	नि	प
हू	ऽ	मं	छे	ऽ	दे	प्रा	ऽ	ऽ	न	ऽ	ज
×		०		२		०		३		४	
प	-	ध	म	-	(ग)री	(म)री	म	म	प	प	प
जो	ऽ	गी	दौं	ऽ	ड	धा	ऽ	रे	तो	हू	म
×		०		२		०		३		४	
(ध)सां	-	नि	धप	ध	म	(प)म	गरी	गसा	रीरि	सा	सा
धा	ऽ	र	दौंऽ	ऽ	ड	न	टऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽ	है।
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग धनाश्री

धनाश्रीश्च प्रसिद्धोऽयं रागः स्यात्पंचमांशकः ।
षड्जसंवादिरुचिरो निषादग्रहशोभनः ॥ २०४ ॥
पंचमन्यास आरोहे वर्जितर्षभधैवतः ।
अवरोहे च संपूर्णोऽपराह्नसमये प्रियः ॥ २०५ ॥
अत औडुवसंपूर्णस्तीव्रावृषभधैवतौ ।
गांधारो मध्यमश्चैव निषादश्चापि कोमलाः ॥ २०६ ॥
प्रिया पंचमगांधारसंगतिश्चावरोहणे ।
इयं तु काफी मेलोक्ता धनाश्रीर्वर्णिता मया ॥ २०७ ॥
कुत्रचिद्भैरवीमेले पूर्वीमेलेऽपि कुत्रचित् ।
आरोहे रिधहीनैव कथितेयं विचक्षणैः ॥ २०८ ॥

संगीतसुधाकरे ॥ पृ. ३२ ॥

निसौ गमौ पधौ पश्च निधौ पगौ पगौ रिसौ ।
अपराह्ने धनाश्रीः स्यात् पांशाऽऽरोहे रिधोज्झिता ॥ १४४ ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ।

स्वरास्तु मृदवोऽखिला ऋषभधौ च नारोहणे-
वरोहसमये भवेयुरथ यत्र सर्वेऽपि च ॥
समुल्लसति पंचमोऽ श इह षड्जसंवादिना-
पराह्नसमयेषु निग्रहयुता धनाश्रीर्मता ॥ ४४ ॥

रागकल्पद्रुमांकुरे ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(भैरवीमेलजन्य धनाश्री)

निसौ गमौ पनीसश्च निधौ पमौ पगौ रिसौ ।
पांशाऽऽरोहे रिधत्यक्ता धनीश्रीरपराजने ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १९६ ॥

चढत रिखब धैवत नहीं सब कोमल सुरजान ।
सप संवादीवादितें धनासिरी पहिचान ।

रागचंद्रिकासार ॥ ४७ ॥

धनाश्री राग काफी थाटांतून उत्पन्न होतो. यांत ऋषभ व धैवत हे स्वर आरोहांत वर्ज्य आहेत.

काफी थाटांतून उत्पन्न होणाऱ्या रागांचे, विशिष्ट रागांगांवरून पांच वर्ग होतात. पैकीं धनाश्री हें एक आहे. दुसरीं अंगें काफी, सारंग, कानडा व मल्लार हीं होत. या अंगांचें विशेष त्या त्या वर्गांतील राग वर्णन करितांना समजाविले जातीलच. प्रस्तुत धनाश्री अंग म्हणजे ऋषभ व धैवत यांचें दौर्बल्य व षड्ज, पंचम व क्वचित् मध्यम यांचें प्राबल्य व "पग" स्वरसंगति हेंच होय.

धनाश्रींत वादी पंचम व संवादी षड्ज आहे. गाण्याचा वेळ दिवसाचा तिसरा प्रहर आहे. याचा उठाव साधारणतः निषादावरून होतो. पंचमावर न्यास असतो. अवरोहांत "पग" ही स्वर संगति श्रुतिमनोहर होते. तिसऱ्या प्रहरच्या रागांत आरोहांत ऋषभ व धैवत यांचे दौर्बल्य व त्यामुळें सा, म व प यांचें प्राबल्य असणें हें एक चिन्हच आहे. भीमपलासी बहुतेक धनाश्रीसारखीच असते; मात्र भीमपलासींत मध्यम वादी आहे व धनाश्रींत पंचम वादी आहे. धनाश्री हा राग जुनाच आहे. ग्रंथांत त्यांचा उल्लेख सांपडतो.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

धनाश्रीचा एक प्रकार भैरवी थाटांतला आहे. वर वर्णिलेल्या धनाश्रींतच ऋषभ व धैवत कोमल केले म्हणजे ही दुसरी धनाश्री होते, असें म्हणतात.

काफी मेलजन्य धनाश्री.

उठाव

नि॒सा, ग॒मप, धप, नि॒धप, ग॒, पग॒, रीसा ।

चलन.

म
प, पग॒, पग॒, रे, सा, नि॒सा, ग॒, मप, प, धप, नि॒धप,

म
मग॒, मपग॒, ग॒, रे, सा, नि॒साग॒मप । नि॒सा, प॒नि॒सा,

म म
रे, सा, ग॒, रेसा, नि॒साग॒मप, धप, नि॒धंपं,

सां, नि॒ध, प, मप, ग॒, मपग॒, रे, सा ।

भैरवीमेलजन्य धनाश्री.

उठाव.

नि॒सा, ग॒मप, नि॒सां, नि॒ध॒पमग॒, पग॒, रे॒सा.

चलन.

म म म सा
नि॒साग॒, मप, पध॒प, म, पग॒, ग॒मप, ग॒, रे॒सा, रे॒नि॒सा,

मप, ग॒मप, नि॒ध॒प, पपध॒म, ग॒मप, ग॒मग॒, रे॒सा ।

म
पपध॒पग॒, मप, नि॒, नि॒सां, ग॒रें॒सां, पनि॒सां,

पध॒मप, ग॒मप, ग॒, रे॒सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

धनाश्री–चौताल (विलंवित)

स्थायी.

प	–	प	प	ग॒	प	ग॒	म	ग॒	री	–	सा
शा	ऽ	स्व	सु	म	त	रा	ऽ	ग	गा	ऽ	य
×		०		२		०		३		४	
नि॒	–	सा	सा	ग॒	म	प	प	नि॒	ध	प	प
ओ	ऽ	ड	व	पू	ऽ	र	न	व	ना	ऽ	य
×		०		२		०		३		४	
प	प	ग॒	म	प	प	नि॒	–	सां	सां	–	सां
क	र	हृ	र	प्रि	य	मे	ऽ	लु	सा	ऽ	ध
×		०		२		०		३		४	
सां	नि॒	ध	प	ग॒	प	ग॒	म	ग॒	री	–	सा
रिं	ध	ब	र	जि	त	निं	त	द्दि	खा	ऽ	य।
×		०		२		०		३		४	

अंतरा.

प	–	प	प	ग॒	म	प	नि	नि	सां	सां	सां
पं	ऽ	च	म	ज	ब	बा	ऽ	द्दि	क	र	त
×		०		२		०		३		४	
नि	नि	सां	गं॒	रीं	सां	रीं	सां	नि॒	ध	प	प
ध	ऽ	न्ना	ऽ	सी	ऽ	गु	नि	व	र	न	त
×		०		२		०		३		४	
म	प	नि	सां	मं	गं॒मं	पं	–	गं॒	रीं	सां	सां
भी	ऽ	म	प	ला	ऽऽ	सी	ऽ	मों	च	तु	र
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

सां	-	नि॒ध	प	ग॒	म	प	ग॒	म	ग॒री	री	सा
बा	ऽ	दीऽ	ऽ	म॒	ऽ	ध॒	म	क॒	हाऽ	ऽ॒	य।
×		०		२		०		३		४	

धनाश्री—सूलताल (मध्यलय)

स्थायी.

								म	
प	-	प	प	म	प	नि॒	प	ग॒	-
आ	ऽ	ज	क्र	पा	ऽ	ऽ	क	रे	ऽ
×		०		२		३		०	
		प		म	म				
म	ग॒	म	प	प	ग॒	-	री	-	सा
आ	ऽ	ये	ऽ	मे	रे	ऽ	धा	ऽ	म
×		०		२		३		०	
सा	सा			नि॒					
नि़	नि़	सा	सा	सा	म	ग॒	री	-	सा
ध	न	घं	रि	शु	भ	ऽ	दी	ऽ	न
×		०		२		३		०	
सां									
नि	सां	सां	-	रीं	सां	-	नि॒	ध	प
जा	ऽ	गे	ऽ	मे	रे	ऽ	भा	ऽ	ग।
×		०		२		३		०	

अंतरा.

		म			सां				
प	प	ग॒	म	प	नि	-	सां	-	सां
त	न	कि	त	प	त	ऽ	ग	ऽ	इ
×		०		२		३		०	

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

^सां^नि	नि	सां	-	रीं	सां	सां	नि॒	ध	प		
अ	खि	यां	ऽ	सी	त	लु	भ	ऽ	इ		
×		०		२		३		०			
म	प	^सां^नि	सां	मं	गुं	-	रीं	-	सां		
भ	ले	जो	ऽ	भ	ले	ऽ	आ	ऽ	ये		
×		०		२		३		०			
प	सां	सां	सां	रीं	सां	-	नि॒	ध	प		
मों	ऽ	हृ	न	घ	न	ऽ	श्या	ऽ	म।		
×		०		२		३		०			

धनाश्री—चौताल (विलंबित)

स्थायी.

^सा^नि॒	सा	^सा^म	ग॒	री	सा	नि॒	सा	^म^ग॒	म	प	प
सा	ऽ	स	स	द	न	म	द	न	क	द	न
०		३		४		×		०		२	
प	प	^प^नि॒	पम	^म^ग॒	म	प	नि॒	-	सां	-	सां
दु	र	शु	न	को	ऽ	ले	ऽ	ऽ	पू	ऽ	जा
०		३		४		×		०		२	
^प^सां	-	^नि॒^ध	प	ग॒	प	^म^प	^म^ग॒	-	री	-	सा
जा	ऽ	त	दे	ऽ	खि	ए	क	ऽ	बा	ऽ	र।
०		३		४		×		०		२	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

				म		ध		प			
प	प	म	प	ग	म	प	नि	नि	सां	-	सां
स	ह	ज	नि	क	ट	आ	ऽ	यु	ह	ऽ	रि
×		०		२		०		३		४	
सां	सां					सां	सां				
नि	नि	सां	गं	रीं	सां	नि	नि	सां	नि	ध	प
ह	र	ख	ह	र	ख	बु	झ	न	ला	ऽ	गे
×		०		२		०		३		४	
म	मं				मं	म					
प	ग	-	प	म	प	प	ग	-	री	-	सा
कां	हां	ऽ	जा	ऽ	त	ए	री	ऽ	ग्वा	ऽ	ल
×		०		२		०		३		४	
सा											
नि	सा	ग	म	प	नि	प	नि	सां	गं	रीं	सां
क	र	प	क	र	त	वा	ऽ	को	ऽ	क	र
×		०		२		०		३		४	
म	म										
प	ग	-	री	-	सा						
त	जो	ऽ	हा	ऽ	र।						
×		०		२							

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग धानी.

धानी प्रोक्ता मृदुगमनिका वर्जिता धर्षभाभ्या-
मारोहेऽस्याः सगमपनयः स्युस्त एवावरोहे ॥
गांधारो वाद्यपि च निसखः प्रोच्यते ह्यौडुवेयं ।
चंचच्चारुस्वरसुरुचिरं गीयते सर्वकालम् ॥

रागकल्पद्रुमांकुरे ॥ १०० ॥

निसौ गमौ पनीसश्च सनी पमौ गसौ तथा ।
धानी लोकप्रसिद्धा स्याद्गांशाऽऽरोहे रिधोज्झिता ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १५० ॥

रिखब नहीं धैवत नहीं कोमल गमनि बखानि ।
गनि वादीसंवादितें राग कहावत धानि ॥

रागचंद्रिकासार ॥ ९८ ॥

धानी हा राग काफी थाटांतून उत्पन्न होतो. यांत ऋषभ व धैवत वर्जित आहेत. गांधार वादी व निषाद संवादी आहे. हा सार्वकालिक म्हणजे कोणत्याहि वेळेस गाण्यास योग्य व क्षुद्रगीताई असा आहे. कांहीं लोक धानीमध्यें अवरोहांत थोडासा ऋषभ लावितात. जुन्या ग्रंथांत धानीचा उल्लेख मिळतो. संगीत पारिजातांत ऋषभवर्जित व ऋषभधैवतवर्जित असे धानीचे दोन प्रकार सांगितले आहेत. रागतत्त्वविबोधांत "शुद्ध धन्नाश्री" या नांवानें आजच्या धानीचा उल्लेख आहे असें कांहीं लोक

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

म्हणतात. पण असल्या वादमूलक गोष्टींत प्रचाराला अनुसरून चालणेंच हिताचें आहे. धानींत षड्ज, पंचम व मध्यम यांच्या सापेक्ष गौणत्वामुळें व ऋषभ व धैवत यांच्या असत्प्रायत्वामुळें तींत गांभीर्य मुळींच नसतें.

उठाव.

निसाग, मप, निसां, सांनिप, मग, सा ।

चलन.

ग, सा, गमप, निपनिसां, गंसां, निप, मग, गसा । म,
मपगमपनि, पनिसां, गं, सां नि, पग, गमपनि,
पमग, सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

धानी–त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

नि़ सा
अ ब

म			
ग - ग सा	ग म प नि	प नि सां रें	सां नि प म
मा ऽ न म	ना ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ ऽ ऽ	हु रि सु म
×	२	०	३
ग ग ग म	प नि प म	ग म ग री	सा री नि सा
र न क र	भा ऽ व ध	रे ऽ सु ध	घ ट मों ऽ।
×	२	०	३

अंतरा.

	म	सां	सां
म म म -	प प ग म	प नि नि प	नि सां सां -
ध न दौ ऽ	ल त औ र	मा ऽ ल प	सा ऽ रा ऽ
×	२	०	३
			सा
सां - नि प	म प ग म	प नि प म	ग - नि़ सा
का ऽ म न	आ ऽ व त	ना ऽ म बि	ना ऽ। अ ब
×	२	०	३

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग प्रदीपकी अथवा पटदीपकी.

पगौ मगौ रिसनिसा गमौ पगौ मनी धपौ ।
मगौ मगौ रिसौ पटदीपकी षड्जवादिनी ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १५२ ॥

प्रदीपकी अथवा पटदीपकी काफीमेलांतून उत्पन्न होते. हींतहि आरोहांत ऋषभ धैवत वर्ज्य आहेत. ही भीमपलासी अंगानें गातात. वादीस्वर षड्ज व संवादी मध्यम आहे. कोणी मध्यम वादी मानितात. यांत दोन्ही गांधार लागतात. तीव्र गांधार बहुधा आरोहांत येतो. मन्द्र व मध्य सप्तकांतच हिचा विस्तार बहुतेक होतो. अवरोहांतहि ऋषभस्वर अति दुर्बल असतो. ऋषभ धैवत हे यांत जरा तीव्रापेक्षां किंचित् नीच असे लावावे असें एक विधान कोठें कोठें आढळतें. तीव्र गांधाराचा प्रयोग कुशलतेनें करावा लागतो. यांत मध्यमावर मुक्काम केल्यानें हंसकंकणी यापासून भिन्न राहते.

उठाव.

पग़, मग़, रेसा, ऩिसा, गम, पगम, ऩिधप, मगम, ग़रेसा ।

चलन.

सा सा
ऩि़, सा, मग़रेसा, ऩि़ध़प़, म़, ऩि़, प़, ऩि़सा, ग, म, मपम,
गम, ऩिधप, म, गम, पग़, रेसा । मपसां, सां,
रेंसां, ऩिसांमंग़ंरेंसां, ऩिधप, म, गम, पऩि
धप, म, गम, पग़, रेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

प्रदीपकी—झूमरा (विलंबित)

स्थायी.

री	प़ नि़	नि़ सा सा प़	सा प़
नि़सा मग॒ री सा	नि़ मप़ प़	सा नि़नि़ नि़म़ प़	नि़ नि़ सा
अऽ ऽऽ री ऽ	बी ऽऽ र	आ ऽऽ ऽऽ ऽ	ऽ ऽ ऽ
३	×	२	०
नि़	री	प़ सा	म़ सा
सा मग॒ री सा	नि़सा नि़ध़ प़	नि़म़ प़ नि़ –	प़ नि़सा सा
पि ऽऽ या ऽ	घऽ रऽ .	कऽ रुं गी ऽ	अ नेऽ क
३	×	२	०
नि़ ग॒ म	प	ग॒	सा सा प़
सा ग॒ सा ग॒म	म प मप	म ग॒री सानि़ ध़प़	नि़नि़ नि़ सा
सा ऽ त नऽ	के ऽ ऽऽ	सिं गऽ ऽऽ रऽ	वाऽ ऽ ऽ
३	×	२	०
सा			
नि़सा मग॒ री सा			
एऽ ऽऽ री ऽ।			
३			

अंतरा.

सा म म	प	नि़	नि़ म
रीनि़सा ग॒ग॒,म प प	म प प	प पम धप प	धप प मग॒
बऽहो तऽ,दि न न	पा ऽ छे	पि याऽ मोऽ रे	आई ला ऽऽ
३	×	२	०
नि़ म	ग॒	सा ग॒	सा
सा ग॒म प मग॒	मग॒ री सा	ग॒ – नि़ नि़	ग॒ – ग॒
म नऽ ऽ ऽऽ	ऽऽ रं ग	दो ऽ ऽ रे	धा ऽ ये
३	×	२	०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सा ग	म		ग
ग म मग मप	पम निध प	पम गसा गम प	मग री सा
ला ऽ गेऽ ऽऽ	ऽऽ ऽऽ इ	गऽ ऽऽ ऽऽ ऽ	रऽ वा ऽ।
३	×	२	०

प्रदीपकी—तिलवाडा (विलंबित)

स्थायी.

सा	प	प नि सासा	प
निसा मग री सा	नि ध प –	नि म प निनि	नि सा सा निसा
पिऽ ऽऽ या ऽ	घ ऽ र ऽ	ना ऽ ऽ ऽऽ	ऽ ऽ हीं ऽऽ
३	×	२	०
री म री	ग	म म	
नि सासा ग ग	म – ग ,मप	प प म ग	म ग री सा,निसा
कै ऽसे के ऽ	धी ऽ ऽ ,रज	ध री ऽ ऽ	ऽ ऽ ये ऽ,ऽऽ
३	×	२	०
सा			
म ग री सा			
पि ऽ या ऽ।			
३			

अंतरा.

सा म	प	प	म
नि सा ग म	म प प प	नि पम गसा गम	प मग मग रीसा
उ मं गे ऽ	जो ऽ ब न	बि रऽ हाऽ ऽस	ता ऽऽ ऽऽ वेऽ
३	×	२	०
सासा नि सा	री सा	ग म	म
निनि मप निसा सासा	नि सा ग –	सा ग म प	प मग मग रीसा
रैऽ नाऽ ऽऽ दिन	मो ऽ पें ऽ	भा ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽऽ ऽऽ रीऽ।
३	×	२	०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग हंसकंकणी.

सगौ मपौ गरी सश्च निसौ गमौ पमौ पगौ ।
पांशाऽपराह्णगा लक्ष्ये कीर्तिता हंसकंकणी ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १५४ ॥

चढत रिखब धैवत नहीं दोउ गंधार दिखाय ।
तीवर रिध कोमल गमनि हंसकंकनी गाय ॥

रागचंद्रिकासार ॥ ४५ ॥

हंसकंकणी राग काफी थाटांतून उत्पन्न होतो. आरोहांत ऋषभ व धैवत वर्ज्य आहेत. जाति औडुव—संपूर्ण आहे. हा दिवसां तिसऱ्या प्रहरीं गाइला जातो. हा धनाश्री अंगाचा राग आहे. दोन्ही गांधारांचा प्रयोग यांत आहे. व तो रागाला मोठें वैचित्र्य आणितो. साधारणतः तीव्र गांधार आरोहांत व कोमल गांधार अवरोहांत लागतो. पंचमस्वर वादीं व षड्ज संवादी आहे. हा अप्रसिद्ध रागांपैकीं एक आहे. “ पग ” ही स्वरसंगति यांत विशेष महत्त्वाची आहे.

उठाव.

साग, मप, ग॒रीसा, नि॒̣सा, ग, मप, म, पग।

चलन.

ग, गमप, ग॒, रेसा, नि॒̣, साग, म, मपग। मपनिसां सां,
निसां, मपनिसांग॒ंरेंसां, नि॒धप, पनि॒धपध, मग,
म, नि॒̣सा, ग, म, पमपग, मप, ग॒, रेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

हंसकंकणी—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

प	प	प			म				
ग	ग	ग	म	प	ग	रीग	री	सा	–
ध	न	हं	ऽ	स	कं	ऽऽ	क	नी	ऽ
×		२			०		३		
सा	सा				म			म	
नि़	नि़	सा	ग	ग	ग	म	प	प	मग
अ	त	चि	ऽ	त्र	रा	ऽ	ग	नी	ऽऽ।
×		२			०		३		

अंतरा.

प		सां					सां		
म	प	नि	सां	सां	सां	सां	नि	सां	सां
क	र	ना	ऽ	ट	सु	र	सु	क	ल
×		२			०		३		
प		सां		सां					
म	प	नि	सां	गं	रीं	सां	नि़	ध	प
सु	ध	मे	ऽ	ल	सु	मि	ला	ऽ	य
×		२			०		३		
ध							प		
प	नि़	ध	प	ध	प	मग	ग	प	म
पौं	ऽ	च	म	क	रें	ऽऽ	बा	ऽ	दि
×		२			०		३		
सा	सा				प				
नि़	नि़	सा	ग	ग	ग	म	प	म	पग
च	तु	र	व	ड	भा	ऽ	गि	नी	ऽऽ।
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

हंसकंकणी–झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

प	म	प			प				
ग	ग	ग	म	प	म	पग॒	री	सा	–
क	र	ता	ऽ	सो	पौं	ऽऽ	डि	त	ऽ
×		२			०		३		
नि॒	री			री	म	म			प
सा	नि॒	सा	ग	ग	ग	गम	प	म	ग
मा	ऽ	नो	ऽ	भं	व	रऽ	रे	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		

अंतरा.

प		सां					सां		
म	प	नि	सां	नि	सां	–	निसां	सां	सां
आ	ऽ	वे	ऽ	सु	धे	ऽ	ऽऽ	ज	ब
×		२			०		३		
प		सां		सां					
म	प	नि	सां	गं॒	रीं	सां	नि॒	ध	प
आ	ऽ	वे	ऽ	बु	धे	ऽ	ऽ	स	ब
×		२			०		३		
ध					नि॒		प		
प	नि॒	ध	प	–	ध	प	ध	प	म
ना	ऽ	म	ले	ऽ	ते	ऽ	हु	र	ऽ
×		२			०		३		
म			प						प
प	म	ग	ग	म	प	म	प	म	ग
ह	र	ऽ	ह	र	रे	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

प प	प	म	
ग ग	ग म प	प मग	मग री सा
क र	ता ऽ सो	पौं ऽऽ	ऽऽ डि त।
×	२	०	३

कंकणी—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

म
नि
तें

म			
ध प ग –	री सा – नि	सा ग – सा	ग म – प
डे रे घो ऽ	ल घो ऽ ल	घ ती ऽ मि	यां वे ऽ ता
०	३	×	२
	म	म म	म
नि ध प प	म प ग –	गम प ग –	री सा – नि
नू ऽ ऽ रा	ह्या त कां ऽ	दीऽ ऽ ठा ऽ	डी आ ऽ, न्तें।
०	३	×	२

अंतरा.

प	सां	सां सां	
म म म प	नि नि सां –	नि सां मं गं	रीं नि ध मप
स दा रं ग	दी ग लां ऽ	तुं सि मा ऽ	न ले ऽ तेऽ
०	३	×	२
प	ध म	म	सा
सां नि ध म	प ग – –	गम प ग रीसा	सा – सा नि
नूं ऽ खां ऽ	ऽ दी ऽ ऽ	ऽऽ ऽ ऽ अऽ	मा ऽ न, तें।
०	३	×	२

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग पलासी.

हा भीमपलासीचा एक घटक आहे अशी समजूत कांहीं जुन्या संप्रदायाच्या गायकांची आहे. प्रचारांत भीम व पलासी हे वेगवेगळे मानणारे व गाणारे क्वचितच आढळतील. पण जुन्या गायकांच्या संग्रहीं अशीं कांहीं गीतें सांपडतात. पैकीं हें एक गीत येथें दिलें जात आहे. पलासी हा राग काफी थाटांत धैवत-वर्जित षाडव असा आहे. बाकी पुष्कळसा धनाश्री किंवा धानी सारखा आहे.

नि सा ग म प नि सां नि प म ग सा। [illegible]

नि सा ग म प नि सां नि ध प म ग सा। पलासी।

नि सा ग ग प नि सां नि ध प म ग रि सा। धानी।

नि सा ग म प नि सां नि ध प म ग रि सा। भीमपला[illegible]

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

इस गीतमें दो निषाद प्रयुक्त हैं।

पलासी–झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

					सा		म		
					नि॒	सा	ग॒	–	म
					चौं	ऽ	द्रु	ऽ	सो
					०		३		
						प		म	
प	–	प	प	–	म	म	प	ग॒	म
आ	ऽ	न	न	ऽ	खं	ऽ	ज	न	ऽ
×		२			०		३		
					सा		म		
प	म	ग॒	री	सा	नि॒	सा	ग॒	–	म
के	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	चौं	ऽ	द्रु	ऽ	सो
×		२			०		३		
						प		म	
प	–	प	प	–	म	म	प	ग॒	म
आ	ऽ	न	न	ऽ	खं	ऽ	ज	न	ऽ
×		२			०		३		
			म						
प	म	प	ग॒	म	सा	ग॒	म	प	म
के	ऽ	ह	ग	ऽ	बै	ऽ	ठी	ऽ	ब
×		२			०		३		
		री					म		
प	नि॒	प	नि॒	सां	प	म	ग॒	म	प
ना	ऽ	ये	ऽ	सिं	गा	ऽ	र	ऽ	क
×		२			०		३		
		म			सा		म		
म	ग॒	ग॒	री	सा	नि॒	सा	ग॒	–	म
रे	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	चौं	ऽ	द्रु	ऽ	सो
×		२			०		३		

१५-१६

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

ग	म	प	नि	सां	नि	सां	सां	सां	सां
आ	ऽ	य	ऽ	ग	ये	ऽ	म	न	मो
×		२			०		३		
नि	सां	रीं	सां	सां	नि	सां	प	म	प
ह	न	ता	ऽ	छि	न	ऽ	दे	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
रीं	सां	नि	सां	प	म	प	ग	–	म
ख	न	को	चि	त	चा	ऽ	हा	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
प	म	ग	री	सा	(सा) नि	सा	(म) ग	–	म
भ	रे	ऽ	ऽ	ऽ	चं	ऽ	द्र	ऽ	सो
×		२			०		३		

संचारी.

नि	सां	नि	सां	प	म	प	ग	म	म
आ	र	सी	ऽ	में	क	र	श्या	ऽ	म
×		२			०		३		
प	–	प	प	प	म	(प) म	प	ग	–
की	ऽ	मु	र	त	वो	ऽ	नि	जं	ऽ
×		२			०		३		
ग	म	प	म	प	ग	(म) ग	री	सा	–
मू	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	र	त	ऽ
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नि़	-	सा	-	ग॒	म	प	ग॒	म	प
ला	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ये	ऽ	गं	रे	ऽ
×		२			०		३		

आभोग.

ग॒	म	प	नि॒	सां	नि॒	सां	सां	सां	-
शि	व	ना	ऽ	थ	नो	ऽ	र	वी	ऽ
×		२			०		३		
नि॒	-	सांसां	गं॒	रीं	सां	नि॒	सां	प	-
जा	ऽ	जल	में	सु	म	नो	र	ती	ऽ
×		२			०		०		
प	रीं	सां	निं	सां	प	म	ग॒	-	प
ना	ऽ	र	ऽ	वि	हा	ऽ	र	ऽ	क
×		२			०		३		
म	ग॒	(म)ग॒	री	सा	नि़॒	सा	(म)ग॒	-	म
रे	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	चं	ऽ	द्र	ऽ	सो
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

मध्यमादिसारंग.

रिमौ पनी तथा सश्च निपौ मरी पुनश्च सः ।
धगोज्झिता तु मध्याह्ने मध्यमादी रिवादिनी ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १६७ ॥

धग बरजै कोमल मनि तीवर रिखब सुजान ।
परि संवादीवादितें मध्यमादि पहचान ॥

रागचंद्रिकासार ॥ ३९ ॥

मध्यमादि अथवा मधमाद हा एक काफी थाटांतुन उत्पन्न होणारा सारंग प्रकार आहे. सारंग अंगांतील ध ग दौर्बल्याला अनुसरून यांत ते स्वर मुळींच वर्ज्य आहेत. ऋषभस्वर यांत वादी व पंचम संवादी आहे. हा दुपारीं गातात. पूर्वांगांत "परी" व उत्तरांगांत "निप" या संगति रागबोधक आहेत. यांत शुद्ध निषादाचा प्रयोग कित्येकांच्या मतें निषिद्ध आहे.

उठाव.

री, मप, नि, सां, निपमरे, सा ।

चलन.

प सां सां
निप, मपरे, सा, रेसा, निसा, रे, प, मप, निप । निनिसां,
प
सां, निसां, सां, निनिप, निसांरें रेंसां, मप, निप,
म म
रेरेमप, सां, निप, रे, मप ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

मधमाद् सारंग–झपताल. (मध्यलय)

स्थायी.

प	प				म				
नि॒	नि॒	प	म	प	री	–	सा	री	सा
लि	ख	त	म	ध	मा	ऽ	द्	बु	ध
×		२			०		३		
सा		म	म		म				
नि॒	सा	री	री	प	री	म	प	पम	प
ओ	ऽ	ड	व	ध	ग	वि	र	हिंऽ	त।
×		२			०		३		

अंतरा.

सां	सां				सां				
नि	नि	सां	सां	–	नि	सां	सां	सां	सां
क	ह	त	सा	ऽ	रं	ऽ	ग	स	ब
×		२			०		३		
सां			मं					प	
नि	सां	सां	रीं	मं	रीं	–	सां	नि॒	प
मे	ऽ	द्	गु	नि	शा	ऽ	स्त्र	म	त
		२			०		३		
म	प	रीं	रीं	रीं	सां	–	सां	नि॒	प
रि	ख	बं	सु	र	अं	ऽ	श	नि	प
×		२			०		३		
					प				
म	प	सां	सां	सां	नि॒	पम	म	री	सा
सं	ऽ	ग	त	च	तु	रऽ	सु	म	त।
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

मधमाद सारंग–झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

नि॒	नि॒	सां	-	रीं	सां	-	नि॒	-	प
म	ध	मा	ऽ	द	सा	ऽ	रं	ऽ	ग
×		२			०		३		
प	म	नि॒	नि॒	प	म	री	सा	-	सा
औ	ऽ	ड	व	सु	र	स	रा	ऽ	ग
×		२			०		३		
नि़	सा	री	म	म	प	प	(प) नि॒	-	प
दु	ऽ	जै	ऽ	दि	व	स	जा	ऽ	म
×		२			०		३		

अंतरा.

म	म	प	नि॒प	नि॒	सां	-	सां	सां	सां
विं	द	रा	ऽऽ	ब	नी	ऽ	नि	जु	गु
×		२			०		३		
नि॒	सां	रीं	मं	रीं	सां	सां	नि॒	नि॒	प
धै	ऽ	व	त	ई	स	त	प	र	स
×		२			०		३		
प	म	री	सा	सा	री	म	प	नि॒	सां
सा	ऽ	द	त	क	हे	ऽ	र	सि	क
×		२			०		३		
म	प	सां	सां	नि॒	प	म	री	-	सा
गु	नि	ज	न	म	त	प्र	मा	ऽ	न
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

मधमाद सारंग—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

प	प		म				सा		
नि	नि	प	री	-	री	री	री	सा	-
आ	ऽ	ज	अं	ऽ	ज	न	दि	यो	ऽ
×		२			०		३		
सा	सा		म		म				
नि़	नि़	आ	री	प	री	-	री	सा	-
रा	ऽ	धि	का	ऽ	नै	ऽ	नु	को	ऽ
×		२			०		३		

अंतरा.

सां	सां	सां			सां	सां			
नि	नि	नि	सां	सां	नि	नि	सां	सां	सां
मी	ऽ	न	भ्रि	ग	हीं	ऽ	न	कु	ल
×		२			०		३		
म	प		सां						
नि	नि	प	नि	सां	रीं	रीं	सां	रीं	सां
ल	ज	त	खौं	ऽ	ज	न	न	रे	स
×		२			०		३		
प		प			म				
म	प	नि	प	-	री	री	म	प	प
अ	ध	क	चं	ऽ	च	ल	सु	र	स
×		२			०		३		
प					प	प		म	
सां	-	रीं	सां	सां	नि़	नि	पम	री	म
श्या	ऽ	म	सु	ख	नै	ऽ	नऽ	को	ऽ।
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

मधमाद्सारंग—चौताल (विलंबित)

स्थायी.

											(प)नि
											ऐ
प	म	री	सासा	(सा)नि	म	प	प	(प)नि	प	मप	म
ऽ	सी	ऽ	सर	द्वा	ऽ	ऽ	ई	ख	स	ऽऽ	खा
३		४		×		०		२		०	
री	(सा)री	सा	-	(सा)नि़	सा	-	(म)री	(म)री	म	री	सा
ऽ	न	की	ऽ	ए	ऽ	ऽ	गु	ला	ऽ	ब	सु
३		४		×		०		२		०	
(सा)नि़	सा	सा	-	(सां)नि	सां	सां	नि	(नि)म	प	प	(प)नि
गौं	ऽ	ध	ऽ	छी	र	का	ऽ	ऽ	ऽ	ई	,ऐ
३		४		×		०		२		०	

अंतरा.

(प)म	प	-	(सां)नि	सां	सां	सां	सां	(सां)नि	सां	-	सां
अ	त	ऽ	पा	ऽ	त	ब	स	न	पा	ऽ	त
×		०		२		०		३		४	
(सां)नि	सां	रीं	रीं	सां	सां	सां	-	नि	म	प	प
बा	ऽ	ज	त	मि	र	दौं	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ग
×		०		२		०		३		४	

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

प			सां			मं			सां		
म	प	-	नि	सां	-	रीं	मं	रीं	रीं	सां	-
धु	न्न	ऽ	सा	ऽ	ऽ	रीं	ऽ	ग	ब	र	ऽ
×		०		२		०		३		४	

प				नि			प
सां	-	नि	-	म	प	प	नि
सा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ईं,	ए
×		०		२		०	

मधमाद सारंग–चौताल (विलंबित)

स्थायी.

प			प								
नि	नि	प	निप	नि	सा	सा	सा	-	सा	-	सा
अ	प	ने	अऽ	प	ने	घ	र	ऽ	की	ऽ	कि
×		०		२		२		३		४	
						री					
सा	-	सा	री	-	री	प	-	म	प	म	सा
वा	ऽ	ड	दे	ऽ	दे	सो	ऽ	ऽ	य	ऽ	र
×		०		२		०		३		४	
			प						प		
री	-	सा	नि	सा	री	म	री	सा	नि	-	प
ही	ऽ	ऽ	आ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ली	ऽ	रि
×		०		२		०		३		४	
सा	म		प								
री	री	-	म	प	प	नि	-	प	नि	सां	सां
ऐ	सो	ऽ	स	म	य	तूं	ऽ	ऽ	अ	ब	बु
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सां	-	सां	नि॒	-	प	प	म	री	म	प	नि॒
ला	ऽ	ये	का	ऽ	न	ले	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
×		०		२		०		३		४	
प	म	री	सा	री	सा						
अ	प	ने	अ	प	ने						
×		०		२							

अंतरा.

म	-	-	म	-	म	प	-	(प) नि॒	सां	-	सां
सू	ऽ	ऽ	र	ऽ	ज	आ	ऽ	यो	सी	ऽ	स
×		०		२		०		३		४	
सां	सां	-	सां	-	रींमं	रीं	सां	-	सां	नि॒	प
प	र	ऽ	छा	ऽ	ईऽ	प	र	ऽ	छा	ऽ	ई
×		०		२		०		३		४	
म	-	म	री	म	-	म	प	(प) मप	प	-	-
भू	ऽ	ले	ऽ	है	ऽ	ब	टो	ऽऽ	ही	ऽ	ऽ
×		०		२		०		३		४	
नि॒	-	नि॒	सां	-	सां	नि॒	-	प	री	म	पनि॒
बा	ऽ	ट	धू	ऽ	प	दे	ऽ	ख	ग	ह	रीऽ
×		०		२		०		३		४	
प	मं	री	सा	री	सा	....इ०					
अ	प	ने	अ	प	ने						
×		०		२							

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

मधमादसारंग—धमार (विलंबित)

स्थायी.

नि		नि					प						
सां	रीं	नि	म	प	प	प	सां	नि	-	म	प	नि	प
स	खी	ऽ	ऽ	ऽ	ब्रि	ज	के	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	खिं
×					२		०			३			
							म	म					
म	-	रीसा	री	-	सा	-	री	री	म	म	री	सा	-
लै	ऽ	ऽऽ	ऽ	ऽ	या	ऽ	म	द	ऽ	मा	ऽ	ते	ऽ
×					२		०			३			
ड़ि	री	ग़ि					म	म					
सा	सा	नि	म	प	सा	सा	री	री	म	री	-	सा	सा
ब	र	ऽ	ऽ	ऽ	जो	री	रं	ग	ऽ	डा	ऽ	र	त।
×					२		०			३			

अंतरा.

			सां		सां					सां			
म	प	-	नि	-	नि	-	सां	-	-	नि	सां	सां	सां
झू	ऽ	ऽ	मे	ऽ	ऽ	ऽ	झू	ऽ	ऽ	मे	ऽ	स	ब
×					२		०			३			
प							प						
सां	-	नि	म	प	प	प	रीं	-	नि	नि	म	प	-
घे	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	र	ल	ये	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
×					२		०			३			
						नि				सा			
नि	प	-	म	री	,	प	म	-	-	री	-	सा	-
कुं	व	ऽ	र	ऽ	ऽ	क	न्हा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ई	ऽ।
×					२		३			०			

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

मधमाद् सारंग—धमार (विलंबित)

स्थायी.

	प		
म प सां निसां	रीं सां - नि -	सां -	नि प -
ढ प की ऽऽ	धु का ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ	रे ऽ ऽ
३	×	२	०
म - म प	नि नि प म री	सा सा	री म री
बा ऽ ज त	ब न ब न ऽ	ऽ ना	च त ऽ
३	×	२	०
			प प
म प नि सां	रीं - - सां -	सां	नि नि प
कुं व र ऽ	के ऽ ऽ ष्ण ऽ	ऽ का	ऽ ऽ न।
३	×	२	०

अंतरा.

सां			मं
म प - नि सां	सां सां	नि सां -	सां रीं मं रीं
ए क ऽ गा ऽ	व त	ए क ऽ	मि दौं ऽ ग
×	२	०	३
		प	म
सां सां - नि प	म प	धनि नि प	री - सा सा
ब जा ऽ ब त	ड म	रूऽ ऽ ऽ	बा ऽ ज त
×	२	०	३
			सां
सा सा - री -	म री	म प -	नि सां सां -
ए क ऽ ना ऽ	ऽ ऽ	च त ऽ	दे ऽ दे ऽ
×	२	०	३
		प ध	
रीं - - सां -	सां	नि नि प	म प सां निसां
ता ऽ ऽ ल ऽ	ऽ ता	ऽ ऽ न।	ढ प की ऽऽ
×	२	०	३

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग शुद्धसारंग

शुद्धसारंगरागःस्याद्गांधारस्वरवर्जितः ।
ऋषभांशः षाडवश्च संवादीपंचमस्वरः ॥ ८३ ॥
संगतिश्चात्र मधुरा स्यात्पंचमनिषादयोः ।
मध्याह्नसमयेचास्य गानं परमरक्तिदम् ॥ ८४ ॥
ऋषभो धैवतश्चैव तीव्रौ द्वौ समुदीरितौ ।
मध्यमश्च निषादश्च कोमलौ द्वौ समीरितौ ॥

संगीतसुधाकरे ॥ पृ. ८५ ॥

सरीमरी पमौपश्च निपौ मपौ मरी च सः ।
सारंगः शुद्धपूर्वःस्याद्र्यंशो मद्वयशोभनः ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १७६ ॥

शुद्ध सारंग हा काफी थाटांतून उत्पन्न होतो. यांत गांधार वर्ज्य आहे, ऋषभवादी व पंचम संवादी आहे. हा दोनप्रहरीं गातात. यांत धैवतस्वर स्पष्ट असल्यामुळें मधमादसारंग यापासून निराळा होईलच. यांत दोन्ही मध्यम व दोन्ही निषाद लागतात व अवरोहांत धैवताचा थोडा प्रयोग होतो. या कारणांनीं शुद्धसारंग आपल्या अंगानें स्वतंत्र आहे. नूर सारंग हा एक समप्रकृतिक राग आहे. पण त्यांत शुद्ध मध्यम नाहीं. कांहीं लोक यांत धैवत वर्ज्य करतात. पण आपण प्रचाराला धरून चालणें हें उत्तम. या रागाचा उल्लेख हृदयकौतुक व हृदयप्रकाश या ग्रंथांत आहे तसाच पारिजातांतहि आहे.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

उठाव.

सा, रेमरे, प, मंप, नि॒प, मप, मरे, सा ।

चलन

सारे, मरे, प, मंप, धप, मरे, सा, नि़, प़, नि़सा, रे, म,

सा
रे, सा । सारेमप, मप, धप, मरे, नि॒प, मरे, सा,
नि़प़, नि़सा, रे, मरे, सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

शुद्धसारंग—तीव्रा (मध्यलय)

स्थायी.

री					
सा री	म री	प - प	मं प	ध प	म - री
स व	बि ध	का ऽ ज	हु म	रे स	म्हा ऽ रे
२	३	×	२	३	×
म					
री प	म रीसा	री - सा	प मंप	ध प	म री सा
हो ऽ	त्रि जऽ	ना ऽ थ	गो ऽऽ	विं द	जा ऽ रे
२	३	×	२	३	×

अंतरा.

प	सां		सां		प
स प	नि -	सां - सां	नि सां	रीं सां	नि॒ - प
पु र	के ऽ	लो ऽ ग	स ब	ही ऽ	ठा ऽ डे
२	३	×	२	३	×
प	म		सा	प	
नि॒ प	री म	री सा -	सां -	नि॒ पम	री - सा
क र	जो ऽ	र त ऽ	दा ऽ	स तुऽ	म्हा ऽ रे
२	३	×	२	३	×

शुद्धसारंग—एकताल (विलंबित)

स्थायी.

नि़	री	मं			मं
सा री	म री	प -	मं प	- ध	- प
मा ई	री मैं	का ऽ	ऽ ऽ	ऽ से	ऽ क
३	४	×	०	२	०
मं		सा	म	री	
प(प) म	-री सा	नि़ सा	नि़सा री	- प	म -
हुंऽ पी	ऽऽ र	अ प	ऽऽ ने	ऽ जी	या ऽ
३	४	×	०	२	०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

				सा			सा				
म	री	सा	-	नि़	प़	-	नि़	सा	सा	सा	री
ऽ	ऽ	की	ऽ	व्या	ऽ	ऽ	कू	ऽ	ल	हो	ऽ
३		४		×		०		२		०	
	सा			मं	मं						
म	री	-	सा	प	प	री	म	सा	री	-	सा
ऽ	व	ऽ	त	स	री	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	रे
३		४		×		०		२		०	

अंतरा.

नि़			म		री	प					
सा	-	-	री	म	म	म	प	-	प	-	मंप
जा	ऽ	ऽ	सो	ऽ	ल	गी	ऽ	ऽ	सो	ऽ	ऽऽ
×		०		२		०		३		४	
प		प									
मं	प	मंप	नि़	-	प	म	-	री	-	सा	-
ए	क	ऽऽ	ही	ऽ	न	जा	ऽ	ऽ	ऽ	ने	ऽ
×		०		२		०		३		४	
सा	सा		म					सा			
नि़	नि़	सा	री	प	म	-	री	री	-	सा	सा
क	हो	ऽ	कै	ऽ	से	ऽ	र	हे	ऽ	अ	ब
×		०		२		०		३		४	
सा								री	म	म	
प	-	री	म	सा	री	-	सा	सा	री	रीम	रीरी
धी	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	र	मा	ई	रीऽ	ऽमैं
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग बडहंस–सारंग

निपौ मरी सरी मश्च पनी पनी सनी पमौ ।
रिसौ मध्याह्नगः पांशः सारंगो वडहंसकः ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १७२ ॥

कोमलमनि गंधारनहीं अल्पहिधैवतहोइ ।
सपसंवादी वादितें वडहंस कह्यो सोइ ॥

रागचन्द्रिकासार ॥ ४२ ॥

वडहंस–सारंग काफी थाटांतून उत्पन्न होतो. कित्येक याला बिलावल थाटांत मानतात. यांत ऋषभ वादी व पंचम संवादी आहे. गाण्याचा वेळ दुपारचा आहे. सारंगभेद असल्यामुळें गांधार यांत वर्जित आहे. साधारणतः या रागांत गांधार व धैवत हे वर्जितच असावे. मध्यम यांत मुक्त असून निषादावर कांहीं ताना आणून संपवितात. याचा उल्लेख जुन्या ग्रंथांत सारंग मेलांत सांपडतो. हृदयप्रकाशांत यांत तीव्र मध्यमाचा प्रयोग सांगितला आहे. पण प्रचार तसा नाहीं. किंचित् तीव्र धैवत अवरोहांत घेतला जातो. प्रचाराला अनुसरून चालणें हें केव्हांहि इष्ट आहे. कांहीं गीतांत तीव्र गांधारहि सांपडतो.

उठाव.

नि॒प, म, रे, सा, रेम, प, नि॒प, निसां, नि॒, पम,
रे, सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

प ध   प   सां
निनि, प, मेरे, सा, रेम, मप, निप, निसांरेंसां, निम, निप,

सा
मरे, सा, सा, सानि, सा, रेम, मप। मप, निप,

म
निसां, सां, सांरेंसां, सांनि, प, पमनिप, रे,

सा   म
सा, सा, नि, सा, रेमप।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

बडहंस–सारंग–एकताल (मध्यलय)

स्थायी.

०		३		४		×		०		२	
(प)नि॒	(ध)नि॒	प	म	री	सा	(नि॒)सा	सा	री	म	–	म
मे	रो	म	न	स	खि	ह	र	न	की	ऽ	नो
(प)म	–	प	(प)नि॒	–	प	(सां)नि	–	सां	नि	सां	नि॒
या	ऽ	ऽ	सां	ऽ	व	रे	ऽ	ने	म	धु	र
प	(प)म	प	(प)नि॒	(ध)नि॒	पम	म	री	(सा)री	सा	–	सा
ब	ड	ऽ	हं	ऽ	सऽ	धु	न	सु	ना	ऽ	य
(सा)नि॒̣	प̣	नि̣	सा	सा	सा	(म)री	म	री	म	–	प
प	र	म	सु	ख	अ	नौं	ऽ	द	दी	ऽ	नों।

अंतरा.

०		३		४		×		०		२	
(प)म	–	प	(प)नि॒	प	नि	सां	सां	नि	सां	सां	सां
म	ऽ	ध्य	मा	ऽ	दि	बिं	द	रा	ऽ	ब	न
(सां)नि	सां	रीं	मं	रीं	सां	(सां)नि॒	–	सां	सां	(सां)नि॒	नि॒
सा	ऽ	म	त	सु	ध	लौं	ऽ	क	द	ह	न
प	म	प	(प)नि॒	(ध)नि॒	पम	(म)री	–	(सा)री	री	सा	सा
ता	ऽ	न	से	ऽ	निऽ	गौं	ऽ	ड	च	तु	र

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(सा)नि़	प़	नि़	सा	-	सा	(म)री	म	(म)री	म	प	प
अ	ऽ	ष्ट	भे	ऽ	द	वि	श	द	की	ऽ	नो।
०		३		४		×		०		२	

बडहंस—सारंग—त्रिताल (विलंवित)

स्थायी.

सां	-	सां	(प)नि़	प	मप	(प)नि़	प	म	री	सा	री	(री)म	-	-	म
धू	ऽ	प	प	र	तऽ	आ	ली	जि	या	अ	क	ला	ऽ	ऽ	य
२				०				३				×			
म	प	निप	नि	सां	सां	सां	-	नि	-	सां	-	रीं	सां	-	प
प	से	ऽऽ	वो	त	न	में	ऽ	आ	ऽ	ये	ऽ	हि	जा	ऽ	या।
२				०				३				×			

अंतरा.

म	-	प	प	नि़	प	नि	नि	सां	सां	सां	सां	नि	सां	सां	-
वृ	ऽ	च्छ	ल	ता	ऽ	स	ब	ब	न	में	सु	का	ऽ	में	ऽ
२				०				३				×			
नि	नि	नि	नि	सां	सां	सां	सां	नि	निं	सां	रीं	सां	-	-	प
नि	स	दि	न	उ	न	बि	न	वि	र	ह	स	ता	ऽ	ऽ	य
२				०				३				×			
म	-	प	प	नि़	-	प	पम	री	-	री	-	(सा)री	-	सा	-
लू	ऽ	ह	च	ले	ऽ	अ	रुऽ	आं	ऽ	धी	ऽ	आ	ऽ	वे	ऽ
२				०				३				×			
(नि)सां	सां	(सां)मं	मं	रीं	-	सां	सां	नि	सां	सां	-	रीं	सां	-	प
मों	रि	स	खि	यां	ऽ	दु	ख	हि	य	में	ऽ	न	मा	ऽ	या।
२				०				३				×			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

बडहंस-सारंग–झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

(प)नि॒	(ध)नि॒	प	म	री	सा	—	(सा)नि़	—	सा
ता	ऽ	ल	सु	र	के	ऽ	भे	ऽ	द
×		२			०		३		
म	म	म	म	म	प	—	म	प	प
गु	नि	य	न	कि	सं	ऽ	ग	ऽ	त
×		२			०		३		
(प)नि॒	प	सां	सां	—	(प)नि॒	(ध)नि॒	प	म	प
में	ऽ	क	छू	ऽ	पा	ऽ	ऽ	ऽ	वे।
×		२			०		३		

अंतरा.

म	प	नि॒	प	सां	सां	सां	सां	सां	—
सी	ऽ	ख	त	सु	न	त	र	हे	ऽ
×		२			०		३		
नि॒	सां	(मं)रीं	मं	रीं	(रीं)नि॒	सां	सां	(प)नि॒	प
सु	र	की	ऽ	ढ	र	न	मु	र	न
×		२			०		३		
म	—	म	प	प	म	री	(सा)री	सा	—
मु	ऽ	द्रा	ऽ	प्र	मा	ऽ	न	सों	ऽ
×		२			०		३		
(प)नि॒	प	(प)सां	सां	—	(प)नि॒	(ध)नि॒	प	म	प
तो	ऽ	क	छू	ऽ	आ	ऽ	ऽ	ऽ	वे।
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

संचारी.

					प				
सा	म	म	म	–	म	प	प	–	–
आ	ऽ	प	ही	ऽ	गा	ऽ	बे	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
प					रीं		प	ध	
नि	प	सां	सां	सां	नि	सां	नि	नि	प
आ	ऽ	प	हि	ब	जा	ऽ	ऽ	ऽ	बे
×		२			०		३		
प	ध		प						
नि	नि	प	नि	नि	प	म	री	सा	–
ता	ऽ	न	गु	नि	ज	न	के	न्यो	ऽ
×		२			०		३		
सा		सा			प				
नि	सा	म	–	म	म	प	प	–	–
रे	ऽ	स	ऽ	म	झा	ऽ	बे	ऽ	ऽ
×		२			०		३		

आभोग.

म	प	नि	प	–	सां	–	नि	सां	सां
बै	ऽ	जू	के	ऽ	प्र	ऽ	ऽ	ऽ	भु
×		२			०		३		
सां							प	ध	
नि	सां	रीं	मं	रीं	सां	सां	नि	नि	प
र	स	ब	ऽ	स	क	र	ली	ऽ	नो
×		२			०		३		
		प					सा		
म	म	म	प	प	म	री	री	री	सा
त	ब	ही	ऽ	गु	नी	ऽ	ज	न	को
×		२			०		३		

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

प		प			प		ध				
नि॒	प	सां	-	सां	नि॒		नि॒	प	म	प
री	ऽ	झ़	ऽ	र	झ़ा		ऽ	ऽ	ऽ	वे।
×		२			०			३		

बडहंस-सारंग-झूमरा (विलंबित)

स्थायी.

सध		म		म				प	पध		सां		
निनिपम	पनि॒पम	री	सा	री	म	-	म	मप	नि॒नि॒	प	नि	सां	-
आऽऽऽ	ऽऽजऽ	बा	ऽ	ल	म	ऽ	सु	पऽ	नेऽ	ऽ	हीं	ऽ	ऽ
३				×			२				०		
सां				प							नि़ म		
रीं	-	सां	नि॒	मप	नि॒	पम	म	री	सा	-	सा	रीमरी	मप
मीं	ऽ	ले	ऽ	मोऽ	ऽ	हेऽ	ग	र	वा	ऽ	ल	गाऽऽ	येऽ।
३				×			२				०		

अंतरा.

प		प		सां			सां सां				नि		
म	प	नि॒प	,नि	नि	सां	सांसां	नि॒नि॒	सांनि	रीं	सां	सां	(सां)	नि॒
चौं	ऽ	कऽ	,प	री	ऽ	पिया	दिऽ	सऽ	ऽ	त	ना	ऽ	हिं
३				×			२				०		
म				री			नि़				प		म
प	पम	नि॒	प	म	री	सा	सा	(सा)नि़	सा	री	म	प	प
स	दाऽ	ऽ	ऽ	रौं	ऽ	ग	जि	याऽ	त	र	सा	ऽ	ये।
३				×			२				०		

मधुम -रिम

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

बडहंस–सारंग–एकताल (विलंबित)

स्थायी.

(म) रीमपसां	सां नि॒	पनिसां नि॒नि॒पम	रीसानि॒सा –, सा
ऽ ४ लालहमी	सो × ऽ	ऽऽऽ ० ऽऽऽऽ	ऽऽऽऽ २ ऽ, अ
		(सा) नि॒	सा (म) रीमपनि॒मप
		ब ० ऽ	का ३ हेऽऽऽऽऽ
सां नि॒नि॒पमरीसानि॒सा	(म) री –	सा नि॒सा	(म) री प
ऽ ४ ऽऽऽऽऽऽऽऽऽ	बा × ऽ	त ० ऽऽ	ब २ ऽ
		म री	सा रीरीसानि॒
		ना ० ऽ	व ३ तऽऽऽ।
सा (म) रीमपसां			
ऽ ४ लालहमी			

अंतरा.

(सां) ,सांसां नि॒	सां –	(नि) सां निसां	सांसां –	(गं) रीं गंरीं	सां –
,मन ४ के	फू × ऽ	ले ० ऽऽ	कहां २ ऽ	दे ० ऽऽ	त ३ ऽ
(प) सां (सां)	(प) –ग	प धनिसांरीं	सां –	(नि) सां(सां) नि॒	पानिसांरीं सांनि॒
सु ४ ऽ	दा × ऽऽ	रौं ० गऽऽऽ	की २ ऽ	चोंऽ ० ऽ	रीऽऽऽ ३ ऽऽ

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

		म	म			म		नि			
पम	री	रीमपनि	मप,री	-	सा	सारी	पप	धनिसांरीं	सांसां	रींरींसांनि	पमरीसारी
याऽ	ऽ	छीऽऽऽ	ऽऽ,पा	ऽ	वे	महुं	मद	साऽऽऽ	एक	हाऽऽऽ	ऽऽऽऽव
४		×		०		२		०		३	

म	
सा	रीमपसां
त्।	लालहमी
४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग सामंतसारंग.

पमौ पनी पमौ रिश्च सरी मपौ निधौ च पः ।
सामंतपूर्वसारंगो रिपसंवादशोभनः ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १६८ ॥

सामंतसारंग काफी थाटांतून उत्पन्न होतो. यांत गांधार मुळींच वर्ज्य आहे. सारंगाचा प्रकार असून यांत ऋषभ वादी व पंचम संवादी आहे. हा दुपारीं गाइला जातो. अवरोहांत थोडा धैवताचा स्पर्श होतो. यांत देस व सारंग हे मिश्रित आहेत.

उठाव.

प, मप, ऩिप, मरे, सा, रे, मप, ऩिधप ।

चलन.

पम, पऩिप, रेंरे, सा, ऩिसा, रेम, प, म, ऩिधप, मप, निसां, सां, निसां रेंरें, सां ऩिप, म, ऩिधप ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सामंतसारंग—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

					म				
प	म	प	नि॒	पम	री	–	सा	नि॒सा	सा
सा	ऽ	मं	ऽ	तऽ	सा	ऽ	रं	ऽऽ	ग
×		२			०		३		
सा				री			म		
नि़	सा	री	म	म	प	पम	नि॒	ध	प
बि	ल	स	त	च	तु	रऽ	सु	म	त
×		२			०		३		
प		सां							
म	प	नि	सां	सां	सां	–	नि	सां	सां
ज	ब	उ	ऽ	त्त	रां	ऽ	ग	ग	त
×		२			०		३		
नि									
सां	रीं	सां	नि॒	प	प	पम	नि॒	ध	प
धै	ऽ	व	त	छु	व	तऽ	इ	ष	त।
×		२			०		३		

अंतरा.

प		सां							
म	प	नि	सां	सां	सां	सां	सां	–	सां
रि	प	क	र	त	स	म	वा	ऽ	द
×		२			०		३		
प									
नि॒	प	नि	सां	सां	नि	सां	रीं	रीं	रीं
गां	ऽ	धा	ऽ	र	सु	र	त	जि	त
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

मं रीं	मं रीं	मं रीं	मं	रीं	सां	सां	नि	सां	सां
अ	व	रो	ऽ	ह	क्र	म	स	ज	त
×		२			०		३		
म प	रीं	रीं	सां	–	प	म	नि	ध	प
सू	ऽ	र	छा	ऽ	या	ऽ	नि	ध	प।
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग मियांकीसारंग.

सनी सधौ निपौ धश्च निसौ रिपौ मरी च सः ।
मीयांपूर्वकसारंगो मध्याह्ने ऋषभांशकः ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १७१ ॥

मियांकीसारंग हा काफी थाटांतून उत्पन्न होतो. गांधार स्वर यांत मुळींच वर्ज्य आहे. यांत ऋषभ वादी व पंचम संवादी आहे. हा दोन प्रहरींच गातात. ऋषभाचें वादित्व व "रिप" व "रीम" या स्वरसंगति सारंगांगाच्या खुणा आहेत. मीयांमल्लाराप्रमाणें यांत "नि̱ध" संगति येते व त्यामुळेंच हा इतर सारंगांपासून भिन्न होतो. "सा, नि̱ध़ नि̱ध़, सा" या स्वरविन्यासानें या रागाचें मंडन होतें. हा एक यावनिक प्रकार असून मीयां तानसेन यांनीं हा प्रचारांत आणिला असें लोकमत आहे.

उठाव.

सा, नि̱सा, ध़नि̱, प़ध़नि̱सा, रे, पमरे, सा ।

चलन.

नि̱ प
रेसा, ध़नि̱प़, नि̱ध़, नि̱ध़, सानि̱सा, सा, नि̱ध़, नि̱सा, सारे,
रे म ध ध
मम, प, प, धप, मरेसा । प, नि̱ध, नि̱ध, सां, निसां,
रेंसां, नि̱ध, सां, रेंपं, मरें, सां, नि̱प, मरे, सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

मियांकीसारंग—तिलवाडा (विलंबित)

स्थायी.

(सा) निध सा री	री म री - सा	नि सा -नि री सा	नि सा (सा) नि ध
प्या रेऽ वा को	कां हां ऽ ऽ	पा ऽऽ ऽ ऽ	ऽ ऊं रे ऽ
३	×	२	०
नि म प निध निध	री नि सा - निसा	नि म सा री म सारी	प म री सा
पा ऽ ऊंऽ रेऽ	ऽ ऽ ऽ ऽऽ	कां हां ऽ ऽऽ	ऽ ऽ ऽ ऽ।
३	×	२	०

अंतरा.

नि म सा - री मम	प म म प प प	म प प ,प	प (प) मरी सा
जं ऽ ग ऽल	जं ऽ ग ल	हुं ड, फि	रं द्वि राऽ ऽ
३	×	२	०
नि सा री सा -	म प री म म प	म प (प) म री	म सा री म री सा
रु ठ ला ऽ	हो ऽ तो ऽ	म ना ऽ य	ला ऽ ऽ ऊं।
३	×	२	०

मियांकीसारंग—एकताल (विलंबित)

स्थायी.

(सा) निसा	ध निसा ,सारी	री म री	- ,सासा	निसारी रीसा	ध नि प
मां ऽऽ	ऽऽ ,गत	प ना	ऽ ,इश	वऽऽ रऽ	से ऽ
३	४	×	०	२	०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सा	ध़ सा	म	री	म	
नि़ सा	नि़सा ,नि़सा	री म	म प	रीमपनिनि पम	म री
ग त	ऽऽ ,वर	नी ऽ	ऽ ऽ	ऽऽऽऽऽ नऽ	जा ऽ
३	४	×	०	२	०

	ध़ नि़
सा सा(सा)	नि़सा सारीरी
ये ऽऽ।	ऽऽ मांगत
३	४

अंतरा.

प सां		पध		सां	नि
मप नि	सां निसां	निनिमप नि	सां सांसां	नि सां	पनिसांरीं ,सां
तुम दा	ता ऽऽ	ऽऽऽऽ ऽ	ऽ दोउ	ज ग	केऽऽऽ ,हो
३	४	×	०	२	०
प		प	प ध		सा
नि (नि)	- प	नि प	मप निनि,पमप	म री	सा(सा) नि़सा
वा ऽ	ऽ ली	ये ऽ	ऽऽ त्रिऽ,पऽऽ	त ऽ	मोऽ ऽऽ
३	४	×	०	२	०
ध़		म		नि	
निध़ नि़सा	सा ,सा	रीमपनि सां	नि प	मप ,धप	म री
ऽऽ ऽऽ	सौं ,स	होऽऽऽ ऽ	ऽ ऽ	ऽऽ ,नऽ	जा ऽ
३	४	×	०	२	०

	ध़
सा सा (सा)	निध़,सारीरी
ये ऽ।	ऽऽ,मांगत
३	४

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

मियांकीसारंग–चौताल (विलंबित)

स्थायी.

			नि़			म़					
री	सा	–	ध़	नि़	प़	प़	नि़	ध़	सा	सा	सा
दृ	या	ऽ	नि	ऽ	ध	दृ	या	ऽ	क	र	दी
०		३		४		×		०		२	
सा नि़						नि			म	म	
ध़ध़	सा	सा	री	सा	–	सा	सा	–	री	री	म
जेऽ	अ	ष्ट	सि	ध	ऽ	न	व	ऽ	नि	ध	ऽ
०		३		४		×		०		२	
						प					
–	म	प	प	प	प	ध	प	–	म	री	–
ऽ	जो	स	ब	बि	ध	सु	ख	ऽ	पा	ऽ	ऽ
०		३		४		×		०		२	
				सा							
सा	री	सा	–	ध़नि़	प़						
ऊं,।	द	या	ऽ	निऽ	ध						
०		३		४							

अंतरा.

म			प								
प	–	–	नि	ध	नि	सां	–	सां	सां	सां	–
जी	ऽ	ऽ	व	ऽ	न	मू	ऽ	क्त	क	र	ऽ
×		०		२		०		३		४	
नि			नि			नि					
सां	सां	–	सां	रीं	सां	सां	ध	नि	नि	प	–
ह	र	ऽ	दू	ख	ऽ	दा	ऽ	ऽ	ली	द्र	ऽ
×		०		२		०		३		४	

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

म	ध					सां					
प	नि़	ध	नि	सां	सां	रीं	-	नि	सां	सां	-
प	ती	त	पा	व	न	ते	ऽ	ऽ	ऽ	रो	ऽ
×		०		२		०		३		४	
प							सा			ध	
नि़	प	-	म	री	-	सा	री	सा	-	नि़	प़
ज	स	ऽ	गा	ऽ	ऽ	ऊं, ।	द	या	ऽ	नि़	ध
×		०		२		०		३		४	

मियांकीसारंग–धमार (विलंबित)

स्थायी.

सा		
नि़सा	ध़नि़	प़ध़
काऽ	ऽऽ	ऽऽ
०		

		री	री							नि़	ध़	प़	
सा	सा	सारी	प	म	-	री	सा	-	-	सा	नि़	ध़	सा
ऽ	म	कोऽ	द	मा	ऽ	ऽ	मे	ऽ	ऽ	बा	जे	ऽ	ऽ
३				×					२		०		
नि़	प			प			नि़						
सा	री	म	,म	म	प	-	ध	प	म	री	सा	री	सा
सु	न	री	ऽस	खी	ऽ	ऽ	ढ	प	की	ऽ	धु	का	ऽ
३				×					२		०		
	म			री									
सा	सा	री	प	म	-	री	सा	-	-	सा	नि़सा	ध़नि़	प़ध़
र	मा	नो	ऽ	ये	ऽ	ऽ	ही	ऽ	ऽ ।	का	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ।
३				×					२		०		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

अंतरा.

प म सां | सां | | सां

म प प नि॒ ध | नि - | सां - - | नि सां रीं सां

ता ऽ ऽ री ऽ | दे ऽ | दे ऽ ऽ | कु ऽ क म

× | २ | ० | ३

नि | | प | सां सां

सां - - सां ध | नि॒ प | म प मप | ध नि सां सां

ची ऽ ऽ है ऽ | ऽ ऽ | ला ऽ ऽऽ | ज स कु च

× | २ | ० | ३

| | म | नि म

रीं सां - सां सांध | नि॒ प | प म री | सा सा सा रीप

जि या ऽ ते ऽऽ | ऽ ऽ | भा ऽ ज | डा र मा नोऽ।

× | २ | ० | ३

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग लंकदहन–सारंग

रामपूरकडील एका गीतावरून लंकदहन या सारंगप्रकाराचे नियम असे होतील.

यांत दोन्ही निषाद, अवरोहांत थोडा शुद्ध धैवत व कोमल गांधार वक्र असे स्वर लागतात. या कोमल गांधारामुळें हा इतर सारंगप्रकारांहून भिन्न होतो. बाकीचे स्वर सारंगाप्रमाणेंच.

याचें साधारण चलन असें आहे.

चलन.

म   प ध   रे   म
सा, रे, म, म, प, प, निनिप, प, मरेसा, रेमरेसा, सांनिधनिप,

मपगगमरेसा, । मप, निसां, सां, सांरेंमंरेंसां, सां;

प
निप, म, म, प, पसां, सांनिधनिप,

म   म
ग, रे, सा,

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

लंकदहन–सारंग–धमार (विलंबित)

स्थायी.

सा
गु

										प	ध		
री	म	–	म	–	प	प	प	प	–	नि	नि	प	–
ला	ऽ	ऽ	ल	ऽ	रं	ग	भ	र	ऽ	कि	न	डा	ऽ
×					२		०			३			
			री				म						
प	–	–	म	री	सा	–	री	म	–	री	–	सा	–
रो	ऽ	ऽ	री	ऽ	ऽ	ऽ	मे	ऽ	ऽ	री	ऽ	ऽ	ऽ
×					२		०			३			
सा							म	म					
सां	नि	ध	नि	प	म	प	ग	ग	म	री	–	सा	सा
आं	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ख	न	बी	ऽ	ऽ	च	ऽ	ऽ।	गु
×					२		०			३			

अंतरा.

										सां			
म	प	–	नि	सां	सां	–	सां	–	–	नि	सां	सां	–
ए	क	ऽ	आ	ऽ	वो	ऽ	री	ऽ	ऽ	मो	ऽ	हे	ऽ
×					२		०			३			
नि	मं									प			
सां	रीं	मं	रीं	–	सां	–	सां	–	सां	नि	प	म	–
कि	सी	ऽ	की	ऽ	ना	ऽ	मा	ऽ	नुं	दू	ऽ	जे	ऽ
×					२		०			३			

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri
Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

			प										
म	प	-	सां	-	सां	-	सां	-	-	-	-	सां	सां
ल	गी	ऽ	मो	ऽ	हे	ऽ	का	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ब	र
×					२		०			३			
प							म	म		सां			
सां	नि॒	ध	नि॒	प	म	प	ग॒	ग॒	म	री	-	सा	सा
आ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ख	न	की	ऽ	ऽ	च	ऽ	ऽ	। गु
×					२		०			३			

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग पटमंजरी.

(काफीमेलजन्य प्रकार)

निसौ रिसौ निधौ पश्च सरी मपौ धगौ रिगौ ।
मगौ रिसौ भवेत्पटमंजरी षड्जवादिनी ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १५१ ॥

कोमलगमनी सुर जहां चढते धग न लगाइ ।
सप वादी संवादितें पटमंजरि गुनि गाइ ॥

रागचंद्रिकासार ॥ ४४ ॥

पटमंजरी हें एक मनोरंजक रूप काफी थाटांतून उत्पन्न होतें. हा राग संपूर्ण आहे. आरोहांत धैवत व गांधार हे दुर्बल असल्यानें सारंगांगाचा भास होतो. यांत वादी षड्ज आहे व संवादी पंचम आहे. हा सारंगानंतर गाइला जातो. "सारे मप" या स्वरांनीं सारंगांग व्यक्त होतें. धैवत व गांधार यांच्या योग्य प्रयोगानें त्याचा तिरोभाव होतो. हें एक अप्रसिद्ध-रूप असल्यामुळें याच्याबद्दल मतभेद असले तर नवल नाहीं.

पटमंजरीचा एक दुसरा प्रकार बिलावल थाटांतलाहि आहे. त्या प्रकाराच्या उपलब्ध असलेल्या घराणेदार चीजा क्रमिक पुस्तक मालिकेच्या पांचव्या भागांत पां. १९६ ते १९८ ई वर दिल्या आहेत, तेथें पहाव्या.

उठाव.

नि़, सा, रेसा, नि़ध़प़, सा, रेम, प, धग॒, रेग॒मग॒रेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

चलन.

म
सा, ऩिसारेसा, ध़प़, सा, ऩिसा, रेमप, ममप, गरेगमग,
रेसा, रेऩिसा ।

सां
ऩिसां, सां, ऩिसां; मप, प, सा, ऩिसा, रेसा, प़ऩिप़,
ऩिसा, रेम, प, प, मप, धगरेगमग, रेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

पटमंजरी—झपताल (मध्यलय)

(काफीमेलजन्य प्रकार)

स्थायी.

री		सा					सा		
नि़	सा	नि़	सारी	सा	नि़	धप़	नि़	सा	सा
अ	प	नी	ऽऽ	बि	था	ऽऽ	को	आ	ली
×		२			०		३		
सा	सा	प़			म	म	प		
नि़	नि़	नि़	सा	सा	री	री	म	प	-
का	ऽ	ऽ	ऽ	सें	क	ही	ये	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
प		प			म				
म	प	म	प	ध	ग॒	रीग॒	मग॒	री	सा
च	त	रा	ऽ	ऽ	आ	ऽऽ	ऽऽ	जे	ऽ।
×		२			०		३		

अंतरा.

प		सां			सां				
म	प	नि	सां	सां	नि	सां	सां	-	सां
उ	मं	गो	ऽ	हि	आ	ऽ	व	ऽ	त
×		२			०		३		
प		प		म			सा		
म	प	म	प	प	सा	-	नि़	सारी	सा
म	न	मे	ऽ	ल	बे	ऽ	को	ऽऽ	स
×		२			०		३		
		सा			म				
नि॒	धप़	नि़	सा	सा	री	-	म	प	-
दा	ऽऽ	हे	आ	ली	कै	ऽ	से	ऽ	ऽ
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

प	प	म	
म प	म प ध	ग॒ रीग॒	मग॒ री सा
रा ऽ	खूं ऽ ऽ	आ ऽऽ	ऽऽ जे ऽ।
×	२	०	३

पटमंजरी—आडाचौताल (विलंबित)

(काफीमेलजन्य प्रकार)

स्थायी.

		प़		री	म	
री सा	ऩिध़ प़	सा -	ऩि सा	ऩि सा	री म	प मप
प्र ति	याऽ ऽ	रे ऽ	ऽ ऽ	लि ख	भे जूं	ऽ ऽऽ
४	०	×	२	०	३	०
प प	प		म			सा
म म	प, मपध	म ग॒	री ग॒ग॒	री सा	री ऩिसा	सा ऩिसारीग॒
पि या	ऽ, ऽऽऽ	के ऽ	ऽ ऽऽ	पा ऽ	ऽ ऽऽ	से ऽऽऽऽ।
४	०	×	२	०	३	०

अंतरा.

सा सां	सां सां	प		प		
नि॒नि॒ सांसां	नि॒नि॒ सांसां	म प	प मप	म प	प ,प	सा ,ऩिसा
जाऽ ऽरे	कग ऽवा	क हि	यो ऽऽ	इ त	नो ,सं	दे ,ऽऽ
४	०	×	२	०	३	०
री	प़		प	ऩि म		
ऩिसा ऩिसा,ऩिसारेसा	ऩि प़	सा ऩिऩि	ऩि,सानि सा	सा री	म प	प मप
ऽऽ ऽऽ,ऽऽस	वा ऽ	ऽ ऽऽ	ऽ,ऽमो रा	ले जै	यो ऽ	रे ऽऽ
४	०	×	२	०	३	०
प प	प					
म म	प, मपध					
पि या	ऽ, ऽऽऽ					
४	०					

स्थायीप्रमाणें.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग सूहा.

सूहा रागः खलु गमनिभिः कोमलैः संप्रपन्नो ।
ह्यारोहे धस्वरविरहितश्चावरोहे तथैव ॥
वादी मध्यः प्रविलसति संवादकः षड्ज एव ।
प्राङ्मध्याह्नान्मधुररुचिरं गीयते गानधुर्यैः ॥

रागकल्पद्रुमांकुरे ॥ ३८ ॥

निसौ गमौ पनिमपाः सनी पमौ पगौ मपौ ।
गमौ रिसौ सुहा मांशा द्वितीयप्रहरे दिने ॥ १५७ ॥
अपि च
निसौ मरी सनिसगा मपौ मगौ मनी पसौ ।
धनी पमौ पगौ मरी सश्च सूहाऽपरा क्वचित् ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १५८ ॥

कोमल गमनी तीखरिखब धैवत जामें नाहीं ।
समसंबादी बादितें सूहा राग कहाइ ।

रागचंद्रिकासार ॥ ३७ ॥

सूहा हा एक काफीथाटांतून उत्पन्न होणारा कानडा प्रकार आहे. कानडा प्रकारांतलें गंधारावरचें आन्दोलन यांतहि आहे. यांत धैवत वर्ज्य आहे. याचा दुसरा एक प्रकार कोमल धैवत घेणारा आहे. ह्याचा वादीस्वर मध्यम व संवादी षड्ज आहे. गाण्याची वेळ दुपारचीं आहे. याच्या आरोहांत ऋषम दुर्बल आहे. अवरोहांत गांधार वक्र आहे. हीही एक कानडा अंगाची खूण आहे. ह्याच्या उत्तरांगांत सारंग असतो. पण पूर्वांगांत

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गांधार स्पष्ट असल्यामुळें सारंगापासून याचा भेद राहतो. यांत मुक्त मध्यम व त्यावर न्यास व तसेंच "निप" ही स्वरसंगति रागाला फार माधुर्य आणितात. दरबारीकानडा व मेघमल्लार यांच्या संयोगानें हा राग होतो असें विद्वानांचें मत आहे. सारंगाच्या प्रकारांत गांधार वर्ज्य असतो व कानड्यांत तो लागतो. हा या दोन प्रकारांत मोठा फरक आहे.

उठाव.

निसा, गम, पनिमप, सां, निप, मप, गम, पगम, रे, सा ।

चलन.

म म
सा, निसा, ग, म, पग, मरे, सा, निसा, निप, सा, मरे,
म म प म
पग, म, रेसा, साग, म, प, सां, निप, मपग, मरे, सा ।

कोमल धैवत घेणारा प्रकार.

निसा, मरे, सा, निसा, गम, पम, गम, निप, सां, धनिप,
मप, गम, रे, सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सूहा—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

सा		म	म				प		
नि़	सा	ग॒	ग॒	म	प	प	नि॒म	प	सां
क	र	हा	ऽ	र	प्रि	य	ठाऽ	ऽ	ठ
×		२			०		३		
प		प			प		म		
नि॒	प	नि॒म	प	सां	नि॒	प	प	ग॒	म
सु	ध	राऽ	ऽ	ग	कु	रि	ये	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
म		म	म		सा		सा		
ग॒	म	ग॒	ग॒	म	री	–	री	सा	–
सो	ऽ	हा	ऽ	भि	धा	ऽ	न	सों	ऽ
×		२			०		३		
सा		म			प		सा		
नि़	सा	ग॒	म	प	ग॒	म	री	–	सा
वा	ऽ	को	ऽ	बि	च	रि	ये	ऽ	ऽ ।
×		२			०		३		

अंतरा.

प		सां					सां		
म	प	नि	सां	सां	सां	–	नि	सां	सां
म	ऽ	ध्य	म	क	रे	ऽ	औं	ऽ	श
×		२			०		३		
सां					सां		नि॒		
नि	सां	सां	रीं	सां	नि	सां	प	नि॒	प
धै	ऽ	व	त	को	त	जि	ये	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
प		म	म				प	प	
नि॒	प	ग॒	ग॒	म	प	–	नि॒	मप	सां
दु	र	बा	ऽ	र	मे	ऽ	घ	जुऽ	त
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

प	प	प	म म
नि प	नि॒म प सां	नि॒ प	ग॒ ग॒ म
नि प	सौंऽ ऽ ग	कु रि	ये ऽ ऽ।
×	२	०	३

प	म म	
म प	ग॒ ग॒ म	स्थायी प्रमाणें.
सो ऽ	हा ऽ भि	
×	२	

सूहा-एकवाईत्रिताल (विलंबित)

स्थायी.

प
नि॒
सो

		प	म प
नि॒ प - म	म प - सां	नि॒ प - म	प प ग॒म म
हु त ऽ ग	ल बी ऽ च	बै जौं ऽ ति	ऽ मा लाऽ मो
३	×	२	०
म ग॒			म प
प ग॒ म म	री सा - सा	सा म - प	प मप ग॒म नि॒
ऽ र ऽ मु	क ट ऽ न	य न ऽ बि	शा ऽऽ लाऽ,। सो
३	×	२	०

अंतरा.

म
म

ए		सां	सां प प
प नि॒ प नि॒	सां सां - सां	नि सां रीं सां	नि सां नि॒प नि॒
कु रा ऽ कू	त कूं ऽ ड	लु ल ट क	चा ऽ लाऽ च
३	×	२	०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

म		प प	प म प
प ग म म	प नि प सां	नि प - मप	म प गम नि
तु रा ऽ के	ह र रं ग	गि र ऽ धर	ला ऽ लाऽ,।सो
३	×	२	०

सूहा—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

नि़ सा	री	प	
सा - म री	प म नि प	सां - नि प	- प प री
का ऽ क रूं	हो ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ का हा	ऽ क रूं ऽ
०	३	×	२
री री		नि़ सा री	
म म री सा	री री सा -	सा सा म म	री री सा सा
सु नो मो री	स ज नी ऽ	उ न बि न	अ ब मै का
०	३	×	२
म़ प़		री	
प़ नि़ प़ सा	सा सा सा -	म री म सा	री री सा सा
कु ल न प	र त है ऽ	घ रि प ल	छि न ए रि
०	३	×	२

अंतरा.

म	प	सां	
री म री प	प प नि मप	नि - सां सां	सां - सां -
बै ऽ जु क	ह त है ऽऽ	ला ऽ इ मि	ला ऽ ई ऽ
×	२	०	३
नि		नि़ सा	
पनि पनि प म	री - सा -	सा - म री	
तऽ बऽ ही ऽ	जा ऽ नी ऽ।	का ऽ क रूं	
×	२	०	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सुहा—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

प
सां सां
प ऽ

नि			सा	म				मम		मप	म	म			
सांरीं	सांनि	पम	रीरी	ग	-	-	ग	गग	म	निनि	पप	गम	री	सा	सां
ऽऽ	लऽ	नऽ	सोंऽ	हा	ऽ	ऽ	य	हऽ	र	रंऽ	गऽ	केऽ	बि	ना।,प	
३				×				२				०			

अंतरा.

प
म
सा

	प	प	प					सां				सां		प	प
प	नि	नि	नि	सां	-	सां	-	नि	सां	रीं	सां	नि	सां	निप	म
ऽ	रैं	ऽ	ग	पा	ऽ	णी	ऽ	के	ऽ	शु	भ	दू	र	सऽ	बि
३				×				२				०			
				मं		सां		सां	नि			म			
प	नि	सां	रीं	गं	मं	रीं	सां	निसां	सांरीं	सांनि	पम	गम	री	सा	सां
न	त	र	स	त	ऽ	मो	रा	जिऽ	ऽऽ	याऽ	निऽ	सऽ	दि	ना।,प	
३				×				२				०			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सूहा—तिलवाडा (विलंबित)

स्थायी.

प
नि
,आ

मम प	प नि	प	प प प
प,मप गग म ,मप	सां – निसां नि	म प मप ,मप	सां – निसां ,निनि
ज,ऽऽ रेऽ ऽ ,वऽ	धा ऽ ऽऽ वा	ऽ ऽ ऽऽ ,वऽ	ने ऽ ऽऽ ,लाऽ
३	×	२	०
मम	म सा	नि	प स
प,मप गग म निप	सां गम री सा	सा म म ,प	मपनिनि पमपग म ,नि
ड,ऽऽ लेऽ के ऽऽ	ऽ घऽ ऽ र	गा ऽ वो ,मा	ऽऽऽऽ ऽऽऽऽ ई।,आ
३	×	२	०

अंतरा.

प म प	सां	प सां सां	सां नि
म प प निप ,निनि	सां सांसां रींनिसां सां	निप ,नि निसां –सां	रीं सां,सांरीं सांप निप
बा ऽल केऽ ,घर	ब्या हार चोंऽऽ है	अत ऽसु गौंऽ ऽध	औं ग,मऽ लाऽ ऽयो
३	×	२	०
म मम	म मम सा	नि	म
प गगम प,निप सां	प,मप गगम री सा	साम म प प	मपनिनिपम पगम म नि
आ छेऽत्र ने,ऽऽ को	गै,ऽऽ येऽत्र जा ये	रीऽ झा इ ये	माऽऽऽऽऽ ऽऽऽ ई।आ
३	×	२	०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सूहा—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

सा		म	म				प		
नि़	सा	ग॒	ग॒	म	प	प	नि॒म	ध	सां
अ	क	क	ऽ	क्क	क	क	कऽ	ऽ	क्क
×		२			०		३		
प		प			प		म		
नि॒	प	नि॒म	प	सां	नि॒	प	प	ग॒	म
क	क	कऽ	ऽ	क्क	क	र	ते	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
प		म	म	म	म	म	म	म	
म	प	ग॒	ग॒	ग॒	ग॒	ग॒	ग॒	ग॒	म
थे	इ	या	ऽ	ऽ	थे	इ	या	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
म	म	म			म		सा		
ग॒	ग॒	ग॒	म	प	ग॒	म	री	-	सा
सु	र	सा	ऽ	ऽ	धौं	ऽ	ऽ	ऽ	ते।
×		२			०		३		

अंतरा.

प		प		सां					
म	प	नि॒	प	नि	सां	सां	सां	-	-
गा	ऽ	ये	ऽ	गु	र	न	तें	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
सां		सां			सां				
नि	सां	नि	सां	रीं	नि	सां	नि॒प	नि॒	प
थे	इ	थे	ऽ	इ	क	र	तेऽ	ऽ	ऽ
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

प		म					प		
म	प	ग	म	म	म	प	निम	प	सां
थे	इ	आ	ऽ	वे	थे	इ	आऽ	ऽ	वे
×		२			०		३		
प		प			प				
नि	प	निम	प	सां	नि	पम	प	ग	म
ति	र	नाऽ	ऽ	दृ	ति	रऽ	ते	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
प		म	म						
म	प	ग	ग	म					
थे	ई	या	ऽ	ऽ					
×		२							

स्थायीप्रमाणें.

सूहा—चौताल (विलंबित)

स्थायी.

प					म	म	म				
नि	प	-	प	ग	ग	ग	ग	म	री	-	सा
र	थ	ऽ	की	ऽ	ग	रू	ऽ	र	धू	ऽ	र
×		०		२		०		३		४	
सा									म		
नि	सा	-	म	-	म	म	-	प	प	ग	म
अ	स	ऽ	मा	ऽ	न	छा	ऽ	यो	है	ऽ	ऽ
×		०		२		०		३		४	
म	म					सा		री			
ग	ग	म	री	-	सा	री	-	नि	सा	सा	-
दौ	ऽ	रे	दौ	ऽ	रे	दे	ऽ	ख	न	को	ऽ
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नि̣	सा					प		प		म	
सा	म	-	प	-	प	सां	-	नि॒	प	ग॒	म
ज	हू	ऽ	ना	ऽ	थ	आ	ऽ	ऽ	यो	है	ऽ।
×		०		२		०		३		४	

अंतरा.

प			प					सां			
म	प	-	नि॒	प	नि॒	सां	-	नि॒	सां	सां	-
पा	ऽ	ऽ	ती	ऽ	के	भे	ऽ	ज	न	को	ऽ
×		०		२		०		३		४	
सां			मं			सां		रीं			
नि॒	सां	-	रीं	मं	रीं	रीं	-	नि॒	सां	-	सां
छि	न	ऽ	हू	ऽ	न	ला	ऽ	गि	बा	ऽ	र
×		०		२		०		३		४	
प			म			प					
म	-	प	प	-	सां	नि॒	प	नि॒	प	सां	-
द्वा	ऽ	रि	का	ऽ	को	छां	ऽ	ड	प्र	भू	ऽ
×		०		२		०		३		४	
म						प		प		म	
प	रीं	रीं	रीं	सां	-	सां	-	नि॒	प	ग॒	म
कूं	ऽ	ज	न	को	ऽ	आ	ऽ	ऽ	यो	है	ऽ।
×		०		२		०		३		४	

सूहा—चौताल (विलंबित)

स्थायी.

नि									प	प	
सां	सां	-	सांनि	सां	रीं	सां	नि	सां	नि॒प	नि॒	प
ह	री	ऽ	हऽ	ऽ	रि	कूं	ऽ	ऽ	जऽ	न	में
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

म						म			सा		
प	मग	मग	म	-	प	प	मग	म	री	-	सा
ह	रीऽ	ऽऽ	डा	ऽ	र	ह	रीऽ	ऽ	बां	ऽ	स
×		०		२		०		३		४	
			म			म	प		सां		
री	सा	-	री	-	म	प	निप	-	नि	सां	सां
ह	री	ऽ	बां	ऽ	स	ह	रीऽ	ऽ	बां	सु	री
×		०		२		०		३		४	
			सां			सां			प	प	
रीं	सां	-	नि	सां	सां	रींनि	सां	सां	निप	निम	प
ह	री	ऽ	मु	क	ट	मोऽ	ऽ	र	लीऽ	ऽऽ	ऽ।
×		०		२		०		३		४	

अंतरा।

				प							
म	-	म	प	नि	प	नि	सां	सां	सां	सां	-
प	ऽ	न्ना	ऽ	पो	ऽ	षा	ऽ	ख	ह	री	ऽ
×		०		२		०		३		४	
सां	सां										
नि	नि	सां	रीं	-	सां	रीं	सां	सां	निप	नि	प
कि	स	न	जी	ऽ	को	ना	ऽ	म	हऽ	री	ऽ
×		०		२		०		३		४	
नि	मं	रीं							प		
सां	गं	मं	रीं	-	सां	रीं	सां	-	निप	नि	सां
क	म	ल	बी	ऽ	च	ग	टा	ऽ	हऽ	री	ऽ
×		०		२		०		३		४	
						सां			प	प	
सां	सां	-	रीं	-	सां	रींनि	सां	सां	निप	निम	प
ह	री	ऽ	ह	ऽ	री	होऽ	ऽ	र	हीऽ	ऽऽ	ऽ।
×		०		२		०		३		४	

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सूहा–चौताल (विलंबित)

स्थायी.

							सा				
						सा	म	री	सा	नि॒सा	सा
						क	न	क	बैं	ऽऽ	दि
						०		३		४	
नि॒	म	म				री					
सा	ग॒	ग॒	प	म	प	म	री	सा	री	नि॒	सा
उ	ल	ऽ	टे	ऽ	ऽ	र	ही	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
×		०		२		०		३		४	
सा						म	म				
नि॒	सा	मग॒	म	प	प	ग॒	ग॒	म	री	–	सा
छू	ऽ	टेऽ	बा	ऽ	र	टू	टे	ऽ	हा	ऽ	र
×		०		२		०		३		४	
सा				मम		म				नि॒	नि॒
री	नि॒सा	सा	सा	ग॒ग॒	प	प	नि॒प	सां	निसां	ध॒	ध॒
फै	ऽऽ	ल	र	होऽ	ऽ	क	जऽ	रा	ऽऽ	दृ	स.
×		०		२		०		३		४	
ध				नि॒	नि॒						
नि॒	प	सां	निसां	ध॒	ध॒	ग॒	ग॒	म	री	नि॒सा	सा
ऽ	दि	स	ऽऽ	त	न	च	ट	क	बैं	ऽऽ	दि।
×		०		२		०		३		४	

अंतरा.

		नि॒	नि॒								
म	प	ध॒	ध॒	नि	सां	सां	–	सां	नि	रीं	सां
द	र	की	ऽ	द	र	की	ऽ	को	ऽ	च	की
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

मं	मं		सां	नि	प	म	म				
गं	गंमं	रीं	रीं	सां	नि	प	ग	म	प	री	सा
प	टीऽ	ऽ	या	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	द	र	की	ऽ
×		०		२		०		३		४	
			म								
सा	सा	सा	ग	प	प	पम	नि	प	सां	निसां	सां
ल	ट	प	टा	ऽ	त	चऽ	ल	त	चा	ऽऽ	ल
×		०		२		०		३		४	
				म	म						
पनि	मप	पनि	मप	ग	गम	री	सा	म	री	निसा	सा
लऽ	चऽ	कऽ	तऽ	क	टऽ	क	न	क	बैं	ऽऽ	दि।
×		०		२		०		३		४	

सूहा—धमार (विलंबित)

स्थायी.

प		म		नि			प	म			रीं		
नि	प	ग	म	प	सां	-	नि	प	सां	-	नि	सां	-
ए	रि	मैं	ऽ	का	ऽ	ऽ	से	ऽ	क	ऽ	हूं	ऽ	ऽ
३				×					२		०		
प				म	म	म			सा				
नि	-	प	-	ग	ग	ग	म	ऽ	री	-	सा	-	-
जा	ऽ	य	ऽ	वे	ऽ	ऽ	तो	ऽ	का	ऽ	न्हा	ऽ	ऽ
३				×					२		०		
							प		प				
म	म	म	म	प	-	-	नि	प	ग	म	री	-	सा
त	क	त	क	मा	ऽ	ऽ	र	त	पि	च	का	ऽ	रि
३				×					२		०		

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

प प			
म प - नि॒ प	सां -	सां सां -	सां - नि॒ सां
रं ग ऽ के ऽ	ऽ ऽ	स र ऽ	की ऽ ऽ ऽ
×	२	०	३
सां सां सां		सां	नि॒
नि॒ नि॒ सां रीं -	सां -	रीं नि॒ सां	प - नि॒ प
भ र ऽ पी ऽ	च ऽ	का ऽ ऽ	री ऽ ऽ ऽ
×	२	०	३
म म म		नि॒ प	नि॒
प - - ग॒ ग॒	म -	प प नि॒	म प सां सां
हा ऽ ऽ थ ऽ	न ऽ	लि ये गु	ला ऽ ऽ ल
×	२	०	३
प म म		सा	
नि॒ प - ग॒ ग॒	म -	री - सा	
भ र ऽ झो ऽ	ऽ ऽ	ऽ ऽ रि	
×	२	०	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग सुघराई.

सुग्राई स्यान्मृदुगमनिका रोहणे धैवतेन ।
हीनेत्युक्ता पुनरभिहिता चावरोहे धयुक्ता ॥
वादीस्यात्पंचम इह सुसंवादिषड्जः प्रयुक्तो ।
मध्याह्नात्प्राक् सरसमधुरं गीयते बुद्धिमद्भिः ॥

रागकल्पद्रुमांकुरे ॥ ३९ ॥

धपौ मरी निसरिगा मरी सनी पमौ च पः ।
गमौ रिसौ भवेत्पांशा संगवे सुघराइका ।

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १५९ ॥

तीवर रिध कोमल गमनि चढते ध नहिं लगाइ ।
सप संवादीवादितें गुनि गावत सुघराई ॥

रागचंद्रिकासार ॥ ३८ ॥

सुघराई काफी थाटांतून ऊत्पन्न होणारा एक कानडा आहे. ह्यांत आरोहांत धैवत वर्ज्य आहे. "निप" संगति ह्यांत सुद्धां पुष्कळवेळां येते कारण ती कानड्याची एक खूण आहे. अवरोहांत गांधार वक्र आहे. व तो आन्दोलित आहे. हा राग दिवसाचे दुसरे प्रहरीं गातात. ह्याचा वादीस्वर पंचम व संवादी षड्ज आहे. ह्यांत किंचित् सारंगांग पण आहे. अडाणा व वृंदावनी यांच्या संमिश्रणानें हा राग होतो असें म्हणतात. हा शहाना—कानड्याशीं समप्रकृतिक आहे. शहाना ही ह्याच रागाची रात्रीं गाइली

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

जाणारी प्रतिमूर्ति आहे. सूहांत धैवत मुळींच वर्ज्य आहे. ह्यांत तोच फक्त आरोहांत वर्ज्य आहे. ह्या रागांत गांधार व धैवत हे दोन्ही स्वर स्पष्ट लागतात.

उठाव.

धप, मरे, नि़सा, रे, ग॒, म, रेसा, नि॒प, मप, ग॒म, रेसा ।

चलन (प्रकार १)

नि॒ … मम … म

धप, रे, सा, रे, नि़सा, सा, रेग॒ग॒म, रे, सा, नि़सा, रेम,

प … म

मप, नि॒प, सां, पनि॒प, मपग॒म, प । म, प, निसां,

प … प … मम

सां, रें, सां, नि॒प, पमप, नि॒प, ग॒ग॒, म ।

चलन (प्रकार २)

नि॒ नि॒ … मम … म

साध, धनि॒प, परेम, मप, नि॒प, सां, निसां, ग॒ग॒, म, नि॒प,

स म री नि॒नि॒ मम री

मपग॒, ग॒म, मरी, ध ध नि॒प, पग॒, मरे, सा । मप,

नि॒प, नि, सां, रेंसां, मंरेंसां, निसांरेंसां, पनि॒प,

मप, निसां, रेंसां, प, नि॒प, सां,

मम

पग॒, मरे, सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सुघराई—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

नि			प	प				सा	
ध	प	–	मप	नि	प	म	री	री	सा
दै	ऽ	ऽ	याऽ	पि	या	बि	न	मै	का
×		२			०		३		
म	म	म					सा	री	
ग	ग	ग	म	म	री	–	री	निसा	सा
प	ल	ना	ऽ	सो	हा	ऽ	य	आऽ	लि
×		२			०		३		
सा		म					प		
नि	सा	री	म	म	प	प	नि	म	प
नि	स	दि	न	त	र	फ	त	र	फ
×		२			०		३		
नि					नि				
प	नि	सां	निरीं	सांरीं	सां	प	प	निम	प
जि	य	रा	अऽ	कुऽ	ला	ऽ	य	आऽ	लि।
×		२			०		३		

अंतरा.

प			प						
म	म	प	निप	नि	सां	सां	सां	–	सां
ह	रि	प्रि	यऽ	च	र	न	पां	ऽ	शु
×		२			०		३		
सां		मं						प	
नि	सां	रीं	मं	रीं	सां	–	प	नि	प
क	ब	ला	ऽ	वें	गे	ऽ	सु	घ	र
×		२			०		३		
	म	म		री			प	ध	
पनि	पप	ग	म	म	प	–	ध	म	प
इऽ	तऽ	नी	ऽ	क	हो	ऽ	ह	म	रि
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

		नि	प
प रीं	सां - सांरीं	सां प	प निम प
त प	त S मिS	टा S	य आS ली
×	२	०	३

सुघराई—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

नि सा		प म	म
सा म री म	प प प -	नि प ग -	ग - म -
अ ध S ग्भु	ज त वा S	क रि हों S	S S S S
०	३	×	२
म म	प ध	म म	सा
ग ग म	नि नि ध प	ग ग म	री - सा -
S का S ल्न	नं दि या S	S गै S ली	मै S को S।
०	३	×	२

अंतरा.

प	सां	सां	सां
- म - प	नि - सां -	नि सां रीं सां	नि सां नि प
S पा S स	कै S से S	आ उं तो रे	मि त वा S
०	३	×	२
मं		सां	सां
रीं - रीं मं	रीं - सां सां	नि सां रीं सां	नि सां नि प
सो S य र	हे S स ब	घ र के S	लु ग वा S
०	३	×	२
	प		
प रीं सां रीं	नि सां नि प	मप नि प म	री - सा -
अ ब हि सु	न त जा S	SS S ग लि	मै S का S।
०	३	×	२

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सुघराई—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

प प ध	प ध		सा
म प नि॒ नि॒	प मप नि॒ नि॒	प म प म	री - री -
ब ऽ ल्मा ऽ	रे ऽऽ चू ऽ	न रि या ऽ	मैं ऽ का ऽ
×	२	०	३
म म			म म
ग॒ - ग॒ -	म प	धप म प -	ग॒ - ग॒ -
ला ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ ल रं	गाऽ ऽ ऽ ऽ	दे ऽ ऽ ऽ
×	२	०	३
म म			
ग॒ - ग॒ म	री - सा -	री री री -	सा - सा -
जै ऽ सी ऽ	तो ऽ री ऽ	प गि यां ऽ	वै ऽ सी ऽ
×	२	०	३
ग॒ म ध	म प ध		सा
म - नि॒ नि॒	प प नि॒ नि॒	प म प म	री - री -
मों ऽ री ऽ	रे ऽ चू ऽ	न रि या ऽ	मैं ऽ का ऽ।
×	२	०	३

अंतरा.

प	प प		
म - प प	नि॒ - नि॒ -	सां सां सां सां	सां - सां -
रीं ऽ ग रं	गी ऽ ली ऽ	औ र च ट	की ऽ ली ऽ
×	२	०	३
नि रीं रीं		प ध	सा
सां - मं मं	रीं - सां -	नि॒ नि॒ प म	री - री -
भो ऽ र मं	गा ऽ दे ऽ	चू ऽ न र	मैं ऽ का ऽ
×	२	०	३
म म			म म
ग॒ - ग॒ -	म प	धप म प -	ग॒ - ग॒ म
ला ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ ल रं	गाऽ ऽ ऽ ऽ	दे ऽ ऽ ऽ
×	२	०	३

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सुघराई—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

म प - (प)नि	प म प म	रीग सारी - म	- प प -
तो रे ऽ ग	र ज वा ऽ	हांऽ ऽऽ ऽ रे	ऽ पि या ऽ
०	३	×	२
म प ,प	(प)नि प नि प	सां - - -	नि सां - सां
ऽ बा बु ऽल	के ऽ ऽ ऽ	दे ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ ऽ स
०	३	×	२
सां रीं सांरीं गं	- रीं सां -	- - प प	प - ध म
ना ऽ ऽऽ ऽ	ऽ जि या ऽ	ऽ ऽ पि या	हां ऽ हां ऽ।
०	३	×	२

अंतरा.

(प)म - प प	(प)नि प नि -	सां - - ,सां	सां - सां सां
जो ऽ क छु	हु म से ऽ	चू ऽ ऽ कुप	री ऽ तु म
०	३	×	२
(प)नि नि प -	(सां)नि नि सां -	सां रीं सांरीं गं	(सां)रीं - सां -
ले ऽ हो ऽ	अ प ना ऽ	ता ऽ ऽऽ ऽ	ऽ ऽ सा ऽ
०	३	×	२
(नि)प गं - गं	(सां)रीं रीं सां सां	- प प प	प - ध म
सा ऽ ऽ स्न	नं द दु ख	ऽ सैं या पि	या ऽ हां ऽ।
०	३	×	२

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सुघराई—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

प	म म सा	म	
सां - नि॒ प	ग॒ ग॒म री री	ग॒ - म म	प - प -
पा ऽ य ल	रु मऽ झु म	बा ऽ जे स	खी ऽ री ऽ
०	३	×	२
		म म म	
प रीं नि सां	नि॒ प म प	ग॒ ग॒ ग॒ म	री री सा -
कै से आ उं	पि या के मि	ल न को ऽ	अ प ने ऽ
०	३	×	२

अंतरा.

म प नि॒ प	नि॒ - सां सां	प रीं सां रीं	नि सां नि॒ प
ज ब दे ऽ	खूं ऽ त ब	अ त हि स	ता ऽ वे ऽ
०	३	×	२
रीं		म म	
मं - रीं सां	रीं - सां -	ग॒ ग॒म री सा	री - सा -
आ ऽ ग ल	गा ऽ ये ऽ	सि गऽ रे सिं	गा ऽ रे ऽ
०	३	×	२

सुघराई—एकताल (मध्यलय)

स्थायी.

ध		रीं		ध	
प -	रीं सां	- रीं	नि -	सां प	- नि॒
बा ऽ	र बा	ऽ र	बा ऽ	र बा	ऽ र
×	०	२	०	३	४

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

प	म	प	(म)ग	री	(सा)री	(म)री	म	प	निप	(सां)नि	-
तु ×	म	को ०	क	हू २	के	हा ०	ऽ	ऽ ३	ऽऽ	री ४	ऽ
सां	-	(सां)नि	सां	निसां	रींसां	नि	सां	(प)नि	प	(म)ग	(म)ग
ऽ ×	ऽ	कू ०	ब	हूंऽ २	ऽऽ	हू ०	म	रे ३	ऽ	ला ४	ऽ
म	री	-	सा	(म)री	-	(सा)नि	सा	(सा)नि	सा	री	म
र ×	ला	ऽ ०	र	ला २	ऽ	र ०	फि	रो ३	ऽ	ऽ ४	ऽ
प	नि	(नि)म	प	(प)म	प	नि	सां	(मं)रीं	मं	रीं	सां
ऽ ×	ऽ	न ०	मु	रा २	ऽ	ऽ ०	ऽ	ऽ ३	ऽ	री ४	ऽ।

अंतरा.

म	म	म	प	नि	प	नि	-	सां	-	नि	सां
ड ०	ग	र ३	ड	ग ४	र	का ×	ऽ	हे ०	ऽ	हू २	म
रीं	सां	नि	सां	(प)नि	प	(सां)नि	सां	(मं)रीं	मं	रीं	-
को ०	स	ता ३	ऽ	वे ४	ऽ	तु ×	म	को ०	ऽ	लो २	ऽ
सां	सां	नि	सां	रीं	सां	नि	सां	(प)नि	प	म	म
ग ०	न	ला ३	ऽ	ज ४	न	आ ×	ऽ	वे ०	ऽ	स २	ब

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

		प						सां			
प	प	नि॒	प	सां	–	सां	सां	नि	सां	रीं	मं
रं	ग	या	ऽ	री	ऽ	त	न	हृ	म	रे	ऽ।
०		३		४		×		०		२	

रीं	सां	नि॒सां	रींसां	नि॒	प
म	न	भाऽ	ऽऽ	वे	ऽ
०		३		४	

सुघराई—आडाचौताल (मध्यलय)

स्थायी.

री		म						मरी					
नि॒	सा	री	म	नि॒प	नि॒म	पग॒	म	गग॒	रीसा	री	–	सा	नि॒सा
हु	कु	म	की	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽ	बांऽ	ऽऽ	ऽ	ऽ	धी	ऽऽ
×		२		०		३		०		४		०	
री					सां			नि॒	पप				
नि॒	सासा	मरी	म	प	नि	सां	सां	पम	नि॒नि॒	पम	रीसा	री	सा
सा	हेब	केऽ	आ	गे	ठा	ऽ	डी	कऽ	रऽ	जोऽ	ऽऽ	ऽ	र
×		२		०		३		०		४		०	

अंतरा.

प	सां									प		म	पप
नि॒प	निनि	सां	निसां	सांनि॒	रीं	सां	रींनि॒	सां	सां	नि॒	प	पम	नि॒नि॒
महु	मद	शा	ऽऽ	जोऽ	हि	फ	रऽ	ऽ	मा	वे	ऽ	सोऽ	हिऽ
४		०		×		२		०		३		०	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

पम	पम	गुम	म	(म) री	म	पनि	पसां	निसां	(पप) निनि	पम	प	मप	(पप) निनि
वऽ	जाऽ	ऽऽ	लौं	ने	क	नाऽ	ऽऽ	ऽऽ	मुऽ	खऽ	न	मोऽ	ऽऽ
४		०		×		२		०		३		०	

पम	रीसा	री	सा
ऽऽ	ऽऽ	ऽ	र।
४		०	

सुघराई—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

(प) मप	निसां	रींसां	निप	मग	रीग	–	(सा) रीरी	(म) ग	–	–	म	री	–	–	ग
जाऽ	ऽऽ	ऽऽ	नेऽ	नाऽ	ऽऽ	ऽ	देऊं	गी	ऽ	ऽ	पि	या	ऽ	ऽ	ऽ
०				३				×				२			
सा	–	–	–	(सा) नि़	नि़	नि़	सा	सा	सा	सा	सा	(सा) नि़	सा	री	री
क्रो	ऽ	ऽ	ऽ	क	स	क	म	स	क	अ	रु	झ	ट	क	प
०				३				×				२			
सा	सा	(म) प	–	म	नि	प	म	री	ग	री	सा	री	(म) ग	–	–
ट	क	दूं	ऽ	व	र	सो	ऽ	क	छु	क	हे	ग	यों	ऽ	ऽ।
०				३				×				२			

अंतरा.

(प) म	म	–	प	–	प	नि	प	नि	–	सां	सां	सां	–	सां	–
अ	दा	ऽ	रं	ऽ	ग	सा	ऽ	ची	ऽ	क	र	मा	ऽ	नो	ऽ
२				०				३				×			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सां			प
नि नि नि नि	सां सां सां -	सां रीं सां सां	नि - प -
उ न दो उ	व न सो ऽ	क छु न क	ही ऽ मैं ऽ
२	०	३	×
प		म	
नि - म प	सां - सां -	नि - प नि	म प मप निनि
जो ऽ ऽ क	ही ऽ सो ऽ	धी ऽ ट लं	ग र सोऽ ऽऽ
२	०	३	×
मप निनि पम रीसा			
ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ।			
२			

सुघराई—रूपक (मध्यलय) पाठ १

स्थायी।

प		नि	प	म	म
म -	प सां	सां निप निप	म -	प प	प मरी म
हो ऽ	म ट	की ऽऽ ऽऽ	मो ऽ	ऽ रि	रे ऽऽ ऽ
२	३	०	२	३	०
म म		सा		म	
ग गम	री सा	री - सा	सा -	री म	प - निप
श्या ऽऽ	म क	न्है ऽ या	गो ऽ	र स	के ऽ ऽऽ
२	३	०	२	३	०
सां			सां		नि
नि सां	निसां रीं	रीं - सां	नि -	सां रीं	सां निप निप
मि स	ऽऽ ऽ	लू ऽ ऽ	ऽ ऽ	ऽ ऽ	टी ऽऽ ऽऽ।
२	३	०	२	३	०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

अंतरा.

प				सां			सां						
म	म	प	निप	नि	सां	सां	नि	सां	सां	-	रीं	-	सां
अं	च	रा	ऽऽ	प	क	र	मे	ऽ	रो	ऽ	बैं	ऽ	यां
२		३		०			२		३		०		

नि				नि			प				सां		
सां	रीं	सां	रीं	सां	नि	प	म	म	प	निप	नि	सां	-
झि	झ	के	ऽ	ली	ऽ	नि	औ	र	हां	ऽऽ	हां	ऽ	ऽ
२		३		०			२		३		०		

सां	सां			सां							नि		
नि	नि	सां	निसां	रीं	-	सां	नि	सां	निसां	रीं	सां	-	निप
क	र	ऽ	ऽऽ	छू	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽऽ	ऽ	टी	ऽ	ऽऽ।
२		३		०			२		३		०		

सुघराई—रूपक (मध्य—विलंबित) पाठ २

स्थायी.

प				नि			प			म	म		
म	-	प	सां	सां	नि	प	म	-	प	प	प	म	री
हो	ऽ	म	ट	की	ऽ	ऽ	मो	ऽ	ऽ	रि	रे	ऽ	ऽ
२		३		०			२		३		०		

म									म				
री	म	री	सा	री	-	सा	सा	-	री	म	प	नि	प
श्या	ऽ	म	क	न्है	ऽ	या	गो	ऽ	र	सं	के	ऽ	ऽ
२		३		०			२		३		०		

							सां				नि		
सां	-	निसां	निसांरीं	रीं	-	सां	नि	सांनि	रीं	सांरीं	सां	नि	प
ऽ	ऽ	मीऽ	सऽऽ	लू	ऽ	ऽ	ऽ	ऽऽ	ऽ	ऽऽ	टी	ऽ	ऽ।
२		३		०			२		३		०		

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri
Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

अंतरा.

प		सां	सां		
म म	प निप	नि सां सां	नि -	सां -नि	रीं - सां
अ च	रा ऽऽ	प क र	मे ऽ	री ऽऽ	बै ऽ यां
२	३	०	२	३	०
सां		नि	प	प	सां
नि सां	रीं सांरीं	सां नि प	म मप	नि प	नि सां -
झी ऽ	झ कऽ	ली ऽ ऽ	औ रऽ	हुं ऽ	हां ऽ ऽ
२	३	०	२	३	०
सां			सां		नि
नि सां	निसां निसांरीं	रीं - सां	नि सांनि	रीं सांरीं	सां नि प
क र	ऽऽ ऽऽऽ	छू ऽ ऽ	ऽ ऽऽ	ऽ ऽऽ	टी ऽ ऽ।
२	३	०	२	३	०

सुघराई—तीव्रा (मध्यलय)

स्थायी.

प
नि
क

	म म	म	प	म म	म म
प प	गग म	नि प -	म प	ग ग	ग ग म
र म	कऽ र	क री ऽ	म र	ही ऽ	मे ऽ ऽ
२	३	×	२	३	×
ग म	म		म म		म म
म नि	प प	प गम म	ग ग	म प	ग ग म
र ब	र हि	मा ऽऽ न	सा हा	ब सु	भा ऽ न
२	३	×	२	३	×

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri
Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

री री | सा सा | सा रीं रीं | सां - | रीं सां | सां नि̲ प
नि स | दि न | चा ह त | ते ऽ | रि अ | मा ऽ ऽ

नि̲ प | मप सां | नि̲ प नि̲
ऽ ऽ | नऽ र | है म। क

इत्यादि वर प्रमाणें.

अंतरा.

म प | नि̲प नि | सां - सां | नि̲प नि̲प | नि सां | रीं रीं सां
औं ऽ | तऽ र | जा ऽ मि | पाऽ ऽऽ | क प | र व र

नि नि | सां सां | नि̲ नि̲ प | म प | नि सां | रीं - सां
दि गा | ऽ र | ते ऽ ऽ | रो ऽ | ही ऽ | दी ऽ न

नि̲ प | ग̲ ग̲ | ग̲ ग̲ म | म प | मप सां | नि̲ प नि̲
र ख | ली ऽ | जे ऽ ऽ | नि त | नऽ बी | ना मे। क

प प | गग म | नि̲ प -
र म | कऽ र | क री ऽ

सुघराई—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

नि	नि	नि			म			म	म
सा	ध	ध	नि	प	प	–	प	ग	ग
सूं	ऽ	दू	र	न	वे	ऽ	ली	अ	ल
×		२			०		३		
म	म		प		म	म	ग		
ग	ग	म	निम	प	ग	ग	म	री	सा
बे	ऽ	ली	केऽ	ऽ	सो	ह	त	नै	न
×		२			०		३		
नि	नि	नि	नि	नि	सां				
सा	ध	ध	ध	ध	नि	सां	सां	रीं	सां
मा	ऽ	न	म	त	वा	ऽ	रे	प्या	रे
×		२			०		३		
नि								प	
सां	–	रीं	–	सां	सां	–	सां	नि	प
चौं	ऽ	च	ऽ	ल	ला	ऽ	ज	भ	रे।
×		२			०		३		

अंतरा.

प		सां					सां		
म	प	नि	सां	सां	सां	–	नि	सां	सां
अं	ग	अं	ऽ	ग	हो	ऽ	ज्यो	ऽ	त
×		२			०		३		
प		सां			सां		प		
नि	प	नि	सां	रीं	रीं	सां	नि	–	प
झ	ल	क	त	जो	ब	न	बा	ऽ	न
×		२			०		३		

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri
Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

प			सां			मं					
म		प	नि	सां	सां	रीं		मं	रीं	-	सां
स ×		ब	हू २	ऽ	क	हा ०		ऽ	व ३	ऽ	त
सां			सां							प	
नि		सां	रीं	रीं	सां	सां		-	सां	नि॒	प
ही ×		ऽ	र २	न	के	हा ०		ऽ	र ३	ग	रे।

सुघराई—चौताल (विलंबित)

स्थायी.

	नि॒
	सा
	घुं

	नि॒			म						प	
ध	ध	नि॒	प	प	ग॒	म	म	-	प	सां	-
ऽ ३	घ	ऽ ४	ट,	खो ×	ऽ	ऽ ०	ल	ऽ २	ब	नी ०	ऽ
म	म			म		प		म		री	
ग॒	ग॒	म	-	नि॒	प	म	प	ग॒	म	म	री
दे ३	ऽ	खो ४	ऽ	ब ×	न	ऽ ०	ऽ	रा २	ऽ	आ ०	ऽ
नि॒	नि॒			म	म						नि॒
ध	ध	नि॒	प	प	ग॒	म	रीसा	री	सा	-	सा
ऽ ३	घ	ऽ ४	क	ते ×	रे	ऽ ०	मुऽ	ख २	का	ऽ ०।	घुं

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

(प)म	प	-	(प)नि॒	प	नि	सां	-	नि॒	सां	सां	-
वे	ऽ	ऽ	दो	ऽ	नों	प्रे	ऽ	ऽ	म	की	ऽ
×		०		२		०		३		४	
(नि॒)सां	-	नि॒	रीं	सां	-	(नि॒)सां	(सां)मं	-	रीं	सां	-
सा	ऽ	ऽ		यां	ऽ	र	स	ऽ	ब	सु	ऽ
×		०		२		०		३		४	
(सां)नि॒	सां	नि॒	रीं	रीं	सां	(सां)नि॒	सां	प	नि॒	प	-
मि	गं	ऽ	म	द	सों	भ	री	ऽ	ऽ	या	ऽ
×		०		२		०		३		४	
(प)म	प	-	(प)नि॒	-	प	(सां)नि॒	सां	नि॒	रीं	सां	-
मा	ऽ	ऽ	नो	ऽ	ऽ	आ	ऽ	ऽ	ली	या	ऽ
×		०		२		०		३		४	
(म)प	(म)ग॒	म	(सा)री	री	सा	-	(नि॒)सां				
पेंहे	रे	ऽ	सु	ख	का	ऽ।	घुं				
×		०		२		०					

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सुहा-सुघराई-त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

सारी
सऽ

री		म	म					म						सा	
नि़	सा	ग	ग	-	म	प	-	प	-	म	ग	म	-	री	-
हे़	ऽ	ल	ऽ	ऽ	रि	या	ऽ	आ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ़	ई	ऽ
०				३				×				२			
सा	-	-	नि़	प़	सा	-	सा	सा	सा	सा	नि़	सा	री	री	सा
रे	ऽ	ऽ	स	ब	मी	ऽ	ल	क	र	सी	ऽ	स	गुं	धा	ऽ
०				३				×				२			
प़								म		म					
नि़	प़	-	सा	नि़	सा	-	री	ग	-	ग	म	री	-	सा	री
व	न	ऽ	आ	छि	नी	ऽ	कि	ब	ऽ	नो	ऽ	को	ऽ।	स	ऽ
०				३				×				२			

अंतरा.

म
सा

												सां			
प	नि	प	प	सां	-	-	-	-	-	सां	-	सां	-	-	नि
ऽ	थ	ऽ	स	खी	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	मी	ऽ	ल	ऽ	ऽ	मा
३				×				२				०			
				रीं						प					
सां	रीं	-	सां	नि	-	सां	-	-	-	नि	-	प	-	-	,म
ऽ	ग	ऽ	ल	गा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	वो	ऽ	ऽ	,हं
३				×				२				०			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

		म म	
म प - प	प - म ग	ग ग म प	री सा - नि़
सु हं ऽ स	मैं ऽ ऽ ऽ	द्री ऽ ल ऽ	गा वो ऽ अ
३	×	२	०
	म म		री म म
नि़ सा - री	ग - ग म	री - सा री	नि़ सा ग ग
च्छि नी ऽ कि	ब ऽ नो ऽ	को ऽ। स ऽ	हे ऽ ल ऽ
३	×	२	०
, म प -			
ऽ रि यां ऽ			
३			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग शहाना.

सहाना रागोऽयं मृदुगमनिकस्तीव्रधरिको ।
न धः स्यादारोहे विलसति विलोमे तु स मनाक् ॥
समाम्नातः पांशो भवति सहकारी तु स इह ।
स्फुरत्तानैर्गीतो जनयति निशीथे मुदमसौ ॥

रागकल्पद्रुमांकुरे ॥ १०८ ॥

निधौ पमौ पसौ निश्च पमौ पगौ मपौ गमौ ।
रिसौ रात्र्यां सहाना स्यात् पंचमांशपरिष्कृता ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १५६ ॥

रिध तीखे कोमल निगम चढत नहीं ध लगाइ ।
पस वादीसंबादितें होत सहाना भाइ ॥

रागचंद्रिकासार ॥ १०६ ॥

शहाना—कानडा काफी थाटांतून उत्पन्न होतो. हें आधुनिक रूप आहे. हा संपूर्ण आहे. कोणी आरोहांत धैवत वर्ज्य करून हा राग गातात. ह्यांत वादी पंचम व संवादी षड्ज आहे. रात्रौ तिसरे प्रहरीं हा राग गाइला जातो. कानडा अंगाचा अवरोहांतला वक्र व आन्दोलित गांधार व तशीच 'निप' संगति त्या रागांत देखील येतात. तीव्र धैवत ह्यांत येत असल्यामुळें अडाणा दूर होतो. तसेंच धैवत व गांधार ह्या स्वरांमुळें सारंग हटतो. ह्याचें दिवसाचें प्रतिरूप सुघराई होय. ह्याचें साधारण चलन कानडा अंगानें होत असून

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

त्यांत धैवत व गांधार यांचा प्रयोग केल्यानें फार गोडी येते. "निधनि प, धमप," असा स्वरविन्यास ह्या रागाचें चिन्हच आहे. सूहांत धैवत नसल्यामुळें तो राग निराळा होतो. अडाणा, दरबारी व मल्हार यांच्या संमिश्रणानें हा राग उत्पन्न होतो असें कांहींचें मत आहे.

उठाव.

निधप, मप, सां, निप, मपग, म, पग, म, रेसा ।

चलन.

निधनिप, धमप, प, सां, निनिप, मप, ग, म, पगमप,
गमरेसा, सा, म, प, धपप, ग, म, । मपनिसां,
सां, निसां, निसांरेंसां, सां, निप, निनिप,
निमपसां, निप, मप, गगम ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

शहाना–त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

–	म	म	म	प	–	प	–	ध	प	–	ध	प	म	री	सा
ऽ	जा	ने	दे	मै	ऽ	का	ऽ	सु	नो	ऽ	स	ज	न	वा	ऽ
३				×				२				०			
(नि)सा	म	म	म	म	प	(म)ग	म	प	रीं	सां	रीं	सां	ध	नि	सां
का	ऽ	हे	क	र	त	तु	म	नि	त	उ	ठ	ह	म	स	न
३				×				२				०			
नि	ध	नि	म	प	ध	नि	सां	नि	प	म	प	(म)ग	म	री	सा
रा	ऽ	ऽ	र	ना	हीं	ना	हीं	मा	नुं	गी	तो	री	मैं	अ	ब।
३				×				२				०			

अंतरा.

म	प	निप	नि	सां	सां	सां	सां	निसां	रींसां	निसां	रींसां	नि	ध	नि	प
छे	ऽ	रऽ	क	र	त	न	हीं	माऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ने	ऽ	ऽ	ऽ
×				२				०				३			
म	प	नि	सां	रीं	(गं)गं	मं	रीं	रीं	सां	–	सां	म	–	म	म
ब	र	जो	री	क	रे	ऽ	ग	हे	ली	ऽ	नी	बिं	ऽ	दा	क
×				२				०				३			
म	प	–	प	प	रीं	सां	रीं	सां	ध	नि	सां	नि	ध	नि	प
हुं	क्या	ऽ	मैं	नि	त	उ	ठ	ह	म	सं	ग	रा	ऽ	ऽ	र
×				२				०				३			
प	ध	नि	सां	नि	प	म	प	(म)ग	म	री	सा				
ना	हीं	ना	हीं	मा	नुं	गी	तो	री	मैं	अ	ब।				
×				२				०							

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

शहाना—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

ध									
नि॒	नि॒ध	नि॒	प	प	ध	म	प	प	प
अ	वऽ	गु	न	भ	यौं	ऽ	स	क	ल
×		२			०		३		
प					प		म	म	
सां	-	नि॒ध	नि॒	प	म	प	ग॒	ग॒	म
हूं	ऽ	नाऽ	ऽ	थ	मे	ऽ	रे	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
प		म	म						
म	प	ग॒	ग॒	म	री	री	सा	-	सा
अ	प	नो	ऽ	स	म	झ	मा	ऽ	फ
×		२			०		३		
नि॒							म	म	
सा	म	म	-	प	प	मप	ग॒	ग॒	म
की	ऽ	जे	ऽ	घ	ने	ऽऽ	रे	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		

अंतरा.

प		सां							
म	प	नि	सां	सां	सां	सां	सां	-	सां
तु	म	बि	न	क	व	न	हा	ऽ	रे
×		२			०		३		
सां					सां				
नि	सां	रीं	-	सां	नि	सां	नि॒ध	नि॒	प
भ	व	फं	ऽ	द	मे	ऽ	रेऽ	ऽ	बि
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(प)नि	प	(पं)नि	(ध)नि	प	(प)ध	म	प	-	प
न ×	ति	क २	र	त	ह ०	र	रं ३	ऽ	ग
(प)सां	-	सां	(प)नि	प	(प)म	प	(म)ग	(म)ग	म
गा ×	ऽ	य २	गु	न	ते ०	ऽ	रे ३	ऽ	ऽ।
(प)म	प	(म)ग	(म)ग	म					
अ ×	प	नो २	ऽ	स	इत्यादि स्थायी प्रमाणें				

शहाना—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

(प)नि	(ध)नि	प	प	-	ध	म	प	-	प
गूं ×	ऽ	द २	ला	ऽ	मा ०	ऽ	ल ३	ऽ	न
(प)सां	-	(प)नि	(ध)नि	प	(प)म	प	(म)ग	(म)ग	म
फू ×	ऽ	लों २	ऽ	दा	से ०	ऽ	रा ३	ऽ	ऽ
(प)म	प	(मं)ग	(म)ग	म	(सा)री	-	री	री	सा
आ ×	ऽ	ज २	ऽ	ब	ना ०	ऽ	ब ३	न	री
(नि़)सा	-	म	म	-	प	-	(म)ग	(म)ग	म
को ×	ऽ	मु २	बा	ऽ	र ०	ऽ	क ३	ऽ	ऽ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

प		प							
म	प	नि॒	प	नि	सां	-	सां	-	-
आ	ऽ	जे	ऽ	न	बी	ऽ	कों	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
सां					सां		प	ध	
नि	सां	रीं	-	सां	नि	सां	नि॒	नि॒	प
कं	ग	ना	ऽ	बं	धा	ऽ	है	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
प	ध				प				
नि॒	नि॒	प	प	-	नि॒	प	प	-	प
नू	ऽ	र	का	ऽ	ओ	ब	ट	ऽ	ना
×		२			०		३		
प		प	ध		प		म	म	
सां	-	नि॒	नि॒	प	म	प	ग॒	ग॒	म
अं	ऽ	गं	ऽ	म	लो	ऽ	है	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
प		म	म				सा		
म	प	ग॒	ग॒	म	री	-	री	-	सा
ता	ऽ	जे	ऽ	र	खे	ऽ	सी	ऽ	र
×		२			०		३		
नि़							म	म	
सा	म	म	-	प	प	-	ग॒	ग॒	म
छ	ऽ	त्र	ऽ	ध	रो	ऽ	है	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

शहाना—धमार (विलंबित)

स्थायी.

(प)नि	नि	-	प	-	-	प	ध	म	-	प	-	मप	(म)प
कुं	ज	ऽ	न	ऽ	ऽ	उ	ड़	त	ऽ	है	ऽ	ऽऽ	गु
×					२		०			३			
(प)सां	-	-	नि	ध	नि	प	(प)म	प	-	(म)ग	-	म	-
ला	ऽ	ऽ	ल	ऽ	ऽ	रि	दै	ऽ	ऽ	या	ऽ	ऽ	ऽ
×					२		०			३			
(प)म	प	-	म	ग	म	-	(सा)री	-	ग	सा	-	-	-
हो	ऽ	ऽ	री	ऽ	ऽ	ऽ	खे	ऽ	ऽ	ले	ऽ	ऽ	ऽ
×					२		०			३			
(नि)सा	म	-	म	-	-	(म)प	प	-	-	(म)प	-	ग	म
के	ऽ	ऽ	ष्ण	ऽ	ऽ	क	न्है	ऽ	ऽ	या	ऽ	ऽ	ऽ।
×					२		०			३			

अंतरा.

(प)म	प	-	(सां)नि	-	सां	नि	सां	सां	-	(सां)नि	सां	सां	-
स	ब	ऽ	स	ऽ	ऽ	खि	य	न	ऽ	मी	ऽ	ले	ऽ
×					२		०			३			
(सां)नि	सां	-	रीं	-	सां	-	(सां)नि	सां	-	नि	ध	नि	प
ब	न	ऽ	ब	ऽ	न	ऽ	आ	ऽ	ऽ	ई	ऽ	ऽ	ऽ
×					२		०			३			
(प)नि	प	-	प	-	-	प	(प)ध	म	-	प	-	(प)म	प
खे	ऽ	ऽ	ल	ऽ	ऽ	त	है	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	नं	द
×					२		०			३			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

								प								
सां	-	-	नि॒	ध	|	नि॒	प	| म	प	-	|	प	ग॒	म	-
ला	ऽ	ऽ	ल	ऽ	|	ऽ	रे	| दै	ऽ	ऽ	|	या	ऽ	ऽ	ऽ
×						२		०				३				

प						
म	प	-	म	ग॒	|	इ. अस्ताई प्रमाणें.
हो	ऽ	ऽ	री	ऽ	|	
×						

शहाना—धमार (विलंबित)

स्थायी.

प					|			|	म			|				प	
नि॒	-	प	प	-	|	-	म	|	ध	म	-	|	प	-	-	मप	
आ	ऽ	ऽ	छी	ऽ	|	ऽ	नि	|	भा	ऽ	ऽ	|	त	ऽ	ऽ	सोंऽ	
×						२			०				३					
प									प									
सां	-	-	नि॒	ध	|	नि॒	प	|	म	प	-	|	प	ग॒	म	-	
खे	ऽ	ऽ	ले	ऽ	|	ऽ	क	|	न्है	ऽ	ऽ	|	या	ऽ	ऽ	ऽ	
×						२			०				३					
	म		म	म						सा								
प	प	-	ग॒	ग॒	|	म	-	|	री	री	-	|	सा	-	-	-	
ब्रि	ज	ऽ	बी	ऽ	|	ऽ	ऽ	|	थ	न	ऽ	|	सों	ऽ	ऽ	ऽ	
×						२			०				३					
नि									प									
सा	म	-	म	-	|	-	-	|	म	प	-	|	म	ग॒	म	-	
ए	ऽ	ऽ	री	ऽ	|	ऽ	ऽ	|	गु	ई	ऽ	|	यां	ऽ	ऽ	ऽ।	
×						२			०				३					

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

(प) म	प	–	नि	–	सां	नि	सां	–	–	नि	सां	सां	–
अ	बी	ऽ	र	ऽ	ऽ	गु	ला	ऽ	ऽ	ऽ	ल	के	ऽ
×					२		०			३			
(सां) नि	सां	–	नि	सां	रीं	सां	रीं	(रीं) नि	सां	(ध) नि̱	ध	नि̱	प
स	र	ऽ	ऽ	ऽ	पि	च	का	ऽ	ऽ	री	ऽ	ऽ	ऽ
×					२		०			३			
(प) नि̱	(ध) नि̱	प	प	–	–	प	(प) ध	(ध) म	–	प	–	म	प
ना	ऽ	ऽ	च	ऽ	ऽ	त	ता	ऽ	ऽ	ता	ऽ	ऽ	ऽ
×					२		०			३			
(प) सां	–	–	नि̱	ध	नि̱	प	(प) म	प	–	म	ग̱	म	–
थै	ऽ	ऽ	या	ऽ	ऽ	ऽ	दै	ऽ	ऽ	या	ऽ	ऽ	ऽ।
×					२		०			३			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग नायकी कानडा.

निपौ मपौ सनी पमौ पगौ मपौ गमौ रिसौ ।
धहीना नायकी मांशा मध्यरात्रगता जने ॥ १६० ॥
सरी पगौ मरिसमाः पधौ निपौ सनी पमौ ।
पगौ मरी स इत्युक्ता नायकी मांशिकाऽपरा ॥ १९१ ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥

गमनी सुर कोमल जहां धैवत सुरवरजोइ ।
समसंवादीवादितें कहो नायकी सोइ ॥

रागचन्द्रिकासार ॥ १०२ ॥

नायकी कानडा काफी थाटांतून उत्पन्न होतो. ह्यांत धैवत वर्ज्य आहे. मध्यमवादी व षड्ज संवादी आहे. गानसमय मध्यरात्र आहे. पूर्वांगांत सूहा व उत्तरांगांत सारंग मिळून हा राग वनतो. ' रिप ' संगति रागवाचक आहे. कोणी नायकींत आरोहांत क्वचित् कोमल धैवत घेतात. हा धैवत निषादाच्या संगतीं लाविला जातो. जसें ' धानिप '. कानड्यांपैकीं देवसाख, नायकी, सुहा व सुघराई हे सारगांगाचे असून त्या सर्वांत धैवत व गांधार या स्वरांचें अल्पत्त्व असतें. कांहीं लोक नायकी कानड्यांत धैवत कोमल घेतात व तो संपूर्ण करून गातात. हा प्रकार दरबारी कानडा, कौशिक कानडा व बागेश्री असे तीन राग मिळून होतो. भावभट्टानें आपल्या अनूपविलासांत नायकी कानड्यांत मल्लार व कानडा यांचा येग सांगितला आहे. कानडा

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

प्रकार असल्यामुळें ह्यांत गांधाराचें अवरोहांत वक्रत्व व त्या स्वरावर आन्दोलन, तसेंच "निप" ही स्वरसंगति हीं प्रमुख आहेत.

उठाव

निप, मप, सां, निप, मप, ग, मप, गम, रेसा।

चलन.

म
सा, रेपग, म, रेसा, रेनिसा, रेपगम, म, म, प, सांनिप,
प सा
गम, रे, सा, रेपग, म, रे, सा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

नायकी कानडा—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

																प
																नि
																स
ध							म	म		म			पधनि			
नि	प	प	म	प	म	-	प	ग	म	री	प	-	निनि	म	प	
ज	न	बि	न	भ	ई	S	नि	रा	S	स	हूं	S	कS	हो	स	
३				×				२				०				
प			पध			मम	म								सा	
सां	-	-	निनि	पम	प	गग	ग	म	री	-	सा	री	सा	-	नि	
खी	S	S	किS	सS	बि	धS	पा	S	ऊं	S	द	र	स	S।	स	
३				×				२				०				

अंतरा.

																प
																म
																क
		प		सां			नि	प		सां					पध	
म	प	नि	प	नि	सां	-	प	निनि	प	नि	सां	रीं	रीं	सां	निनि	
हु	त	ना	S	यि	का	S	अ	पS	ने	जि	य	कों	दु	ख	हS	
३				×				२				०				
	म	म		नि	प	नि		पध		म		सा			सा	
पमप	ग	ग	म	प	नि	प	सां	निनि	पमप	ग	म	री	री	सा	नि	
रSS	के	S	द	र	स	बि	न	निS	सSS	दि	न	त	र	स।	स	
३				×				२				०				

नायकी कानडा—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

प		प	म म
नि॒ - प	प म प सां	सां - प नि॒	प प म म
ऽ पा ऽ पी	ह रि मु ख	बो ऽ ऽ ऽ	ल रे ऽ तुं
०	३	×	२
म म	म	प	
ग॒ ग॒ म	म म नि॒ प	ग॒ म री सा	री री सा -
ऽ सा ऽ र	थ क क र	या ऽ न र	त न को ऽ।
०	३	×	२

अंतरा.

		सां	
म म प	सां - सां -	नि सां रीं सां	रीं निसां सां -
ऽ ह र बि	ना ऽ दू ऽ	जो ऽ स ब	झू ऽऽ ठो ऽ
०	३	×	२
	रीं प		म ग॒
रीं सां रीं	नि सां नि॒ प	नि॒ प - म	- प - म
ऽ ह र रं	ग अ खि यां	ऽ खो ऽ ल	ऽ रे ऽ तुं
०	३	×	२
म म	म	म	
ग॒ ग॒ म	म म नि॒ प	ग॒ म री सा	री री सा -
ऽ सा ऽ र	थ क क र	या ऽ न र	त न को ऽ।
०	३	×	२

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नायकी कानडा–तिलवाडा (विलंबित)

स्थायी.

निसा ,रीप
एऽ ,मग

म	मम			सा				री			ग	म	मम		प
ग	गग	म	रीसा	री	-ग	सा	निसा	नि	सा	निसा	रीप	प	गग	म	मप
वा	ऽऽ	ऽ	रन	वा	ऽऽ	रुं	ऽऽ	पि	ऽ	ऽऽ	यर	वा	ऽऽ	ऽ।	मग
३				×				२				०			

अंतरा.

प	प						नि	प	री		
मप	निप	सांसां	सांसां	रींसां	रीं,सांरीं	सां,निप	निप	मम	मम	प	सां
इन	नैऽ	नन	पर	तन	म,नऽ	वा,ऽऽ	ऽरुं	दर	सदि	खा	जा
३				×				२			

प	प		म
निप	म,पनि	पग	म,मपनि
सुख	हियेऽ	राऽ	ऽ। मगऽ
०			

म		म	
प	मग	गम	,रीसा
वा	ऽऽ	ऽऽ	,रन
३			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नायकी कानडा—तिलवाडा (विलंबित)

स्थायी.

रीप
वन

प मग गुम ,रीसा	री – सा –	रीनि सा निसा रीप	प म,पनिमप पग म
रा ऽऽ ऽऽ ,मोरा	प्याऽ रा ऽ	न्याऽ ऽ ऽऽ हन	आ ऽ,ऽऽऽऽ याऽ ऽ
३	×	२	०
म – प ,पसां	सां निप नि प	सां सां निप ,प	परी मसा री सा,रीप
छै ऽ ल ,छऽ	बी ऽऽ ऽ ला	ला डे लाऽ ,रं	गीऽ ऽऽ ऽ लावन
३	×	२	०

अंतरा.

म प निप ,नि	सां – सां ,सां	सां –नि रीं सांरीं
भू ऽ खऽ ,न	हा ऽ र ,च	मे ऽऽ ऽ लीऽ
३	×	२
		सां निप नि प
		बे ऽऽ ऽ ला
		०
म प नि सां	गंगं मं रीं ,सां	रींनि सां सां निसां
कं ग ना ऽ	हाऽ ऽ थ ,स	जीऽ ऽ ला ऽऽ
३	×	२

निनिपनि निपमप निनिपम रीसा,रीप
ऽऽऽऽ ऽऽऽऽ ऽऽऽऽ ऽऽ,वन
०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नायकी कानडा—एकताल (विलंबित)

स्थायी.

सा			सा	री		प	पध	म	म		
नि̣	सा	री	री	प	–	मप	निनि	ग	ग	म	रीसा
सु	ख	क	र	आ	ऽ	ऽऽ	ईऽ	रे	ऽ	ऽ	पिऽ
३		४		×		०		२		०	
				नि̣			सा	म		सा	
री	–	सा	,नि̣सा	सा	–	री	री	ग	म	री	सा
या	ऽ	के	,ऽऽ	सौं	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ग।
३		४		×		०		२		०	

अंतरा.

	म	मम				म	प	प			
प	प	गग	म	प	–	प	मप	नि	प	सां	सां
दौ	र	नऽ	दु	रा	ऽ	ई	आऽ	ई	ऽ	ऽ,	त
३		४		×		०		२		०	
प				म							
नि	नि	प	–	प	री	म	सा	री	–	सा	नि̣सा
ब	फ	ल	ऽ	औं	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ग	ऽऽ।
३		४		×		०		२		०	

नायकी कानडा—चौताल (विलंबित)

स्थायी.

म
नि
सूं

		म						नि			प
नि	प	प	म	प	म	–	प	म	प	–	री
दु	र	बि	न	सु	ख	ऽ	स	दु	न	ऽ	श्या
३		४		×		०		२		०	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

				प			नि				
प	म	प	-	नि	प	-	म	प	निप	सां	-
ऽ	म	क्रो	ऽ	नि	र	ऽ	खे	ऽ	ऽऽ	ऽ	ऽ
३		४		×		०		२		०	
प				म	म		सा				सा
नि	-	प	प	ग	ग	म	री	-	सा	-	नि
नै	ऽ	न	नं	म	न	ऽ	था	ऽ	गे	ऽ।	सूं
३		४		×		०		२		०	

अंतरा.

नि			सां					प		सां	
सा	-	-	नि	सां	सां	सां	-	नि	प	नि	सां
या	ऽ	ऽ	बि	धु	न	ते	ऽ	नि	क	से	ऽ
×		०		२		०		३		४	
	सां					प			नि	प	
रीं	रीं	-	सां	नि	प	म	प	प	मप	सां	-
ऽ	री	ऽ	मो	ह	न	तु	छ	के	झऽ	रु	ऽ
×		०		२		०		३		४	
म	म		सा				सा				
ग	ग	म	री	-	सा	-	नि				
के	ऽ	ऽ	झां	ऽ	के	ऽ।	सूं				
×		०		२		०					

नायकी कानडा—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

					म				
		सा	-	री	ग	म	री	-	सा
		दौं	ऽ	प	ती	ऽ	रा	ऽ	ज
		२			०		३		
			म		प				
सा	री	सा	री	म	म	प	प	-	म
र	हे	प	र	ऽ	यं	ऽ	कं	ऽ	सु
×		२			०		३		

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

प	नि̲	म	प	सां	नि̲	सां	नि̲	सां	सां
गौं	ऽ	ध	न	की	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ज
×		२			०		३		
					प		प		
सां	-	सां	नि̲	सां	नि̲	प	म	प	म
हां	ऽ	हो	ऽ	र	ही	ऽ	धू	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
म									
ग̲	म								
मे	ऽ।								
×									

अंतरा.

					सां				
सा	-	नि̲	नि̲	प	नि̲	सां	सां	-	सां
जो	ऽ	ब	न	के	म	द	मा	ऽ	ते
×		२			०		३		
सां					मं	मं			
नि̲	सां	रीं	-	सां	ग̲ं	ग̲ं	मं	रीं	सां
दो	ऊ	नौं	ऽ	द	रा	ऽ	म	झु	के
×		२			०		३		
प						प			
म	प	नि̲	सां	रीं	सां	नि̲	प	म	प
उ	झ	के	ऽ	ऽ	झु	क्रि	झू	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
म									
ग̲	म								
मे	ऽ।								
×									

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

संचारी.

(प)नि	-	प	प	म	प	प	(म)ग	-	प
मो	ऽ	हृ	न	को	मृ	न	मो	ऽ	हे
×		२			०		३		
म	-	म	ग	म	री	-	सा	सा	सा
नी	ऽ	में	ऽ	म	न	ऽ	मो	ह	नी
×		२			०		३		
(सा)नि़	सा	री	म	री	म	प	(प)नि	म	प
को	ऽ	म	न	मो	हृ	न	ही	ऽ	में।
×		२			०		३		

आभोग.

प	-	म	प	नि	प	नि	सां	-	-
पी	ऽ	क	भ	री	प	ल	कैं	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
प	प	सां	-	रीं	(मं)गं	मं	रीं	-	सां
अ	ल	कैं	ऽ	ल	खीं	ऽ	ला	ऽ	ल
×		२			०		३		
(पं)मं	पं	रीं	सां	रीं	नि	सां	(प)नि	म	प
हो	य	ल	ल	के	मु	ख	चू	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
ग	म								
मे	ऽ।								
×									

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

नायकी कानडा—चौताल (विलंबित)

(कोमल धैवत घेणारा प्रकार)

स्थायी.

रीं	सां	-	नि॒	प	प	म	नि॒	प	प	-	नि॒
बिं	बो	ऽ	ठ	ऽ	न	कुं	ड	ऽ	ल	ऽ	ऽ
×		०		२		०		३		४	
प	-	मग॒	म	प	नि॒प	सां	-	-	नि॒	प	-
गो	ऽ	ऽऽ	ल	ऽ	कऽ	पो	ऽ	ऽ	ल	ऽ	ऽ
×		०		२		०		३		४	
म	म					सा	नि॒		सा		
ग॒	ग॒	म	री	-	सा	नि॒	सा	सा	म	म	म
बि	रा	ऽ	ज	ऽ	त	दृ	स	न	च	म	के
×		०		२		०		३		४	
री					म	म	म				
प	-	म	प	ग॒	ग॒	ग॒	ग॒	म	री	-	सा
चौं	ऽ	ऽ	पा	ऽ	ऽ	भा	ऽ	ऽ	ल	ऽ	ऽ
×		०		२		०		३		४	
									नि॒		
म	म	-	म	प	नि॒प	नि	सां	सांरीं	सां	नि॒	प
ति	ल	ऽ	क	ऽ	सोंऽ	सि	र	ऽऽ	प	ऽ	र
×		०		२		०		३		४	
सां									नि॒		
नि॒	-	-	सां	-	सां	रीं	-	सांरीं	सां	नि॒प	निसां
मौं	ऽ	ऽ	ग	ऽ	ल	नैं	ऽ	ऽऽ	न	ऽऽ	ऽऽ।
×		०		२		०		३		४	

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

म	–	म	प	निप	नि	सां	–	सां	सां	–	सां
कौं	ऽ	ट	को	ऽऽ	ट	अं	ऽ	ब	खौं	ऽ	ब
×		०		२		०		३		४	
सां	सां					सां		सां			
नि	नि	सां	मं	रीं	सां	नि	नि	रीं	निध	नि	प
श्या	ऽ	म	ब	र	न	घ	न	सु	मुऽ	ऽ	द्र
×		०		२		०		३		४	
				म							
म	म	म	म	प	निप	नि	नि	–	सां	–	–
ऐ	सो	न	ट	ना	ऽऽ	ग	र	ऽ	को	ऽ	ऽ
×		०		२		०		३		४	
प						ध					
रीं	सां	–	रीं	सां	निप	नि	प	–	म	नि	प
जै	ये	ऽ	री	ऽ	बऽ	र	न	ऽ	कं	ड	ल।
×		०		२		०		३		४	

संचारी.

सा									प		
म	म	–	म	–	–	प	–	प	सां	नि	प
त्रि	भं	ऽ	गी	ऽ	ऽ	नृ	ऽ	त्य	क	रे	ऽ
×		०		२		०		३		४	
प								नि			
नि	नि	–	नि	सां	सां	निसां	सांरीं	सां	निप	नि	प
मु	र	ऽ	ली	ऽ	अ	धऽ	रऽ	ध	रेऽ	ऽ	ऽ
×		०		२		०		३		४	
									नि		
प	मग	म	री	सा	–	री	–	सा	सा	निसा	सा
म	नऽ	ऽ	अ	कू	ऽ	ला	ऽ	ऽ	ग	ऽऽ	यो
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सा	-	-	री	-	-	(म)ग	-	-	म	-	-
मो	ऽ	ऽ	रे	ऽ	ऽ	सां	ऽ	ऽ	चो	ऽ	ऽ
×		०		२		०		३		४	
प	-	प	प	-	प	सां	निप	नि	प	-	प
का	ऽ	रि	ना	ऽ	ग	ध	नऽ	ऽ	वै	ऽ	को।
×		०		२		०		३		४	

आभोग.

म	प	निप	नि	-	नि	सां	सां	-	सां	सां	निप
क	ह	तऽ	म	ऽ	न	प्र	भु	ऽ	ति	रि	यांऽ
×		०		२		०		३		४	
म	प	-	(सां)नि	सां	-	(मं)रीं	मं	-	रीं	-	सां
र	स	ऽ	के	ऽ	ऽ	का	ऽ	ऽ	र	ऽ	न
×		०		२		०		३		४	
रीं	सां	-	प	(सां)नि	-	रीं	सां	निसां	(प)नि	-	प
सु	र	ऽ	स	ती	ऽ	बा	ऽ	ऽऽ	ह	ऽ	न
×		०		२		०		३		४	
(म)नि	प	-	प	-	-	म	-	-	(म)नि	-	प
भा	ऽ	ऽ	ल	ऽ	ऽ	कूं	ऽ	ऽ	ड	ऽ	ल।
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नायकीकानडा–धमार (विलंबित)

स्थायी.

सा	म सा		सा री
नि सा री प	प ग म री –	सा –	री नि –
ए ऽ म ध	मौं ऽ ऽ ड ऽ	ल ऽ	नि र ऽ
३	×	२	०
	म सा		सा
सा – री प	प ग म री –	सा –	म – म
ऽ ऽ त त	का ऽ ऽ न्है ऽ	या ऽ	श्री ऽ म
३	×	२	०
म	प		प
प – प –	म प प नि –	प –	म प सां
डो ऽ ले ऽ	दि गं न लो ऽ	ले ऽ	क पो ल
३	×	२	०
प	प प	म म	री सा
नि – प –	सां – – नि प	ग ग	म री सा
गो ऽ ले ऽ	कूं ऽ ऽ ड ल	की ऽ	झ ल क।
३	×	२	०

अंतरा.

प प			सां
म प – नि –	प –	सां – –	नि सां सां –
जो ऽ ऽ दे ऽ	ऽ ऽ	खे ऽ ऽ	ऽ ऽ सो ऽ
×	२	०	३
सां सां		सां	पं
नि सां – रीं –	सां –	नि सां –	नि प नि प
री ऽ ऽ झ ऽ	र ऽ	ह त ऽ	है ऽ ऽ ऽ
×	२	०	३
प प	पं	म म	सा
सां – सां नि प	म प	ग ग म	री सा री प
ता ऽ ल ता ऽ	न न	की ऽ झ	म क। म ध
×	२	०	३

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नायकीकानडा—धमार (विलंबित)

स्थायी.

सा | म म | | सा सा
नि॒ सा री प | प ग॒ म री – | सा – | नि॒ नि॒ सा
ला ल ला ड | ली ऽ ऽ खे ऽ | ल ऽ | नि क ऽ
३ | × | २ | ०

प | प | प म | री सा
नि॒ – प – | म – प सां – | नि॒ प | म री सा
से ऽ ऽ ऽ | हो ऽ ऽ ऽ ऽ | ऽ ऽ | ऽ ऽ री।
३ | × | २ | ०

अंतरा.

| | | सां
म प – सां – | , सां | सां – – | नि॒ सां सां –
सं ऽ ऽ ग ऽ | ऽ स | खा ऽ ऽ | स ऽ खी ऽ
× | २ | ० | ३

सां | | सां सां | प प
नि॒ सां – रीं – | सां – | नि॒ नि॒ सां | नि॒ नि॒ प –
रं ग ऽ भ ऽ | र ऽ | ली ऽ ऽ | ऽ ऽ ये ऽ
× | २ | ० | ३

प | प म | री सा |
म प – सां – | नि॒ प | म री सा | नि॒ सा री प
खे ऽ ऽ ल ऽ | ऽ र | चो ऽ री। | ला ल ला ड।
× | २ | ० | ३

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग देशाख्य (देवसाख)

निसौ मरी पमौ निपौ सनी पमौ पगौ मरी ।
स इत्युक्तो देवसागः संगवे पंचमांशकः ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १६२ ॥

हरप्रियामेलसमुद्भवोऽयं देशाख्यरागो धगदुर्बलःस्यात् ।
वाद्यत्र षड्जः सहचारिमध्यमः सारंगभंग्या कुतुपेऽभिगीयते ॥

रागकल्पद्रुमांकुरे ॥ ३७ ॥

देशाख्य यालाच कोणी देवसाख, देवसाग, अथवा देशाख म्हणतात. हा राग काफी थाटांतून उत्पन्न होणारा कानडा प्रकार आहे. यांत वादीस्वर पंचम व संवादी षड्ज आहे. कांहींच्या मतें समसंवाद आहे. यांत धैवत स्वर वर्ज्य असतो. कांहीं लोक यांत धैवत व गांधार दुर्बल ठेवून गातात. कानडाप्रकार असल्यामुळें गांधारावर आंदोलन अवश्य आहे. यांत मध्यमावर न्यास चांगला शोभतो. " गप " संगति यांत रागवाचक आहे. हा दुपारीं गातात. जुन्या ग्रंथांत हा दोन्ही गांधार व दोन्ही निषाद घेणारा व ऋषभ-वर्जित असा वर्णिलेला आहे. दोन गांधार घेणारीं देवसाखाचीं गीतें आजहि उपलब्ध आहेत.

उठाव.

नि़सा, मरी, पम, निप, सां, निप, मप गम, रीसा ।

चलन.

मम प म
सासामरेसा, नि़सा, गग, प, निप, गमरेसा, सानि़सा ।
प मंमं
मप, पनिप, सां, सां, रेंसां, निसां, सां, निप, गंगं
प मम
मंरेंसां, निप, गगम, रेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

देवसाख—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

			सा
			नि सा
			र ति
री		प	म
म री प म	नि प सां -	नि प पम प	प ग म -
या ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ ऽ ऽ	बी ऽ तऽ ग	ई ऽ ऽ ऽ
०	३	×	२
म म		नि सा	
ग ग म री	- री सा सा	सा नि प पम	री - सा सा
क रू ऽ को	ऽ न ग त	जि या घ बऽ	रा ऽ ब त
०	३	×	२
सा री			सा
नि सा म री	प म नि प	सां - प म	प म नि सा
च त रा ऽ	ऽ ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ का ऽ	र ना। र ति
०	३	×	२

अंतरा.

री री	म		सां
म री प म	नि प नि -	सां - सां सां	नि सां सां -
स गु न बि	चा ऽ रो ऽ	रे ऽ मो रे	ब म ना ऽ
×	२	०	३
मं मं मं मं	मं मं मं	म म म	
गं गं गं गं	गं गं गं मं	ग ग ग म	री री सा सा
पि या क ब	आँ ऽ वें ऽ	गे ऽ मो रे	घ र प र
×	२	०	३
नि सा	सा		
सा - प -	म - नि सा		
हौं ऽ षैं ऽ	यां ऽ। र ति		
×	२		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

देवसाख—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

															री	सा
															अ	खी

रीं								प	ध	नि̲		म			
म	री	प	म	नि̲	प	सां	-	नि̲	नि̲	म	प	प	-	म	री
यां	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ला	ऽ	ग	र	ही	ऽ	मो	री
०				३				×				२			
म	म							री							
ग̲	ग̲	म	री	-	री	सा	सा	म	मनि̲	प	म	री	री	सा	सा
अ	दा	ऽ	रं	ऽ	ग	पि	या	तु	मऽ	रे	ऽ	द	र	स	न
०				३				×				२			
नि̲															
सा	-	म	री	प	म	नि̲	प	सां	-	सां	नि̲	प	म	री	सा
का	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	र	ऽ	न	ऽ।	अ	खि
०				३				×				२			

अंतरा.

री						प		सां							
म	री	म	री	प	म	नि̲	प	नि	सां	-	सां	नि	सां	सां	-
कु	च	भु	ज	फ	र	के	ऽ	स	गु	ऽ	न्भ	इ	ल	या	ऽ
०				३				×				२			
रीं	मं			मं				म	म						
मं	रीं	रीं	मं	रीं	-	मं	मं	री	री	म	म	री	री	सा	-
उ	न	के	ऽ	आ	ऽ	व	न	ह	रे	ऽ	ब	द	न	को	ऽ
०				३				×				२			
सा	सा			नि̲				प							
नि̲	नि̲	सा	सा	सा	-	प	-	म	-	प	-	म	-	री	सा
क	र	हों	सिं	गा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	र	ऽ	न	ऽ।	अ	खी
०				३				×				२			

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

देवसाख–झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

(म)ग	म	री	–	सा	री	री	(प)म	–	प
दु ×	र	गे २	ऽ	ह	र ०	नि	दो ३	ऽ	ष
(म)ग	म	री	–	सा	री	–	सा	सा	–
दा ×	ऽ	री २	ऽ	द्र	दा ०	ऽ	हि ३	नी	ऽ
(री)सा	–	म	ग	म	प	ध	(सां)नि	सां	सां
दु ×	ऽ	ष्ट २	ऽ	बि	दा ०	ऽ	र ३	ऽ	नि
(सां)नि	सां	(सां)ध	नि	प	प	म	प	(म)ग	म
क ×	रु	शं २	ऽ	भु	जा ०	ऽ	ऽ ३	या	ऽ।

अंतरा.

(प)म	म	(नि)ध	निध	सां	सां	नि	सां	सां	–
अ ×	सु	र २	ऽऽ	सं	घा ०	ऽ	र ३	नी	ऽ
(नि)सां	नि	सां	–	रीं	सां	नि	सां	धनि	प
र ×	क्त	बी २	ऽ	ज	मा ०	ऽ	ऽ ३	रऽ	नी
म	–	म	–	प	ध	नि	सां	–	सां
दीं ×	ऽ	न २	ऽ	अ	भ ०	य	व ३	ऽ	र

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

		नि॒						म	
सां	सां	धं	नि॒	प	प	म	प	ग॒	म
सु	र	न	ऽ	र	पा	ऽ	ऽ	या	ऽ
×		२			०		३		

देवसाख—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

स	स	म	म	म			प		
ग॒	ग॒	री	री	री	म	प	म	प	प
दा	ऽ	न	व	द	ल	न	का	ऽ	ज
×		२			०		३		
म			सा						
ग॒	म	री	री	सा	री	री	सा	-	सा
अं	ऽ	ब	च	ढि	मृ	ग	रा	ऽ	ज
×		२			०		३		
नि॒		म		री			सां		
सा	-	री	म	म	प	ध	नि	सां	रीं
घा	ऽ	ल	नि	अ	सु	र	रा	ऽ	ज
×		२			०		३		
सां		सां			म	म	म	म	
नि	सां	ध	नि॒	प	प	ग॒	ग॒	ग॒	म
पा	ऽ	ल	नि	ऽ	सु	र	रा	ऽ	ज।
×		२			०		३		

अंतरा.

म		सां							
प	-	ध	-	नि	सां	सां	सां	-	सां
जे	ऽ	ते	ऽ	सु	भ	ट	दै	ऽ	त
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नि					रीं		सां	सां	
सां	सां	सां	-	रीं	नि	सां	ध	ध	-
सु	भ	ह्रीं	ऽ	स	द	ल	ह	ल्यो	ऽ
×		२			०		३		
		म	म				सां		
प	-	ग॒	ग॒	म	प	ध	नि	सां	रीं
बा	ऽ	चो	ऽ	अ	सु	र	सो	ऽ	जो
×		२			०		३		
रीं		प			प		म		
नि	सां	नि॒	-	प	म	प	प	ग॒	म
र	न	छां	ऽ	ड	ग	यो	भा	ऽ	जि ।
×		२			०		३		

संचारी.

नि॒		नि॒	नि॒	नि॒	नि॒	नि॒	नि॒		
सा	सा	ध	ध	ध	ध	ध	ध	नि॒	प
च	र	ख	त	सु	म	न	त्रि	दि	स
×		२			०		३		
ध		सां			रीं		सां		
प	ध	नि	सां	रीं	नि	सां	ध	नि॒	प
दुं	ऽ	दु	भि	प	ट	ह	बा	ऽ	ज
×		२			०		३		
म	म				म	म		सा	
प	ग॒	म	म	प	ग॒	ग॒	म	री	री
आ	ऽ	ई	ऽ	वि	बु	ध	ना	ऽ	रि
×		२			०		३		
नि॒	नि॒	नि॒	नि॒	नि॒	नि॒	नि॒	नि॒		
ध	ध	ध	ध	ध	ध	ध	ध	नि॒	प
ले	ऽ	आ	ऽ	र	ती	ऽ	सा	ऽ	ज
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri.

आभोग.

(म)प	प	(नि̱)ध	(नि̱)ध	(नि̱)ध	सां	–	सां	सां	सां
स ×	द	ह्री २	ऽ	क्रु	पा ०	ऽ	कु ३	र	नि
(नि)सां	–	सां	सां	रीं	(रीं)नि	सां	(सां)ध	नि̱	प
भ ×	ऽ	क्त २	न	को	दु ०	ख	हु ३	र	नि
(म)प	–	(म)ग̱	म	(री)म	प	–	(नि̱)ध	नि	सांरीं
आ ×	ऽ	नं २	द	कि	शो ०	ऽ	र ३	की	ऽऽ
(रीं)सां	सां	(सां)ध	नि̱	प	प	(म)प	पम	(म)ग̱	म
अ ×	ब	रा २	ऽ	खो	तु ०	म	लाऽ ३	ऽ	ज ।

टीपः—हीं शेवटचीं दोन गीतें देवसाखाचीं म्हणून जुन्या गायकांच्या संग्रहांतून आलीं आहेत. हल्लींच्या प्रचारांतील देवसाखापासून निराळें असें हें स्वरूप आहे.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग कौशिककानडा अथवा कौंसी

गांधारांदोलिता कौंसी वागीश्वर्यंगमंडिता ।

अपि च

आसावरीसुमेलोत्था कौशिकीकानडा मता ।
प्रारोहे रिपहीनाऽसौ संपूर्णा चावरोहणे ॥ ७८ ॥
मध्यमः संमतो वादी साहचर्ये तु षड्जकः ।
गानं समीरितं तस्या निशीथे भूरिरक्तिदम् ॥ ७९ ॥
कानडा मालकोशश्च मिलतोऽत्र यथायथम् ।
काफीमेलगता कौंसी पूर्वमेव मयोदिता ॥ ८० ॥
मधनिसनिधमैः स्यान्मालकोशांगदर्शनम् ।
पगमगरिसैः कुर्याद् बुधस्तदंगवारणम् ॥ ८१ ॥
अप्रसिद्धमिदं रूपं गायनोत्तमनिर्मितम् ।
समुद्भूतं यथान्यायमवश्यं रक्तिदं भवेत् ॥ ८२ ॥

श्रीमल्लक्ष्यसंगीते द्वि० (पृ. १६४)

नायकी साहना तद्वद्देशाख्यः कौशिकाव्हयः ।
रागाः प्रकीर्तितास्तज्ज्ञैः कानडांग सुशोभनाः ॥ १९ ॥

श्रीमल्लक्ष्यसंगीते ॥ द्वि० ॥ (पृ. १४०)

निसौ मगौ मपमगा गरी समौ धनी च सः ।
निधौ मधौ निधमपा गमौ गरी पुनश्च सः ।
कर्णाटः कौशिकाख्यातो निशीथे मध्यमांशिकः ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १८८ ॥

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

संपूरन कोमल निगम मध्यम वादी जान ।
मालकंस मिलि कान्हरा कौंसी रूप बखान ॥

रागचंद्रिकासार ॥ १०४ ॥

कौशिककानडा अथवा कौंसकिानडा याचे दोन प्रकार आहेत. एक काफीमेलजन्य व दुसरा आसावरीमेलजन्य. काफी थाटांतून उत्पन्न होणाऱ्या कौंसीमध्यें कानडा व बागेश्रीचें अंग असतें व आसावरी थाटांतील कौंसींत तेंच कानडा व मालकौंसाचें असतें. दुसऱ्या प्रकारांत आरोहांत ऋषभ व पंचम हे स्वर दुर्बल असतात. दोहोंताहि वादी स्वर मध्यम व संवादी षड्ज् आहे. गाण्याचा वेळ मध्यरात्र आहे. बागेश्री अंगाच्या कौंसीचें मंडन साधारणतः " निप, मपनि मपग, म, पग, म, रेसा; मध, निध, मप, गमध, निध, प, मपगम, रेसा " या स्वरसमुदायानें होतें. मालकौंस अंगाच्या कौंसींत " मधनिसां निधम " हे स्वर मालकौंसाचें अंग दर्शवितात. व पग, मरेसा हे कानडा दर्शवितात.

कौंसीकानडा हा एक अप्रसिद्ध रागांपैकीं आहे. व त्याचीं दोन्ही रूपें स्वतंत्रच असून योग्य नियमांनीं गाइल्यास परिणामकारक होतात.

बागेश्री अंगाच्या कौंसीचें चलन.

म म म नि नि
पम, पधग, मप, गम, रेसा, रेनिसा, ग, म, रेसा, सा, धध,

नि नि
धनिप, धनिसां, रेंसां, सां, धनिप, म, पधम ।

प नि नि
निसां, सां, रेंनिसां, निप, मधध, निप,

धनिरेंसां, धम, पधम ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

मालकंस अंगाचा कौंसी.

उठाव.

निसाम, गम, पग, मगरेसा, म, ध, निसां, निध,
मधनिधम, पग, मग, रेसा ।

चलन.

सा, निधनि, सा, म, मग, मग, रेसा, निध, सा, म, मगप,
पग, रेगमगरेसा । मधनिसां, सां, सांमं, मंगंरेंसां,
सांनिधम, ग, पग, मगरे, सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

कौंसीकानडा—चौताल (विलंबित)

स्थायी.

(ध)प	ध	म	पध	(म)ग̲	–	–	म	प	(म)ग̲	–	(ग)म
मैं	ऽ	ऽ	जव	दे	ऽ	ऽ	खी	ऽ	री	ऽ	गो
३		४		×		०		२		०	
री	–	सा	–	(सा)री	नि़̲	सा	री	नि़̲	सा	(म)ग̲	(म)ग̲
पा	ऽ	ल	ऽ	मो	ह	नीं	मु	र	त	श्या	ऽ
३		४		×		०		२		०	
म	री	–	सा	(नि़̲)सा	सा	(नि̲)ध	(नि̲)ध	(ध)नि̲	प	(नि̲)ध	नि̲
म	ला	ऽ	ल	त	न	म	न	ध	न	जो	ऽ
३		४		×		०		२		०	
रीं	सां	सां	–	(नि̲)ध	नि̲	ध	प	म	प	ध	म
ब	न	नौ	ऽ	छा	ऽ	व	रे	को	ले	ग	ई।
३		४		×		०		२		०	

अंतरा.

(सां)नि	सां	सां	(सां)नि	सां	–	सां	(सां)रीं	(रीं)नि	सां	सां	सां
सुं	द	र	स	रु	ऽ	प	उ	ज	ऽ	ग	र
×		०		२		०		३		४	
(प)नि̲	–	प	प	म	(नि̲)ध	(नि̲)ध	(नि̲)ध	(ध)नि̲	प	(नि̲)ध	नि
ना	ऽ	ग	र	सु	र	त	च	तु	र	चि	ता
×		०		२		०		३		४	
रीं	सां	–	धम	प	ध	म	–	प	म	प	पध
ऽ	रे	ऽ	लिऽ	ख	ल	ई	ऽ।	मैं	ऽ	ऽ	जव
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

कौंसीकानडा—एकताल (विलंबित)

स्थायी.

मा सा								म			
नि़	निसा	म	,म	म	–	ग	मप	प	म	ग	–
कि	पाऽ	ऽ	,क	रे	ऽ	ऽ	जोगो	डा	ऽ	ऽ	ऽ
३		४		×		०		२		०	
ग				ध	नि					सा	
म	ग	री	सा	नि़	ध़	–	नि़	सा	–	नि़	सा
ह	म	प	र	तु	म	ऽ	गु	रु	ऽ	ह	म
३		४		×		०		२		०	
सा		म	म	ग	म		सा				
म	–	ग	ग	म	ग	–	री	–	ग	सा	निसा
से	ऽ	व	क	तु	मा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	रे	ऽऽ।
३		४		×		०		२		०	

अंतरा.

म		नि						सां			
ग	म	ध	,ध	मधनिसां	–	सां	,सां	नि	सां	सां	निसां
अं	ऽ	ग	,ब	भुऽऽऽ	ऽ	त	,ल	गा	ऽ	ये	ऽऽ
३		४		×		०		२		०	
नि											
ध	नि	सां	मं	–	गं	मं	गं	रीं	सां	नि	ध
सीं	ऽ	गी	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ब	जा	ऽ	ऽ	ऽ
३		४		×		०		२		०	
				म		म		सां			नि
मधनिसां	,निध	ध	मग	ग	म	नि	ध	नि	सां	–	सां
ऽऽऽऽ	,तऽ	त	ऽऽ	भो	ऽ	रे	ऽ	ही	ऽ	ऽ	आ
३		४		×		०		२		०	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

				ग			सा				
निध	नि	धम	ग	म	ग	-	री	-	ग	सा	निसा
ऽऽ	ऽ	येऽ	ऽ	ह	मा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	रे	ऽऽ।
३		४		×		०		२		०	

कौंसीकानडा—एकताल (विलंबित)

स्थायी.

सा			नि़सा					म			
रीनि़	सा	नि़सा	साम	म	-	ग	मप	प	-	म	ग
राऽ	ऽ	ऽऽ	जन	के	ऽ	ऽ	सिर	ता	ऽ	ऽ	ऽ
३		४		×		०		२		०	
				ध़			सा				नि़सा
म	ग	री	सा	नि़	-	ध़	नि़	सा	-	नि़सा	साम
ऽ	ऽ	जा	ऽ	रा	ऽ	ऽ	जा	ऽ	ऽ	ऽऽ	सिरि
३		४		×		०		२		०	
म	-	ग	,प	प	-	म	ग	म	ग	री	सा
रा	ऽ	ऽ	,म	चौं	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	द्र	ऽ।
३		४		×		०		२		०	

अंतरा.

म		नि						सांसां			निसां
ग	म	ध	,ध	मधनिसां	-	सां	सां	निनि	सां	निसां	सांमं
ज	ग	त	,उ	धाऽऽऽ	ऽ	र	न	जऽ	न	ऽऽ	प्रति
३		४		×		०		२		०	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

								म		नि॒	सां
मं	ग॒ं	सां	नि॒ध॒	मध॒नि॒सां	नि॒ध॒	म	ग॒	ग॒	म	ध॒	नि॒
पा	ऽ	ऽ	ऽऽ	ऽऽऽऽ	ऽल	न	ऽ	तूं	ऽ	ही	आ
३		४		×		०		०		०	

				ध			म	म			
सां	सां	नि॒	ध॒	नि॒	ध॒	म	ग॒	ग॒म	ग॒	री	सा
ऽ	द	अं	त	स	ब	ही	क्र	हेऽ	बौं	ऽ	द।
३		४		×		०		२		०	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग मेघमल्लार.

मल्लार एव मेघः किंचिन्मृदुनिप्रवेशतो भवति ।
ऋषभस्यांदोलनमत्यत्र भवेद्भेदधीजननहेतुः ॥

रागकल्पद्रुमांकुरे ।

रिमौ रिसौ निपौ निसौ रिमौ रिपौ रिमौ रिसौ ।
ऋषभांदोलितो मेघः सपसंवादमंडितः ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १७६ ॥

सुध मलारके मेलमें दोउ निखाद लगात ।
समवादीसंबादितें मेघमलार कहात ॥

रागचंद्रिकासार ॥ ९३ ॥

मेघमल्लार काफी थाटांतून उत्पन्न होतो. ह्यांत धैवत व गांधार वर्ज्य आहेत. अर्थात् जाति औडुव–औडुव आहे. षड्ज् वादी व पंचम संवादी आहे. कोणी मध्यम संवादी मानितात. "म रे प" हा मल्लाररागाचा स्वरविन्यास ह्यांतहि प्रामुख्यानें येतो. ऋषभावर होणारें आन्दोलन ह्या रागाची ओळखण्याची खूणच आहे. हें आन्दोलन ऋषभाला मध्यमाचा कण लावीत एकसारखें तीन चार वेळ तो गाइल्यानें होतें. जसें $\overset{\text{म}}{\text{रे}}$, $\overset{\text{म}}{\text{रे}}$, $\overset{\text{म}}{\text{रे}}$. मध्यमावर अनेकदां मुक्काम होतो व त्यानें सारंग टळतो. हा राग मौसमी आहे, व तो वर्षाकालीं गातात. धैवत घेणाऱ्याहि कांहीं चीजा या रागाच्या उपलब्ध आहेत.

१९–३०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

उठाव.

रेम, रेसा, नि़प़, नि़सा, रे, मरे, प, रेम, रे, सा।

चलन.

म म प सा म म
रे, रेमरेसा, नि़प़, सा, सारेरे, रेमम, रे, सारेमरे, सानि़प,

प रें
मपसां, निप, मरेसा । मप, निसां, सां, रेंसां,

प म म
निसांरेंमंरें, सां, निपं, सां, निप, रेरेमरेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

मेघमल्लार–झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

म	म	म					प	प	
री	री	री	म	री	सा	सा	नि़	नि़	प़
उ	मं	ड	ऽ	घु	मं	ड	मे	ऽ	घ
×		२			०		३		
					म		म		म
प़	नि़	सा	री	सा	री	प	प	-	री
ग	ग	न	च	ढ	आ	ऽ	ये	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
म	म	म					प	प	
री	री	री	म	री	सा	सा	नि़	नि़	प़
बि	बि	ध	ऽ	व	र	न	स	क	ल
×		२			०		३		
			प		मप		म		
म	प	सां	नि	प	निनि	प	री	-	सा
बि	बु	ध	म	न	हऽ	र	खा	ऽ	ये।
×		२			०		३		

अंतरा.

म	प	नि	सां	सां	सां	सां	सां	-	सां
गुँ	नि	य	न	क	र	त	ता	ऽ	न
×		२			०		३		
					प		म		
नि	सां	रीं	रीं	सां	नि	प	नि	प	प
ध	ग	ब	र	ज	स	ह	ग	म	क
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(प)म	प	|	सां	-	सां	|	(प)निनि	प	|	(म)री	-	सा
ब	र	|	खा	ऽ	रु	|	तऽ	सु	|	हा	ऽ	ये
×			२				०			३		
(मं)रीं	-	|	(मं)रीं	मं	रीं	|	सां	सां	|	(प)नि	प	प
गं	ऽ	|	भी	ऽ	र	|	सु	ध	|	मु	र	त।
×			२				०			३		

मेघमल्लार—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

(म)री	(म)री	|	(म)री	म	री	|	सा	सा	|	(प)नि़	(प)नि़	प़
ते	ऽ	|	रो	ऽ	सु	|	म	र	|	न	क	हूं
×			२				०			३		
नि़	सा	|	री	-	री	|	(म)री	प	|	प	-	री
तूं	ऽ	|	ही	ऽ	जि	|	व	न	|	भू	ऽ	ल
×			२				०			३		
नि़	सा	|	(म)री	म	री	|	सा	सा	|	(प)नि़	(प)नि़	प़
ते	ऽ	|	रो	ऽ	हि	|	ज	स	|	गु	ऽ	न
×			२				०			३		
म	प	|	सां	-	-	|	(पप)निनि	प	|	म	री	सा
गा	ऽ	|	ऽ	ऽ	ऽ	|	ऽऽ	ऽ	|	ई	ऽ	ये।
×			२				०			३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

म	प	नि	सां	सां	सां	सां	सां	-	सां
तूं	ऽ	ही	ऽ	न	य	न	जो	ऽ	त
×		२			०		३		
नि	सां	रीं	-	रीं	सां	सां	(प)नि̱	(प)नि̱	प
तूं	ऽ	ही	ऽ	पो	ख	न	प्रा	ऽ	न
×		२			०		३		
(मं)रीं	(मं)रीं	(मं)रीं	मं	रीं	सां	-	सां	नि̱	प
क	हां	कें	अ	ब	कौ	ऽ	न	को	ऽ
×		२			०		३		
म	प	सां	-	-	(प)नि̱नि̱	प	म	री	सा
क	हा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽऽ	ऽ	ई	ऽ	ये।
×		२			०		३		

मेघमल्लार—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

(म)री	(म)री	(म)री	म	री	सा	-	(प)नि̱	-	प̣
ग	र	ज	ऽ	घ	टा	ऽ	घ	ऽ	न
×		२			०		३		
(नि̱)सा	-	री	-	(सा)री	(म)री	प	(म)प	मरी	म
का	ऽ	रे	ऽ	री	का	ऽ	रे	ऽऽ	ऽ
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

री		म					प		
ऩि	सा	री	म	री	सा	सा	ऩि	-	प़
पा	ऽ	व	ऽ	स	रु	त	आ	ऽ	इ
×		२			०		३		
प		प			पध		म		
म	प	सां	-	सां	निनि	पम	री	-	सा
दु	ल	हा	ऽ	न	मऽ	नऽ	भा	ऽ	ये।
×		२			०		३		

अंतरा.

प		सां							
म	प	नि	सां	नि	सां	-	सां	-	-
रै	ऽ	न	ऽ	अं	धे	ऽ	री	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
सां					सांसां				
नि	सां	रीं	-	सां	रींरीं	सांनि	मप	निसां	रीं
वि	ज	री	ऽ	ड	राऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	वे
×		२			०		३		
प		सां							
नि	प	नि	सां	सां	सां	सांनि	रीं	सां	-
स	दा	रं	गी	ले	मं	मऽ	द	सा	ऽ
×		२			०		३		
नि							म		
सां	निसांरीं	सां	नि	-	प	म	री	-	सा
पि	याऽऽ	घ	रे	ऽ	ना	ऽ	ऽ	ऽ	हिं।
×		२			०		३		

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri
Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

मेघमल्लार—त्रिताल (मध्यलय)

(धैवत घेणारा एक प्रकार)

स्थायी.

			सा सा सा री
			च म क बि
			३
री पम प म	री - री री (म म)	म री - सा	सा सा सा -
ज रीऽ या ऽ	ऽ ऽ ब र	ऽ स ऽ मे	ह र वा ऽ
×	२	०	३
प़ नि़॒ प़ नि़॒	सा सा नि़॒ सा	री म री सा	री नि़॒ सा -
आ ती जा बा	ल म वा ऽ	ऽ ऽ प र	दे स वा ऽ
×	२	०	३
(सा)नि॒ - नि॒ नि॒	- म प -	म री - सा	
ठौ ऽ र ठौ	ऽ र ठौ ऽ	र ठौ ऽ र।	
×	२	०	

अंतरा.

म म म (म)नि॒	ध - नि नि	(सां)नि नि नि सां	- सां सां -
क हा क रूं	ऽ ऽ मो हे	ग र ज वा	ऽ व री ऽ
×	२	०	३
ध नि॒ ध नि	सां सां सां -	सां सां (सां) -	ध नि॒ प -
अ जि जो ही	ऽ न पी ऽ	ह र वा ऽ	ऽ ऽ ऽ ऽ
×	२	०	३
ध नि॒ ध प	म प म -	(प)री - म -	प - - -
आ ऽ व त	है ऽ म ग	वा ऽ ऽ ऽ	है ऽ ऽ ऽ
×	२	०	३

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

								म							
ध	सां	ध	प	म	प	म	म	री	-	म	-	प	-	प	-
जा	ऽ	व	त	है	ऽ	म	न	वा	ऽ	ऽ	ऽ	मे	ऽ	रो	ऽ
×				२				०				३			

सां	-	सां	नि॒	-	म	प	-	म	री	-	सा
दौ	ऽ	र	दौ	ऽ	र	तो	ऽ	र	ओ	ऽ	र।
×				२				०			

मेघमल्लार–झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

प	ध		सां					रीं	
नि॒	नि॒	प	नि॒	सां	सां	-	रीं	नि॒	सां
धू	ऽ	म	आ	ऽ	ये	ऽ	व	द	रि
३			×		२			०	
प	ध		म	म	म	म	री	प	
नि॒	नि॒	प	री	री	री	री	म	म	प
या	ऽ	भ	रे	ऽ	अ	त	सु	रै	ऽ
३			×		२			०	
म	म		म	म	म	म			
प	नि॒	प	री	री	री	री	म	री	सा
या	प्या	ला	भ	र	भ	र	पि	वा	वे।
३			×		२			०	

अंतरा.

			प	ध					
म	म	प	नि॒	नि॒	सां	सां	सां	-	सां
ए	क	तो	भ	र	पि	च	का	ऽ	रि
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सां					सां		प	ध	
नि	सां	रीं	रीं	सां	नि	सां	नि	नि	प
दु	जे	ब	र	से	मे	ऽ	हा	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
मं	मं	मं	मं					रीं	
रीं	रीं	रीं	रीं	मं	रीं	सां	रीं	नि	सां
आ	प	छि	का	वे	मो	हे	छि	का	वे
×		२			०		३		
सां					प		प	ध	म
नि	सां	सां	-	सां	नि	प	नि	नि	प
ग	र	वा	ऽ	ल	गा	वे।	धू	ऽ	म
×		२			०		३		

मेघमल्लार—झपताल (मध्यलय)

स्थायी

								री	
							री	नि़	सा
							म	ग	न
							३		
म		म	म		म				
री	री	री	री	-	री	म	री	सा	-
र	हो	रे	दा	ऽ	लि	द्र	भ	ये	ऽ
×		२			०		३		
सा		म					प़		
नि़	सा	री	म	री	सा	-	नि़	-	प़
को	ऽ	न	ऽ	ह	रे	ऽ	न	ऽ	र
×		२			०		३		
प़									
म़	प़	नि़	सा	-	री	री	सा	-	सा
ई	ऽ	द्र	के	ऽ	म	न	में	ऽ	त
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

प		प		पध					
म	प	सां	-	निनि	प	म	री	नि़	सा
जो	ऽ	लो	ऽ	धऽ	रे	ऽ।	म	ग	न
×		२			०		३		

अंतरा.

सां	सां				प	ध		म	
नि॒	नि॒	सां	सां	-	नि॒	नि॒	प	री	-
का	ऽ	भ	यो	ऽ	जो	ऽ	भ	यो	ऽ
×		२			०		३		
प									
म	प	नि	सां	रीं	रीं	-	सां	-	-
छ	त्र	प	ति	न	रे	ऽ	स	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
सां	सां				सां	सां			
नि॒	नि॒	सां	सां	-	नि॒	नि॒	सां	सां	सां
रा	ऽ	म	रा	ऽ	जा	ऽ	को	प	र
×		२			०		३		
सां	सां		सां	रीं					
नि॒	नि॒	सां	मं	मं	रीं	सां	सां	नि॒	-
ता	ऽ	प	पा	इ	य	त	है	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
प					प		प		
नि॒	मप	रीं	सां	-	नि॒	प	नि॒	म	प
बि	पऽ	त	सा	ऽ	ग	र	को	ऽ	न
×		२			०		३		
प		प		पध					
म	प	सां	-	निनि	प	म	री	नि़	सा
ता	ऽ	रो	ऽ	तऽ	रे	ऽ।	म	ग	न
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

मेघमल्लार—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

×		‖	२			‖	०		‖	३		
(सा)सां	सां	‖	सां	(प)नि॒	प	‖	प	री	‖	(म)री	(म)री	(म)री
प्र	ब	‖	ल	द	ल	‖	सा	ऽ	‖	ज	ज	ग
(म)री	म	‖	म	री	-	‖	(सां)री	-	‖	री	सा	सा
जू	ऽ	‖	म	जा	ऽ	‖	भू	ऽ	‖	म	प	र
री	नि॒	‖	सा	(म)री	म	‖	प	नि॒	‖	प	नि	सां
उ	मं	‖	ड	घ	न	‖	घो	ऽ	‖	र	ज	ल
(मं)रीं	मं	‖	रीं	सां	-	‖	(प)नि॒	प	‖	(प)नि॒	म	प
इं	ऽ	‖	द्र	ला	ऽ	‖	यो	ऽ	‖	है	ऽ	ऽ।

अंतरा.

×		‖	२			‖	०		‖	३		
(प)अ	प	‖	(सां)नि॒	सां	सां	‖	सां	सां	‖	सां	-	सां
ब	र	‖	स	त	मु	‖	स	ल	‖	धा	ऽ	र
(सां)नि॒	सां	‖	(मं)रीं	मं	रीं	‖	सां	सां	‖	(प)नि॒	-	प
हो	ऽ	‖	त	ऽ	पा	‖	हा	ड	‖	छा	ऽ	र
(मं)रीं	(मं)रीं	‖	(मं)रीं	(मं)रीं	मं	‖	रीं	सां	‖	रीं	सां	-
कें	ऽ	‖	च्ण	क	र	‖	ध	र	‖	गि	रि	ऽ

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

मं					प				
रीं	मं	रीं	सां	-	नि	प	नि	म	प
व	र	ब	चा	ऽ	यो	ऽ	है	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		

संचारी.

म	-	म	म	म	प	प	नि	प	-
बूं	ऽ	द	न	ध	र	नि	ध	री	ऽ
×		२			०		३		
प								म	
म	प	सां	-	सां	नि	प	प	री	-
स	ब	ही	ऽ	कि	इ	च्छा	क	री	ऽ
×		२			०		३		
म	म								
री	री	री	म	म	री	री	सा	-	सा
प	सु	पौं	ऽ	छि	जि	य	जौं	ऽ	त
×		२			०		३		
म	म	म	प	प	नि	-	नि	म	प
अ	धि	क	सु	ख	पा	ऽ	यो	है	ऽ।
×		२			०		३		

आभोग.

म	प	नि	प	नि	सां	सां	सां	सां	-
ह	र	ना	ऽ	थ	स्तु	त	क	रे	ऽ
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(सां)नि॒	सां	सां	–	–	(सां)नि॒	सां	रीं	रीं	–
अ	प	नी	ऽ	ऽ	कौ	ऽ	न	ग	त
×		२			०		३		
(मं)रीं	(मं)रीं	(मं)रीं	(मं)रीं	मं	रीं	सां	रीं	सां	–
सु	र	प	त	अ	चि	न	भु	यो	ऽ
×		२			०		३		
(सां)नि	सां	रीं	सां	रीं	सां	–	नि॒	म	प
स	र	नि	वा	ऽ	यो	ऽ	है	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		

मेघमल्लार—सूलताल (मध्यलय)

स्थायी.

(सां)नि	–	सां	–	(सां)रीं	सां	–	(प)नि॒	–	प
रा	ऽ	धे	ऽ	आ	ये	ऽ	मे	ऽ	घ
×		०		२		३		०	
(प)म	प	सां	–	(प)नि॒	प	(म)प	(म)प	–	री
ह	रि	को	ऽ	घ	र	ले	जा	ऽ	ये
×		०		२		३		०	
(म)री	(म)री	प	प	(म)री	(म)री	म	री	–	सा
घ	टा	भ	इ	घ	न	ऽ	घो	ऽ	र
×		०		२		३		०	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain; Digitizagtion by eGangotri

सां	सां			सां				नि	
नि	नि	सां	सां	रीं	रीं	रीं	सां	सां	नि
ग	र	जं	त	थ	र	र	र	र	र।
×		०		२		३		०	

अंतरा.

प									
म	प	नि	-	सां	सां	नि	सां	सां	सां
छू	ऽ	टे	ऽ	प	व	न	भु	व	न
×		०		२		३		०	
सां									
नि	सां	रीं	रीं	सां	-	नि	सां	नि	नि
दू	ऽ	र	र	ह्यो	ऽ	ऽ	ग	व	न
×		०		२		३		०	
मं	मं	मं							
रीं	रीं	रीं	मं	रीं	रीं	-	सां	-	सां
क	रि	ये	ऽ	च	प	ऽ	ला	ऽ	ई
×		०		२		३		०	
सां						नि	रीं		
नि	सां	रीं	रीं	सां	-	सां	सां	नि	नि
सो	ऽ	च	प	ला	ऽ	ई	ऽ	घ	र।
×		०		२		३		०	

मेघमल्लार—चौताल (विलंबित)

स्थायी.

नि						नि	सां		प		
सां	-	नि	सां	-	सां	सां	रीं	सां	नि	-	प
आ	ऽ	ये	घे	ऽ	र	घो	ऽ	रे	का	ऽ	रे
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

प						प	ध				
म	–	प	प	सां	सां	नि̱	नि̱	प	प	म	री
बा	ऽ	दू	र	च	हुं	ओ	ऽ	र	प्या	ऽ	रे
×		०		२		०		३		४	
म	म			री	री	म					
री	री	–	म	म	म	री	–	सा	री	सा	–
कू	ऽ	ऽ	क	त	म	यू	ऽ	र	ग	ण	ऽ
×		०		२		०		३		४	
नि̱			सा	म		म					
सा	–	री	री	री	प	री	–	म	री	–	सा
जो	ऽ	र	हि	ज	त	ला	ऽ	ऽ	त	ऽ	है।
×		०		२		०		३		४	
सां											
नि	सां										
आ	ऽ										
×											

अंतरा.

प											
म	प	नि̱	सां	–	सां	नि	–	सां	सां	–	सां
दू	म	के	आ	ऽ	ज	दा	ऽ	म	नी	ऽ	म
×		०		२		०		३		४	
मं	मं					म	म				
रीं	रीं	मं	रीं	–	सां	री	री	म	री	सा	–
रो	ऽ	रे	अं	ऽ	ग	भा	ऽ	ऽ	म	नी	ऽ
×		०		२		०		३		४	
नि		सां	सां						सां		
सां	–	रीं	रीं	–	पं	मंरीं	मं	रीं	रीं	सां	–
डा	ऽ	रे	डा	ऽ	रे	कोऽ	ऽ	य	लि	या	ऽ
×		०		२		०		३		४	
नि̱			सा	म		म					
सा	–	री	री	री	प	री	–	म	री	सा	–
चा	ऽ	त	क	हु	ल	सा	ऽ	ऽ	त	है	ऽ।
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

संचारी.

नि़		सां	सां	सां		सां		सां	सां		
सा	–	नि	नि	नि	–	नि	–	नि	नि	प	–
आ	ऽ	ई	अं	धी	ऽ	या	ऽ	रि	घ	टा	ऽ
×		०		२		०		३		४	
पं			म			सां	सां	सां	सां		
म	–	प	प	सां	–	नि	नि	नि	नि	प	–
ठा	ऽ	डी	स	ब	ऽ	दे	ऽ	स	छ	टा	ऽ
×		०		२		०		३		४	
म	म	म				म	म			सा	
री	री	री	म	प	–	री	री	म	री	री	सा
नै	ऽ	ऽ	न	न	ऽ	नी	ऽ	र	ना	रि	न
×		०		२		०		३		४	
				म		म					
सा	सा	सा	–	री	प	री	मरी	म	री	सा	–
अ	त	ही	ऽ	ब	र	सा	ऽऽ	ऽ	त	है	ऽ।
×		०		२		०		३		४	

आभोग.

प			सां								
म	प	–	नि	सां	नि	सां	–	नि	सां	–	सां
क	हे	ऽ	यूं	ऽ	बि	यो	ऽ	गि	ना	ऽ	र
×		०		२		०		३		४	
नि									पं	ध	
सां	रीं	मं	रीं	सां	–	सां	–	सां	नि	नि	प
आ	वे	ऽ	न	हीं	ऽ	दू	ऽ	ख	पा	ऽ	र
×		०		२		०		३		४	
नि			सां	सां							
सां	रीं	–	रीं	रीं	पं	मं	रीं	–	रीं	सां	–
क	हे	ऽ	ह	री	ऽ	व	लु	ऽ	भ	ये	ऽ
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नि॒		सा		म		म					
सा	री	री	-	री	प	री	-	म	री	सा	-
जि	य	रा	ऽ	त	र	सा	ऽ	ऽ	त	है	ऽ।
×		०		२		०		३		४	

मेघमल्लार—चौताल (विलंबित)

स्थायी.

नि॒	
सा	
तूं	

म			म						सा		
री	-	री	री	-	प	म	री	-	री	सा	-
ला	ऽ	गी	मा	ऽ	न	क	र	ऽ	न	को	ऽ
×		०		२		०		३		४	
			सा			सा					
सा	सा	-	री	-	सा	म	री	म	री	सा	-
ते	रे	ऽ	तो	ऽ	ऽ	आ	ऽ	ऽ	ये	है	ऽ
×		०		२		०		३		४	
री			म								
म	-	म	प	-	प	प	म	नि॒	नि॒	प	मप
ला	ऽ	ल	ली	ऽ	जि	ये	ऽ	ऽ	म	ना	ऽऽ
×		०		२		०		३		४	
सां	-	नि॒	प	म	री	म	री	-	सा	नि॒सा	सा
ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ये	ऽऽ।	तूं
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

प			प								
म	प	-	नि॒	प	नि॒	सां	-	नि	सां	-	सां
च	ढ	ऽ	दे	ऽ	खो	च	ऽ	त्र	सा	ऽ	रि
×		०		२		०		३		४	
सां			मं						प		
नि	सां	-	रीं	मं	रीं	सां	-	-	नि॒	-	प
उ	मं	ऽ	गी	ऽ	घ	टा	ऽ	ऽ	का	ऽ	री
×		०		२		०		३		४	
म			मं	मं					सां		
प	रीं	-	रीं	रीं	मं	रीं	-	सां	नि	सां	सां
वे	ऽ	ऽ	दे	खो	ऽ	रा	ऽ	त	ला	ऽ	गी
×		०		२		०		३		४	
सां			प			री		री			
रीं	सां	-	नि॒	प	मरी	प	म	प	म	री	सा
री	बा	ऽ	द	ऽ	रऽ	ह	रे	ऽ	ऽ	ऽ ।	तूं
×		०		२		०		३		४	

मेघमल्लार—चौताल (विलंबित)

स्थायी.

सां						सां				प	
नि	सां	सां	-	सां	सां	रीं	रीं	सां	-	नि॒	प
आ	ऽ	यो	ऽ	अ	ब	ब	र	खा	ऽ	रु	त
×		०		२		०		३		४	
प						प			म		
म	-	प	प	सां	-	नि॒	-	प	प	-	री
ओ	ऽ	त्क	ट	कां	ऽ	ती	ऽ	न	रे	ऽ	स
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

म		म				म	म				
री	म	नि॒	-	प	प	री	री	म	री	-	सा
अं	ऽ	भो	ऽ	ध	र	न	ग	प्र	म	ऽ	त्त
×		०		२		०		३		४	
नि़						सा					
सा	-	री	-	सा	सा	प	मरी	म	री	सा	सा
का	ऽ	मी	ऽ	ज	न	स	बऽ	ह	र	ख	त।
×		०		२		०		३		४	

अंतरा.

प		सां				सां			रीं		
म	प	नि	सां	सां	-	नि	सां	रीं	नी	सां	सां
च	म	क	त	दा	ऽ	म	नी	प	ता	ऽ	क
×		०		२		०		३		४	
नि								प			
सां	-	रीं	-	सां	सां	रीं	सां	नि॒	-	प	प
ङं	ऽ	का	ऽ	भ	यो	अ	श	नी	ऽ	र	व
×		०		२		०		३		४	
मं	मं	मं	मं	मं					सां		
रीं	रीं	रीं	रीं	रीं	मं	रीं	रीं	सां	नि	सां	सां
के	ऽ	ष्ण	ब	र	न	म	धु	र	मे	ऽ	घ
×		०		२		०		३		४	
सां									प		म
नि	सां	रीं	रीं	सां	-	रीं	सां	-	नि॒	-	प
ग	ग	न	भ	न्यो	ऽ	स	मं	ऽ	ता	ऽ	त।
×		०		२		०		३		४	

संचारी.

नि़			सां								
सा	सा	नि॒	नि॒	-	नि॒	नि॒	प	म	म	प	प
ब	हू	ऽ	धा	ऽ	र	घ	न	ब	र	स	त
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

प			प							ध	
म	-	प	सौं	-	सां	नि̱	-	नि̱	नि̱	प	प
तो	ऽ	य	भा	ऽ	र	मौं	ऽ	दु	च	लु	त
×		०		२		०		३		४	
मं		म				म	म			सा	
री	म	नि̱	नि̱	प	प	री	री	म ⁀	री	री	सा
अ	त	म	न	हु	र	ना	ऽ	दु	क	र	त
×		०		२		०		३		४	
सा						सा	म				
नि़	सा	री	री	सा	सा	प	री	म	री	सा	सा
चा	ऽ	त	क	कु	ल	स	ब	हु	ल	स	त।
×		०		२		०		३		४	

आभोग.

प								सां			
म	प	नि	सां	सां	-	सां	-	नि	सां	सां	सां
अ	भि	न	व	दू	ऽ	वाँ	ऽ	कौं	ऽ	दु	लि
×		०		२		०		३		४	
सां						सां				प	
नि	सां	रीं	मं	रीं	सां	नि	सां	रीं	सां	नि̱	प
मौं	ऽ	डि	त	छि	ति	सो	ऽ	हु	त	अ	त
×		०		२		०		३		४	
मं	मं										
रीं	रीं	मं	पं	मं ⁀	रीं	सां	सां	नि	सां	सां	सां
भू	ऽ	ख	न	नु	व	रं	त	ना	ऽ	दि	क
×		०		२		०		३		४	
नि̱		प		प		म		म	सा		
म	प	सां	सां	नि̱	प	री	म	री	री	सा	सा
वे	ऽ	श	व	धू	ऽ	च	तु	र	क	हु	त।
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग सूरमल्लार

मल्लारो यः सूरपूर्वो नियुक्तो
द्वावत्राप्याच्छादितौ तौ धगौ स्तः ।
षड्जो वादी मध्यमः संप्रवादी
रागाभिज्ञैर्गीयते प्रावृषीह ॥

रागकल्पद्रुमांकुरे ॥ ९५ ॥

निसौ रिमौ पमौ निधौ पनी सनी पमौ रिसौ ।
सूरमल्लारको मांशः सारंगांगेन मंडितः ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १७३ ॥

सारंगकी छब देत है गावत सुरमल्लार ।

रागचंद्रिकासार ॥ ९४ ॥

सूरमल्लार हा एक काफी थाटांतून उत्पन्न झालेला मल्लाराचा प्रकार आहे. हा राग भक्त सूरदासांनीं निर्माण केला असें म्हणतात. ह्यांत धैवत व गांधार मुळींच वर्ज्य आहेत. मध्यम वादी व षड्ज संवादी आहे. कोणी षड्ज वादी व मध्यम संवादी मानतात. मध्यमावर न्यास असतो. हा मौसमी राग आहे. वर्षाऋतूंत हा गातात. धैवत व गांधार हे स्वर ह्या रागांत नसल्यामुळें सारंग बराच पुढें येतो. म्हणून तो टाळण्याकरितां धैवताचा किंचित् स्पर्श ह्या रागांत संमत आहे. हा मल्लार असल्यामुळें " म रे " ही मींड ह्यांत वारंवार येणारच. पण तीमुळें सोरट रागाचा किंचित् भास होतो.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

तो " निप " व " रिप " या स्वरसंगतीमुळें टळतो. " निमप निधप " ह्या स्वरविन्यासानेंहि सूरमल्लार प्रगट होतो. ह्या रागांतील मध्यमान्त स्थाय मल्लाराचे सूचक आहेत. कोणी ह्यांत थोडा कोमल गांधार घेतात. मध्यमादि (मधुमाद) सारंग व मल्लार यांच्या मिश्रणानें सूरमल्लार होतो. असें जाणत्याचें मत आहे.

उठाव.

निसा, रेम, पम, निधप, निसां, निप, मरे, सा ।

चलन

सा, निसा, रेम, मप, निधप, मपमरे, सा, निनिपमरे, सा,

सा, रेम, मपनिधप, निसां, रेंसां, नि, मनिधप,

मं

मपनि, पमरे, सा । ममप, नि, निसां, रें, नि

निमप, धप, मरे, सांनि, मपनिधंपं,

धप, मरे, रेंनि, मेपनिधप,

मरे, प, मरे, सा ।

कोमल गांधार घेणारा प्रकार.

रे सा

गरेमप, निधनिमप, प, मप, निसां, रेंसां, निधनिप, मरे,

म सा

सारे, मपगम, रेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सूरमल्लार–झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

प		प					म		
सां	-	नि॒	-	प	प	म	नि॒	नि॒	प
गा	ऽ	वो	ऽ	गु	नी	ऽ	स	क	ल
×		२			०		३		
		म							
प	म	नि॒	नि॒	प	म	री	सा	-	सा
रा	ऽ	ग	नि	सु	र	म	ला	ऽ	र
×		२			०		३		
सा		म							
नि़	सा	री	म	री	सा	-	सा	-	सा
सा	ऽ	रं	ऽ	ग	कें	ऽ	सौं	ऽ	ग
×		२			०		३		
सां		मं					प		
नि	सां	रीं	मं	रीं	सां	सां	नि॒	म	प
मे	ऽ	ल	न	क	र	म	ला	ऽ	र।
×		२			०		३		

अंतरा.

म	प	नि	सां	सां	सां	-	नि	सां	सां
म	ऽ	ध्य	म	क	रो	ऽ	बा	ऽ	दि
×		२			०		३		
		सां			सां		प		
नि	सां	रीं	रीं	सां	रीं	सां	नि॒	-	प
ख	र	ज	सु	र	सं	म	वा	ऽ	दि
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

प	पम	(म)नि॒	-	प	म	री	री	सा	सा
ब	रऽ	खा	ऽ	स	मे	ऽ	च	त	र
×		२			०		३		
(सां)नि	सां	(मं)रीं	मं	रीं	सां	सां	(प)नि॒	म	प
सं	ऽ	स्था	ऽ	न	ख	र	हा	ऽ	र।
×		२			०		३		

सूरमल्लार–त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

प प

ब र

प	-	(ध)नि॒	प	प	-	री	सा	(नि॒)सा	-	(म)री	म	-	-	-	-
खा	ऽ	रु	त	बै	ऽ	रि	ह	मा	ऽ	रे	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
०				३				×				२			
(प)म	-	प	प	(प)नि॒	प	नि	नि	सां	-	सां	सां	(सां)नि	नि	सां	सां
मा	ऽ	स	अ	खा	ऽ	ड	घ	टा	ऽ	घ	न	ग	र	ज	त
०				३				×				२			
(सां)नि	नि	सां	सां	(मं)रीं	मं	रीं	सां	(नि)सां	-	(सां)	-	नि॒	-	प	म
पि	यु	प	र	दे	ऽ	स	ह	मा	ऽ	रे	ऽ	ऽ	ऽ।	ब	र
०				३				×				२			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

अंतरा.

प	प		सां
म - प प	नि॒ प नि नि	सां - सां -	नि सां सां सां
दा ऽ द र	मो ऽ र प	पै ऽ या ऽ	चा ऽ त्र क
०	३	×	२
प ध		नि॒ म	
नि॒ नि॒ प म	प म री सा	सा - री म	- - - -
पि यु पि यु	कु र त पु	का ऽ रे ऽ	ऽ ऽ ऽ ऽ
०	३	×	२
प	प		
म म प प	नि॒ प नि नि	सां सां सां सां	नि नि सां सां
अ ब न स	हु त स खि	च तु र बि	र ह दु ख
०	३	×	२
सां	मं	नि	
नि नि सां सां	रीं मं रीं सां	सां -(सां) -	नि॒ - प म
नि क स त	प्रा ऽ न ह	मा ऽ रे ऽ	ऽ ऽ। ब र
०	३	×	२

सूरमल्लार–त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

प
म मप
ब रऽ

प ध	म	नि॒ म	
नि॒ नि॒ प म	प म री सा	सा - री म	- - - -
स न के ऽ	बा ऽ. द र	का ऽ रे ऽ	ऽ ऽ ऽ ऽ
०	३	×	२

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri
Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

री	प		
म म म प	नि॒ प नि नि	सां सां सां -	सां रीं सां -
उं म ड घ	टा ऽ घ न	बि ज री ऽ	च म के ऽ
०	३	×	२
सां सां रीं		नि़	नि॒
नि सां मं मं	रीं रीं सां सां	सां - (सां) -	नि॒ - म म
दि न त र	व र ह रि	या ऽ रे ऽ	ऽ ऽ। ब र
०	३	×	२

अंतरा.

प	प		
म - म प	नि॒ प नि नि	सां सां सां -	नि सां सां सां
नं ऽ द कुं	व र फ र	ज न वा ऽ	ऽ ऽ स खि
०	३	×	२
प ध		नि़ म	
नि॒ नि॒ प म	री सा नि़ सा	सा - री म	- - - -
ज म ना ऽ	ट ट ब्रि ग	वा ऽ रे ऽ	ऽ ऽ ऽ ऽ
०	३	×	२
प	प		
म - म प	नि॒ प नि -	सां - सां सां	रीं रीं सां सां
मो ऽ र ध	रे ऽ सिं ऽ	गा ऽ र सु	घ र अ त
०	३	×	२
नि सां		नि	नि॒
सां - मं मं	रीं - सां सां	सां -(सां)-	नि॒ - म म
रा ऽ ग म	ला ऽ र उ	चा ऽ रे ऽ	ऽ ऽ। ब र
०	३	×	२

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

सूरमल्लार–त्रिताल (मध्यलय) ठुंमरी

स्थायी.

			प
			म प
			अ व
प ध		म	प
नि॒ नि॒ प म	री – सा सा	री – म –	प – म मप
घ ट ही ऽ	दे ऽ ख ड	री ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ, अ वऽ
०	३	×	२
प ध नि॒	सां		सां
नि॒ नि॒ म प	नि – सां –	– – नि सां	रीं रीं सां सांरीं
घ ट आ ऽ	ली ऽ री ऽ	ऽ ऽ ऽ ऽ	क र प कऽ
०	३	×	२
	म म		प
सां नि॒ प म	री म री म	प म री सा	री सा म मप
र त मो हे	का ऽ न्हा ऽ	ऽ ऽ ग हे	ल ई। अ वऽ
०	३	×	२

अंतरा.

		प	
म म म म	प प प प	नि॒ प नि नि	सां – सां सां
ज ल थ ल	अ ग म भ	व न ज ल	कूं ऽ ड ल
०	३	×	२
प		सां	
नि॒ प नि नि	सां – सां सां	नि सां रीं सां	नि॒ – प प
दि ऽ ष्ट न	आ ऽ व त	जा ऽ त स	खी ऽ मो हे
०	३	×	२

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

म री म री म	प - प प	म प प नि़ प नि	सां सां सां सां
आ ऽ न अ ०	चा ऽ न क ३	सु घ र छै ×	ऽ ल मो री २
सां रीं रीं - सां	रीं रीं सां सां	प ध म नि़ नि़ प नि़	प नि़ म म प
बै यां ऽ प ०	क र क र ३	की ऽ नी सै ×	ऽ ल। अ ब २

सूरमल्लार–त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

प ध नि़ नि़ पम प	म री सारी नि़सा	सा सां - (सां) -	नि़ - म प
बा द वोऽ ब ०	र स नऽ कोऽ ३	आ ऽ ऽ ऽ ×	ये ऽ ऽ ऽ २
म प पम नि़प पम	म री सा सा	सा सा नि़ सा सा री	री री सा सा
न निऽ नऽ निऽ ०	बूं ऽ द न ३	ग र ज ग ×	र ज अ ब २
नि़ सा सा म म	- प प -	म प प रीं सां -	नि़ नि़ नि़म प
च हूं ऽ ओ ०	ऽ र तें ऽ ३	बि ज री ऽ ×	च म कऽ त। २

अंतरा.

प प म म प नि़	- प नि नि	सां - सां -	सां नि सां सां -
कुं व र श्या ०	ऽ म न हिं ३	आ ऽ ये ऽ ×	स ज नी ऽ २

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

प सां			
नि - प नि	सां सां सां सां	निसां रींमं रीं सां	सां (सां) नि -
कौ ऽ न सो	त न स न	नेऽ ऽऽ हा ल	गा ऽ ये ऽ
०	३	×	२
प प		सां	प प
म प रीं रीं	सां रीं सां सां	नि सां रीं सां	नि प म प
ए क घ री	प ल छि न	क ल न प	र त अ ब।
०	३	×	२

सूरमल्लार—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

प
म
घो

प प	नि		
प नि - नि	सां - सां सां	- रीं सां नि	प म री सा
र घो ऽ र	घो ऽ र घो	ऽ र ब र	स त मे ऽ
३	×	२	०
सा			
नि सा री म	प नि सां रीं	सां नि म प	(नि) - प म
हु र वा ऽ	ऽ ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ ऽ ऽ	बी ऽ ज रि
३	×	२	०
सा			सा म
री सा नि सा	(सा)नि प नि	प नि सा सा	नि सा री म
या ऽ च म	के ऽ अ न	त गा ऽ म	जि न जा ऽ
३	×	२	०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(म) री म प -	(नि़) - प म	प म मप निसां	(सां) रीं नि़ - (प) म
ओ मे रे ऽ	पी ऽ य र	वा ऽ ऽऽ ऽऽ	ऽ हा ऽ। घो
३	×	२	०

अंतरा.

(प) म म प प	(प) नि़ प नि -	सां सां - सां	(सां) नि सां सां -
म ध वा पि	ला ऽ वो ऽ	ग रे ऽ ल	गा ऽ वो ऽ
×	२	०	३
(सां) नि सां रीं रीं	(रीं) नि सां (सां सां) रीं रीं	सां नि़ म प	(प ध) नि़ नि़ प म
भ र भ र	श र वा ऽ	ऽ ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ ऽ ऽ
×	२	०	३
री सा प़ नि़	प़ नि़ सा सा		
ऽ ऽ, अ न	त गा ऽ म	इत्यादि स्थायी प्रमाणें	
×	२		

सूरमल्लार—तीव्रा (मध्यलय)

स्थायी.

(सा) नि़ सा
दु नि
३

री - री	(म) री -	(म) री प	म री सा	सा सा	री प
तो ऽ म्ता	तो ऽ	म्ता ना	ना ना ना	ता ना	दे रे
×	२	३	×	२	३

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

			री										
प	म	री	म	-	री	सा	री	-	सा	नि़	सा	म	री
ना	ऽ	ऽ	तो	ऽ	म्ता	ऽ	दा	ऽ	नि	ता	ना	दे	रे
×			२		३		×			२		३	

प												म	
म	प	-	प	-	प	म	नि़	प	-	प	म	री	म
ना	ऽ	ऽ	द्रा	ऽ	नी	ऽ	य	ला	ऽ	ली	ऽ	या	ऽ
×			२		३		×			२		३	

			म				सां						
प	म	री	री	म	प	निप	नि	सा	नि़	प	म	री	सा
ऽ	ऽ	ऽ	ली	ऽ	य	ऽऽ	ला	ऽ	ऽ	य	ऽ	ला	ले
×			२		३		×			२		३	

					म				
री	नि़	सा	री	-	री	प	म	री	सा
तो	ऽ	म्ता	तो	ऽ	म्ता	ना	ना	ना	ना।
×			२		३		×		

अंतरा.

प				प	ध		सां						
म	-	म	प	नि़	नि़	प	नि	-	सां	नि	सां	सां	-
दी	ऽ	म्दा	रा	दा	रा	ऽ	दी	ऽ	म्दा	रा	दा	रा	ऽ
२		३		×			२		३		×		

							सां				प		
सां	-सां	सां	सां	रीं	रीं	-	रीं	-	सां	-	नि़	प	नि
दी	ऽम	अ	त	त	दी	ऽ	म्दी	ऽ	म्दी	ऽ	म्तो	ऽ	म्त
२		३		×			२		३		×		

							री				प		
सां	सां	रीं	-	सां	-	-	म	री	म	म	म	प	-
ना	द्रे	ना	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ता	ना	दे	रे	ना	ऽ	ऽ
२		३		×			२		३		×		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

म		प		म	
प -	प -	नि॒ प -	प म	री म	प म -
द्रा ऽ	नी ऽ	य ला ऽ	ली ऽ	या ऽ	ऽ ऽ ऽ
२	३	×	२	३	×
म					सा
री म	प नि॒प	नि सां -	सां -	सां नि॒	नि॒ सां नि॒
ली ऽ	ये ऽऽ	ला ऽ ऽ	ऽ ऽ	बे ऽ	ला ऽ ऽ
२	३	×	२	३	×
			म		म
प म	री सा	री - सा	री -	री प	री री सा
ला ऽ	ला ले	तो ऽ म्ता	तो ऽ	म्ता ना	ना ना ना
२	३	×	२	३	×

सुरमल्लार—आडाचौताल (विलंबित)

स्थायी.

प				प		
सां -	निसां सां(सां)	नि॒ -म	नि॒ नि॒	प मपनि॒	प म	री सा
आ ऽ	ऽऽ ऽऽ	ऽ ऽऽ	ऽ ये	ऽ ऽऽऽ	ग र	ज त
×	२	०	३	०	४	०
प	प प		सा	म	प	
म प	मप नि॒नि॒,पमप	म री	सा नि॒सा	रीमपनि॒नि॒ नि॒मप	मपनि॒सांरीं मं	रीं सां
बा ऽ	ऽऽ ऽऽ,दऽऽ	र ऽ	वा अत	हीऽऽऽऽ ऽऽऽ	ऽऽऽऽऽ ऽ	ऽ सो
×	२	०	३	०	४	०
सां				प		
रीं -	सां सां(सां)	नि॒ नि॒म	नि॒ नि॒	प मपनि॒	प म	री सा
हा ऽ	ऽ ऽऽ	ऽ ऽऽ	ऽ ये	ऽ ऽऽऽ	ग र	ज त
×	२	०	३	०	४	०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

प	प सां		सां		नि	
म प	नि॒प ,नि	सां सां	- नि	सां -,निसां	सां,सांनि रीं	- सां
रु ऽ	मेऽ ,झू	ऽ म	ऽ च	हूं ,ऽऽ	ओ,र ऽ तें	ऽ ऽ
४	०	×	२	०	३	०
सां सां		म			सा	म
निनि सां	- नि॒	प पम	नि॒ प	म री	सा नि॒सा	रीमपनि॒नि॒ नि॒मप
बर से	ऽ ऽ	स दाऽ	ऽ ऽ	रैं ऽ	ग अत	हीऽऽऽऽ ऽऽऽ
४	०	×	२	०	३	०
प		सां				प
मपनिसांरीं मं	रीं सांसां	रीं -	सां सां(सां)	नि॒ -म	नि॒ नि॒	प मपनि॒
ऽऽऽऽऽ ऽ	ऽ सुख	पा ऽ	ऽ ऽऽ	ऽ ऽऽ	ऽ ये	ऽ ऽऽऽ
४	०	×	२	०	३	०
प म	री सा					
ग र	ज त।					
४	०					

सूरमल्हार–धमार (विलंबित)

स्थायी.

प	प		
म री म प	नि॒ ध नि॒ प -	धप धम	म म री
हु र सों ऽ	इ त ऽ ना ऽ	ऽऽ ऽऽ	क ह्यो ऽ
३	×	२	०
री	प		
ग ग सा -	म री री म प	धप धम	म रे -
जा ऽ ए ऽ	बी ऽ र पा ऽ	तंऽ गऽ	वा ऽ ऽ।
३	×	२	०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

प म म प नि नि	नि सां	सां सां -	मं रीं मं रीं -
इ त ऽ ब र	से ऽ	घ न ऽ	श्या ऽ म ऽ
×	२	०	३
सां नि सां नि प	म प	नि सां रीं	रीं - मं -
ब द रि या ऽ	इ त	बि र ह	न ऽ को ऽ
×	२	०	३
रीं - सां नि प	प म प	धप धम रीं	म रीं म प
ने ऽ न छ र	ला ऽ	गेऽ ऽऽ ऽ	हु र सों ऽ।
×	२	०	३

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग रामदासी मल्लार.

हरप्रियाह्वये मेले जातो रागः सुनामकः ।
रामदासीति विख्यातः संपूर्णो लोकविश्रुतः ॥ ९९ ॥
मध्यमः संमतो वादी संवादी षड्ज ईरितः ।
गानं तस्य समीचीनं वर्षाकाले सुनिश्चितम् ॥ १०० ॥
गांधारस्तीव्र आरोहेऽवरोहे कोमलाभिधः ।
अप्रसिद्धमिदं रूपं नूनं रक्तिप्रदायकम् ॥ १०१ ॥
द्विगांधारप्रयोगात्स्यादन्यमल्लारभित्स्फुटा ।
रिमयोर्निपयोश्चापि संगतिर्भूरिरक्तिदा ॥ १०२ ॥
सहानागौडसंयोगाद्रूपमेताद्विनिर्मितम् ।
धीमता रामदासेनेत्याहुः केचिद्विपाश्चितः ॥ १०३ ॥
मतान्तरे तु मृदुग एक एवाऽत्र संमतः ।
लक्ष्यमार्गमनुल्लंघ्य कुर्यात्तत्र स्वनिर्णयम् ॥ १०४ ॥

श्रीमल्लक्ष्यसंगीते द्वि० (पृ. १५७)

रामदासी हा एक मल्लाराचा प्रकार काफी थाटांतून उत्पन्न होतो. हा रामदास नायकांनीं निर्माण केला असें म्हणतात. यांत वादी स्वर मध्यम व संवादी षड्ज आहे. हा सुद्धां वर्षाकालीं गातात. यांत दोन्ही गांधार लागतात. आरोहांत तीव्र गांधार व अवरोहांत कोमल गांधार लागतो. हें एक अप्रसिद्ध व चित्ताकर्षक रागरूप आहे. दोन गांधार स्पष्ट लागत असल्यामुळें इतर मल्लार प्रकार यापासून भिन्न होतात. यांतहि " मरी "

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

व "रीप" संगति रक्तिदायक आहेत. यांत शहाना, व गौड या रागांचा संयोग आहे. कांहीं लोक हा नुसत्या कोमल गांधारानें गातात.

उठाव.

मम
पगमरेसा, रेनिसा, सारेग, म, प, मप, गगमरे, पमनिप,
म प
गमरेसा । पधनि, सां, सां, सांरेंसां, निसां, निप,
प म म
म, म, पग, म, पम, निप, गमरेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

रामदासीमल्हार—आडाचौताल (विलंबित)

स्थायी.

म
प
ते

म		सा री		सा	री	नि॒
ग॒ ग॒	म रीसा	री नि॒	सा सा	- री	नि॒ सा	सा सा
ऽ रो	ऽ हिऽ	छे ऽ	ऽ ल	ऽ मो	ऽ ऽ	सौं क
४	०	×	२	०	३	०
नि॒		म	म		म	
सा री	ग म	प म	प ग॒	प म	प म	नि॒ प
र त	ऽ ऽ	बा रा	ऽ जो	ऽ री	ऽ ऽ	ऽ । ते
४	०	×	२	०	३	०
म म						
ग॒ ग॒						
रो ऽ						
४						

अंतरा.

ध				नि		सां
प ध	नि सां	नि सां	सां -	सां सांनि॒	रीं सां	- रीं
ज ब	हूं ऽ	नि क	सूं ऽ	प नीऽ	ऽ यां	ऽ भ
×	२	०	३	०	४	०
रीं	प				म म	
नि॒ सां	नि॒ प	म -	- म	- प	प ग॒	म म
र न	को ऽ	बै ऽ	ऽ यां	ऽ प	कु र	ऽ झ
×	२	०	३	०	४	०
म		म		म	म	
प ग॒	म म	प पम	नि॒ प	- प	ग॒ ग॒	म रीसा
का झो	ऽ री	ऽ ऽऽ	ऽ ऽ	ऽ । ते	ऽ रो	ऽ हिऽ
×	२	०	३	०	४	०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

रामदासीमल्लार—एकताल (विलंबित)

स्थायी.

,री
,स

सा सासानि़ध़	नि़ध़ प़	प़ ध़	नि़ ध़	नि़ धनि़सा	- सा
क लऽऽऽ	ऽब न	हु ला	ऽ ऽ	ऽ ऽऽऽ	ऽ ऐ
३	४	×	०	२	०
सा री	सा-सा	सासानि़ध़ नि़ध़	-सा सा	सा मग	प प
भू ऽ	म ऽह	रीऽऽऽ ऽऽ	ऽय ल	मो ऽऽ	ऽ रे
३	४	×	०	२	०
सां सां (सां)	ध प	प़ ध़	नि़ ध़	नि़ धनि़सा	सा ,री
क रऽ	ही ऽ	पु का	ऽ ऽ	ऽ ऽऽऽ	र। ,स
३	४	×	०	२	०

अंतरा.

सासा धध	धध नि॒प	-प पप	धनिसां ,धप	मग॒मग॒ पप	मग॒मग॒ -
उन मोरी	ब्रुर ऽत	ऽआ जहु	नाऽऽ ,दऽ	ईऽऽऽ रेद	ईऽऽऽ ऽ
३	४	×	०	२	०
,म मरी	री प	सां -	सांध नि॒प	म म	री प
ऽको यली	या ऽ	कू ऽ	कऽ ऽर	प पि	हा ऽ
३	४	×	०	२	०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

	सां	म़ नि़	ध़	ध़	
सां (सां)	ध नि॒प	प़ ध़	नि़ ध़	नि़ धनि़सा	सा ,री
क़ र	ह्वी ऽऽ	पु का	ऽ ऽ	ऽ ऽऽऽ	र । ऽस
३	४	×	०	२	०

रामदासीमल्लार—धमार (विलंबित)

स्थायी.

प
नि॒ प
ऐ सो

म म		सा री	
ग॒ ग॒ म री सा	- सा	री नि॒ -	सा - सा री
खे ऽ ऽ ल न	ऽ ब	दौं ऽ ऽ	ऽ ऽ गी अ
×	२	०	३
मं		प	म
ग म - म -	ग म	प म प	प ग॒ म -
नो ऽ ऽ खे ऽ	ऽ ऽ	ऽ हो ऽ	री ऽ ऽ ऽ
×	२	०	३
		म	म
प - म नि॒ प	नि॒ म	प म ग॒	म म नि॒ प
के ऽ ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ	ला ऽ ऽ	ऽ र। ऐ सो
×	२	०	३

अंतरा.

ध सां			
प - ध नि -	सां नि	सां - रीं	नि सां सां -
बा ऽ ऽ हां ऽ	ऽ म	रो ऽ रे	दू ऽ ई ऽ
×	२	०	३

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

	×	२	०	३
Kan	प		म म म	
Notes	नि̲ प - प -	म प	प ग̲ ग̲	म - - -
Lyrics	औ र ऽ तो ऽ	र त	ग रे ऽ	को ऽ ऽ ऽ
Kan	म	म म		म
Notes	नि̲ म - प -	ग̲ ग̲	म - -	प म नि̲ प
Lyrics	हा ऽ ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ	ऽ ऽ ऽ	रे ऽ। ऐ सो

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग नटमल्लार.

काफीमेलसमुत्पन्नो नटमल्लार ईरितः ।
आरोहे चावरोहेऽपि संपूर्णस्तद्विदां मते ॥ १०५ ॥
मध्यमः कीर्तितो वादी संवादी षड्ज ईरितः ।
गानं चास्य समीचीनं वर्षाकाले सुनिश्चितम् ॥ १०६ ॥
नटमल्लारसंयोगाद्रागोऽयं निर्मितो बुधैः ।
पूर्वांगे स्यान्नटछाया मल्लारस्योत्तरांगके ॥ १०७ ॥
रिमयो रिपयोश्चात्र संगतिः सुखदायिनी ।
ईषन्निकोमलस्पर्शः प्रतिलोमेऽत्र क्षम्यते ॥ १०८ ॥
मतान्तरे द्विगांधारो गीयते लक्ष्यवर्त्मनि ।
नित्यं लक्ष्यमनुल्लंघ्य कुर्यात्तत्र स्ववर्तनम् ॥ १०९ ॥

श्रीमल्लक्ष्यसंगीते । द्वि० । (पृ. १५७–८)

नटमल्लार हा काफी थाटांतून उत्पन्न होतो. हा संपूर्ण आहे. यांत मध्यम वादी व षड्ज संवादी आहे. हा मल्लाराचा एक प्रकार आहे, व तो वर्षाकाळीं गाइला जातो. नट व मल्लार यांच्या संयोगानें हा राग निर्माण झालेला आहे. पूर्वांगांत नट व उत्तरांगांत मल्लार आहे. “ मरी ” व “ रीप ” या स्वरसंगति यांत रक्तिवर्धक आहेत. यांत तीव्र गांधारही कोठें कोठें घेतलेला आढळतो. कांहीं गीतें तर नुसता तीव्र गांधार घेणारीं अशीं मिळतात व तो प्रकार बिलावल थाटांत कोणी मानतात.

उठाव.

सा, रेग (ग), ग, (म)रे (रे), मरे, सा, ऩिसा, रेसा, ऩिसा, रेग (ग),

मप, (प)मग, मरे, रे, मरे (म) ऩिसा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नटमल्लार—त्रिताल (विलंबित)

स्थायी.

	ग	री			ग	म							सा			
	री	ग	ग	पपमगमरी	री	री	म	री	सा	नि़	सा	सा	री	रीग	सा	नि़सा
	यू	ऽ	ऽ	लीऽऽऽऽऽ	ख	ना	ऽ	ऽ	प	ठा	ऽ	वे	मै	ऽऽ	को	ऽऽ
	३				×				२				०			
	ग		म		री					म						
	नि़	सा	री	ग	ग	गमप	धधपमप	मग	पपमगमरी	री	म	री	नि़	सा	सा	,सा
	प	ति	या	ऽ	ऽ	ऽऽऽ	ऽऽऽऽऽ	रेऽ	मोऽऽऽऽऽ	रा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ने।	,पि
	३				×				२				०			

(आरंभ: सा / पि)

अंतरा.

म				प				प				ग			
री	-	म	म	म	प	प	-	मम	प	-	मम	म	-	नि	ध
आ	ऽ	व	त	बी	ऽ	ती	ऽ	बर	खा	ऽ	रुत	आ	ऽ	ऽ	ऽ
३				×				२				०			
			म				मम	म							
सांसांनिध	निप	मग	ग	म	पम	प	गग	ग	ग	ग	रीगम	म	-म	म	गम
आऽऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽ	ई	ऽऽ	ली	ऽऽ	का	ग	द	ऽऽऽ	बा	ऽच	त	ऽऽ
३				×				२				०			
प								ग	री					सा	
म	म	पम	निध	सांसांनिध	निप	म	मम	म	गरी	गरी	मग	पपमग	मरी	नि़सा	सा
मा	ई	रीऽ	ऽऽ	नाऽऽऽ	ऽऽ	बा	चत	लि	खऽ	बैऽ	याऽ	माऽऽऽ	ऽऽ	गीऽ	ला
३				×				२				०			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

री		ध नि	प सां
सासा प पपमग ग	रीगम म – म	पप ध सां निसां	सां सां(सां) ध निप
फर ऽ कऽऽऽ र	ऽऽऽ ही ऽ ये	धीर ज ऽ ऽऽ	छ तीऽ या ऽऽ
३	×	२	०
		म	री
ग म गमप –म	धधपमप म ग म	पपमगमरी री म री	नि सा सा, सा
ऽ ऽ ऽऽऽ ऽऽ	ऽऽऽऽऽ रे ऽ ऽ	मोऽऽऽऽऽ रा ऽ ऽ	ऽ ऽ वे, । पि
३	×	२	०

नटमल्लार—तिलवाडा (विलंबित)

स्थायी.

सासा
नज

	म		
रि – सा सा	सा – री म	– म प (प)	म ग म री
रे ऽ न हीं	आं ऽ दा ऽ	ऽ ने ऽ मी	यां ऽ ऽ वे
३	×	२	०
प म प मप	धनि सां निसां धप	म ग म रे	गम (प) म, गम, रीसा
ख ण दा तेनुं	चाऽ ऽ ऽऽ वघ	णे ऽ ऽ ऽ	ऽऽ ऽ ऽ, ऽऽ।, नज
३	×	२	०

अंतरा.

पप निध निसां सां	सां (सां) सां सां	ध नि सां रे	सां (सां) धनि प
ढुंडे दीऽ फिरे दी	ऽ ऽ रें दि	सु नो मि यां	रा ऽ जऽ णा
३	×	२	०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सां	रींगंमंपं	गंमं,रीं	सां	सां	(सां)	ध	नि॒प	धनिसां-	सांनिधप	मग	मरी	गम	(प)	मगम रीसा
की	तऽऽऽ	ऽऽ,व	ल	तां	ऽ	डा	ऽव	ताऽऽऽ	ऽऽवऽ	गेऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽ	ऽऽऽ। नज
३				×				२				०		

नटमल्लार–(एकप्रकार) चौताल (विलंवित)

स्थायी.

नि॒
सा
ब

	म		री	ग			री				सा
सा	री	ग	ग	म	री	-	नि॒	सा	सा	-	री
न	वा	ऽ	री	बि	न	ऽ	मो	ऽ	को	ऽ	आ
३		४		×		०		२		०	
री				री			म		ग		
नि॒	सा	सा	-	नि॒	सा	-	री	ग	प	म	ग
ऽ	ऽ	ली	ऽ	ला	ऽ	ऽ	ग	ऽ	त	रे	ऽ
३		४		×		०		२		०	
		री		प						री	री
म	री	प	-	सां	सां	ध	नि॒	प	प,मप	गग	सासा
ऽ	ऽ	नी	ऽ	भ	या	ऽ	ऽ	ऽ	व,ऽऽ	नऽ।	वन
३		४		×		०		२		०	
म		री	ग								
री	ग	ग	मग	म	री						
वा	ऽ	ऽ	रीऽ	बि	न						
३		४		×							

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

प			सां						री		
म	म	प	नि	सां	सां	सां	–	रीं	नि	सां	सां
जु	ग	स	मा	ऽ	न	बी	ऽ	ती	जा	ऽ	त
×		०		२		०		३		४	
प			सां								
नि॒म	प	प	नि	सां	सां	रीं	–	नि॒	ध	–	प
नेऽ	ऽ	कु	ना	ऽ	स	रा	ऽ	तु	जा	ऽ	त
×		०		२		०		३		४	
री		म				प					
म	म	री	म	प	–	सां	सांनि	रीं	नि॒	ध	प
अ	व	ध	भ	ई	ऽ	ला	ऽऽ	ऽ	ऽ	गो	ऽ
×		०		२		०		३		४	
प	ध				री			म		री	
ध	म	–	म	ग	ग	सा	सासा	री	ग	ग	मग
सा	ऽ	ऽ	व	ऽ	ऽ	न,।	बन	वा	ऽ	ऽ	रीऽ
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

कांहीं अप्रसिद्ध मल्लारप्रकार.

मीरांबाईकी मल्लार. चरजुकी मल्लार, चंचलसस मल्लार

मल्लाराचे कांहीं अप्रसिद्ध प्रकार कांहीं ठिकाणीं ऐकण्यांत येतात. पण त्यांचीं लक्षणें उपलब्ध नाहींत, कारण ते फारच थोड्या लोकांना येत असतात. त्यांनाही त्यांतील एखाद दुसरेंच गीत अवगत असतें. व या गीतांवरूनच याचीं लक्षणें ठरवावीं लागतात.

१. मीरांमल्लारः—यांत दोन्ही गांधार व दोन्ही धैवत येतात. हा काफी थाटांत मानिला जातो.

साधारण चलन

नि नि

मरे, सारे, नि़सा, गगमरेप, मप, निधनिसां, रेंसां, धधनि
प, मप, सांधनिप, मपगम, मप, निप, रेम पधमप ।

२. चरजूकी मल्लारः—काफी थाटांतून उत्पन्न होतो. यांत पूर्वांगांत "मरे" ही संगति आहे. उत्तरांगीं "सां नि ध प, गरे" असा प्रकार होतो.

साधारण चलन

ग नि म

सा, मरेमप, सांनिधप, गरे, रेगसा, धपसांनि, धप, गरे,
गरेगसा । मप, निसां, सां, रेंगंरेंसां, निसां, पनिप,
सांनिधप, गरे, रेगसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

चंचलसस मल्लारः—यांत " मरे " ही संगति व " ग॒ग॒मरे, सा " हा कोमल गांधाराचा तुकडा लागतो. हा राग अति दुर्मिळ आहे.

साधारण चलन

म रे
सा, रेप, मरेसा, रेसा, सा, नि॒रेसा, नि॒प॒प॒, म॒प॒सा, नि॒सा,

म म सां
रे, ग॒ग॒मरे, सा, मपसां, सां, नि॒मप, सां, निसां, मप
नि॒सां, रें, नि॒सां, पनि॒, मप, रेम, सारे, सा।

धूलिया मल्लारः—याचें साधारण चलन असें आहे. यांत देसाचें अंग असतें व " मरे " संगति रक्तिवर्धक आहे.

म, रेमम, प, पपनि॒, धनिमपसां, निसां, रें, सांनि॒धप,
मसांनि॒धप, म, रे, ममप।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

मीराबाईकी मल्लार—चौताल (विलंवित)

स्थायी.

री				री		म	म				
म	री	-	री	नि़	सा	ग॒	ग॒	म	री	प	मप
तु	म	ऽ	ऽ	घ	न	से	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽऽ
०		३		४		×		०		२	

म				सां		नि					
प	नि॒	ध	नि॒ध	नि	सां	सां	रीं	सां	ध॒	नि॒	प
ऽ	ऽ	ऽ	ऽऽ	घ	न	ग	र	जे	ऽ	ऽ	ऽ
०		३		४		×		०		२	

प		प	नि॒			प					
म	प	सां	ध॒	नि॒	प	म	प	ग	म	म	म
ग	र	ज	ग	र	ज	क	हा	ऽ	ऽ	अ	त
०		३		४		×		०		२	

म				म		म				धं	
प	मग	म	म	नि॒	प	री	म	प	ध	म	प
जा	ऽऽ	ऽ	य	ब	र	जे	ऽ	हो	ऽ	ऽ	ऽ
०		३		४		×		०		२	

अंतरा.

पं									सां		
म	प	नि॒प	सां	-	सां	सां	सां	-	नि	सां	रीं
क	हूं	ऽऽ	धा	ऽ	म	क	हूं	ऽ	छा	हु	ब
×		०		२		०		३		४	

ति	नि			प			सां			मं	
ध॒	ध॒	नि॒	प	म	प	-	नि	सां	रीं	गं॒	मं
ता	ऽ	व	त	क	हू	ऽ	ला	ऽ	ग	तु	ऽ
×		०		२		०		३		४	

		नि॒			
रीं	सां	ध॒	नि॒	सां	निसां
ओ	स	रे	ऽ	हो	ऽऽ
×		०		२	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

चरजूकीमल्लार–चौताल (विलंबित)

स्थायी.

नि॒
सा
ह॒

नि॒		म				सां				म	
म	रीग॒	री	,मप	सां	–	नि॒	ध	प	–	ग॒	–
अ॒	ऽऽ	ऽ	,बोली	बो	ऽ	ऽ	ल	ले	ऽ	का	ऽ
३		४		×		०		२		०	
	स			म			म				नि॒
–	री	ग॒	सा	ग॒	–	–	री	ग॒	सा	–	ध
ऽ	घ	ऽ	र	ती	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	त	ऽ	प
३		४		×		०		२		०	
					म		सा				नि॒
प	सां	नि॒	ध	प	ग॒	–	री	ग॒	सा	–,	सा
ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	र	ती	ऽ	ऽ	ऽ	त	ऽ,।	ह
३		४		×		०		२		०	

अंतरा.

प			सां					गं॒			
म	प	–	नि	सां	सां	सां	रीं	रीं	गं॒	रीं	सां
सु	न	ऽ	हो	ऽ	उ	धो	ह	मे	ऽ	ना	हीं
×		०		२		०		३		४	
सां				ध							म
रीं	नि	सां	सां	प	ध	प	सां	नि॒	ध	प	प
ठो	ऽ	ऽ	र	कौ	ने	ऽ	ऽ	ऽ	गां	ऽ	व
×		०		२		०		३		४	
म			म				नि॒			सा	
ग॒	–	,	री	ग॒	सा	–	,सा	म	रीग॒	री	,मप
की	ऽ	ऽ	री	ऽ	त	ऽ।	,ह	मे	ऽऽ	ऽ	,बोली
×		०		२		०		३		४	

३५–३६

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

चंचलसस मल्लार—चौताल (विलंबित)

स्थायी.

नि
सा
ए

म		म							नि		
री	प	री	सा	री	सा	-	सा	नि	री	री	सा
री	ऽ	मा	ई	पि	या	ऽ	के	ऽ	आ	व	न
३		४		×		०		२		०	
	प			प				म			
-	नि	-	प	मप	सा	-	री	गम	रीसा	री	सा
ऽ	का	ऽ	ई	मुर	वा	ऽ	ना	चऽ	नऽ	ला	गे।
३		४		×		०		२		०	

अंतरा.

प			प		प						
म	म	प	सां	-	नि	म	प	सां	नि	सां	सां
ब	डी	ऽ	बे	ऽ	र	ऽ	आ	वे	न	कां	ई
×		०		२		०		३		४	
प			सां			सां					
म	प	-	नि	सां	सां	री	नि	सां	प	नि	म
ए	री	ऽ	मे	ऽ	रो	भा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
×		०		२		०		३		४	
							नि				
प	री	म	सा	री	सा	-	सा				
ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	गे	ऽ।	ए				
×		०		२		०					

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

धूलियामल्लार–चौताल़ (विलंवित)

स्थायी.

री
म
आ

म	री	प म	म	प	–	–	म प	प	प,पम	म नि॒	ध
ऽ ३	ज	ध ४	र	ती ×	ऽ	ऽ ०	ले	ऽ २	दु,लऽ	हा ०	ऽ
नि॒	म	प	प	सां	–	नि	सां	सां रीं	–	सां	नि॒
ऽ ३	ऽ	ऽ ४	ने	मे ×	ऽ	ऽ ०	घ	डू २	ऽ	ला ०	ऽ
ध	प	प म	म पप	सां	–	–	नि॒	ध	प	–	म
ऽ ३	ऽ	ब्या ४	हन	आ ×	ऽ	ऽ ०	ऽ	ऽ २	ऽ	ऽ ०	या
री	ग॒	सा री	मम								
ऽ ३	ऽ	ऽ,। ४	धर								

इ० वरप्रमाणें.

अंतरा.

प म	प	सां	–	सां नि	सां	सां	सां	सां नि	सां	सां	–
इं ×	द्र	के ०	ऽ	द २	मा	ऽ ०	म	वा ३	ऽ	जे ४	ऽ
सां नि	सां	रीं	सां रीं	–	सां	सां नि	सां	सां नि	सां	रीं	–
बुं ×	द	न ०	को	ऽ २	ऽ	ऽ ०	ऽ	से ३	ऽ	रा ४	ऽ

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

म	प	सां	सां	सां	सां	सां			सां		
प	रीं	रीं	रीं	रीं	रीं	रीं	गंगंरींसां	रीं	नि	सां	सां
ब	र	न	ब	र	न	के	ऽऽऽऽ	ऽ	स	गा	थी
×		०		२		०		३		४	

प.								म		सा	प
सां	-	-	नि	ध	प	-	म	री	ग	री	मम
आ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ये।	,घर
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग रूपमंजरी मल्लार

हा एक मल्लाराचा प्रकार काफी थाटांतून उत्पन्न होतो. यांत दोन्ही गांधार लागतात. कोमल गांधार अगदीं गौण असतो. "मरे" व "रीप मल्लाराच्या स्वर संगती यांतांहिं प्रामुख्यानें येतात. यांत उत्तररागांत देसाचें अंग असतें व "म,गमरे, सा" असा पूर्वांगांत अवरोह होतो. याचें साधारण चलन असें आहे.

सा, मरे, प, मगम, रे, सा, सा, निधप, रेगसारे, ममप,

पमनिधनिप, मप, मगरे, सारेपमगरे, सा निधनिप सा।

रे

रेरेममप, मप, निधनिधप, म, गग, सा, निधप।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

रुपमंजरी—रूपक (विलंबित)

स्थायी.

री
सासा
बर

सा			नि़		
म री	प मग	म री सा	सा -नि़	री सा	नि़ ध़ प़
खा ऽ	ऽ ऽऽ	ऽ रु त	आ ऽऽ	ऽ ऽ	ऽ ग म
२	३	०	२	३	०
ग़			म		ध
रीग़ सारी	म म	प - -	प -म	नि़ ध	नि़ प -
पीऽ याऽ	बि न	कै ऽ ऽ	से ऽऽ	ऽ ऽ	क टे ऽ
२	३	०	२	३	०
ग		म	म . री		म
म प	म ग	री - सा	री प	म ग	री - सा
अं धि	या ऽ	ऽ ऽ री	उ जि	या ऽ	ऽ ऽ री
२	३	०	२	३	०
नि़					
सा -	नि़ ध़	नि़ प़, सासा			
रै ऽ	ऽ ऽ	ऽ। न ऽवर			
२	३	०			

अंतरा.

म			म		
री -	म म	प - -	प पम	नि ध	नि प -
मो ऽ	र पं	पी ऽ ऽ	हा ऽऽ	ऽ ऽ	दे ऽ ऽ ……
२	३	०	२	३	०
प	री री		म		
म -	,गग सा	- नि़ धप़	री -	म म	प - -
दे ऽ	,तज रा	ऽ ऽ ईऽ	को ऽ	य लि	या ऽ ऽ
२	३	०	२	३	०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

प							प	ध	म	री	री		
सां	-	नि॒	ध	नि॒	ध	प	म	पम	ग	गग	सा	-	-
ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ला	गी	अ	तऽ	ही	दुख	दे	ऽ	ऽ
२		३		०			२		३		०		
ज़ि					री								
सा	-	नि॒	ध़	नि॒	प़	सासा							
ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	न।	वर							
२		३		०									

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग श्रीरंजनी

खरहरप्रियमेलाज्जाता श्रीरंजनी तथा ।
सन्यासं सांशकं चैव सषड्जग्रहमुच्यते ॥
आरोहेऽप्यवरोहे च स्यात् पवर्जित षाडवम् ।
सरिगधनिस । सनिधमगरिस ॥

रागलक्षणे ।

हा राग दाक्षिणात्य आहे. हा काफी थाटांतला एक षाडव प्रकार आहे. यांत पंचम वर्ज्य आहे. बागेश्रींत पंचम लागतो. तो यांत मुळींच वर्ज्य आहे. हाच दोहोंत फरक आहे.

चलन.

मग़रेसा, ध़नि़सा, म ग़मध, मधनि़धम, ग़, मधनि़सां,
सांनि़ध, मग़, रे, सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

श्रीरंजनी—एकताल (मध्यलय)

स्थायी.

सा											
म	ग	री	सा	ध़	नि़	सा	ध़	–	नि़	सा	सा
गु	नी	ज	न	क	र	त	मे	ऽ	ल	ज	ब
×		०		२		०		३		४	
		सा						म		म	
सा	सा	म	म	म	म	म	म	ग॒	–	ग॒	ग॒
क	र	हु	र	प्रि	य	अ	त	सूं	ऽ	दु	र
×		०		२		०		३		४	
म		स				ध					
ग॒	म	ध	–	ध	ध	म	ध	सां	सां	सां	सां
सि	रि	रं	ऽ	ज	नि	इ	क	सु	म	धु	र
×		०		२		०		३		४	
रीं	सां	नि॒	ध	नि॒	ध	म	ग॒	म	ग॒	री	सा
रू	ऽ	प	त	ज	त	पं	ऽ	च	म	सु	र।
×		०		२		०		३		४	

अंतरा.

म	म	नि॒	ध	सां	–	सां	–	सां	सां	सां	सां
को	उ	क	हे	बा	ऽ	गे	ऽ	सि	रि	इ	न
×		०		२		०		३		४	
सां		सां									
नि॒	सां	मं	गं॒	रीं	सां	सां	–	सां	–	नि॒	ध
बि	न	पौं	ऽ	च	म	मा	ऽ	वा	ऽ	दी	ऽ
×		०		२		०		३		४	

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

म	ध	नि̲	ध	म	ग̲	म	ग̲	म	ग̲	री	सा
नी	ऽ	सु	र	सा	ऽ	ध	त	रं	ऽ	गु	त
×		०		२		०		३		४	
रीं	सां	नि̲	ध	सां	नि̲	ध	म	ग̲	री	सा	सा
ब	र	न	त	नि	पु	न	क	वि	च	तु	र।
×		०		२		०		३		४	

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varaṇasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग आभोगी

अधिकारि खरहरप्रियमेलात् सुनामकः ।
आभोगी राग इत्युक्तः सन्यासं सांशकग्रहम् ।
आरोहेऽप्यवरोहे च पनिवर्ज्यं तथौडुवम् ।
सरिगमधस । सधमगरीस ।

रागलक्षणे ।

हा राग दाक्षिणात्य आहे व तो आपले येथेंही थोडाबहुत प्रचलित आहे. हा काफी थाटांतून उत्पन्न होत असून औडुव आहे. यांत पंचम व निषाद हे स्वर वर्ज्य आहेत. षड्ज वादी असून त्यावर मुक्काम असतो.

साधारण स्वरूप असें आहे.

मग॒रेसा, ध़ध़सा, सा, म, ममधग॒, मगमध, सां, सां,
सांधसां, ध, मध, ग॒ ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

आभोगी—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

(ग)म	ग	री	सा	री	(रि)ध़	–	सा	–	सा
ख	र	हृ	र	प्रि	या	ऽ	मे	ऽ	ल
×		२			०		३		
सा	सा	म	म	म	ध	म	म	(म)ग	ग
ज	ब	बि	बु	ध	ज	न	क	र	त
×		२			०		३		
म	ग	म	ध	ध	सां	–	सां	रीं	सां
आ	ऽ	भो	ऽ	गि	रा	ऽ	ग	स	ब
×		२			०		३		
सां	सां	सां	ध	सां	ध	म	ध	म	ग
च	तु	र	गु	नि	त	ब	क	ह	त।
×		२			०		३		

अंतरा.

म	ग	म	ध	ध	सां	सां	सां	–	सां
म	ऽ	ध्य	म	क	र	त	वा	ऽ	दि
×		२			×		३		
सां	सां	मं	सां	ध	(ध)सां	ध	म	–	म
ख	र	ज	क	र	स	म	वा	ऽ	दि
×		२			०		३		
गं	(मं)ग	(मं)गं	मं	गंरीं	रीं	सां	रीं	रीं	सां
म	ध	रा	ऽ	तऽ	के	ऽ	स	म	य
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सा (ध)	सा	सां	ध (सां)	सां	ध	म	ध	म	ग
स	क	ल	ज	न	म	न	ह	र	त।
×		२			०		३		

आभोगी–झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

म (सा)	ग	रीसा	री	सा	ध (सा)	–	सा	सा	–
ज	य	तिऽ	सि	रि	रा	ऽ	धि	के	ऽ
×		२			०		३		
सा	सा	म	म	म	म	–	ध	ग (म)	–
स	क	ल	सु	ख	सा	ऽ	धि	के	ऽ
×		२			०		३		
म (ग)	ग	म	ध	ध	सां (ध)	–	रीं	सां	–
त	रु	णि	म	णि	नि	ऽ	त्य	नौ	ऽ
×		२			०		३		
सां	सां	सां	ध (सां)	सां	ध	म	ध	म	ग
त	न	कि	शो	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	री।
×		२			०		३		

अंतरा.

म (ग)	ग	म	ध	ध	सां	–	सां	सां	सां
के	ऽ	ष्ण	त	न	नी	ऽ	ल	घ	न
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सां	-	मं	सां	ध	(ध)सां	ध	सां	ध	म
रू	ऽ	प	की	ऽ	चा	ऽ	ल	की	ऽ
×		२			०		३		
(ग)म	मं	मं	मं	मं	(मं)गं॒	गं॒	मं	गं॒	सां
के	ऽ	ष्ण	मु	ख	हि	म	कि	र	ण
×		२			०		३		
(म)सां	-	सां	(सां)ध	सां	ध	सां	ध	म	ग॒
की	ऽ	च	को	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	री।
×		२			०		३		

आभोगी—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

(ग॒)म	ग॒	रीसा	री	सा	(सा)ध़	(नि़)ध़	सा	-	सा
च	र	नऽ	ध	र	आ	ऽ	ये	ऽ	री
×		२			०		३		
(नि़)सा	-	म	म	म	ध	म	म	(म)ग॒	-
भो	ऽ	प	र	द	या	ऽ	क	रे	ऽ
×		२			०		३		
(ग॒)म	ग॒	म	ध	ध	सां	सां	सां	-	सां
आ	ऽ	ली	ऽ	री	ध	न	ध	ऽ	न
×		२			०		३		
(ध)सां	सां	(सां)ध	सां	सां	(सां)ध	सां	ध	म	ग॒
अ	ज	मे	ऽ	रे	भा	ऽ	ऽ	ऽ	ग।
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

ग॒			नि॒						
म	ग॒	म	ध	ध	सां	-	सां	सां	-
ध	न	आ	ऽ	ज	की	ऽ	घ	री	ऽ
×		२			०		३		
ध									
सां	सां	सां	ध	सां	ध	म	म	म	म
ध	न	य	ह	प	ल	मु	हु	र	त
×		२			०		३		
ग॒									
म	मं	मं	-	मं	ग॒ं	रींसां	रीं	-	सां
मो	हे	ली	ऽ	नो	अ	पऽ	ने	ऽ	श
×		२			०		३		
ध		सां			सां				
सां	सां	ध	सां	सां	ध	सां	ध	म	ग॒
र	न	ध	न	सु	हा	ऽ	ऽ	ऽ	ग।
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग चंद्रकौंस

हा काफी थाटांतला राग आहे. यांत ऋषभ व पंचम वर्ज्य आहेत. यांचें चलन साधारण असें आहे.

सा, नि॒ध॒, म॒ध॒नि॒सा, मग॒, सा, मग॒मधनि॒सां, सांनि॒धमग॒
मग॒सा । ग॒मधनि॒सां, नि॒सां मंगं॒, सां नि॒सांनि॒ध,
नि॒, मध, नि॒ध, मग॒, मधनि॒ध, मग॒,
मग॒, सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

चंद्रकौंस–सूलताल (मध्यलय)

स्थायी.

				ध़		सा			
सा	–	नि़	ध़	म़	ध़	नि़	–	सा	–
प्रे	ऽ	म	न	ग	र	की	ऽ	ऽ	ऽ
×		०		२		३		०	
सा		सा		म		म			
नि़	सा	म	म	ग॒	म	गं॒	–	सा	–
ड	ग	र	क	ठि	न	है	ऽ	ऽ	ऽ
×		०		२		३		०	
नि़	सा			म		नि॒			
सा	म	म	ग॒	ग॒	म	ध	नि॒	सां	–
जि	न	जा	ऽ	ओ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
×		०		२		३		०	
नि॒									
सां	नि॒	ध	म	ध	म	ग॒	म	ग॒	सा
को	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऊ।
×		०		२		३		०	

अंतरा.

म		नि॒					सां		
ग॒	म	ध	नि॒	सां	सां	–	नि॒	सां	सां
प	हि	ले	तो	मी	ठे	ऽ	बै	न	न
×		०		२		३		०	
सां									
नि॒	सां	मं	मं	गं॒	सां	नि॒	सां	नि॒	ध
ब	स	क	र	ले	ऽ	ऽ	ऽ	त	ऽ
×		०		२		३		०	

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri
Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(ध)नि	म	ध	-	(ध)नि	नि	ध	म	म	ग
पी	ऽ	छे	ऽ	ग	ले	फां	ऽ	सी	ऽ
×		०		२		३		०	
(ग)म	ध	नि	ध	म	ग	म	ग	-	सा
दे	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	त
×		०		२		३		०	
सा	सा	सा	सा	ग	-	सा	-	सा	नि
ऐ	सो	ब	ट	वा	ऽ	ऽ	ऽ	र	न
×		०		२		३		०	
(म)ग	म	ध	नि	ध	(म)ग	म	ग	-	सा
य	न	ब	स	त	ठ	ग	हू	ऽ	जा।
×		०		२		३		०	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग गौड

गौड हें एक काफी थाटांतून उत्पन्न होणारें अप्रसिद्ध रूप आहे. पूर्वांगांत कानडा व उत्तरांगांत मल्लार अशा संयोगानें हें रागस्वरूप होतें याचें साधारण चलन असें आहे. जाति संपूर्ण आहे.

साधारण चलन.

सा, मरेसा, नि़सा, ग, मरेप, धप, पग, मरेप, मपधरेंसां,

म

धनिप, मपग, मरेसा। मप, निधसां, सा, निरेंसां,

धनिप, मरेंसां, रेंनिसांधनिमप, धसां, नि,

प, मपग, मरेसा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गौड–झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

ऩि	सा	सा	म̈	री	री	सा	सा	ऩि	सा
श्या	ऽ	म	छ	बि	धु	र	फि	रे	ऽ
×		२			०		३		
(म)ग॒	(म)ग॒	म	री	प	ध	प	प	(म)ग॒	–
धु	र	बा	ऽ	ध	र	न	छ	बि	ऽ
×		२			०		३		
(म)री	–	प	प	प	(ध)म	प	ध	–	रीं
री	ऽ	इं	द्र	ध	नू	ऽ	पी	ऽ	त
×		२			०		३		
सां	सां	सां	ध	नि॒	प	धम	प	ध	सां
प	ट	च	ट	ऽ	कु	ऽऽ	दे	खा	ऽ
×		२			०		३		
नि॒	प	म	प	–	(म)ग॒	म	म	री	सा
ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	यो	ऽ	है	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		

अंतरा.

म	प	ध	नि॒	ध	सां	सां	सां	सां	–
दा	मि	नी	ऽ	द	म	क	द्यु	ति	ऽ
×		२			०		३		
(सां)नि	सां	नि	रीं	–	सां	–	ध	नि॒	प
दे	ऽ	त	क्षे	ऽ	त	ऽ	द	व	र
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

मं

गं	-	मं	-	रीं	रीं	सां	रीं	सां	रीं
सो	ऽ	ई	ऽ	ऽ	कूं	ऽ	ङ	ल	अ
×		२			०		३		

नि	सां	ध	नि	म	प	-	प	ध	सां
मो	ऽ	लु	लो	ऽ	लु	ऽ	ग	ती	ऽ
×		२			०		३		

नि	नि	प	म	प	ग	म	म	री	सा
च	म	का	ऽ	ऽ	यो	ऽ	है	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		

संचारी.

म

ग	म	री	प	प	ध	नि	प	म	प
बि	श	द	ब	ला	क	न	की	ऽ	ऽ
×		२			०		३		

म	प	ध	सां	रीं	सां	सां	ध	नि	प
पा	ऽ	ती	ऽ	ऽ	ब	न	मा	ऽ	ल
×		२			०		३		

म	प	ग	म	री	म	म	री	-	सा
अ	ति	मं	ऽ	द	मं	द	मे	ऽ	घ
×		२			०		३		

ध	-	सा	सा	री	सा	-	प	म	प
वां	ऽ	सु	री	ऽ	लो	ऽ	सु	र	ऽ
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

री	प	म	प	–	ध	सां	ध	नि॒	प
गा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	यो	ऽ	है	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		

अंतरा.

म	प	ध	नि॒	ध	सां	सां	सां	नि	सां
आ	व	न	ऽ	ऽ	ब	ध	र	हीं	ऽ
×		२			०		३		
ध	–	रीं	सां	रीं	नि॒	सां	ध	नि॒	प
प्या	ऽ	रे	म	न	भा	ऽ	व	न	की
×		२			०		३		
री	म	री	प	प	ध	म	प	ध	सां
सा	ऽ	ऽ	व	न	सो	आ	व	न	की
×		२			०		३		
मं	रीं	सां	ध	प	ग	म	री	सा	–
सा	ऽ	ज	स	ज	आ	ऽ	यो	है	ऽ।
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

आसावरी थाट.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

आसावरी थाटांतील राग (१०)

देसी	खट-तोडी
कोमलदेसी	जंगला
गांधारी	झीलफ
देवगांधार	गोपी (का) वसंत
खट	सिंधु भैरवी

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग देसी

रिमौ परी मपधपा निधौ परी गरी निसौ ।
संगवे गीयते देशी पंचमांशा सुरक्तिदा ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १८६ ॥

आसावरिके ठाठमें चढते धग न लगाइ ।
परि बादी संवा दितें देसी गुनियन गाइ ॥

रागचंद्रिकासार ॥ ३३ ॥

स्वैरैरासावर्याः किल जगति देशी सुविदिता ।
धगत्यक्ताऽऽरोहे विलसति वरोहे तु सकला ॥
प्रसिद्धः संवादो भवति समयोरत्र मधुरः ।
प्रभां सारंगस्य प्रकटयति पूर्वैऽग इह सा ॥

रागकल्पद्रुमांकुरे ॥ ३४ ॥

देसी राग असावरी थाटांतून उत्पन्न होतो. हा एक तोडीचा प्रकार मानिला जातो, व गायक लोकांचा फार प्रिय आहे. ह्याच्या आरोहांत गांधार व धैवत हे स्वर लागत नाहींत. अवरोह संपूर्ण आहे. जाति औडुव-संपूर्ण आहे. ह्याचा वादीस्वर पंचम व संवादी ऋषभ आहे. गानसमय दिवसाचा दुसरा प्रहर आहे. ह्यांत तीव्र धैवत सुद्धां कधीं कधीं लाविला जातो. पूर्वांगांत सारंग व उत्तरांगांत आसावरी मिळून हा राग होतो. जुन्या ग्रंथांत हा राग वर्णिलेला आढळतो. त्यांपैकीं " रागलक्षण " या ग्रंथांत आंध्रमताचा देशी म्हणून वर्णिलेलें स्वरूप आजच्या प्रचाराशीं बरेंच जुळतें.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

या शिवाय उत्तरेकडील गायक कोमलदेसी म्हणून एक देसीचा प्रकार गातात. तो याच देसींत अवरोहांत कांहीं विशिष्ट रीतीनें कोमल ऋषभाचा प्रयोग करून ते गातात. असले कांहीं प्रकार तिकडल्या लोकांत प्रचलित आहेत. जसें कोमल बागेश्री, कोमल बहार, कोमल वसंत, वगैरे, हे प्रकार म्हणजे या रागांत असलेले प्रमुखस्वर विकृत करून उत्पन्न केले जातात. बागेश्रींत धैवत कोमल, बहारांतहि तोच कोमल करून, व वसंतांत गांधार कोमल करून ते या रागांचीं उपांगें गातात.

देसीचा उठाव.

सा म सा नि

निसा, रेपग, रे, निसा, रेमपरेमप, धप, मपग, रे, पग
रे, निसा ।

चलन.

नि

सा, रेगरेसा, रे, निसा, रेमप, रेमप, धप, सां, प, धप,

म म सा

मपग, रे, पगरे, निसा, । ममपसां, निसां, रेंगंरेंसां,

नि म

रेंनिसां, सां, प, धप, मपगरे, रेमपसां, प,
धप, मपग, रे, सा, रेनिसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

देसी—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

ग															
री	ग॒	री	ग॒	री	सा	सा	री	प	ग॒	-	री	सा	री	-	नि़
मि	त	वा	बा	ल़	मु	वा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	गै	ला	प	ऽ	र
×				२				०				३			
				म				प							
सा	-	-	सा	री	प	पध	मप	ग॒	री	ग॒	री	सा	री	-	नि़
दे	ऽ	ऽ	स	बा	ऽ	लऽ	मुऽ	वा	ऽ	ऽ	गै	ला	प	ऽ	र
×				२				०				३			
				म								नि॒			नि॒
सा	-	-	सा	री	-	म	प	प	-	प	-	ध॒	-	प	ध॒
दे	ऽ	ऽ	स	जा	ऽ	य	व	सी	ऽ	ला	ऽ	को	ऽ	न	गा
×				२				०				३			
				ध॒				म				म			
-	प	प	प	प	-	ध॒	म	री	म	पध	मप	ग॒	-	-	री
ऽ	म	अ	ब	जैं	ऽ	यो	ऽ	को	ऽ	नेऽ	ऽऽ	बे	ऽ	ऽ	स
×				२				०				३			

अंतरा.

												नि॒			
	म	म	प	सां	-	सां	-	सांरीं	गं॒	रीं	सांरीं	सां	-	ध॒	प
ऽ	उ	न	बि	ना	ऽ	मैं	ऽ	छीऽ	ऽ	न	अऽ	छी	ऽ	ऽ	न
×				२				०				३			
नि॒						म									
ध॒	-	प	प	पध	मप	ग॒	री	-	म	म	प	सां	-	-	-
जा	ऽ	रे	प	थिऽ	कऽ	वा	ऽ	ऽ	उ	न	बि	ना	ऽ	ऽ	ऽ
×				२				०				३			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

								सां	सां						
सांरीं	गं	रीं	सां	रीं	नि	सां	-	नि॒	नि॒	सां	-	प	-	-	प
बूऽ	ऽ	ढे	भ	ई	ऽ	ले	ऽ	के	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	स।
×				२				०				३			

देसी—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

री	ग॒	री	ग॒	री	सा	सा	री	सारी	ग॒	-	री	सा	री	-	नि॒
च	त	र	बा	ल	म	वा	ऽ	ऽऽ	ऽ	ऽ	भ	यो	प	ऽ	र
×				२				०				३			
								म							
सा	-	सा	-	सा	रीसा	री	प	ग॒	री	ग॒	री	सा	री	-	नि॒
दे	ऽ	सी	ऽ	बा	ऽऽ	ल	म	वा	ऽ	ऽ	भ	यो	प	ऽ	र
×				२				०				३			
								म							
सा	-	-	-	सा	-	सा	सा	री	म	म	म	प	-	प	-
दे	ऽ	ऽ	ऽ	सी	ऽ	अ	ब	तो	ऽ	डी	ह	मा	ऽ	री	ऽ
×				२				०				३			
नि॒	नि॒			नि				म				म			
ध॒	ध॒	प	-	ध	प	ध	म	री	म	प	ध	प	-	ग॒	री
स	ग	री	ऽ	स	ज	नी	ऽ	पी	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	त	ऽ।
×				२				०				३			

अंतरा.

	प							सां						नि॒	
	म	म	प	सां	-	सां	सां	नि॒	-	सांरीं	रीं	सां	-	ध	प
ऽ	ह	र	प्रि	या	ऽ	मो	रे	प्रा	ऽ	णऽ	अ	धा	ऽ	रे	ऽ
×				०				०				३			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

								म				म	म		
सां	-	प	प	ध	ध	प	प	री	म	प	ध	प	ग॒	-	री
द्रू	ऽ	जो	न	अ	ग	द	ऽ	पा	ऽ	ऽ	ऽ	व	री	ऽ	त।
×				२				०				३			

देसी—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

सा
गूं

म															
ग॒	री	-	सा	री	-	नि़	-	सा	-	सा	-	सा	-	-	म
द्र	गूं	ऽ	द्र	ला	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	वो	ऽ	रे	ऽ	ऽ	मा।
३				×				२				०			
				म				म				सा			री
री	म	पध	मप	ग॒	-	-	-	री	-	ग॒	-	री	-	-	म
ऽ	ऽ	लऽ	निऽ	यां	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	फू
३				×				२				०			
			म					ध				म			
-	प	-	प	सां	-	-	-	प	ध	पम	प	ग॒	री	-	रीं
ऽ	लों	ऽ	दे	हा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	रऽ	ऽ	वा	ऽ	ऽ।	गूं
३				×				२				०			

अंतरा.

म
आ

			म					सां	सां						सां
म	प	-	प	सां	-	-	-	नि॒	नि॒	सां	-	सां	-	-	नि॒
ज	मो	ऽ	रे	घ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	रें	ऽ	ऽ	मो
३				×				२				०			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

		सां सां	
- सां - रीं	सां - - -	नि नि सां -	प - - पध
ऽ ह ऽ न	आ ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ ऽ ऽ	ये ऽ ऽ रऽ
३	×	२	०
म म		नि	
प ग - म	पं - सां -	नि सां - ध	प - - पध
च हूं ऽ मैं	फू ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ ऽ लों	दे ऽ ऽ सिंऽ
३	×	२	०
ध		म	री
म - प -	- ध म प	ग - री -	नि सा - सां
गा ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ र ऽ	वा ऽ ऽ। गूं
३	×	२	०

देसी—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

री	म	ध ध नि	
री नि सा	री म प -	प प नि ध	प ध प म
ऽ सा चि क	हु त है ऽ	अ दा ऽ रं	ऽ ग य ह
०	३	×	२
म म			
प री री म	प ध प म	प (ग) री ग	रीसा री सा -
न दी ऽ ना	ऽ व सं ऽ	ऽ जो ऽ ऽ	ऽऽ ऽ ग ऽ।
०	३	×	२

अंतरा.

म		सां	
, म म प	सां - - सां	नि - सां -	सांरीं निसां सां -
ऽ कौ न कि	सी ऽ ऽ के	आ ऽ वे ऽ	जाऽ ऽऽ वे ऽ।
०	३	×	२

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सां
नि़ – नि़ | सां – – सां | परीं रींगं री सां | निसां निसां प –
ऽ दा ऽ न | पा ऽ ऽ नि | किऽ सीऽ म त | लाऽ ऽऽ वे ऽ
० | ३ | × | २

निं
मप पगं गं | रीं सां निसां निसां | (प) ध म प | री ग रीसा री
ऽ येऽ हीऽ क | हु त सऽ बऽ | लो ऽ ऽ ऽ | ऽ ऽ ऽऽ ऽ
० | ३ | × | २

म
सा, री नि़ सा | री म प – |
ग,। सा चि क | हु त है ऽ। |
० | ३ |

देसी—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

री
नि

नि़
सा – | सा – री | सा – | ध़ प़ –
रैं ऽ | ज ऽ न | की ऽ | जे ऽ ऽ
× | २ | ० | ३

प सां प म
म प | नि सां प | म प | ग री ग
म ल | मू ऽ क्त | में ऽ | रे ऽ ऽ
× | २ | ० | ३

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

					म				प
री	सा	री	ऩि	सा	री	म	प	-	नि॒
प	र	ता	ऽ	प	सौं	ऽ	ऽ	ऽ	अ
×		२			०		३		
नि॒		म		री	म		सा		
ध	प	ग॒	री	प	ग॒	री	री	ऩिसा	री
हं	ऽ	म	ऽ	द	जूं	ऽ	के	ऽऽ।	नि
×		२			०		३		

अंतरा.

प		सां					सां		
म	प	नि	सां	सां	सां	सां	नि	सां	सां
तूं	हि	नू	ऽ	र	तूं	हि	भू	ऽ	प
×		२			०		३		
सां	सां			सां			नि॒		
नि	नि	सां	-	ग॒ं	रीं	सां	ध	-	प
ते	ऽ	रो	ऽ	हि	गु	न	गा	ऽ	उं
×		२			०		३		
		म						नि॒	
प	मप	ग॒	री	म	प	-	सां	ध	प
से	ऽऽ	वा	ऽ	क	रे	ऽ	ऽ	स	ब
×		२			०		३		
		म					सा		
पध	मप	ग॒	री	म	ग॒	री	री	ऩिसा	री
जिऽ	यऽ	जौं	ऽ	त	ते	ऽ	रे	ऽऽ।	नि
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

देसी–झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

									रीं
									उ

री	सा						नि़		
नि़	नि़	सा	–	री	नि़	सा	ध़	प़	–
डौं	S	ड	S	न	बा	S	जे	S	S
×		२			०		३		

				प			म		
म	म	म	–	ध	पम	प	ग	री	–
उ	ल	ला	S	मु	राS	S	रे	S	S
×		२			०		३		

							री		
सा	सा	सा	–	–	री	म	म	प	–
म	ध	मा	S	S	ते	S	S	S	S
×		२			०		३		

		म		री					
म	प	ध	री	म	ग	री	सा	–	–
कां	S	धे	S	कां	व	रि	या	S	S।
×		२			०		३		

अंतरा.

म	–	प	नि	–	सां	–	सां	–	सां
दी	S	प	जो	S	ज्यो	S	त	S	प्र
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

नि	-	सां	-	रीं	नि	सां	(नि)ध	प	-
का×	ऽ	श२	ऽ	क	र०	त	हैं३	ऽ	ऽ
(नि)ध	(नि)ध	ध	प	ध	नि	नि	ध	प	प
ध×	न	नं२	ऽ	द	ध०	न	नं३	ऽ	द
म	-	प	ऽ	ध	(नि)ध	-	प	-	-
कृ×	ऽ	ष्ण२	ऽ	औ	ता०	ऽ	रे३	ऽ	ऽ
सा	सा	सा	-	-	री	म	(री)म	प	-
म×	ध	मा२	ऽ	ऽ	ते०	ऽ	ऽ३	ऽ	ऽ।

इत्यादि, स्थायीप्रमाणें.

अंतरा २

म	-	प	नि	-	सां	-	सां	-	सां
नं×	ऽ	द२	को	ऽ	नं०	ऽ	द३	ऽ	न
(सां)नि	नि	सां	-	रीं	नि	सां	(नि)ध	प	-
स×	ब	द्रू२	ऽ	ख	भौं०	ऽ	ज३	ऽ	न
(नि)ध	(नि)ध	ध	प	ध	नि	नि	ध	प	प
ब×	ल	वं२	ऽ	त	ब०	ल	वं३	ऽ	त

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

					नि॒				
म	–	प	–	ध	ध	–	प	–	–
कौं	ऽ	स	ऽ	प	छा	ऽ	रें	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
							री		
सा	सा	सा	–	–	री	म	म	प	–
म	ध	मा	ऽ	ऽ	ते	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		

इत्यादि, स्थायीप्रमाणें.

देसी—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

म		सा		री				म	
ग॒	–	री	–	नि़	सा	–	रीम	पध	प
नै	ऽ	ना	ऽ	ल	गे	ऽ	रीऽ	आऽ	ली
×		२			०		३		
प					म				
सां	नि	ध	प	प	री	म	प	पध	मप
उ	न	सें	ऽ	रि	आ	ऽ	ऽ	ऽऽ	लीऽ।
×		२			०		३		

अंतरा १.

प		सां							
म	प	नि	सां	नि	सां	–	सां	–	–
ख्या	ऽ	कू	ऽ	ल	हूं	ऽ	मैं	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
नि				सां			प		
सां	नि	सां	–	रीं	सां	नि॒	ध	प	–
फि	रुं	बा	ऽ	व	री	ऽ	सी	ऽ	ऽ
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

प		सां		सां					
म	प	नि	सां	रीं	सां	नि॒	ध	-	प
कै	ऽ	से	ऽ	क	टे	ऽ	रै	ऽ	न
×		२			०		३		
म	म	सा		री			म		ध
ग॒	ग॒	री	-	नि़	सा	-	रीम	पध	मप
क	ल	ना	ऽ	प	रे	ऽ	रिऽ	आऽ	लीऽ।
×		२			०		३		

अंतरा २.

प		सां							
म	प	नि	सां	नि	सां	-	नि	सां	सां
ने	ऽ	हा	ऽ	ल	गा	ऽ	य	ग	ये
×		२			०		३		
सां				सां			नि॒		
नि	सां	सां	-	रीं	सां	निसां	ध	प	-
फि	र	ना	ऽ	हिं	आ	ऽऽ	ये	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
प		सां							
म	प	नि	सां	रीं	सां	नि॒	ध	-	प
बिं	ऽ	दा	ऽ	नि	ठु	र	श्या	ऽ	म
×		२			०		३		
म		सा		री			म		प
ग॒	-	री	-	नि़	सा	-	रीम	पध	मप
ऐ	ऽ	से	ऽ	भ	ये	ऽ	रीऽ	ऽऽ	लीऽ।
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

देसी–तिलवाडा (विलंबित)

स्थायी.

सा
,निसारीप
,सखिमैका

म	सा री	प	प म
ग -री ग ,रीसा	री नि सा सा	म प रींम प	मप पधमप ग री
चे ऽऽऽ ,नन	आ ऽ ऽ वे	आ ऽ ऽऽ ऽ	ऽऽ ऽऽऽ जे ऽ
३	×	२	०
प प	सां सां प	प प ध	म
मम प सां ,निसां	निनि सां प मपध,प	निम प मप निनि,पमप	ग री निसा ,रीप
बिन दे खे ,ऽऽ	श्याऽ ऽ म ऽऽऽ,सुं	द ऽ ऽ ऽऽ ऽऽ,र ऽऽ	के ऽ ऽऽ। मैका
३	×	२	०
म			
ग -री ग ,रीसा			
चे ऽऽऽ ,नन			
३			

अंतरा.

	सां	सां सां सां	सां सां सां
,ममप	सां - निसां सां	रींसा गं रीं सां	निनि निसा प ,मप
ऽ ऽ ऽ ,निसदि	ना ऽ मैं ऽ का	कऽ ल न प	रऽ तऽ है ,ऽऽ
३	×	२	०
ध म निसा	प नि	प पध	म
प,पध प,मप ग रीरी	म प सां धप	निम प मप निनि,पमप	ग री निसा निसारीप
कै,ऽऽ से,ऽऽ क हैऽ	री ऽ ऽ अब	रेऽ ऽऽऽ नऽदीऽऽ	न ऽऽऽ। सखीमैका
३	×	२	०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

देसी—एकताल (विलंबित)

स्थायी.

रीम	म							री			
पप	ग	रीग	रीसा	री	सा	-	री	नि़	सा	सा	नि़सा
नैऽ	या	ऽऽ	मोरी	भ	ई	ऽ	पु	रा	ऽ	नी	ऽऽ
३		४		×		०		२		०	
				नि				म		री	
	म	प	प	ध	प	मप	धध,पमप	ग	री	नि़	सा,री
ऽ	खे	व	ट	स	दा	ऽऽ	मऽ,तऽऽ	वा	ऽ	ऽ	ऽ,र।
३		४		×		०		२		०	

अंतरा.

		प					सां				
		म	पप	सां	-	-	नि	सां	-	सां	-
		ऽऔ	घट	धा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ट	ऽ
		४		×		०		२		०	
						सां					प
सां	नि	-	सांरीं	सां	निनि	ध	प	म	-	-	म
सू	ऽ	ऽ	जत	ना	ऽऽ	हीं	ऽ	आ	ऽ	ऽ	न
३		४		×		०		२		०	
				म			सा	री			
प	प	प	धध,पमप	ग	-	-	री	नि़	सा	सा	-री
ऽ	प	री	मऽ,झऽऽ	धा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	र	ऽऽ।
३		४		×		०		२		०	

देसी—एकताल (विलंबित)

स्थायी.

रीम	म			सा		री					
पप	ग	रीग	रीसा	री	-	नि़	-	सा	-	सा	नि़सा
मेऽ	रा	ऽऽ	मन	हा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	र	ऽऽ
३		४		×		०		२		०	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

म				ध		म		री			मम
री	म	प	-	प,पध	पमप	ग	री	नि	सा	निसा	,पप
ली	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ,ऽऽ	नोऽऽ	रे	ऽ	ऽ	ऽ	ऽऽ।	मेऽ
३		४		×		०		२		०	

अंतरा.

प				सां				सां	रीं	सां	
म	प	सां	-	नि	सां	सां	-	रीं	ग	रीं	सां
घ	र	की	ऽ	बा	ऽ	तें	ऽ	बि	स	रे	ऽ
३		४		×		०		२		०	
सांसां				प				सां			
निनि	सां	पं	मप	म	प	प	-	नि	सां	प	-
गऽ	ऽ	ई	ऽऽ	ना	ऽ	जा	ऽ	नूं	ऽ	का	ऽ
३		४		×		०		२		०	
ध				म			सा	री			मम
प	-ध	पम	प	ग	-	-	री	नि	सा	निसा	पप
की	ऽऽ	नोऽ	ऽ	रे	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽऽ।	मेऽ
३		४		×		०		२		०	

देसी—आडाचौताल (विलंबित)

स्थायी.

	म			सा	री					सासा		प	प
पमप	ग	रीग	,रीसा	री	नि	सा	सा	रीनि	सा	निनि	सा	प	,म,मपं
पिऽऽ	या	ऽऽ	,हम	वा	ऽ	ऽ	री	तोऽ	ऽ	ऽऽ	ऽ	रे	,ब्रि,जऽ
४		०		×		२		०		३		०	
प				म	प	ध				म			
सा	-	निसा	,सा	री	म	पं	ध	म	प	ग	री	ग	,सारी
के	ऽ	ऽऽ	,व	सै	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	या	ऽ	ऽ	,ऽऽ
४		०		×		२		०		३		०	

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

री म | सा री | | सा सा | प़ प़
प ग | रीग,रीसा री नि़ | सा सा रीनि़ सा | निनि़ सा प़ | ,म़,मप़
पी या | ऽऽ ,हम वा ऽ | ऽ री तोऽ ऽ | ऽऽ ऽ रे .ब्रिजऽ
४ | ० × | २ ० | ३ ०

प़ | म प | ध | म
सां - | निसा ,सा री म | प ध | म प ग - | री ग
के ऽ | ऽऽ ,ब सै ऽ | ऽ ऽ ऽ ऽ | या ऽ ऽ ऽ
४ | ० × | २ | ० ३ | ०

री | सा | म | | नि
सा री | नि़ सा नि़ सा | री म | प प - मप | धप -
ऽ ऽ | ऽ ऽ तु म | रे का | र न ऽ ऽऽ | वेऽ ऽ
४ | ० × | २ | ० ३ | ०

म | सा | | प | सा री | नि
मप,पध,पमप | ग री नि़ सा | री प | री ग | री नि़ सा | सारी
ऽऽ,कऽ,लऽऽ | हो ऽ त ऽ | ऽ ऽ | जी ऽ | ऽ ऽ ऽ | याऽ
४ | ० × | २ | ० | ३ | ०

अंतरा.

मप
कब

| | | | | | | सां सां |
सां - | सां - | निसां सां | सां रीं | सांरींगं रींसां | रींनि सां | निनि सां
की ऽ | ठा ऽ | ऽऽ डी | आ ऽ | ऽऽऽ गन | बाऽ ऽ | ऽऽ ऽ
× | २ | ० | ३ | ० | ४ | ०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

प	,मप	म ग	रीग	री	सा	निसा	प ,ममप	सां	-	प	मपधपमप	म ग	री
रे	,असु	ब	ऽऽ	न	की	ऽऽ	,झरऽ	ला	ऽ	ऽ	गऽऽरऽऽ	ही	ऽ
×		२		०		३		०		४		०	

सा नि	सा	री	प	प री	ग	सा री	नि	सा	नि सारी
आ	ऽ	खी	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	याऽ
×		२		०		३		०	

देसी—चौताल (विलंबित)

स्थायी.

नि सा	सा म	ग	री	सा	सा म	ग	री	सा	री नि	सा	सा
अ	व	ध	पु	र	न	ग	रि	के	रा	ऽ	जा
×		०		२		०		३		४	
री नि	सा	-	म री	म	म	-	प म	प	म ग	री	-
सि	री	ऽ	रा	ऽ	म	ऽ	चौं	ऽ	द्र	ऽ	ऽ
×		०		२		०		३		४	
म री	म	-	म	प	प	म प	-	सां	नि ध	-	प
रा	ऽ	ऽ	व	न	के	मा	ऽ	र	वे	ऽ	को
×		०		२		०		३		४	
म री	म	म री	म	पध	मप	म ग	-	री	री नि	सा	-
लौं	ऽ	का	ऽ	चऽ	ढऽ	धा	ऽ	यो	है	ऽ	ऽ।
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

प								सां			
म	प	-	सां	-	सां	सां	-	नि	सां	सां	सां
ब	डे	ऽ	ब	ऽ	डे	जो	ऽ	धा	ऽ	स	ब
×		०		२		०		३		४	
प					सां			सां			
नि॒	प	सां	सां	सां	गं॒	रीं	सां	निसां	नि॒धनि॒	प	-
जु	ध	क	र	बे	को	सा	ऽ	थऽ	चऽऽ	ले	ऽ
×		०		२		०		३		४	
प	प						ध			म	
मप	नि॒	ध	प	ध	प	-	प	म	प	ग॒	री
सऽ	मुं	द	र	ती	र	ऽ	जा	ऽ	य	के	ऽ
×		०		२		०		३		४	
म		म						म		री	
री	म	री	म	प	पनि॒	पम	प	ग॒	री	नि़	सा
ल	श	क	र	ठे	ऽऽ	राऽ	ऽ	यो	है	ऽ	ऽ।
×		०		२		०		३		४	

संचारी.

				म		प			नि॒		
प	पम	प	पम	री	म	म	प	प	ध	-	प
ह	नऽ	म	नऽ	सो	ऽ	बी	ऽ	र	जा	ऽ	ने
×		०		२		०		३		४	
म		म				नि॒		प		म	
प	-	री	म	म	प	ध	प	म	प	ग॒	री
लौं	ऽ	का	ऽ	स	ब	फूं	ऽ	क	द	ई	ऽ
×		०		२		०		३		४	
म			म						री		
री	-	प	ग॒	-	री	सा	-	री	नि़	सा	सा
रा	ऽ	व	न	ऽ	को	मा	ऽ	न्यो	रा	ऽ	म
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

		म							म		
सा	सा	री	म	प	पध	प	म	म	ग	री	-
प	च	रं	ग	फै	ऽऽ	रां	ऽ	यो	है	ऽ	ऽ।
×		०		२		०		३		४	

आभोग.

प			नि	नि							
ध	प	-	प	प	प	सां	-	सां	सां	-	सां
सी	ऽ	ऽ	ता	ऽ	को	ला	ऽ	यो	ज	ऽ	ब
×		०		२		०		३		४	
नि	नि		प		सां				नि		
प	प	-	सां	-	ग	रीं	सां	-	ध	-	प
पू	ऽ	ऽ	जो	ऽ	द	से	रा	ऽ	आ	ऽ	य
×		०		२		०		३		४	
म	प			नि						म	
प	नि	ध	प	ध	प	-	प	म	प	ग	री
ह	र	रं	ग	ऐ	ऽ	ऽ	सो	ऽ	सि	री	ऽ
×		०		२		०		३		४	
म		म					प			म	
री	म	री	म	प	-	पध	म	-	प	ग	री
द	स	र	थ	को	ऽ	ऽऽ	जा	ऽ	यो	है	ऽ।
×		०		२		०		३		४	
सा	सा			सा							
निसा	म	ग	री	सा	म						
अऽ	व	ध	पु	र	न						
×		०		२							

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

देसी—धमार (विलंबित)

स्थायी.

(म)ग॒	री	ग॒	(सा)री	-	सा	-	म	प	-	नि॒	-	सा	री
बा	ऽ	ऽ	ल	ऽ	म	ऽ	हू	म	ऽ	रे	ऽ	ऽ	बि
×					२		०			३			
(म)ग॒	री	ग॒	री	-	,	सा	नि॒	सा	-	(नि)ध॒	-	प	-
दे	ऽ	ऽ	स	ऽ	ऽ	गं	ये	ऽ	ऽ	अ	ऽ	ब	ऽ
×					२		०			३			
(प)री	नि॒	सा	(म)री	म	,	म	प	सां	-	(नि)ध॒	-	प	-
तो	ऽ	ऽ	डी	ऽ	ऽ	हू	मा	ऽ	ऽ	री	ऽ	ऽ	ऽ
×					२		०			३			
ध॒	म	-	प	-	-	-ध॒	(म)ग॒	-	-	(सा)री	नि॒	सा	सा
पी	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	त।
×					२		०			३			

अंतरा.

म	प	-	सां	-	,	सां	नि॒	सां	-	सां	-	-	-
आ	ऽ	ऽ	स	ऽ	ऽ	भ	री	ऽ	ऽ	मैं	ऽ	ऽ	ऽ
×					२		०			३			
नि॒	-	-	सां	-	,	रीं	सां	-	-	नि॒	सां	प	-
हो	ऽ	ऽ	त	ऽ	ऽ	नि	रा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	सी	ऽ
×					२		०			३			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

			म		सा							नि	
पधु	पम	प	ग	रीग	री	-	म	प	-	सां	-	धु	प
देऽ	खोऽ	ऽ	स	ऽऽ	खी	ऽ	पि	या	ऽ	ऽ	ऽ	की	ऽ
×					२		०			३			
प	प						म						
म	म	-	प	-	-	ध	ग	-	-	री	नि	सा	सा
अ	नो	ऽ	खी	ऽ	ऽ	ऽ	री	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	त।
×					२		०			३			

देसी–धमार (विलंबित)

स्थायी.

म प
स खि

										म			
सां	-	रीं	सां	नि	ध,	प	पध	पम	प	ग	-	-	री
ठा	ऽ	ऽ	डो	ऽ	ऽ,	सुं	दऽ	रऽ	ऽ	सां	ऽ	ऽ	व
×					२		०			३			
म			सा										
ग	-	-	री	नि	सा	सा	सा	सा	-	रे	म	प	प
रो	ऽ	ऽ	ढो	ऽ	ऽ	टा	क	ही	ऽ	ऽ	ऽ	यं	त
×					२		०			३			
										प	ध		
प	री	म	प	-	,	प	प	-	प	ध	म	-	मप
नं	ऽ	ऽ	द	ऽ	ऽ	कि	शो	ऽ	र	री	ऽ	ऽ।	सखि
×					२		०			३			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

अंतरा.

म प - सां -	- सां	सां सां -	नि सां सां -
प ल ऽ झ ऽ	ऽ प	कृ त ऽ	वा ऽ की ऽ
×	२	०	३
मं सां		सां	रीं
रीं गुं - रीं -	सां -	रीं नि -	नि सां सां -
छ बी ऽ नि ऽ	र ऽ	ख ऽ ऽ	ऽ ऽ त ऽ
×	२	०	३
प नि		म	सा
सां - नि ध प	पध मप	गु - -	री नि़ सा सा
आ ऽ ऽ ऽ लि	कऽ रीऽ	हो ऽ ऽ	ऽ ऽ ऽ न
×	२	०	३
म मं			प ध
री म प री म	प प	प - प	ध म - मप
गं री ऽ ऽ ऽ	या में	शो ऽ र	री ऽ ऽ। सखि
×	२	०	३

देसी—धमार (विलंबित)

स्थायी

सा	म		सा री
नि़ सा री प	प गु - री सा	- सा	री नि़ -
जि न छु वो	मो ऽ ऽ रा ऽ	ऽ अ	च र ऽ
३	×	२	०
	नि़ म		
सा - सा -	सा सा - री म	प री	म प -
ऽ ऽ वा ऽ	अ त ऽ ही ऽ	ऽ ऽ	ऽ ऽ ऽ
३	×	२	०

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri
Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नि नि	म		री
ध ध प प	पध पम प ग -	री -	नि सा -
धी ऽ ट लं	गऽ रऽ ऽ वा ऽ	ऽ ऽ	ऽ ऽ ऽ।
३	×	२	०

अंतरा.

प नि			
म प - ध प	सां सां	सां सां -	सां - सां -
य ह ऽ ड र	नि क	स न ऽ	पा ऽ ऊं ऽ
×	२	०	३
नि	सां		सां
प नि प सां -	गं रींसां	रीं सां -	नि सां प प
पैं ऽ ड वा ऽ	ब रऽ	जो री ऽ	ग हे मो रा
×	२	०	३
म		री	
पध पम म प ग	री -	नि सा -	
हऽ रऽ ऽ वा ऽ	ऽ ऽ	ऽ ऽ ऽ।	
×	२	०	

कोमलदेसी—धमार (विलंवित)

स्थायी.

म	नि नि नि		
प - प प	ध ध ध प -	ध म	प - ध
गो ऽ कु ल	घू ऽ ऽ म ऽ	ऽ म	चा ऽ ऽ
३	×	२	०
ध ध	नि		
नि - नि -	सां नि - ध -	- ध	नि ध -
ई ऽ री ऽ	प्रि या ऽ ऽ ऽ	ऽ वि	दे ऽ ऽ
३	×	२	०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

				म						म	म		
प	-	म	म	री	म	-	प	-	ध	प	ग	-	ग
सु	ऽ	मो	हे	पा	ऽ	ऽ	ये	ऽ	ऽ	अ	के	ऽ	ली
३				×					२		०		
				नि़									
-	-	रीरी	सा	सा	म	-	म	-	-	म	प	-	-
ऽ	ऽ	विर	हा	आ	ऽ	ऽ	न	ऽ	ऽ	स	ता	ऽ	ऽ
३				×					२		०		
				म	म		सा						
री	म	प	ध	प	ग	-	री	-	सा	-	प	-	-
ऽ	ऽ	ये	ऽ	अ	ब	ऽ	मो	ऽ	रे	ऽ	गो	ऽ	ऽ
३				×					२		०		
नि		नि											
ध	-	ध	प										
कू	ऽ	ऽ	ल										
३													

अंतरा।

प			नि				नि			प			
म	प	प	ध	-	-	-	ध	प	-	सां	-	-	-
क	ही	न	जा	ऽ	ऽ	ऽ	त	मो	ऽ	री	ऽ	ऽ	ऽ
×					२		०			३			
रीं							रीं			गं			
सां	सां	-	सां	-	-	रीं	गं	-	-	रीं	-	सां	-
उ	न	ऽ	सो	ऽ	ऽ	व	वे	ऽ	ऽ	रीं	ऽ	ऽ	ऽ
×					२		०			३			
रीं		नि					प					म	
सां	सां	नि	ध	ध	प	धप	म	प	ध	म	प	ग	-
क	र	ऽ	त	च	ढा	ऽऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ई	ऽ
×					२		०			३			

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri
Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

ग			सां											
नि	-	नि	नि	सां	सां	-	सां	-	नि	ध	-	प	धम
बो	ऽ	ल	बो	ऽ	ले	ऽ	बा	ऽ	ऽ	तें	ऽ	जूं	ऽऽ
×					२		०			३			
			प							गं			
प	-	-	सां	-	-	सां	गं	-	-	रीं	-	सां	-
ला	ऽ	ऽ	गो	ऽ	ऽ	सु	धे	ऽ	ऽ	बू	ऽ	ध	ऽ
×					२		०			३			
नि													
सां	सां	-	नि	-	-	धध	प	-	-	ध	म	प	ध
स	ब	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	बिस	रा	ऽ	ऽ	ई	ऽ	ऽ	ऽ
×					२		०			३			
म	म		ग				सा			नि			
प	ग	-	री	-	सा	-	प	-	-	ध	-	-	प
अ	ब	ऽ	मो	ऽ	रे	ऽ।	गो	ऽ	ऽ	कू	ऽ	ऽ	ल
×					२		०			३			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग गांधारी

रिमौ पनी धपौ सश्च निधौ पमौ पगौ रिसौ ।
गांधारो रिद्वयः प्रोक्तो धैवतांशसमन्वितः ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १८४ ॥

गांधारी राग आसावरी थाटांतून उत्पन्न होतो. ह्यांत आरोहांत गांधार वर्ज्य आहे. अवरोह संपूर्ण आहे. ह्याचा वादी धैवत व संवादी गांधार आहे. गानसमय दिवसाचा दुसरा प्रहर आहे. ह्यांत दोन्ही ऋषभ लागतात व ह्याचें साधारण चलन आसावरी अंगाचें आहे. "(म सा) गुरिमप" हा स्वरविन्यास या रागाचें स्वतंत्र अंगच आहे.

उठाव.

(म सा)
सा, धु, प, धुमपगु, रेम, प, नि, निसां, धु, प, मप,
धुमप, गु, रे, सा ।

चलन.

(प) (म सा) (प) (म)
निधुप, धुमप, गु रेमप, निधु, प, धुम, पगु, रे, सा, रेमप,
निधु, निधुप ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गांधारी-त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

प	प	सां	सां	प	प	प	ध॒	म	-	प	-	(ग॒)म	प	-	प
सु	नो	ऽ	न	नं	दि	या	ऽ	तो	ऽ	रा	ऽ	ऽ	बी	ऽ	र
०				३				×				२			
ध॒	-	ध॒	ध॒	ध॒	ध॒	प	ध॒	म	प	म	ध॒	म	प	ग॒	ग॒
हौं	ऽ	स	न	नि	त	नि	त	अ	ब	ध	ब	द	त	अ	स
०				३				×				२			
ग॒	ध॒	प	ध॒	म	प	ग॒	ग॒	री	-	-	-	-	-	सा	-
औ	ऽ	र	न	ही	ऽ	क	ही	जा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ग	ऽ
०				३				×				२			
म	-	म	म	प	-	ध॒	-	ध॒	-	सां	-	-	-	-	-
को	ऽ	न	सु	ने	ऽ	का	ऽ	से	ऽ	क	हुं	ये	ऽ	दु	ख
०				३				×				२			
ध॒	ध॒	सां	-	ग॒ं	-	रीं	सां	नि	सां	रीं	सां	नि॒	ध॒	प	म
ब	ति	यां	ऽ	ये	ऽ	दि	न	र	ति	यां	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।
०				३				×				२			

अंतरा.

म	म	म	म	प	-	ध॒	-	सां	-	सां	-	सां	-	सां	सां
स	र	ब	स	दे	ऽ	दै	ऽ	हा	ऽ	री	ऽ	जा	ऽ	व	त
×				२				०				३			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

ध ध ध सां	- सां सां सां	गं गं रीं सां	नि सां ध प
स क ल ना	ऽ रि तो रा	अ प ने ऽ	स प ने ऽ
×	२	०	३
प प नि नि	ध - प -	म प म प	ग री - सा
भ ये ब न	वा ऽ री ऽ	बू ज स र	सु जा ऽ र
×	२	०	३
सा सा री म	- प - प	प प गं रीं	- सां सां सां
छ ति यां ऽ	ऽ मो ऽ री	ना जा नो का	ऽ हुं बू ज
×	२	०	३
रीं रीं नि -	- सां सां -	ध - ध ध	सां - नि सां
मो ऽ री ऽ	ऽ क हीं ऽ	ला ऽ ग र	ही ऽ घ ति
×	२	०	३
गं गं रीं सां	नि ध प म		
या ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ ऽ ऽ।		
×	२		

गांधारी—तिलवाडा (विलंबित)

स्थायी.

म
ने

प नि प	म सा	प	निनि
म पसां धप मपधमप	ग - री मम	प - मप मप	ध ध - निनि
व रिऽ याऽ ,ऽऽऽऽऽ	झां ऽ ऽ ऽझ	री ऽ ऽऽ आऽ	ऽ ऽ ऽ नप
३	×	२	०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

	रीं सां	सां सां	
सां – रींरींसांनि सां,सांरीं	गं – रीं सां	रींनि सां निसां निसांरीं	नि ध प धम
री ऽ ऽऽऽऽ ऽ,मज	धा ऽ ऽ ऽ	ऽऽ ऽ ऽऽ ऽऽऽ	र ऽ ऽ। ऽन
३	×	२	०

अंतरा.

प म नि		नि सां	सां नि
म पप ध -नि	सां – निसां सां	ध सांरीं गं रींसां	रींनि सांरीं ध प,म
ना कोइ बी ऽमे	ला ऽ ऽऽ ना	को ईऽ सौं गन	साऽ ऽऽ थी ऽ,न
३	×	२	०
म	नि	रीं सां	नि
पपमग म प प	ध नि सां ,सांरीं	गं – रीं सां	रींरींसांनि सांरीं ध प,धम
वऽऽऽ ऽ रि या	ऽ ऽ ऽ ,कर	ता ऽ ऽ ऽ	ऽऽऽऽ ऽऽर। ऽ,ऽन
३	×	२	०

गांधारी—तिलवाडा (विलंबित)

स्थायी.

ऩि सा	म	सा	म म
सा नि धप ,पधमप	प – ग –	री म – पम	प प प –
जो गी ऽऽ,काऽकेऽ	मी ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ ऽ तभ	इ ल वा ऽ
३	×	२	०
म म	नि नि नि	प म	पप म
री म रीमप ,प	ध ध ध प	नि ध प पप	धधपमप प ग –
जो ऽ ऽऽऽ ,को	ऊ ऽ उ न	से ऽ ऽ हित	कऽरऽऽ रा ऽ ऽ
३	×	२	०
ग	ग	ऩि नि पप	म
री – सा निसा	री – सा निसा	सा ध प ,धधपमप	ग – री सा
ऽ ऽ खो ऽऽ	सो ऽ ही ऽऽ	ब डो ही ,ऽऽनाऽऽ	द्वा ऽ ऽ न।
३	×	२	०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

प		नि सां			सांसां		नि							
म	प,मप	ध	–नि	सां	–	निनि	सां	ध	सां	रींसां	गं	रीं	–	सां	–
ज्ञि	ना,ऽऽ	ना	ऽथ	की	ऽ	ऽऽ	ऽ	पी	ऽ	ऽऽ	ऽ	ऽ	ऽ	त	ऽ
३				×				२				०			
गं								म				रीं		म	
रीं	–	सां	,सांरीं	नि	ध	प	पध	प	ग	री	सा	म	प	मप	,पप
का	ऽ	हू	,सोन	जा	ऽ	ऽ	ऽऽ	न	ऽ	ऽ	त	अ	द्दा	ऽऽ	,रंग
३				×				२				०			
नि	नि			सांसां				प		ध		म		ग	
ध	ध	सां	–	रींरीं	नि	ध	प	धम	प	मप	पधमप	प	ग	री	सा
की	ऽ	ऽ	ऽ	ऽऽ	बा	ऽ	त	साऽ	ऽ	ऽऽ	चीऽऽऽ	मा	ऽ	ऽ	न।
३				×				२				०			

गांधारी–चौताल (विलंबित)

स्थायी.

											नि
											सा
											क
नि			ध	म			सा				म
ध	–	प	पध	प	ग	–	री	म	प	प	प
ही	ऽ	यो	उऽ	धो	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	तु	म	जो
३		४		×		०		२		०	
नि		ध		सां				सां			
ध	–	सां	सां	नि	सां	सां	सां	नि	सां	रीं	नि
ने	ऽ	हु	बी	ऽ	ऽ	ज	बो	ग	व	न	की
३		४		×		०		२		०	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

				ध		म			ग		
ध	–	प	–	प	ध	ग	–	–	रीरी	सा	–
ऽ	ऽ	नो	ऽ	मा	ऽ	धो	ऽ	ऽ	बिर	वा	ऽ
३		४		×		०		२		०	

नि				म	म		ग		ग		नि
सा	ध	प	ध	प	ग	–	री	–	री	सा	सा
ला	ऽ	गो	ऽ	रा	धा	ऽ	के	ऽ	म	न	। क
३		४		×		०		२		०	

अंतरा.

प			नि			ध			सां		
म	प	–	ध	–	ध	सां	–	सां	नि	सां	सां
हू	ग	ऽ	ता	ऽ	रे	कू	ऽ	प	की	ऽ	ने
×		०		२		०		३		४	

	रीं	गं				नि					
सांरीं	गं	रीं	रीं	सां	सां	सां	–	रीं	नि	ध	प
अऽ	सु	अ	न	ज	ल	भा	ऽ	र	भ	ऽ	रे
×		०		२		०		३		४	

म	प		नि			म			ग		
प	नि	–	ध	प	पध	प	ग	री	री	–	सा
प	ल	ऽ	क	ऽ	नऽ	सी	ऽ	च	सी	ऽ	च
×		०		२		०		३		४	

प		नि		ध		सां		सां			
म	प	ध	–	सां	सां	रीं	सां	रीं	नि	ध	प
जा	ऽ	ते	ऽ	औ	र	बि	र	वा	भ	ऽ	ये
×		०		२		०		३		४	

ध	म	ग	ग				नि
पध	ग	री	री	–	सा	–	सां
सऽ	घ	न	ब	ऽ	न	ऽ	। क
×		०		२		०	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गांधारी–चौताल (विलंबित)

स्थायी.

											(प)नि
											बी
ध	प	ध	(मसा)गरी	म	प	प	-	(म)प	(प)सां	-	रीं
ऽ	ऽ	ऽ	रेव	टो	ऽ	ई	ऽ	मे	री	ऽ	श्या
३		४		×		०		२		०	
ग	(सां)रीं	सां	-	(सां)रीं	नि	ध	प	ध	म	प	ध
ऽ	म	सों	ऽ	क	ऽ	हि	ऽ	ऽ	ऽ	यो	ऽ
३		४		×		०		२		०	
(म)ग	(म)ग	री	सा	(म)री	म	प	(प)नि	ध	-	प	(प)नि
तु	म	बि	न	गै	ऽ	यां	गै	ऽ	ऽ	यां।	बी
३		४		×		०		२		०	

अंतरा.

(प)म	प	-	(नि)ध	-	नि	सां	-	-	(सां)नि	सां	सां
ना	ऽ	ऽ	को	ऽ	हु	हे	ऽ	ऽ	र	ऽ	त
×		०		२		०		३		४	
(नि)ध	-	-	सां	रीं	गं	रीं	सां	रीं	नि	ध	प
ना	ऽ	ऽ	को	हू	ऽ	टे	ऽ	ऽ	र	ऽ	त
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(प)म	प	-	(प)रीं	सां	-	(सां)रीं	रीं	नि	ध	प	-
ब	न	ऽ	ब	न	ऽ	फि	र	ऽ	त	है	ऽ
×		०		२		०		३			

(प)म	प	रीं	सां	रीं	(नि)ध	प	(प)नि
गै	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	यां	ऽ,।	बी
×		०		२		०	

गांधारी—धमार (विलंबित)

स्थायी.

(प)नि	ध	प
का	ऽ	ऽ
०		

ध	म	प	ध	(म)प	ग	-	(सा)री	म	(री)म	प	प	-	-
ऽ	ऽ	न्ह	जु	का	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	न	सु	नी	ऽ	ऽ
३				×					२		०		
(नि)ध	-	प	ध	(म)प	-	(ग)ग	री	-	सा	-	(ग)री	-	सा
आं	ऽ	ख	न	दे	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	खी	ऽ	हो	ऽ	री
३				×					२		०		
(नि)सा	(नि)ध	प	ध	(म)ग	-	-	री	-	सा	-	(प)नि	ध	प
ऐ	सी	बा	रा	जो	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	री	ऽ।	का	ऽ	ऽ
३				×					२		०		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

(प)			(नि॒)								(सां)			
म	प	–	ध॒	–	–	नि॒	सां	सां	–		नि॒	सां	सां	–
अ	प	ऽ	ने	ऽ	ऽ	री	अ	प	ऽ		ने	ऽ	मं	ऽ
×					२		०				३			
(सां)											(नि॒)			
गं॒	गं॒	–	रीं॒	–	सां	–	सां	सां	रीं॒		ध॒	–	प	–
द्	र	ऽ	सें	ऽ	ऽ	ऽ	नि	क	ऽ		सी	ऽ	ऽ	ऽ
×					२		०				३			
(म)	(प)		(गं॒)								(नि॒)			
प	गं॒	–	रीं॒	–	–	सां	सां	–	रीं॒		ध॒	–	प	ध॒
को	ई	ऽ	सां	ऽ	ऽ	व	री	ऽ	ऽ		को	ऽ	ई	ऽ
×					२		०				३			
(म)														
प	म	ग॒	री॒	–	सा	–								
गो	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	री	ऽ								
×					२									

गांधारी—धमार (विलंबित)

स्थायी.

											(म)		
											री	म	–
											हो	ऽ	ऽ
											०		
				(नि॒)									
प	–	प	–	ध॒	–	–	प	–	–	प	ध॒	म	–
री	ऽ	में	ऽ	कै	ऽ	ऽ	से	ऽ	ऽ	क	र	त	ऽ
३				×					२		०		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

				म								सा	नि़					
प	-	ध़	ध़	ग़	-	-	री़	-	सा	-	री़	ध़	-					
ऽ	ऽ	च	तु	रा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ई	ऽ	स	खीं	ऽ					
३				×					२		०							
				म					म		ग़							
सा	-	सा	-	री	म	प	ध़	-	ग़	ग़	री़	-	सा					
मो	ऽ	री	ऽ	गैं	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	द	चु	रा	ऽ	ई।					
३				×					२		०							

अंतरा.

प		नि़			नि़					सां				
म	प	-	ध़	-	ध़	-	सां	सां	-	नि़	सां	सां	सां	
ल	ख	ऽ	ली	ऽ	नी	ऽ	मु	स	ऽ	का	ऽ	व	त	
×					२		०			३				
निं										नि़				
ध़	सां	-	रीं	गं	रीं	रीं	सां	-	रीं	ध़	प	प	ध़	
का	ऽ	ऽ	ये	ऽ	अं	गि	या	ऽ	ऽ	मा	ऽ	ये	दु	
×					२		०			३				
प														
ग़	-	-	री़	-	सा	-								
रा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ई	ऽ								
×					२									

गांधारी—धमार (विलंबित)

स्थायी.

														म
														मा
		नि़		म			सा				नि़			
प	नि़	ध़	प	ग़	-	-	री	म	प	-	ध़	-	प	
र	त	पि	च	का	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	री	ऽ	दै	ऽ	या	
३				×					२		०			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

प				म						प	म		
धु	म	पधु	मप	गु	–	–	री	–	सा	मप	गु	–	री
छि	प	छिऽ	पऽ	इया	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	म	विऽ	हा	ऽ	री
३				×					२		०		

				म
–	साम	पनि	पधुमप	गु
ऽ।	ऽमा	रत	पिऽचऽ	का
३				

अंतरा.

प			नि		धु	नि								
म	प	–	धु	–	नि	धु	प	सां	–	नि	सां	सां	–	
ज	मू	ऽ	ना	ऽ	ज	ल	भ	र	ऽ	ऽ	ऽ	न	ऽ	
×					२		०			३				
प		नि	नि							सां		नि		
सां	–	सां	धु	प	सां	गं	रीं	–	–	नि	सां	धु	प	
जा	ऽ	त	थी	ऽ	वी	ऽ	चे	ऽ	ऽ	मि	ऽ	ले	ऽ	
×					२		०			३				
धु			प				म		गु					
प	धु	म	म	प	पधु	मप	गु	–	री	–	साम	पनि	पधुमप	
मो	ऽ	हे	कुं	व	रऽ	कऽ	न्हा	ऽ	ई।	ऽ	ऽमा	रत	पिऽचऽ	
×					२		०			३				

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग देवगांधार

आसावर्याः स्वरेभ्यः प्रभवति रुचिरो देवगांधारराग: ।
प्रारोहे वर्ज्यतोक्ता ध्रुवमिह रिधयोः पूर्णता चावरोहे ॥
पूर्वांगे सा धनाश्रीः प्रविलसति सदाऽऽसावरी चोत्तरांगे ।
संवादी पंचमोंशः स इह सुमधुरं गीयते संगवे हि ॥

रागकल्पद्रुमांकुरे ॥ ३९ ॥

मपौ धपौ सनी सरी सनिधपा मपौ निधौ ।
पमौ पगौ पगरिसा देवगांधारकोंऽशधः ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १८२ ॥

आसावरिके मेलमें चढतन रिध सुर पेखि ।
धग वादी संवादितें देवगंधार सुदेखि ॥

रागचंद्रिकासार ॥ ३४ ॥

देवगांधाराचे दोन प्रकार आहेत. ते दोन्ही आसावरी थाटांतलेच आहेत. एकांत आरोहांत ऋषभ व धैवत हे स्वर वर्ज्य आहेत व वादी धैवत आणि संवादी गांधार आहे. गाण्याचा वेळ सकाळचा आहे. पूर्वांगांत धनाश्री व उत्तरांगांत जौनपूरी असते.

देवगांधाराच्या दुसऱ्या प्रकारांत दोन गांधार घेतले जातात. त्यांतहि वादी धैवत आहे. शुद्धगांधार आरोहांत " सारेग, म " अशा रीतीनें घेतला जातो. बाकी जौनपूरीसारखा असतो. याला संस्कृत ग्रंथांचा आधार नाहीं. पण प्रचारांत तो जास्ती आहे.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

ओडव संपूर्ण प्रकार.

उठाव.

मप, धम, सां, निसां, रेंसां, निधप, मपग, पग, रेसा ।

चलन.

मम, प, धप, सां, सां, निसां, निनिसां, रेंसां, निध, प,
धप, गमप, रेंसां, निधप, धप, ग, रे, सा ।

दोन्ही गांधार घेणारा प्रकार.

म सा
धम, पनिध, प, धमपग, रे, पपग, रे, गसा, निसा,
सा
सारेग म, पग, रे, गसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

देवगांधार—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

म -	प (नि)ध -	प सां	सां सां सां	नि -	सां सां रीं	सां -	(नि)ध - प
दे ऽ	व गां ऽ	धा ऽ	र स ब	भा ऽ	न त गु	नी ऽ	ज ऽ न
×	२	०	३	×	२	०	३
(म)नि प	(म)ग - म	प -	रीं - सां	नि प	(म)ग म प	(सा)म ग	री - सा
अ सा	व ऽ रि	को ऽ	मे ऽ ल	रि ध	त ज त	अ नु	लो ऽ म।
×	२	०	३	×	२	०	३

अंतरा.

म प	(नि)ध प प	सां -	सां - सां	(सां)नि -	सां - सां	रीं सां	ध - प
धै ऽ	व त क	रे ऽ	बा ऽ दि	गां ऽ	धा ऽ र	स म	बा ऽ दि
×	२	०	३	×	२	०	३
(मं)गं -	(मं)गं गं -	रीं सां	रीं सां सां	(म)नि प	ग म प	ग म	ग री सा
रा ऽ	ग ल ऽ	छ न	च त र	भा ऽ	न त पु	र न	बि लु म।
×	२	०	३	×	२	०	३

देवगांधार—एकताल (विलंबित)

(दोन्ही गांधार घेणारा प्रकार)

स्थायी.

(प)ध म	प पनि	नि ध	प -	(प)ध म	प (म)प
रे ऽ	ऽ ,नके	जा ऽ	गे ऽ	आ ऽ	ऽ ये
३	४	×	०	२	०
(प)मप ,(पप)धधपमप	(म)ग ,(सा)री	(रीम)पप (म)ग	- (सा)री	ग सा	निसा -
पिऽ ,यऽरऽऽ	वा ऽ,ऽ	मोऽ रे	ऽ घ	ऽ र	ऽऽ ऽ
३	४	×	०	२	०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सा	री			म				मम			सा
री	नि़	सा	सारी	ग	म	म	गम	पप	ग	-	री
रा	ऽ	ऽ	,तेऽ	मा	ऽ	ते	ऽऽ	ऽऽ	ऽ	ऽ	ऽ
३		४		×		०		२		०	

			प
ग	सा	निसा	मपनि
ऽ	ऽ।	ऽऽ	रे,नके
३		४	

अंतरा.

प	म	नि						रीं	सां		
म	पप	ध	,नि	सां	-नि	सां	सांसां	नि	नि	सां	सांसां
पे	ऽच	पा	ऽग	के	ऽऽ	ऽ	लट	प्र	टे	ऽ	सारे
३		४		×		०		२		०	
नि				सां			सां				
ध	सां	रीं	सांरींग	रीं	सां	-	रीं	नि	ध	प	-
नै	ना	ऽ	अऽऽ	ल	सा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ने	ऽ
३		४		×		०		२		०	
			म	नि	नि			मम	म		सा
पपमग	म	प	,प	ध	ध	सां	सां	पप	ग	-	री
बाऽऽऽ	ऽ	तें	,क	र	त	मो	सें	लऽ	जा	ऽ	ऽ
३		४		×		०		२		०	

			प
ग	सा	-	मपनि
ऽ	ते।	ऽ	रेनके
३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

देवगांधार–एकताल (मध्यलय)

स्थायी.

				म							
सा	री	म	प	प	–	नि̲	ध̲	प	–	ध̲	म
ला	डी	ऽ	ऽ	ल	ऽ	ब	ना	ऽ	ऽ	ब	न
०		३		४		×		०		२	
				सा							
धप	मप	ग̲	–	री	–	प	ग̲	–	री	सा	–
आऽ	ऽऽ	या	ऽ	सो	ऽ	मो	रे	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
०		३		४		×		०		२	
			नि̲		ध̲						
नि̲	सा	री	ध̲	–	सा	नि̲	सा	सा	–	री	ग
ऽ	ऽ	ध	र	ऽ	ऽ	नी	ऽ	कि	ऽ	स	मा
०		३		४		×		०		२	
									म		
रिग	म	म	–	म	प	म	मप	–	ग̲	री	सा
ऽऽ	ध	न	ऽ	स	ऽ	मा	ऽऽ		धि	मि	ल
०		३		४		×		०		२	
										नि̲	
री	–	सा	–	सा	सा	म	री	री	सा	सा	–
बै	ऽ	ठे	ऽ	सु	भ	ऽ	ऽ	ध	ऽ	री	ऽ।
०		३		४		×		०		२	
सा	–	सारी	ग	म	–	प	म	प	ग̲	री̲	सा
सु	ऽ	भऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	दि	ऽ	न	ऽ।
०		३		४		×		०		२	

अंतरा.

				नि̲							
म	म	प	प	ध̲	ध̲	सां	–	नि̲	सां	सां	सां
आ	वो	गा	वो	ना	चो	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	स	ब
०		३		४		×		०		२	

४३–४४

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(नि)ध॒	ध॒	सां	-	रीं	(मं)गं॒	रीं	सां	नि॒	ध॒	ध॒	प
सं	ग	की	ऽ	ऽ	ऽ	स	हे	ऽ	ऽ	लि	या
०		३		४		×		०		२	
प	प	(प)म	-	प	प	(म)ग॒	-	री	-	सा	री
इ	स	ऽ	ऽ	ब	न	री	ऽ	को	ऽ	रि	झा
०		३		४		×		०		२	
-	सा	सा	सां	नि॒	ध॒	म	प	प	ग॒	री	सा
ऽ	वो	छी	ऽ	न	ऽ	ऽ	ऽ	छि	न	ऽ	ऽ।
०		३		४		×		०		२	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग खट.

निसौ गमौ पधौ पमौ पधपसा निधौ पमौ ।
पगौ मनी धपमपा गमौ गरी पुनश्च सः ।
षड्रागो मिश्रमेलोत्थो धैवतांशोऽपि संगवे ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १८७ ॥

आसावर्याः स्वरेभ्यो ध्रुवमजनि खटो मिश्ररागोऽयमुक्तो ।
धांशो गांधारमंत्री प्रकृतिचपलको मग्रहः पंचमांतः ॥
पूर्वांगे भैरवोऽस्य प्रविलसति सदाऽऽसावरी चोत्तरांगे ।
गायंत्येनं हि सर्वे सुकुशलमतयः संगवे श्राव्यकंठाः ॥

रागकल्पद्रुमांकुरे ॥ ३६ ॥

धग वादीसंवादि है मिले जहां खट राग ।
गावत गुनियनको विकट है प्रसिद्ध खट राग ॥

रागचंद्रिकासार ॥ ३५ ॥

खटराग आसावरी थाटांतून उत्पन्न होतो. आरोहावरोहांत हा संपूर्ण आहे. ह्याचा वादी स्वर धैवत व संवादी गांधार आहे. गाण्याची वेळ दिवसाचा दुसरा प्रहर आहे. कोणी ह्यांत पंचम वादी मानतात; व गांधारावर उठाव करून, पंचमावर मुक्काम करितात. हा चपलप्रकृति आहे. व गमकांनीं युक्त आहे. कोणी हा भैरव थाटांत घालतात. सहा (षट्=खट) राग मिळून हा राग बनलेला आहे असेंहि कित्येक म्हणतात. ह्यांत दोन्ही ऋषभ,

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

दोन्ही गांधार व दोन्ही धैवत लागतात. खटरागांत धैवत व गांधार आन्दोलित असतात. जुन्या ग्रंथांत हा राग वर्णिलेला आढळतो.

चलन, एक प्रकार.

म नि नि नि प
रेनिसागम, प, धधधसां, निप, पग, म, पनिधप, प, पग

ग
म, म, पधनिधपगमगरेसा ।

दुसरा प्रकार.

म नि नि म
रेनिसा, ग, म, प, प, प, धध, प, सां, ध, प, ग, म,

म स
निध, प, धप, ग, म, प, गमरेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

खट—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

सा	नि़	सा	(म)ग॒	म	प	–	प	(नि॒)ध॒	प
प्र	थ	म	सु	ध	ठा	ऽ	ठ	न	ठ
(नि॒)ध॒	–	(नि॒)ध॒	(नि॒)ध॒	–	(सां)नि	सां	सां	(नि॒)ध॒	प
भै	ऽ	र	वी	ऽ	को	ऽ	क	रे	ऽ
(म)ग॒	म	(नि॒)ध॒	–	प	(नि॒)ध॒	प	(म)ग॒	म	म
दो	ऽ	नो	ऽ	रि	ध	ग	नी	ऽ	सौं
(म)ग॒	म	(नि॒)ध॒	ध॒	प	(म)ग	(म)ग	(ग)म	री॒	सा
रू	ऽ	प	अ	नु	प	म	बि	च	रे।
×		२			०		३		

अंतरा.

म	प	प	(नि॒)ध॒	–	नि	सां	सां	सां	सां
वा	ऽ	दि	धै	ऽ	व	त	म	धु	र
(नि॒)ध॒	(नि॒)ध॒	(नि॒)ध॒	नि	सां	रीं	सां	सां	(नि॒)ध॒	प
स	म	य	प	र	भा	ऽ	त	ल	हे
(सां)नि॒	(सां)नि॒	(सां)नि॒	ध	म	प	ध	नि	सां	सां
मु	र	त	ख	ट	शु	भ	नि	य	त
×		२			०		३		

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

रीं सां	नि ध म	प ध	नि सां सां
च तु	र अ भि	म त	उ च रे।
×	२	०	३
	म		नि
नि ध	प ग म	प –	प ध प
प्र थ	म सु ध	ठा ऽ	ठ न ठा।
×	२	०	३

ख्याल—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

म म म	म	प प	सां नि
प – ग ग	ग प प –	म प प सां	ध ध नि प
का ऽ न्ह र	का ऽ रो ऽ	नं ऽ द दु	ला ऽ ऽ रो
३	×	२	०
म म	नि	म म	री सा री
प – प ग	म ध प –	प ग म प	म री री सा
मो ऽ ने ऽ	न नि को ऽ	ता ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ रो री।
३	×	२	०
नि म			
सारी निसा री म			
काऽ ऽऽ न्ह र			
३			

अंतरा.

प नि		सां	नि
म प ध नि	सां – सां –	नि सां रीं सां	ध – नि प
प्रा ऽ ण पि	या ऽ रो ऽ	ज न उ जि	या ऽ ऽ रो
३	×	२	०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

म प | ध नि | म | री सा
प - ग म | प - ध सां | प मग म प | म री री सा
मो ऽ ह न | मी ऽ त ह | मा ऽऽ ऽ ऽ | ऽ ऽ री री॥
३ | × | २ | ०

म
सा - ग म |
का ऽ न्ह र |
३

खट—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

म म म | प | नि नि ध | प
प - ग ग | ग प प प | ध ध नि प | सां ध नि प
ए ऽ री ऽ | आ ऽ ज स | खी ऽ ब न | तें ऽ ब ने
३ | × | २ | ०

प म म | प | मम म | री सा
नि प ग ग | म नि प - | गग म निम प | म री सा -
आ व त गा | व त श्या ऽ | मऽ स खाऽ ऽ | ग न मे ऽ।
३ | × | २ | ०

सा म म
रीनि सा ग ग |
एऽ ऽ री ऽ |
३

अंतरा.

प नि नि | | सां | सां नि
म प ध ध | सां सां सां सां | नि सां रीं सां | नि सां ध निप
ग ति गुं ऽ | ज त अ मि | त ग यं ऽ | द हु की ऽऽ
३ | × | २ | ०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

सां सां सां	ध		ध
नि नि नि -	प ध नि सां	रीं सां नि -	प ध नि सां
लु खि को ऽ	न र हे ऽ	अ प ने ऽ	म न में ऽ।
३	×	२	०

खट—एकताल (मध्यलय)

स्थायी.

सा री	म	म म	म	नि	
री नि	सा ग	ग ग	री प	प ध	नि प
उ ठो	ऽ प्या	ऽ रे	भो ऽ	र भ	ई ऽ
×	०	२	०	३	४
नि नि	नि नि		नि	नि	
ध ध	ध ध	सां सां	सां नि	ध ध	नि प
ज ग	त कां	ऽ हीं	ना ऽ	ऽ ऽ	ऽ हिं
×	०	२	०	३	४
म	नि		म		
ग म	निध ध	नि प	प मग	म म	- म
क ब	ऽऽ की	ऽ म	ना ऽऽ	ऽ व	ऽ त
×	०	२	०	३	४
ग नि	नि नि		म	म	
म ध	ध ध	नि प	प मग	मग री	- सा
तो ऽ	ऽ हे	ऽ ऽ	प्रा ऽऽ	णऽ प्या	ऽ रि।
×	०	२	०	३	४

अंतरा.

प	नि	नि नि	ध	सां	
म प	- ध	ध ध	सां -	- नि	सां सां
ह ग	ऽ खो	ऽ ले	दे ऽ	ऽ ऽ	ऽ ख
×	०	२	०	३	४

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

नि	नि	नि				सां			नि		
ध	ध	ध	सां	-	सां	गं	रीं	सां	ध	नि	प
धू	ऽ	ऽ	प	ऽ	छि	व	न	ऽ	ला	ऽ	गि
×		०		२		०		३		४	
सां	सां	सां	नि					सां			
नि	नि	नि	ध	-	म	प	ध	नि	सां	सां	सां
पौं	ऽ	ऽ	छी	ऽ	मि	ले	ऽ	ऽ	ऽ	औ	र
×		०		२		०		३		४	
सां	सां	सां	सां								
नि	नि	नि	नि	ध	म	प	ध	नि	सां	सां	सां
च	क	ऽ	वा	ऽ	च	क	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	वि।
×		०		२		०		३		४	

खट–झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

सा			री	री			म	म	
म	-	म	म	म	प	-	प	प	-
आ	ऽ	ज	ब्रि	ज	रा	ऽ	ज	की	ऽ
×		२			०		३		
नि	नि	नि	नि		ध			नि	
ध	ध	ध	ध	-	सां	-	सां	ध	प
स	र	स	सूं	ऽ	बा	ऽ	स	की	ऽ
×		२			०		३		
ग			नि		नि				
म	ग	म	ध	धप	ध	-	प	म	प
व	द	न	छ	बऽ	चं	ऽ	द	ल	क
×		२			०		३		
प		नि			म				
ग	म	ध	प	-	ग	गप	म	री	सा
म	द	न	ला	ऽ	जे	ऽऽ	ऽ	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

नि॒	नि॒	नि॒	नि॒		सां				
ध॒	ध॒	ध॒	ध॒	–	नि	सां	सां	सां	सां
मु	कु	ट	की	ऽ	ल	ट	क	औ	र
×		२			०		३		
नि॒	नि॒	नि॒					नि॒	नि॒	
ध॒	ध॒	ध॒	नि	सां	रीं	सां	सां	ध॒	प
च	ट	क	कूं	ऽ	ड	ल	न	की	ऽ
×		२			०		३		
सां	सां	सां			ध				
नि॒	नि॒	नि॒	ध	म	प	ध	नि	सां	सां
भौं	ऽ	य	की	ऽ	भ्रु	कु	टं	द्रि	ग
×		२			०		३		
सां	सां	सां	सां		ध				नि॒
नि॒	नि॒	नि॒	नि॒	–	प	ध	नि	सां	सां
खौं	ऽ	ज	रा	ऽ	जे	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		
नि॒			म						
ध॒	–	प	ग॒	म					
आ	ऽ	ज	ब्रि	ज					
×		२							

खट–झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

सा		म	म	म	म				
रीनि॒	सा	ग॒	ग॒	ग॒	ग॒	प	प	प	प
आऽ	ऽ	हो	ऽ	गो	बिं	ऽ	द	ब्रि	ज
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नि	नि	नि	नि	नि	सां			नि	
ध	ध	ध	ध	ध	ध	सां	सां	धनि	प
चौं	ऽ	द	सा	ऽ	नौं	ऽ	द	पऽ	र
×		२			०		३		

प			नि					मम	
ग	म	नि	ध	प	प	म	प	गग	म
मो	ऽ	ऽ	हे	ऽ	कैं	ऽ	ऽ	सेऽ	ब
×		२			०		३		

ग					म		री	सा	
म	नि	ध	प	मप	गम	प	म	री	सा
ना	ऽ	य	ली	ऽऽ	नोंऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		

अंतरा.

प		नि	नि	नि	ध				
म	प	ध	ध	ध	सां	सां	सां	–	–
अ	प	ने	ऽ	बि	र	द	को	ऽ	ऽ
×		२			०		३		

नि	नि	नि					नि	नि	
ध	ध	ध	सां	सां	रीं	सां	सां	ध	प
जा	ऽ	न	स	ब	को	ऽ	य	ही	ऽ
×		२			०		३		

सां	सां	सां			ध				
नि	नि	नि	ध	म	प	ध	नि	सां	सां
कि	पा	ऽ	क	र	मो	ऽ	हें	ऽ	ये
×		२			०		३		

सां	सां	सां	सां	सां	ध			नि	
नि	नि	नि	नि	नि	प	ध	नि	सां	सां
रा	ऽ	ग	दि	ऽ	नो	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

खट–झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

सा	री		म	म			नि		
री	नि	सा	ग	ग	प	–	ध	प	–
मु	कु	ट	मा	ऽ	थे	ऽ	ध	रे	ऽ
×		२			०		३		
नि	नि	नि	नि	नि				नि	
ध	ध	ध	ध	ध	सां	सां	सां	ध	प
खो	ऽ	र	चं	ऽ	द	न	प	रे	ऽ
×		२			०		३		
म	म		नि	नि					
ग	ग	प	ध	ध	प	–	प	म	ग
मा	ऽ	ल	मू	ऽ	क्ता	ऽ	ग	रे	ऽ
×		२			०		३		
म		नि		म	म	म	ग		
ग	म	ध	प	प	ग	ग	री	–	सा
के	ऽ	ष्ण	हे	ऽ	रे	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		

अंतरा.

सां	सां	सां			सां	सां			
नि	नि	नि	सां	सां	नि	नि	सां	सां	–
पी	ऽ	त	प	ट	क	ट	क	से	ऽ
×		२			०		३		
नि	नि	नि	ध					नि	
ध	ध	ध	नि	सां	रीं	सां	सां	ध	प
क	र	न	कूं	ऽ	ड	ल	ल	से	ऽ
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सां	सां	सां	सां					सां	
नि॒	नि॒	नि॒	नि॒	-	प	ध	नि॒	नि॒	सां
नि	स	दि	ना	ऽ	उ	र	ब	से	ऽ
×		२			०		३		
		नि॒	नि॒				सां	सां	
रीं	सां	सां	ध	म	प	ध	नि॒	नि॒	सां
प्रे	ऽ	म	हे	ऽ	रे	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		

खट–झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

सा			म		प		म	म	म
रीनि॒	सा	सा	ग॒	म	म	प	प	प	प
राऽ	ऽ	व	रे	ऽ	नौं	ऽ	दु	छ	ल
×		२			०		३		
प									
म	प	प	प	-	सां	-	नि॒	ध॒	प
छं	ऽ	दु	की	ऽ	नों	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
म		नि॒						म	
ग	म	ध॒	-	प	ध॒	प	प	ग॒	म
मों	ऽ	सो	ऽ	अ	ब	द	ब	दु	ऽ
×		२			०		३		
ग	म			म					
मं	नि॒	ध॒	प	प	म	ग	म	री॒	सा
बि	ल	म	ऽ	र	हें	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

प			नि॒		सां				
म	प	प	ध॒	-	नि	सां	सां	सां	-
रा	ऽ	त	की	ऽ	बा	ऽ	त	हूं	ऽ
×		२			०		३		
नि॒				सां			नि		
ध॒	-	नि	सां	ग॒	रीं	सां	सां	ध॒	प
जा	ऽ	न	ऽ	ग	ई	ऽ	हूं	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
सां	सां						सां		
नि॒	नि॒	ध	म	म	प	ध	नि॒	सां	-
कु	ब	जा	ऽ	सो	ऽ	त	के	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
		सां	सां	सां	ध				नि
रीं	सां	नि॒	नि॒	नि॒	प	ध	नि	सां	सां
पा	ऽ	ये	ऽ	प	रें	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		
			म						
नि॒	ध॒	प	ग॒	म					
रा	ऽ	व	रे	ऽ					
×		२							

खट—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

			म	म	म				
प	-	प	ग॒	ग॒	ग॒	प	प	प	प
आ	ऽ	ज	नं	द	ल	ऽ	ल	मु	ख
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नि	नि	नि	नि					नि	
ध	ध	ध	ध	-	सां	सां	सां	ध	प
चौं	ऽ	द	नैं	ऽ	न	न	नि	र	ख
×		२			०		३		
म		म	नि			म		म	म
ग	म	नि	ध	प	प	प	प	ग	ग
प	र	म	मं	ऽ	ग	ल	भ	यो	ऽ
×		२			०		३		
म		नि			म		ग	सा	
ग	म	ध	प	-	गम	प	म	री	सा
भु	व	न	मे	ऽ	रेऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		
सा		म	म	म					
रीनि	सा	ग	ग	ग					
आऽ	ऽ	ज	नं	द					
×		२							

अंतरा.

प			नि						
म	प	प	ध	-	सां	-	सां	सां	-
को	ऽ	टि	कं	ऽ	द	ऽ	पं	ला	ऽ
×		२			०		३		
नि	नि	नि					नि	नि	
ध	ध	ध	सां	-	रीं	सां	सां	ध	प
व	ऽ	ण्य	ए	ऽ	क	ऽ	त्र	क	रि
×		२			०		३		
सां	सां	सां							
नि	नि	नि	ध	म	प	ध	नि	सां	सां
वा	ऽ	रों	ऽ	त	ब	हि	ज	न	हि
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सां	सां								
नि̱	नि̱	ध	म	–	प	ध	नि	सां	सां
ने	ऽ	क	हे	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	रे।
×		२			०		३		
नि̱									
ध̱	ध̱								
आ	ऽ								
×									

संचारी.

म	म	म	म	म	प	प	प	प	प
स	क	ल	सु	ख	स	द	न	ह	र
×		२			०		३		
नि̱	नि̱	नि̱	नि̱	नि̱				नि̱	
ध̱	ध̱	ध̱	ध̱	ध̱	सां	–	सां	ध̱	प
खि	त	ब	द	न	गों	ऽ	प	व	र
×		२			०		३		
म		नि̱	नि̱						
ग	म	ध̱	ध̱	प	प	म	प	म	ग
प्र	ब	ल	द	ल	म	द	न	ज	तो
×		२			०		३		
म		नि̱			प		म		
ग	म	ध̱	प	म	ग	म	री̱	–	सा
सं	ऽ	ग	हे	ऽ	रे	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
म	म		नि̱					म	
ग̱	ग̱	म	ध̱	प	पध̱	पम	प	ग̱	म
प्र	ब	ल	द	ल	मऽ	दऽ	न	ज	तो
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

म					म	म	म		
ग	म	नि	प	-	ग	ग	री	-	सा
सं	ऽ	ग	हे	ऽ	रे	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		

आभोग.

प		नि							
म	प	ध	-	ध	सां	-	सां	-	सां
क	हो	को	ऽ	उं	कै	ऽ	सें	ऽ	हु
×		२			०		३		
नि	नि	नि						नि	
ध	ध	ध	सां	सां	रीं	सां	सां	ध	प
ना	ऽ	हिं	सु	ध	बु	ध	र	हे	ऽ
×		२			०		३		
सां	सां								
नि	नि	ध	-	म	प	ध	नि	सां	सां
ग	वा	ध	ऽ	र	मी	ऽ	श्र	गि	रि
×		२			०		३		
सां	सां	सां							
नि	नि	नि	ध	म	प	ध	नि	सां	सां
ध	र	न	ठे	ऽः	रे	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		
नि	नि								
ध	ध	प							
आ	ऽ	ज							
×		२							

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri
Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

खट–झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

नि़	सा		म						
सा	नि़	सा	ग॒	म	प	प	प	प	प
न	ख	न	प	र	र	त	न	ल	ख
×		२			०		३		
नि॒	नि॒	नि॒	नि॒	नि॒	ध॒			नि॒	
ध॒	ध॒	ध॒	ध॒	ध॒	सां	सां	सां	ध॒	प
कूं	ऽ	ज	प	र	जु	ग	न	प	र
×		२			०		३		
म			म		प				
ग॒	म	म	नि॒	धप	नि॒	धप	प,	ग	म
च	ल	न	प	रऽ	हु	सऽ	त,	ग	ज
×		२			०		३		
म		म			म				
ग	म	नि॒	ध॒	प	ग	मग	म	री॒	सा
ग	त	बि	सा	ऽ	रो	ऽऽ	ऽ	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		

अंतरा.

म			नि॒	नि॒	सां				
प	–	प	ध॒	ध॒	नि॒	सां	सां	सां	सां
जौं	ऽ	घ	प	र	क	द	ल	ल	ख
×		२			०		३		
नि॒	नि॒						नि॒	नि॒	
ध॒	ध॒	नि	सां	सां	रीं	सां	सां	ध॒	प
लौं	ऽ	क	प	र	के	ऽ	हु	री	ऽ
×		२			०		३		
सां	सां	सां	सां	सां	ध				
नि॒	नि॒	नि॒	नि॒	नि॒	प	ध	नि	सां	सां
कु	च	न	की	ऽ	उ	च	न	प	र
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

							सां		
रीं	सां	सां	नि	-	प	ध	नि	सां	-
स	ब	सुं	धा	ऽ	रीं	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		

संचारी.

ग									
म	-	म	म	म	म	प	प	प	प
कं	ऽ	ठ	ग	लं	कं	ऽ	ठ	प	र
×		२			०		३		
नि	नि	नि	नि	नि	ध			नि	
ध	ध	ध	ध	ध	सां	-	सां	ध	प
कं	ऽ	ठ	ग	ल	कं	ऽ	ठ	प	र
×		२			०		३		
	नि				ग	ग		म	
प	ध	प	प	प	म	री	री	ग	म
ह	ग	न	प	र	मू	ग	न	ख	ऽ
×		२			०		३		
नि			म				म		
ध	प	प	ग	म	मग	मग	री	-	सा
ज	न	वि	सा	ऽ	रोऽ	ऽऽ	ऽ	ऽ	ऽ
×		२			०		३		

आभोग.

नि	नि	नि	नि	नि					
ध	ध	ध	ध	ध	नि	सां	सां	सां	सां
बे	ऽ	द	गु	रु	ब्र	ऽ	ह्म	गु	रु
×		२			०		३		
ध	ध	नि	सां	सां	रीं	सां	सां	सां	सां
दा	ऽ	स	गु	रु	छ	ब	न	प	र
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

सां	सां	सां							
नि	नि	नि	ध	म	प	ध	नि	सां	सां
रा	ऽ	धि	का	ऽ	ब	दृ	नृ	प	र
×		२			०		३		
			सां		ध			नि	
रीं	सां	सां	नि	-	प	ध	नि	सां	सां
चौं	ऽ	दृ	वा	ऽ	रो	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		

खट–धमार (विलंबित)

स्थायी.

सा		म	म										
नि	सा	ग	ग	-	,	म	प	-	-	प	-	म	-
कौ	ऽ	ऽ	न	ऽ	ऽ	खे	ले	ऽ	ऽ	तो	ऽ	से	ऽ
×					२		०			३			
नि	नि	नि	नि	नि		ध				नि			
ध	ध	ध	ध	ध	,	सां	सां	-	-	ध	-	प	-
हो	ऽ	ऽ	री	ऽ	ऽ	क	न्है	ऽ	ऽ	या	ऽ	ऽ	ऽ
×					२		०			३			
			नि		म		म	म		ग			
प	नि	ध	ध	प	प	म	प	ग	म	म	-	ग	म
स	ग	दि	न	र	ना	रि	य	न	ऽ	में	ऽ	तु	म
×					२		०			३			
					म		ग						
प	ध	नि	ध	म	ग	-	री	-	-	ग	री	सा	-
क	र	त	ची	ऽ	र	ऽ	फा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	र।
×					२		०			३			

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri
Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

			नि											
म	प	–	ध	ध	,	ध	सां	सां	–	नि	सां	सां	सां
क	र	ऽ	ग	ह	ऽ	त	औ	र	ऽ	ऽ	ऽ	मु	ख
×					२		०			३			
नि												नि	
ध	ध	–	सां	–	रें	सां	गं	रें	सां	सां	सां	ध	प
मीं	ड	ऽ	त	ऽ	लि	प	ट	लि	प	टो	ऽ	री	ऽ।
×					२		०			३			

खट–धमार (विलंबित)

स्थायी.

	मम									म	नि		
		गग	म	प	–	–	प	–	प	प	ध	सां	निध
ऽ	ऽ	तेऽ	रो	का	ऽ	ऽ	न	ऽ	मा	न	त	ना	ऽऽ
३				×					२		०		
		ग		ग			नि		प		म		
नि	पम	प	म	म	नि	ध	ध	प	नि	प	प	ग	म
ऽ	ऽऽ	ऽ	हीं	मो	ऽ	ऽ	सों	ऽ	क	र	त	ऽ	ऽ
३				×					२		०		
म				म									
नि	ध	प	–	प	म	ग	म	ग	री	सा	गं	री	सा
है	ऽ	ऽ	ऽ	जो	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	री।
३				×					२		०		
री		मम											
नि	सा	गग	म										
ए	ऽ	तेऽ	रो										
३													

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

प		म	नि	नि						सां			
म	प	प	ध	ध	सां	-	-	सां	-	नि	सां	सां	-
बा	ऽ	ऽ	ट	ऽ	घा	ऽ	ऽ	ट	ऽ	ऽ	ऽ	में	ऽ
					२		०			३			
×													
सां	सां			सां			सां						
रींसां	गंरीं	रींसां	रीं	नि	सां	-	नि	सां	-	नि	ध	प	-
पऽ	कऽ	रऽ	ले	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	त	ऽ	ऽ	ऽ
×					२		०			३			
म							म	म		नि	नि		
प	नि	ध	प	-	-	प	प	प	-	ध	ध	सां	-
बैं	ऽ	ऽ	यां	ऽ	ऽ	प	क	र	ऽ	त	जो	ऽ	ऽ
×					२		०			३			
नि	नि						ग			री		मम	
ध	ध	नि	ध	प	म	ग	मग	री	सा	नि	सा	गग	म
ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽऽ	री	ऽ।	ए	ऽ	तेऽ	रो
×					२		०			३			

खट–तोडी–एकताल (विलंबित)

स्थायी.

						म					
ग	ग	ग	री	री	सा	री	म	म	प	-	प
धे	त्ते	ते	धे	ते	ले	द्रे	ऽ	ना	द्रे	ऽ	ना
०		३		४		×		०		२	
प	प	-	प	ध	नि	नि	ध	-	नि	प	-
त	द्रे	ऽ	ना	ऽ	त	द	रा	ऽ	द	रा	ऽ
०		३		४		×		०		२	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

प	प	प	प	ध	म	म	म	प	सां	सां	सां
य	ली	य	ला	लौं	ऽ	य	ली	य	ला	लौं	ऽ
०		३		४		×		०		२	
नि	प	म	ग	म	प	ग	ग	–	री	–	सा
य	ला	ली	य	ला	ली	य	ला	ऽ	या	ऽ	ल।
०		३		४		×		०		२	

अंतरा.

प	प	प	ध	ध	ध	नि	सां	सां	सां	सां	–
उ	द	त	न	द	न	त	द्री	ऽ	या	द्रीं	ऽ
×		०		२		०		३		४	
ध	ध	–	नि	सांरीं	गं	रीं	रीं	सां	नि	ध	प
त	नुं	ऽ	ऽ	नोऽ	म्	त	न	न	दे	रे	ना
×		०		२		०		३		४	
ध	नि	ध	प	–	ध	मं	मं	ग	री	–	सा
ता	ऽ	रे	ना	ऽ	रे	ता	ऽ	रे	दा	ऽ	नी
×		०		२		०		३		४	
ध	प	मं	ग	री	सा	ध	ऽ	ऽ	ग	ऽ	मं
×		०		२		०		३		४	
ध	ऽ	ऽ	ऽ	सां	ऽ	गं	गं	रीं	सां	ऽ	रीं
×		०		२		०		३		४	
ध	ऽ	ऽ	ऽ	प	मं	ग	मं	प	ध	नि	नि
×		०		२		०		३		४	
ध	प	मं	ग	री	सा।						
×		०		२							

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग जंगला.

हा एक धुनवजा राग आपलेकडील गायक गात असतात. यांत ठुमरी, टप्पा, गझल वगैरे गीतें बहुधा असतात. यांत दोन्ही धैवत लागतात. याचें साधारण स्वरूप असें आहे.

गरेगसा, रेम, प, धनिध, प, ध, मप, रेगरेसा, रेम, प,
धनिध, प। म, पनिसां, सां, निसांरेंगंरें, सां,
निसां, ध, प, ध, ध, निसां, धनि, पनि
धप, धम, प, गरेगसा, रेम, प,
धनिध, प।

दुसरा एक भैरव थाटांतून उत्पन्न होणारा "जंगूला" नांवाचा ऐकण्यांत येतो. तो अगदींच अप्रसिद्ध आहे. व त्याचें लक्षण उपलब्ध नाहीं. त्या रागाचें म्हणून आलेलें एक गीत मागें क्रमिक पांचव्या पुस्तकांत भैरव थाटांत दिलें गेलें आहे.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

जंगला—दीपचंदी (मध्यलय)

स्थायी.

				नि									
म	–	प	प	ध	–	–	प	–	ध	प	म	–	–
शं	ऽ	क	र	धू	ऽ	ऽ	म	ऽ	ऽ	म	चा	ऽ	ऽ
३				×			२				०		
				प			म		म				
प	–	प	नि	नि	ध	–	प	–	ग	री	ग	सा	–
ई	ऽ	हे	री	ए	री	ऽ	आ	ऽ	जे	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
३				×			२				०		
				नि									
री	म	प	प	ध	–	–	प	–	ध	प	म	–	–
शं	ऽ	क	र	धू	ऽ	ऽ	म	ऽ	ऽ	म	चा	ऽ	ऽ
३				×			२				०		
प	–	म	–	ग	म	–	म	म	ग	म	प	प	प
ई	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	मो	हे	त	क	मा	र	ग
३				×			२				०		
प	–	ध	धं	ध	ध	–	ध	ध	प	प	प	ध	म
यो	ऽ	पि	च	का	री	ऽ	भि	ज	ग	ई	सा	ऽ	री
३				×			२				०		
				प			म						
म	म	प	नि	नि	ध	–	प	–	म	गरी	ग	सा	–
सु	ध	ना	ऽ	आ	ई	ऽ	आ	ऽ	जे	ऽऽ	ऽ	ऽ	ऽ।
३				×			२				०		

अंतरा.

म	म	ग	म	प	ध	–	प	–	–	प	सां	–	–
रं	ग	छि	र	क	त	ऽ	है	ऽ	ऽ	अ	चा	ऽ	ऽ
३				×			२				०		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

									नि	ध	प	म	
–	–	रीं	सां	नि	ध	–	पध	निसां	सांनि	निध	धप	पम	ग
ऽ	ऽ	न	क	मो	ऽ	ऽ	पैऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽ
३				×			२				०		
				निं			ध						
म	–	प	–	ध	–	–	प	–	प	ध	म	–	–
ना	ऽ	मा	ऽ	ने	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	गि	रि	रा	ऽ	ऽ
३				×			२				०		
				प			म		म				
प	–	प	नि	नि	ध	–	प	–	ग	री	ग	री	सा
ई	ऽ	हे	रि	ए	री	ऽ	ला	ऽ	ला	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
३				×			२				०		
री	म	प	–	नि	–	–	प	–	प	ध	म	–	–
ना	ऽ	मा	ऽ	ने	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	गि	रि	रा	ऽ	ऽ
३				×			२				०		
प	–	–	ग	म	–	–	–	–	–	–	म	म	म
ई	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	स	ज	क
३				×			२				०		
ध	ध	ध	ध	नि	नि	नि	नि	ध	नि	नि	सां	सां	सां
र	न	पि	च	का	रि	ऐ	सी	ऽ	मो	री	भि	ज	ग
३				×			२				०		
सां	–	रीं	सां	नि	सां	नि	ध	प	म	–	ध	–	ध
ई	ऽ	त	न	सा	रि	सु	रं	ग	से	ऽ	प्रे	ऽ	म
३				×			२				०		
ध	ध	प	प	नि	–	ध	प	–	प	ध	प	ध	म
क	रे	हं	स	रं	ऽ	ग	से	ऽ	मो	हे	ह	र	क
३				×			२				०		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

				प			म		म				
म	-	प	नि	नि	ध	-	प	-	ग	री	ग	सा	-
ही	ऽ	ये	ल	गा	ई	ऽ	आ	ऽ	ज	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।
				×			२				०		

जंगला—चौताल (विलंबित)

स्थायी.

										नि	
ध	-	-	प	-	म	ग	म	-	प	ध	-
भू	ऽ	ऽ	प	ऽ	स	खि	री	ऽ	मि	ल	ऽ
×		०		२		०		३		४	
			ग		री						
प	म	-	री	ग	सा	री	म	-	ध	नि	-
का	हे	ऽ	को	ऽ	क	र	त	ऽ	नि	त	ऽ
×		०		२		०		३		४	
प							री	सा			
सां	नि	ध	प	ध	प	म	ग	री	म	प	-
इ	त	नो	जो	ऽ	रे	चा	ऽ	ऽ	यो	री	ऽ।
×		०		२		०		३		४	

अंतरा (१).

	म	-	ध	-	ध	नि	-	-	नि	सां	-
ऽ	सा	ऽ	थ	ऽ	स	खी	ऽ	ऽ	मि	ल	ऽ
×		०		२		०		३		४	
					नि						
	ध	-	नि	-	सां	नि	ध	-	प	ध	प
ऽ	मं	ऽ	ग	ऽ	ल	गा	ऽ	ऽ	व	ऽ	त
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

म											
प	म	-	गरी	ग	सा	री	म	-	ध	-	नि
मो	ती	ऽ	यऽ	ऽ	न	चो	ऽ	ऽ	क	ऽ	पु
×		०		२		०		३		४	

							री	सा			
-	धप	ध	प	ध	प	म	ग	री	म	प	-
ऽ	राऽ	ऽ	यो	ऽ	र	चा	ऽ	ऽ	यो	री	ऽ।
×		०		२		०		३		४	

अंतरा (२).

	म	म	ध	-	ध	नि	-	-	नि	सां	-
ऽ	ता	न	से	ऽ	न	के	ऽ	ऽ	प्र	भू	ऽ
×		०		२		०		३		४	

						नि					
ऽ	ध	ध	नि	-	सां	ध	-	-	प	ध	प
ऽ	तु	म	ब	ऽ	हु	ना	ऽ	ऽ	य	ऽ	क
×		०		२		०		३		४	

म											
प	म	-	री	ग	सा	री	म	म	ध	नि	-
क	र	ऽ	त	ऽ	ऽ	स्तू	ऽ	ति	गु	न	ऽ
×		०		२		०		३		४	

							री	सा			
सां	ध	-	प	ध	प	म	ग	री	म	प	-
ऽ	गा	ऽ	यो	ऽ	र	चा	ऽ	ऽ	यो	री	ऽ।
×		०		२		०		३		४	

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग झीलफ.

आसावरी मेलजन्यो झीलफः श्रूयते जने ।
राग आधुनिको ह्येष संपूर्णो धैवतांशकः ॥ ८७ ॥
जौनपुर्यपि खट्रागो द्वावत्रावयवौ मतौ ।
प्रातःकालप्रगेयत्वादुत्तरागं परिस्फुटम् ॥ ८८ ॥

श्रीमल्लक्ष्यसंगीते (द्वि० पृ. १६४)

झीलफ हा एक यावनिक राग हजरत अमीर खुश्रूनीं प्रचारांत आणिला. याचे दोन प्रकार आहेत. एक भैरव थाटांतला व दुसरा आसावरी थाटांतला पहिल्या प्रकाराचे वर्णन व त्यांतील चीज मागें क्रमिक पुस्तकमालिकेच्या पांचव्या पुस्तकांत पृ. ३४७ ते ३५१ वर आल्या आहेत तेथें पहाव्या. आसावरी थाटांतला झीलफ हा जौनपुरी व खट यांच्या संयोगानें झालेला आहे. यांत धैवत वादी आहे. व हा प्रातःकालीं गाईला जातो.

चलन

नि̱सा, ग̱, म, प, पम, पध̱निसां, रेंनि̱सां ध̱, प, नि̱नि̱सां,
रेंसांनिध̱, प, ग̱ग̱पमग̱रे, सा । मप, ध̱, नि̱सां,
सां, नि̱सां, रेंसां, नि̱सां, ध̱नि̱प, मपग̱, म,
प, प, रेंसां, रेंनिसांध̱नि̱प ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

झीलफ–झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

सा		म		म		म			
नि	सा	ग	म	म	प	प	प	–	प
दिर	दिर	तो	ऽ	म्ना	दिर	दिर	तो	ऽ	म्ना
×		२			०		३		
ध					रीं				
प	ध	नि	सां	रीं	नि	सां	ध	–	प
द	रे	न	ता	त	दा	रे	दा	ऽ	न्नि
×		२			०		३		
सां	सां								प
नि	नि	सां	–	रीं	सां	नि	ध	प	नि
ता	ऽ	न्नो	ऽ	म्त	न	न	न	न	त
×		२			०		३		
		म							
ध	प	ग	म	प	म	री	री	–	सा
न	न	न	न	त	दा	रे	दा	ऽ	न्नि।
×		२			०		३		

अंतरा.

प		नि	नि						
म	प	ध	ध	नि	सां	सां	सां	सां	–
बा	इ	से	ऽ	पो	सी	दा	म	ज्नु	ऽ
×		२			०		३		
सां					सां		नि		
नि	सां	रीं	–	सां	नि	सां	ध	नि	प
ख	ल्के	पू	ऽ	सिं	दि	ग	र्चा	ऽ	स्ति
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

प		म		ग					
म	प	ग	म	म	प	प	प	-	प
गुफ	त	ई	ऽ	सग	गा	ये	गा	ऽ	ये
×		२			०		३		
		नि			सां		नि		
रीं	सां	सां	-	रीं	नि	सां	ध	नि	प
कु	बे	लै	ऽ	ला	र	फूते	बूं	ऽ	द।
×		२			०		३		

झीलफ–धमार (विलंबित)

स्थायी.

म	
ग	म
मैं	तो

			म		प		म			नि			
प	प	-	प	प	ध	म	प	नि	-	ध	-	प	-
ऐ	सो	ऽ	रं	ग	औ	र	न	हिं	ऽ	दे	ऽ	खी	ऽ
×					२		०			३			
						म				म			
प	म	प	ग	म	पध	प,प	म	ग	म	री	-	सा	-
या	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	मैंऽ	तो,ऽ	रे	ऽ	ऽ	सं	ऽ	ग	ऽ
×					२		०			३			
नि		म										प	
सा	-	री	ग	-	-	म	प	म	प	म	-	ग	म
भू	ऽ	ऽ	ल	ऽ	ऽ	र	ही	ऽ	ऽ	मा	ऽ।	मैं	तो
×					२		०			३			

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri
Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

		प	नि नि नि
		म प -	ध ध - ध
		ह ज ऽ	र त ऽ नि
		०	३
सां		सां	नि
सां - सां नि सां	सां -	रीं सां -	ध - प -
जा ऽ मो दी ऽ	न ऽ	ओ ली ऽ	या ऽ के ऽ
×	२	०	३
प		प	ग
ध प म प ग	म म	ध पम प	म ग री सा
घ र ऽ का ऽ	ऽ ज	मैं तोऽ ऽ	रे ऽ सं ग
×	२	०	३
नि म			म
सा - - ग -	- म	प म प	म - ग म
भू ऽ ऽ ल ऽ	ऽ र	ही ऽ ऽ	सा ऽ। मैं तो
×	२	०	३

झीलफ—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

			सा सा
			ह ज
		नि	
ग म म-प	, म ग म	ध - - -	ध - - प
र त अ ली	ऽ घ र आ	नौं ऽ ऽ ऽ	दे ऽ ऽ ब
०	३	×	२

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

प	ध	सां	नि	सां	–	–	नि	ध	प	म	ग	म	–	–	–
धा	ऽ	ऽ	ऽ	वा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
०				३				×				२			
,	ध	–	ध	प	–	ध	प	म	ग	ग	म	प	ध	नि	सां
ऽ	ला	ऽ	रि	मा	ऽ	ल	नि	यां	ऽ	फू	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
०				३				×				२			
नि	ध	प	ध	पम	प	(म)	ग	प	म	ग	रे	सा	–	सा	सा
ऽ	लों	धा	ऽ	सेऽ	ऽ	रा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।	ह	ज़
०				३				×				२			

अंतरा.

प
चौं

सां ध	नि	–	नि	सां	सां	सां	–	–	–	–	नि	सां	–	–	ध
ऽ	द	ऽ	त	ब	ख	में	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	हो
०				३				×				२			
ध	नि	–	सां	रीं	सां	गं	रीं	सां	–	–	नि	ध	प	–	म
इ	रो	ऽ	ष	ना	ऽ	ऽ	ऽ	ई	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ह
०				३				×				२			
म	ग	–	म	प	–	–	–	प	–	–	प	–	–	ध	–
स	न	ऽ	हु	से	ऽ	ऽ	ऽ	न	ऽ	ऽ	ज	ऽ	ऽ	न	ऽ
०				३				×				२			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

धु	प	-	प	प	धु	सां	नि	सां	-	-	नि	धु	प	म	ग
म़	ज	ऽ	ब	पा	ऽ	ऽ	ऽ	ये	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
०				३				×				२			
धु	धु	धु	-	पम	प	म	ग	ग	म	प	धु	नि	सां	नि	धु
स़	ब	हूं	ऽ	राऽ	ऽ	मि	ल	मौं	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ग
०				३				×				२			
प	-	-	धु	पम	प	म	ग	प	म	ग	रे	सा	-	सा	सा
ल़	ऽ	ऽ	ऽ	गाऽ	ऽ	ये	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।	ह	ज
०				३				×				२			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग गोपिकावसंत (गोपीवसंत).

नट भैरवि रागाख्य मेलाज्जातः सुनामकः ।
गोपीवसंत रागश्च सन्यासं सांशकग्रहं ॥
आरोहेऽप्यवरोहे च रिवर्ज्यं वक्रमेव च ॥
सगमपनिधनिस । सनिधमपमगस ।

रागलक्षणे ।

गोपीवसंत हा एक आसावरी थाटांतून उत्पन्न होणारा षाडव प्रकार आहे. यांत ऋषभ वर्ज्य आहे. वक्र स्वरूप आहे. वादी षड्ज आहे. गाण्याचा वेळ सकाळीं आहे. हा दक्षिणेकडील राग आहे.

साधारण चलन

नि नि नि

सा, गमप, गमप, ध, धनिसां, धप, सां, धनिधम, प, ग,

म, गमपनिधसां, मपग, मग, सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

गोपीवसंत—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

सा		म	म						
नि॒	सा	ग॒	ग॒	म	प	-	प	-	-
दा	ऽ	ता	ऽ	बि	धा	ऽ	ता	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
नि॒		नि॒			सां		नि॒		
ध॒	-	ध॒	-	ध॒	नि॒	सां	ध॒	प	-
त्रै	ऽ	लो	ऽ	क	ना	ऽ	था	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
								म	
सां	-	ध॒	नि॒	ध॒	म	-	प	ग॒	म
दी	ऽ	न	ऽ	हु	नी	ऽ	के	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
		नि॒					म	म	
म	प	ध॒	नि॒	सां	म	प	ग॒	ग॒	सा
तु	म	ब	हू	ऽ	दा	ऽ	ता	ऽ	ऽ।
×		२			०		३		

अंतरा.

म		नि॒	नि॒						
ग॒	म	ध॒	ध॒	नि॒	सां	सां	सां	-	सां
ला	ऽ	ज	ऽ	श	र	म	मे	ऽ	री
×		२			०		३		
नि॒			मं				नि॒		
ध॒	नि॒	सां	गं॒	मं	गं॒	सां	ध॒	-	प
र	खि	यो	ऽ	ऽ	ज	ग	में	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
		मं	मं				नि॒		
मं	पं	गं॒	गं॒	मं	गं॒	सां	ध॒	-	म
तु	म	बि	न	न	हीं	ऽ	को	ऽ	ऊ
×		२			०		३		

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri
Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

							म	म	
प	ध	नि	सां	-	म	प	ग	ग	सा
दू	S	जो	S	S	त्रा	S	ता	S	S।
×		२			०		३		

गोपीवसंत—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

							म	म	
							ग	ग	म
							वि	S	द्या
							३		
					नि			ग	ग
प	-	प	-	प	ध	धनि	प	म	म
द्रा	S	नी	S	द	या	निS	वि	S	द्या
×		२			०		३		
					नि		नि		
प	-	प	-	प	ध	-	ध	-	ध
द्रा	S	नी	S	द	या	S	नी	,S	स
×		२			०		३		
		नि			प		नि		
नि	सां	ध	प	-	सां	-	ध	नि	ध
र	S	स	ती	S	मा	S	ता	S	म
×		२			०		३		
			ग	ग			सां		
म	-	प	म	म	प	ध	नि	सां	-
हा	S	बां	S	क	बा	S	नी	S	S।
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

		म	म				म	म	
म	प	ग	ग	म	ग	सा	ग	ग	म
सु	र	सुं	ऽ	द	री	ऽ।	बि	ऽ	द्या
×		२			०		३		

अंतरा.

म	म		नि						
ग	ग	म	ध	–	सां	–	सां	सां	सां
दे	ऽ	व	गं	ऽ	ध	ऽ	बं	गु	नि
×		२			०		३		
नि			मं				नि		
ध	नि	सां	गं	मं	गं	सां	ध	–	प
कं	र	जौ	ऽ	र	कै	ऽ	ठा	ऽ	डे
×		२			०		३		
							नि		
मं	पं	गं	गं	मं	गं	सां	ध	–	म
मां	ऽ	ग	ऽ	त	ब	र	द्वा	ऽ	र
×		२			०		३		
		सां					म	म	
प	ध	नि	सां	–	म	प	ग	ग	म
जै	ऽ	जै	ऽ	ऽ	क	रि।	बि	ऽ	द्या
×		२			०		३		

गोपीवसंत—त्रिताल (विलंबित)

स्थायी.

			ग					नि	नि	नि		नि			
ग–सानि	सागमप	–	म	प	–	–	मप	ध	ध	ध	निसां	ध	–	प	–
एऽऽऽ	काऽऽऽ	ऽ	हे	हो	ऽ	ऽ	ऽऽ	मो	ऽ	ऽ	हेम	ना	ऽ	वो	ऽ
३				×				२				०			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

	म	ऩि म	ऩि
सां ऩि ध़ म	पम ग़म – ग़सा	सा ऩि ध़ प	ध़ ऩि सा ऩिसा
बा ऽ ल मा	वाऽ ऽऽ ऽ तुम	जा ऽ ऽ वो	ऽ ज हा ऽऽ
३	×	२	०
	ऩि		
ग़ म म –	प ध़ ऩि सां	म प म ग़	म – ग़ सा
पी ऽ त ऽ	ल गा ऽ ऽ	ऽ ऽ ऽ ऽ	ऽ ऽ ई ऽ।
३	×	२	०

अंतरा.

ऩि		ऩि सां	ऩि
पम ग़ म ध़	सां – सां सां	सां – गं सां	ध़ – प –
देऽ ऽ खी ऽ	पी ऽ त न	ऐ ऽ सी न	वे ऽ ली ऽ
३	×	२	०
पध़ऩिसां गंमं गं सां	ध़ ऩि ध़ प	ग़म पध़ऩिसां म म	मप मग़म ग़ सा
नाऽऽऽ ऽऽ बो ऽ	लो ऽ मों सो	होऽ ऽऽऽऽ ह र	जाऽ ऽऽऽ ई ऽ।
३	×	२	०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग सिंधभैरवी.

पगौ रिगौ सरी निश्च सधौ पधौ सनी धपौ ।
सिंधुभैरविका धांशा मन्द्रमध्यप्रचारिणी ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १८५ ॥

कोमल सब तीवर रिखब वादी मध्यम होइ ।
संवादी खरज हि जहां सिंधभैरवी सोइ ॥

रागचंद्रिकासार ॥ २५ ॥

सिंध भैरवी, आसावरी थाटांतून उत्पन्न होतो. हा संपूर्ण आहे. धैवत स्वर यांत वादी आहे. कोणी मध्यम वादी मानतात. हा दिवसाच्या दुसऱ्या प्रहरीं गातात. यांत दोन ऋषभ लागतात. कोणी पंचमास षड्ज कल्पून भैरवी गाऊन तिला सिंधभैरवी म्हणतात. हें आधुनिक राग—स्वरूप आहे. याचा विस्तार मन्द्र व मध्य सप्तकांतच फार करून होतो.

उठाव.

पगरेग, सारेनि़सा, ध़प़, ध़सा, नि़ध़प़ ।

चलन.

सा, रेगम, रेग, रेनि़सा, धपधमपगरेग, सा, रेगरेनि़सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सिंध भैरवी—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

री		नि	म	प					
नि	सा	सा	ग	म	प	–	प	ध	प
ध्या	ऽ	न	गु	न	दा	ऽ	ता	र	व
०		३			×		२		
								ग	
ग	प	नि	प	नि	ध	पम	प	री	ग
आ	ता	वि	धा	ऽ	ता	ऽऽ	र	चौ	है
०		३			×		२		
				म	प		म		
री	सा	नि	सा	ग	म	प	ग	म	म
तैं	ग	रा	ता	मु	हि	नु	दी	ऽ	न
०		३			×		२		
				ग	म	प	ध		
ध	प	री	ग	सा	ग	म	प	री	सा
सा	जे	अं	ज	मी	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।
०		३			×		२		

अंतरा.

			नि	सां					
ग	ग	म	ध	नि	सां	सां	सां	ध	नि
दो	उ	ज	ग	उ	जा	रो	ते	हा	रो
०		३			×		२		
गं					सां		नि		
सां	गं	रीं	सां	सां	नि	सां	ध	–	प
चे	ऽ	ष्टी	ऽ	च	रा	ग	वा	ऽ	रूं
०		३			×		२		
		ध			नि	नि		म	
ध	–	गं	रीं	सां	सां	ध	प	ग	म
पा	ऽ	प	दु	ख	क	ठ	न	हा	रो
०		३			×		२		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

नि ध	(ध) ग - म	(रीं) सां सां	- - सां
रा खो	ला ऽ ज	मे ऽ	ऽ ऽ री।
०	३	×	२

सिंध भैरवी—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

प ग री ग	सा री नि सा	ग री नि सा	ध ध प म
मैं ऽ द र	पं ऽ च म	ख र ज स	अ ग ह त
०	३	×	२
प ध सा सा	ग रि नि नि	प - ध सा	ध - प म
न ट जु ग	भै ऽ र वि	ठा ऽ ठ ब	खा ऽ न त।
०	३	×	२

अंतरा.

ग सा ग म	प - प -	म - प -	ध प ग री
म ऽ ध्य म	बा ऽ दी ऽ	ता ऽ में ऽ	सु ध क र
०	३	×	२
नि नि री -	ग री ध नि	ध प ध सा	ध - प म
सिं ऽ धू ऽ	भै ऽ र वि	च त र ब	खा ऽ न त।
०	३	×	२

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

भैरवी थाट.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

भैरवी थाटांतील राग (५)

विलासखानी तोडी	भूपाल तोडी
मोटकी	उतरी गुणकली

वसंत मुखारी

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग बिलासखानी तोंडी.

निसौ रिसौ धनिसगा रिगौ मगौ रिगौ रिसौ ।
धनी धपौ गरी गधौ पगौ रिगौ मगौ रिसौ ।
बिलासखानीका तोडी धगसंवादमंडिता ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ १९७ ॥

बिलासखानी तोडी भैरवी थाटांतून उत्पन्न होतो हा राग मियां तानसेन याच्या बिलासखान नामक मुलानें उत्पन्न केला. ह्याचा वादीस्वर धैवत व संवादी गांधार आहे. हा संपूर्ण आहे. ह्याची गाण्याचीवेळ सकाळची आहे. ह्याचा उठाव " सा, रेनि, सारेग, रेग, मग, रे, सा " अशी स्वरांनीं होतो. ह्यांत आसावरी व तोडी यांचा सुंदर योग आहे. आरोहांत मध्यम व निषाद दुर्बल आहेत. ह्या स्वरांचा उपयोग मोठ्या काळजीनें व कुशलतेनें केला तर भैरवीपासून हा सहज वांचवतां येईल.

चलन.

सा, रेनि, सा, रेग, रेग, मग, रे, सा, सारेध, सा, रेग,
मग, रेग, रे, सा । धप, निधम, पग, रेग, मग,
रेसा, साध, सारेग रेग, मग, रे, सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

बिलासखानी तोडी—तिलवाडा (विलंबित)

स्थायी.

रीनिसां सारी
नीऽऽ केऽ

री				री						सा	ग				नि
ग	-	,मग	री	ग	री	सा	-	-	,नि	सा	री	निध	-	-	धग
घूं	ऽ	,ऽऽ	ऽ	ग	री	या	ऽ	ऽ	,ठु	म	क	तऽ	ऽ	ऽ	ऽऽ
×				२				०				३			
री		ग		ग											
ग	-	री	,गम	म	-	ग	री	ग	री	सा	-	री	नि	-	-
चा	ऽ	ऽ	,लच	ला	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	त	है	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
×				२				०				३			

अंतरा.

नि
ध, धनि
ऽसु नत

				नि				सां	गं	रीं		रीं			
सां	-	-	,निसां	सां	-	-	सांसां	रीं	रीं	नि	,सांरीं	गं	-	रीं	नि
सा	ऽ	ऽ	,ऽऽ	थ	ऽ	ऽ	निया	बे	ऽ	ऽ	,कल	हो	ऽ	त	स
×				२				०				३			
				ग				नि		री					
ध	-	म	ग	री	ग	री	सा	सा	-	री	नि	सा	-	-री	गम
दा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	रं	ग	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ले	ऽ	ऽऽ	होत्र
×				२				०				३			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

म	-	ग	री	ग	री	सा	-	-	री	री नि	ध	ध सा	-	रीसा निनि	सारी
लै	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	या	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।	ऽ	ऽ	नीऽ	केऽ
×				२				०				३			

बिलासखानी तोडी—एकताल (विलंबित)

स्थायी.

ध पध	मग	री	रीरी	ग री	-	सा	-	नि सा	री	नि	सारी
अऽ	बऽ	ऽ	मोरे	कौं	ऽ	था	ऽ	ए	क	ऽ	पऽ
३		४		×		०		२		०	
ग	ग रीग	री	सा	सा ध	ध	मग	री	ग	, रीरी	सा	-
ल	ऽऽ	छि	न	मो	ऽ	ऽऽ	ऽ	रे	; संग	वा	ऽ।
३		४		×		०		२		०	

अंतरा.

ध पध	मग	री	ध	सां	सां	सां	-	नि सां	रीं	नि	,सांरीं
नेऽ	हऽ	ऽ	ला	ऽ	गी	ला	ऽ	तु	म	ऽ	,सन
३		४		×		०		२		०	
गं	रींगं	रीं	सां	नि सां	रीं	नि	धध	नि ध	नि	ध	प
मो	ऽऽ	रा	ऽ	सु	ग	रे	ऽम	हुं	ऽ	म	द
३		४		×		०		२		०	
प ध	म ग	री	सा	सा ध	नि	सा	री सारी	ग	ग रीरी	सा	-
ने	क	हू	न	ला	ऽ	ऽ	गीऽ	लो	अंग	वा	ऽ।
३		४		×		०		२		०	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

बिलासखानी तोडी—झूमरा (विलंबित)

स्थायी.

प							ऩि सा				री		
ध	ध	म	गरी	ग	री	सा	सा	रींनि	ग	-	ग	री	सा
ज	ब	तें	ऽऽ	ऽ	म	न	मो	ऽऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ह	न
३				×			२				०		
ग	ग			ऩि		ऩि	ऩि						
री	री	-	सा	सा	ऩिसा	ध़	ध़	ऩि	सा	-री	ग	ग	ग
दे	खी	ऽ	ला	प्या	ऽऽ	रा	त	ब	तें	ऽऽ	ऽ	क	छु
३				×			२				×		
ध	ध			म	ग		ऩि				ध़		
प	पध	म	ग	गम	री	सा	सा	सा	ध़	ध़	सा	ध़	-
ना	सोऽ	हा	ऽ	ऽऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
३				×			२				०		
ऩि							ग						
ध़	ऩि	सा	-री	ग	-	ग	म	-	ग	री	ग	री	सा
ऽ	ऽ	ऽ	ऽऽ	ऽ	ऽ	वे	मा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ई।
३				×			२				०		

अंतरा.

म		नि	नि	ध	गं		प					म	म
प	प	ध	ध	रीं	रीं	सां	ध	धनि	ध	प	प	प	ग
उ	न	के	दे	खे	बि	न	जि	याऽ	में	जो	आ	व	त
३				×			२				०		
म					ग		ऩि			नि		नि	
ग	नि	ध	मग	म	री	सा	सा,ऩिसा	ग	म	ध	रीं	ध	प
है	ऽ	ऽ	ऽऽ	ऽ	ऽ	ऽ	तो,ऽऽ	है	या	हू	ऽ	की	ज़े
३				×			२				०		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

प ध	म	ग	री	ग	–	री ग	नि ध	नि	सा	री	ग	म	गं म
ना ३	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ ×	ऽ	ये	मा २	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ ०	ऽ	ऽ

बिलासखानी तोडी—चौताल (विलंबित)

स्थायी.

सा
अ

री	नि	सा	री	ग	–	ग	ग म	ग	ग री	सा	सा
न ३	ऽ	छु ४	त	श ×	ऽ	छ्रु ०	उं	प २	ज्यो	ऽ ०	मो
री	नि	नि ध	ध	नि ध	ग	–	ग	–	ग म	ग	री
ऽ ३	ध	ट ४	में	ता ×	ऽ	ऽ ०	को	ऽ २	क	रुं ०	ऽ
–	ग री	–	सा	नि सा	ध	म	ग	री	ग	रीसा,	सा
ऽ ३	ध्या	ऽ ४	न	अ ×	ऽ	ट ०	जा	ऽ २	ऽ	मऽ, ०	। अ

अंतरा.

प ध	नि ध	नि ध	सां	सां	सां	सां रीं	–	गं	रीं	सां	सां
ख ×	र	ज ०	रि	ख २	ब	गौं ०	ऽ	ऽ ३	धा	ऽ ४	र

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सां						सां			नि		
गं	-	रीं	गं	रीं	सां	रीं	नि	ध	ध	-	प
म	ऽ	ध्य	म	औ	र	पौं	ऽ	ऽ	च	ऽ	म
×		०		२		०		३		४	
म			गं								
प	गं	-	रीं	गं	रीं	सां	-	रीं	नि	ध	ध
धै	ऽ	ऽ	व	त	नि	खा	ऽ	ह	पा	ऽ	ऊं
×		०		२		०		३		४	
								ग़ि			
ध	म	ग	री	ग	री	-	सा	सा	री	नि	सारी
अ	त	ऽ	अ	भि	रा	ऽ	म।	अ	न	ऽ	हत
×		०		२		०		३		४	

बिलासखानी तोडी--धमार (विलंबित)

स्थायी.

सा	-	री	नि	सा	सा	री	ग	-	ग	म	ग	री	ग
ए	ऽ	मो	री	अं	गी	ऽ	या	ऽ	द	र	की	ऽ	ऽ
३				×					२		०		
री	-	सा	-	सा	री	नि	सा	-	,	री	ग	री	ग
जा	ऽ	त	ऽ	फा	ऽ	ऽ	ग	ऽ	ऽ	खे	ल	न	ऽ
३				×					२		०		
ग				नि	नि								
री	-	सा	-	सा	ध	-	प	-	ध	म	म	ग	म
गु	ऽ	हे	ऽ	स	ऽ	ऽ	खूं	ऽ	ची	ऽ	रे	ऽ	ऽ
३				×					२		०		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

ग	री	-	सा	सां	री	नि	ध	नि	सा	सारी	ग	री	ग
श्या	ऽ	ऽ	म	कै	ऽ	ऽ	से	ऽ	र	हेऽ	गी	ऽ	ऽ
३				×					२		०		
री	सा,	री	नि										
ला	ज।	मो	री										
३													

अंतरा.

			नि										
प	प	-	ध	-	सां	सां	सां	सां	सां	रीं	गं	रीं	सां
लि	प	ऽ	ट	ऽ	लि	प	ट	झ	क	झो	ऽ	रे	ऽ
×					२		०			३			
										ग			
सां	-	-	सां	-	रीं	नि	ध	म	ग	री	ग	री	सा
झो	ऽ	ऽ	र	ऽ	क	रे	झो	ऽ	र	मो	ऽ	ऽ	र
×					२		०			३			
सा													
नि	सा	री	ग	-	ग	म	ग	री	ग	री	-	सा	सा
चु	री	ऽ	या	ऽ	क	र	का	ऽ	ऽ	ई	ऽ	ह	म
×					२		०			३			
नि सा													
सां	सां	-	रीं	नि	ध	म	ग	री	ग	री	सा,	री	नि
री	ऽ	ऽ	भी	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	जे	ऽ।	मो	री
×					२		०			३			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

राग मोटकी.

हें एक मिश्रमेलोत्पन्न स्वरूप आहे. यांत दोन्ही धैवत, दोन्ही ऋषभ व दोन्ही निषाद लागतात. याचें साधारण चलन असें आहे.

नि   म

सा, धनिपसा, सा, साम, प, ग, रे, सा, ग, ग, मरेसा,

म   सां

निसाग, मपधनि, निग, रे, सा, सारेपग । मधनि

सांनिसां, सां निनिसां, सांनिधप, म, पगम

पधनि, ग, रे, सा, सारेपग ।

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

मोटकी—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

नि़		नि़							
सा	–	ध़	नि़	प़	सा	–	नि़सा	सा	सा
मो	ऽ	ह	ऽ	लि	यो	ऽ	ऽऽ	म	न
×		२			०		३		
नि़					म				
सा	सा	म	म	प	ग॒	–	री॒	–	सा
स	खी	ऽ	गि	र	धा	ऽ	ऽ	ऽ	रि
×		२			०		३		
सा				ग॒	ग॒		ग॒		
ग॒	–	ग॒	–	म	री॒	–	री॒	–	सा
रे	ऽ	न	ऽ	दि	ना	ऽ	ना	ऽ	हिं
×		२			०		३		
सा		म	म				सां		
नि॒	सा	ग॒	ग॒	म	प	ध	नि॒	–	नि॒
चै	ऽ	न	ऽ	प	र	त	मो	ऽ	रे
×		२			०		३		
प	म							म	
ध	ग॒	री	ग॒	सा	सा	री	प	ग॒	–
बि	न	ब	ऽ	न	वा	ऽ	ऽ	री	ऽ।
×		२			०		३		

अंतरा.

प									
म	प	नि	सां	नि	सां	सां	सां	–	सां
मे	रे	तो	ऽ	ए	क	अ	धा	ऽ	र
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सां नि	सां नि	सां	–	रीं	सां	नि	ध	प	–
उ ×	न	ही २	ऽ	के	दू ०	र	सु ३	को	ऽ
पध	मप	म ग	म	प	प	ध	सां नि	–	प ध
गऽ ×	तऽ	म २	ऽ	त	व ०	हि	ए ३	ऽ	क
म ग	–	सा री	–	सा	नि सा	री	प	म ग	–
के ×	ऽ	ष्ण २	ऽ	मु	रा ०	ऽ	ऽ ३	री	ऽ।
री	सा								
मो ×	ऽ								

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग भूपाल तोडी.

भैरवीमेल संभूतो भूपालः प्रातरौडुवः ।
मध्यमेन निषादेन विहीनो धैवतांशकः ॥
गांधारस्त्वत्र संवादी समाख्यातो मनीषिभिः ।
धैवतर्षभगांधारास्त्रयः स्युः कोमलाः स्वराः ॥

संगीतसुधाकरे पृ० २६ ॥ १३२–१३३ ॥

जब भैरविके मेलसों सुर मनि दिये निकाल ।
धगवादीसंवादितें कहत राग भूपाल ॥

रागचंद्रिकासार ॥ १६ ॥

भूपाल तोडी हा भैरवी थाटांतून निघतो. त्यांत मध्यम व निषाद हे स्वर वर्ज्य आहे. धैवत वादी व गांधार संवादी आहे. हा सकाळीं गातात.

साधारण चलन.

धसां, सां, रेंसां, ध, प, सांरेंसां, धप, ग, धप, ग, पग,
रेसा । पध, सां, रेंसां, गंरेंसां, धसांरेंगंरेंसां, धप,
ग, धगंरेंसां, धप, ग, पग, रेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

भूपालतोडी—चौताल (विलंबित)

स्थायी.

म								नि			
प	प	सां	सां	सां	रीं	सां	–	ध	ध	प	–
सु	गौं	ऽ	ध	म	ल	या	ऽ	ग	र	में	ऽ
×		०		२		०		३		४	
म					गं			नि			
प	प	सां	सां	–	रीं	सां	–	ध	–	प	–
सु	वा	ऽ	स	ऽ	मा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	मो	ऽ
×		०		२		०		३		४	
म		प				म		ग			
ग	–	ध	ध	प	प	ग	–	री	री	सा	सा
बे	ऽ	नि	भु	जं	ग	ले	ऽ	तु	ब	त	न।
×		०		२		०		३		४	

अंतरा.

म				नि							
प	–	प	प	ध	ध	सां	–	सां	सां	सां	–
चौं	ऽ	द्रं	ब	द	न	की	ऽ	उ	प	मा	ऽ
×		०		२		०		३		४	
नि	नि					सां				नि	
ध	ध	–	सां	–	–	गं	रीं	–	सां	ध	प
क	हां	ऽ	लो	ऽ	ऽ	क	रीं	ऽ	ब	खा	न
×		०		२		०		३		४	
	म				नि					नि	
प	प	प	–	प	ध	–	ध	सां	सां	ध	प
क	र	ना	ऽ	न	ले	ऽ	त	तु	व	त	न।
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग उतरी गुणकली.

हा एक अगदीं अप्रसिद्ध असा प्रकार उत्तरेकडें गायक गातात. हा भैरवी थाटांतला राग आहे. यांत आसावरी व भैरवी यांचें मिश्रण आहे. "धम" "पग" व "सांध" या स्वर–संगती यांत आसावरीच्या सूचक आहेत. मांडणी भैरवीचीच आहे.

याचें साधारण चलन असें आहे.

मगमप, ध, पधम, मधमपग, गमरेसा, सारेनि सारेगम,
पधनिसां, निधपम, पधनिसां, ध, प । गंरें, सां,
निसां ध, प, सा, मग, मग, मध, निसां,
रें, सां, ध, प, पधनिसां, धनि, धप ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

उतरी गुणकली—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

														म	ग
														ता	ना
म	प	प	(नि) ध	-	प	ध	म	पध	मप	(म) ग	-	-	-	ग	म
ना	दिर	दिर	तो	ऽ	ऽता	ना	ना	देऽ	रेऽ	ना	ऽ	ऽ	ऽ	त	न
०				३				×				२			
(ग) री	-	-	-	सा	-	री	नि	सा	री	ग	म	प	ध	नि	सां
ना	ऽ	ऽ	ऽ	ना	ऽ	त	ना	ना	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
०				३				×				२			
नि	ध	प	म	प	ध	नि	सां	ध	नि	-	ध	-	प,	म	ग
ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	द्रा	ऽ	ऩि,	ता	ना
०				३				×				२			

अंतरा.

गं	गं	-	रीं	रीं	रीं	सां	-	(सां) नि	सां	-	(नि) ध	-	ध	प	-
स	म	ऽ	झके	र	खि	यो	ऽ	क	दं	ऽ	द	ऽ	स्त	खा	ऽ
०				३				×				२			
(ग) सा	सा	सा	सा	सा	-	म	-	म	-	-	-	ग	-	-	म
प	र	म	ज	नूं	ऽ	ऽ	ऽ	के	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ह
०				३				×				२			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

म				नि								सां	सां		नि
ग	-	म	-	ध	-	-	नि	सां	-	सां	-	रीं	रीं	सां	सां
मे	ऽ	सो	ऽ	द्रु	ऽ	ऽ	भ	र	ऽ	न	ऽ	पा	ऽ	पी	ऽ
०				३				×				२			
नि								नि							
ध	-	प	-	प	ध	नि	सां	ध	नि	-	ध	-	प,	म	ग
या	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	द्रा	ऽ	नि,।	ता	ना
०				३				×				०			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

राग वसंतमुखारी.

हा एक दक्षिण पद्धतींतील राग आहे. यांत पूर्वांगांत भैरव व उत्तरांगांत भैरवी यांचा योग असतो.

वसंतमुखारी—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

सा			म					ध॒	
नि़	-	सा	ग	म	प	-	प	ध॒	प
मे	ऽ	ल	ब	कु	ला	ऽ	स	र	न
×		२			०		३		
प	प	ध॒	नि॒	सां	ध॒	नि॒	ध॒	प	प
क	र	त	म	धु	र	सु	र	ज	न
×		२			०		३		
								ग	
प	नि॒	ध॒	प	ध॒	प	म	प	म	ग
रा	ऽ	ग	त	ब	क	हे	ब	सौं	ऽ
×		२			०		३		
ग							ग		
म	नि॒	ध॒	प	-	मग	मग	म	री॒	सा
ती	ऽ	मु	खा	ऽ	रीऽ	ऽऽ	स	ज	न।
×		२			०		३		

अंतरा.

			नि॒						
म	प	प	ध॒	-	नि॒	सां	सां	सां	सां
औं	ऽ	श	भै	ऽ	व	त	सु	ष	म
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

<u>ध</u>	<u>नि</u>	सां	<u>रीं</u>	सां	<u>नि</u>	सां	सां	<u>ध</u>	प
को	उ	क	ह	त	सु	र	पौं	च	म
×		२			०		३		
प	<u>नि</u>	<u>धं</u>	प	<u>ध</u>	प	म	प	ग	म
नि	य	त	रैं	S	ज	न	च	तु	र
×		२			०		३		
(म)ग	S	<u>नि</u>	<u>ध</u>	प	मग	मग	(ग)म	<u>री</u>	सा
सं	S	धि	ग	त	जाS	SS	म	दि	न।
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

तोडी थाट

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

तोडी थाटांतील राग (५)

गुर्जरी तोडी	लक्ष्मी तोडी
लाचारी तोडी	बहादुरी तोडी

अंजनी तोडी

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गुर्जरी तोडी.

निसौ रिगौ मधमगा निधौ मगौ रिगौ रिसौ।
गुर्जरीतोडिका धांशा संगवे पंचमोज्झिता ॥

अभिनवरागमंजर्याम् ॥ २०१ ॥

आरोही अवरोहिमें पंचम सुरको छोडि।
धरि बादीसंवादितें कहत गूजरी टोडी ॥

रागचन्द्रिकासार ॥ २९ ॥

गुर्जरी अथवा गूजरीतोडी हा तोडी थाटांतून उत्पन्न होणारा एक षाडव राग आहे. यांत पंचम वर्ज्य आहे. धैवत वादी व ऋषभ अथवा गांधार संवादी आहेत. हा दिवसां दुसऱ्या प्रहरीं गातात. याचा बहुतेक विस्तार मध्यम तार सप्तकांतच होतो. या रागाचा उल्लेख जुन्या ग्रंथांत भैरव थाटांत सांपडतो.

उठाव

ऩिसा, रे॒ग॒, मंध॒मंग॒, निध॒मंग॒ रे॒ग॒, रे॒सा।

चलन.

ग॒, रे॒सा, ऩिसा, रे॒ग॒, रे॒ग॒, मंग॒ध॒मंग॒, रे॒ग॒, रे॒सा, ऩिरे॒, सा।

५१-५२

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

गूर्जरी तोडी—ब्रह्मताल (मात्रा २८) (मध्यलय)

स्थायी.

(ग)री	–	सा	–	नि़	नि़	सा	री	नि़	ध़
ना×	ऽ	रा०	ऽ	य२	न	हु३	र	तूं०	ऽ
ध़	नि़	सा	री	(ग)री	–	–	सा		
ही४	ऽ	क५	र	ता६	ऽ	ऽ०	र		
(ध)मं	(ध)मं	ध	नि	(ध)मं	ग	(ग)री	(ग)री	–	सा
जु७	ग	पा८	ऽ	लु९	ऽ	न१०	हा	ऽ०	र।

अंतरा.

मं	ग	मं	ध	नि	सां	सां	सां	–	सां
तूं×	ऽ	ही०	ऽ	आ२	ऽ	दु३	औं	ऽ०	त
नि	–	सां	रीं	नि	–	ध	ध		
तूं४	ऽ	क५	र	ता६	ऽ	ऽ०	र		
(ध)मं	–	ध	नि	(ध)मं	ग	री	(ग)री	–	सा
ते७	ऽ	रो८	ऽ	हि९	वि	ऽ१०	स्ता	ऽ०	र।

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

तोडीचे कांहीं अप्रसिद्ध प्रकार.

लाचारी तोडी.

या तोडी प्रकारांत शुद्ध ऋषभ, दोन्ही गांधार, दोन्ही धैवत व दोन्ही निषाद लागतात.

लक्ष्मी तोडी.

लक्ष्मी तोडी, रामपूरचे, गायक दोन्ही ऋषभ, दोन्हीं गांधार, दोन्ही धैवत व दोन्ही निषाद घेऊन गातात.

वहादुरी तोडी.

हिचें लक्षण उपलब्ध नाहीं. वहादुरी तोडी म्हणून ऐकण्यांत येणारीं गीतें एवढींच काय ती माहिती यांत देतां येईल. यांत स्वर सर्व तोडींचेच लागतात. फक्त पंचम जरा गौण आहे. कोणी दोन्ही ऋषभ यांत घेण्याचें सांगतात.

अंजनी तोडी.

अंजनी तोडीचें एक ध्रुवपद ग्रंथकर्त्यांस श्रीमंगलसेन कपूर नांवाच्या एका पंजाबी गृहस्थांनीं ऐकविलें होतें. तें येथें दिलें आहे. या ध्रुवपदावरून अंजनीतोडी हा संपूर्ण असून त्यांत दोन्ही धैवत, दोन्ही निषाद, कोमल गांधार व बाकीचे सर्व शुद्ध, असे स्वर लागतात, असें दिसतें. पूर्वांगांत देसी व उत्तरांगांत काफी व आसावरी यांचे संमिश्रणानें उत्पन्न झालेलें हें स्वरूप दिसतें.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

लाचारी तोडी–आडाचौताल (विलंबित)

स्थायी.

ग
म
ला

		म	सा रीं		म	रीं
– गम	– पधमप	ग री	ग री	नि सा	सा ग	ग रीगम
ऽ ऽऽ	ऽ गोऽहीऽ	आ ऽ	ऽ ऽ	ऽ ऽ	वे मो	ऽ ऽऽऽ
४	०	×	२	०	३	०
	म	सां			री	
म , म	गम पध	नि ध	नि प	म ग	ग रीगम	म –म
सों ऽक	रत निठु	रा ऽ	ऽ ऽ	ऽ ऽ	ऽ ऽऽऽ	ई ऽए
४	०	×	२	०	३	०
		सां			री	ग
ग म	प ध	नि ध	नि प	म ग	ग रीगम	म –,म
ऽ क	हुं ना	मा ऽ	ऽ ने	ऽ ऽ	ऽ ऽऽऽ	री। ऽ,ला
४	०	×	२	०	३	०

अंतरा.

सांसां
निनि
मंम

सां प	म					
नि ध	म पप	सां निसां	सां गं	रीं सां	नि ध	प म
द सा	ऽ हेसुं	द ऽऽ	र बा	ल मु	वा ऽ	ऽ ऽ
४	०	×	२	०	३	०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

					म				ग॒	प			
ग	रीगम	म	–	प	प	म	ग॒	म	म	म	प	प	मप
ऽ	ऽऽऽ	ऽ	ऽ	स	दा	ऽ	ऽ	ऽ	रं	गी	ऽ	ली	ऽऽ
४		०		×		२		०		३		०	

प			प	प						री			ग
धम	प	मप	मप	नि॒	ध	नि॒	प	म	ग	ग	रीगम	म	,म
पीऽ	ऽ	ऽऽ	तज	ता	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽऽऽ	वे।	,ला
४		०		×		२		०		३		०	

लाचारी तोडी—त्रिताल (मध्यलय)

स्थायी.

ग

ह

		नि॒			म	म			री			री			
गम	प	ध॒	–	पध॒	मप	ग॒	–	री	नि॒	सा	–	नि॒	–	सा	–
मेऽ	दे	खी	ऽ	लोऽ	लऽ	खी	ऽ	लो	चो	रा	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
३				×				२				०			

नि॒	सा										प		री		
सा	प	–	–	ध	प	नि॒	–	ध	प	म	म	ग	ग	–	ग
जा	सी	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ,।	ह
३				×				२				०			

अंतरा.

सा			म									म			
नि॒	सा	–	गम	प	प	प	प	प	प	मप	धप	प	–	ग॒	–
ए	क	ऽ	तोंअं	धे	री	रा	ति	ढु	जे	ऽऽ	दिया	ना	ऽ	ऽ	ऽ
×				२				०				३			

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

म				सा	सा				री			नि	सा		
प	ग	री	सा	निसा	मग	-	रीसा	री	नि	सा	सा	सा	प	-	-
बा	ऽ	ती	ऽ	तीऽ	जेऽ	ऽ	कोऽ	ना	सौं	ऽ	ग	सा	थी	ऽ	ऽ
×				२				०				३			
							प		री						
ध	प	नि	-	ध	प	म	म	ग	ग	-	ग				
ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।	ह				
×				२				०							

लक्ष्मीतोडी—सूलताल (मध्यलय)

स्थायी.

	नि			म					
	सा	-	री	ग	म	म	-	म	म
ऽ	रू	ऽ	प	वौं	ऽ	ती	ऽ	गु	न
×		०		२		३		०	
									नि
म	ग	प	-	प	-	प	-	प	ध
वौं	ऽ	ऽ	ऽ	ती	ऽ	भा	ऽ	ग	वौं
×		०		२		३		०	
नि				स	म			म	
ध	नि	प	-	ग	ग	म	प	ग	मग
ऽ	ऽ	ती	ऽ	मा	ऽ	न	म	ती	ऽऽ
×		०		२		३		०	
		सा		म					
री	सा	नि	सा	ग	री	-	री	-	सा
मु	ख	ते	रो	ऽ	ही	ऽ	नी	ऽ	को।
×		०		२		३		०	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंतरा.

म	म	नि॒	नि॒			सां			
प	प	ध॒	ध॒	सां	-	नि॒	सां	-	सां
औं	ऽ	र॒	ति	या	ऽ	तो	आ	ऽ	गे
×		०		२		३		०	
सां	सां							नि॒	
नि॒	नि॒	सां	रीं	सां	-	नि॒	सां	ध॒	प
नि	ऽ	की	न	ला	ऽ	ऽ	ऽ	गे	ऽ
×		०		२		३		०	
नि॒				सां		सां		नि॒	
ध॒	-	सां	-	नि॒	सां	नि॒	सां	ध॒	प
जै	ऽ	से	ऽ	दि	व	स	दी	प	क
×		०		२		३		०	
प				म					
नि॒	ध॒	प	ध॒	ग॒	-	री॒	-	सा	-
ला	ऽ	ग	त	फी	ऽ	ऽ	ऽ	को	ऽ।
×		०		२		३		०	

लक्ष्मी तोडी–चौताल (विलंबित)

स्थायी.

ध॒		ध॒				सां			नि॒		
प	-ध॒	सां	सां	सां	-	रीं॒	सां	-	ध॒	-	प
मा	ऽऽ	न	म	ना	ऽ	व	न	ऽ	आ	ऽ	यो
×		०		२		०		३		४	
प		गं॒						नि॒			
गं॒	-	रीं॒	गं॒	रीं॒	सां	सां	सां	ध॒	ध॒	प	-
आ	ऽ	पो	ऽ	च	ल	उ	ढ	ह	स	के	ऽ
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

म		ग				मँ		ग			
ग	-	ध	प	-	ध	ग	-	री	री	सा	-
क्यो	ऽ	न	बो	ऽ	लो	ला	ऽ	ला	न	के	ऽ।
×		०		२		०		३		४	

अंतरा.

		म	म	नि		ध					
प	-	प	प	ध	-	सां	सां	सां	सां	सां	-
सूं	ऽ	द	र	श्या	ऽ	म	सं	लो	ऽ	नी	ऽ
×		०		२		०		३		४	
सां										नि	
रीं	-	गं	रीं	-	सां	सां	-	सां	सां	ध	प
मू	ऽ	ऽ	र	ऽ	त	कै	ऽ	से	त	जो	ऽ
×		०		२		०		३		४	
नि			नि			म					
ध	ध	सां	ध	-	प	ग	-	री	री	सा	-
य	ह	ऽ	ड	ऽ	र	नै	ऽ	न	न	सो	ऽ।
×		०		२		०		३		४	

बहादुरी तोडी—झपताल (मध्यलय)

स्थायी.

गनि									
ध	-	-	-	प	म	प	ध	-	म
वा	ऽ	ऽ	ऽ	रुं	मु	ख	चं	ऽ	द्र
×		२			०		३		

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(ध़)मं	-	ध़	नि़	सां	नि़	सा	री	सा	-
चं	ऽ	द्रि	का	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	पे	ऽ
×		२			०		३		
सा	नि़	ध़	ध़	नि़	नि़	सा	री	सा	-
चं	ऽ	द्रि	का	ऽ	की	ऽ	घ	टा	ऽ
×		२			०		३		
री	नि़	ग	री	ग	मं	री	ग	-	-
वा	ऽ	रुं	रु	चि	रं	ऽ	भा	ऽ	ऽ
×		२			०		३		
री	ग	मं	ध	नि	ध	ग	मं	ग	मं
का	-	ऽ	ऽ	म	सुं	ऽ	द	रि	नि
×		२			०		३		
री	ग	ध़	नि़	सा	री	ग	री	सा	-
का	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	इ	पैं	ऽ।
×		२			०		३		

अंतरा.

(सा)नि़	सा	सा	ग	ग	मं	मं	प	-	ध
वा	ऽ	रुं	कं	ज	को	म	ल	ऽ	गु
×		२			०		३		
मं	प	प	मं	ध	नि	सां	नि	ध	प
ला	ऽ	व	गु	ला	खे	ऽ	रा	ऽ	ऽ
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

मं	री	सां	ग	री	सां	नि	सां	नि	ध
फु	ल	प्या	रि	मृ	दू	ऽ	ल	कं	ज
×		२			०		३		
री	ग	मं	ध	नि	ध	मं	ग	री	सा
प	द	अ	रु	ऽ	ना	ऽ	इ	ऽ	पैं।
×		२			०		३		

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अंजनी तोडी–चौताल (विलंबित)

स्थायी.

							सा	(म)री	म	प	प
							नि	द्रा	हु	न	हिं
								३		४	

सां	नि	सां	(नि॒)ध॒	प	–	प	–	म	प	(म)ग॒	–
आ	ऽ	ऽ	वे	री	ऽ	मा	ऽ	ऽ	ऽ	ई	ऽ
×		०		२		०		३		४	

री	म	ग॒	री	ग॒	सा	री	ग॒	सा	सा	–	–
श्या	ऽ	म	बि	ना	ऽ	मैं	ऽ	ऽ	को	ऽ	ऽ
×		०		२		०		३		४	

सा	सा	म	(म)री	म	प	नि॒	ध	प	–	नि	नि
क	ब	हुं	आ	ऽ	वें	गे	ऽ	ऽ	ऽ	नं	द
×		०		२		०		३		४	

सां	–	रीं	नि॒	ध	प	रीग॒	सारी	म	प	प	प
ला	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ल।	निऽ	ऽऽ	द्रा	हुं	न	हिं
×		०		२		०		३		४	

अंतरा.

म	(नि॒)ध॒	–	ध॒	नि	नि	सां	सां	सां	सां	–	सां
मो	र	ऽ	मु	कु	ट	चं	द	न	भा	ऽ	ल
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

	नि॒			सां					नि॒		
म	ध॒	नि॒	सां	ग॒ं	ग॒ं	रीं	सां	–	ध॒	–	प
मु	ख	तें	ऽ	मु	र	ली	अ	ऽ	ध	ऽ	र
×		०		२		०		३		४	
प	प	–	सां	रीं	रीं	नि॒	–	–	ध	ध	म
ग	ले	ऽ	सो	हृ	त	ऽ	ऽ	ऽ	ब	नृ	ऽ
×		०		२		०		३		४	
म					प						
प	नि	सां	रीं	नि॒	ध	म	सा	री	म	प	प
मा	ऽ	ऽ	ला	ऽ	ऽ	ऽ।	नि	द्रा	हुं	न	हिं
×		०		२		०		३		४	

संचारी.

सां	–	सां	–	सां	नि॒	सां	–	नि॒	ध	प	–
गो	ऽ	प	न	के	ऽ	सं	ऽ	ऽ	ग	ऽ	ऽ
×		०		२		०		३		४	
			म			म					
प	–	–	ग॒	–	री	ग॒	–	–	री	सा	सा
आ	ऽ	ऽ	व	ऽ	त	खे	ऽ	ऽ	ल	ऽ	त
×		०		२		०		३		४	
सा	सा	म	म	प	नि	सां	–	–	नि॒	ध	प
ग	जा	हुं	ग	ज	ति	मा	ऽ	ऽ	ऽ	ला	ऽ।
×		०		२		०		३		४	

आभोग.

				नि॒							
म	–	म	म	ध॒	–	सां	सां	–	सां	–	सां
के	ऽ	ष्ण	प्र	भो	ऽ	छ	ब	ऽ	प	ऽ	र
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

ध॒	ध॒	ध॒	ध॒	सां	सां	रीं	-	(सां) निसां	ध॒	-	प
त	न	म	न	ध	न	वा	ऽ	रऽ	डा	ऽ	रूं
×		०		२		०		३		४	
सां	नि	-	सां	सां	-	रीं	नि॒	-	ध	-	म
न्नि	र	ऽ	ख	त	ऽ	भ	ई	ऽ	आ	ऽ	ऽ
×		०		२		०		३		४	
म	प	सां	रीं	नि॒	ध	म	सा	री	म	प	प
नि	हा	ऽ	ऽ	ऽ	र	ऽ।	नि	द्रा	हुं	न	हिं
×		०		२		०		३		४	

समाप्त

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

पुरवणी.

मालगुंज–चौताल (विलंवित)

स्थायी.

सा	सानि॒	धनि॒	सा	–	म	म	–	ग॒	री	–	सा
आ	ऽऽ	ऽऽ	प	ऽ	हि	हो	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	त
×		०		२		०		३		४	
म	ग	म	नि॒ध	–	नि॒	सां	सां	सां	सां	सां	सां
आ	ऽ	द	अं	ऽ	त	गु	प	त	प्र	ग	ट
×		०		२		०		३		४	
रीं	सां	नि॒ध	सां	पध	प	–	म	–	पम	ग	–
ध	र	नीऽ	ऽ	ध	र	ऽ	ए	ऽ	त	ऽ	ऽ।
×		०		२		०		३		४	

अंतरा.

म	–	–	ध	–	नि	सां	–	सां	सां	–	सां
आ	ऽ	ऽ	प	ऽ	हि	डा	ऽ	र	मू	ऽ	ल
×		०		२		०		३		४	
सां	–	–	नि॒	–	ध	नि॒	नि॒	ध	नि॒	ध	पम
आ	ऽ	ऽ	प	–	हि	प	व	न	प	ति	तऽ
×		०		२		०		३		४	

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

म	–	–	ग	–	ग	म	ध	(प)ध	नि	सां	सां
आ	ऽ	ऽ	प	ऽ	हि	क	र	न	हा	ऽ	र
×		०		२		०		३		४	
सां	ध	नि	–	ध	प	–	म	–	(प)म	ग	–
क	र	नी	ऽ	क	र	ऽ	ए	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ।
×		०		२		०		३		४	

टीपः—हा राग व ही चीज मागें २९४ पानापुढें काफी थाटाच्या शेवटीं घालावयाची राहिली ती येथें देत आहों.

संपादक.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

स्वर–विस्तार.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

टीप.

या पुस्तकांत आलेल्या रागांचे हे स्वर-विस्तार विद्यार्थ्यांस उत्तम गातां आल्यानें, त्या रागांचें चलन त्यांच्या लक्षांत चांगलें ठसेल. या विस्तारांत स्वल्पविरामांनीं ठिकठिकाणीं थांबण्याचीं स्थळें दर्शविलीं आहेत. हीं विराम-चिन्हें फारच महत्वाचीं आहेत असें समजावयाचें आहे. हे विस्तार उत्तम साधल्यावर मग त्यांच्याच सहाय्यानें लहान मोठ्या ताना रचण्याची कला विद्यार्थ्यांस साधेल, व नव्या नव्या ताना रचण्यास अंतःस्फूर्ती होईल.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

या पुस्तकांत आलेल्या रागांचे स्वरविस्तार

(यांत ऋषभ स्वर री किंवा रे असा दोन्ही तऱ्हेनीं लिहिला आहे).

(१) पूर्व्या—स्वरविस्तार

(१) सा, रीधसा, निरीग, मंमं ग, रीग, मंरीग रीसा। निरी, सा।

(२) सा, निध, मंध, सा, नि, सारीग, गमंमं, ग, निध-मंग, ग, मंरीग, रीसा। निरी, सा।

(३) मंगरीसा, निधमंधसा, नि, सारीग, मंधमंग, मंध, निधमंग, गमंमं, ग, रीसा। निरी, सा।

(४) सा, निध, निमंधसा, निरीगरीसा, गमंरीग, गमंध, मंधमंग, रीगमंधनिनिधमंधधमंगमंमंगरीसा। निरीसा।

(५) मंग, निधमंग, रीग, निसारीग, गमंधमंग, रीगमंरीग, धनिरीग सारीग, गमंमंग, मंरीगरीसा। निरी, सा।

(६) निधमंगरीनिरीनिसंध, सा, धनिसारीग, मंध, निनि-धमंधधमंगमंमंगरीसा। निरी, सा।

(७) सां, निरीं, सां, गं, रींगं, रींसां, धनिरींगं, मंगं, गंरींसां, मंधसां, रेंनिधमंग, निधमंग, मंधमंग, मंग, गरीसा। निरी, सा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(८) मंमंगरीसा, निनिधमंधधमंगमंमंगरीसा, गंगंरींसांनिरीं-
धनिनिधमंधधमंगमंमगरीसा, मंमंगंरींसांनिरींनिधनिमं-
ध
धगमंरीगनिरीनिमंधसा, निरीगमंमग, गरी, सा।
निरी, सा।

---

(२) पूर्व कल्याण—स्वरविस्तार

मं रि
(१) री, गरीसा, गमंप, ध, मंपधमंग, गरीसा, निरीधसा।

(२) रीगमंप, निधप, धमंग, री, पमंग, री, मंरी, गरीसा,
रीधसा, निरीनिध, मंनिधसा, निरी, सा, धमंग, रीसा।

(३) रीगमंध, मंनिधप, गमंधप, रीगमंप, गमंपधनिसां, मंधमंग,
निधमंग, री, पमंगरी, गरीसा।

(४) पमंग, धमंगरी, गमंपमंग, निधमंगरी, गमंपधनिसां,
मंधमंगरी, गमंपमंगरी, गरीसा।

(५) धनिरीगमंप, गमंप, रीगमंप, धप, गमंपधनिसां, मंधप,
रीगमंधानिधप, धमंगरी, गमंपमंगरी, मंपधमं, ग,रीसा।

(६) गरीसा, पमंगरीसा, निधपमंगरीगमंपमंगरीसा, निरीं-
निधमंधपमंगरीगमंपमंगरीसा, गंरींसांनिधप, मंधपमंगरी,
गमंनिनिधमंगरीसा।

(७) गग, मंधप, मंधसां, निरीं, सां, निरींनिध, निधप, मंध-
निसां, रींनिधमंधप, गमंप, निधमंग, रीगमंप, धमंग, री,
मंपधमं, ग, रीसा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(८) रीगमंगरीसा, रीगमंपमंगरीसा, रीगमंपधनिधपमंगरीसा, रीगमंपधनिसांनिधमंगरीसा, रीगमंधनिरींसांनिधपमंगमंपधनिसां, मंधमंग, निनिधमंगरीसा ।

---

(३) मालीगौरा–स्वरविस्तार

(१) सा, रेसा, धसा, निरेग, रेसा, रेप, प, मंप, धप, मंधग, रेग, गंधमंग, रे, सा ।

(२) सा, रेनिधप, मंग, मंग, मंधसा, निरे, सा, निरेगरे, सा, रेनि, प, मंप, मंग, मंध, सा ।

(३) सासा, प, मंधप, मंग, धमंग, रेगरे, सा, निरेसा ।

(४) प, मंप, सा, सासा, प, मंधपमंग, धमंग, रेगरेसा, निरेसा ।

(५) प, मंग, प, धग, रेग, मंध, मंग, गरेसा; निरेसा ।

(६) सा, निरेसा, रेग, मंग, निरेसा, निरेग, मंरेग, पगधपग, रेग, रे, सा ।

(७) निनिरेनि, पमंग, मंग, मंधं, रेसारेप, पमंप, मं, गरेग, मंधमंग, पग, रेग, रेसा, निरेसा ।

(८) ग, मंधमं, सां, सां, नि, रेंनि, प, पमंग, निमंग, निमंग, रेग, मंधमंग, रेसा ।

---

(४) जैत–स्वरविस्तार

(१) सा, सा, रेगरेसा, रेरेसा, रेग, प, प, धग, पधग, रेग, धपग, रे, सा, सारेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(२) रेंरेंगरे, गप, प, गपधप, गरे, पग, रेसा; रेगरेसा, पगरे, सा, प, प, सां, प, पग, रेग, पधपग, रेसा ।

(३) सागपग, पधग, गरेसा; सारेसा, ग, प, प, पधग, प, सां, प, धग, सागप, धग, रेसा ।

(४) रेरेसा, गपग, रेसा, पपगपग, रेसा, रेगरेसा, गप, प, पधगप, प, सांप, धग, रेगपधग, पग, रेसा, सारेसा ।

(५) प, प, सां, सां, सांरेंसां, सांसां, रेंसां, प, पग, रेगप, सां, पधग, सागप, धपग, गरेसा, सारेसा ।

---

(५) वराटी—स्वरविस्तार

(१) प, धगपध, मंधमंग, पग, रेसा, सा, रेग, मंग, रेसा, नि़, रेग, रे, मंग, रेसा, नि़, रेग, पग, प, धमंग, सा, पधमंग, रेगमंधमंग, पधग, रेग, मंग, रेसा ।

(२) नि़सा, नि़रेगरेसा, नि़रेग, रेग, मंग, धमंग, पधग, रेग, मंधमंग, रेसा ।

(३) नि़रेग, रेग, मंग, पग, पधमंग, रेग, मंधमंग, गरेसा ।

(४) रेग, प, पधग, मंध, सा, रेंनिप, पध, मंग, पग, रेसा, सारेगरेसा, रेगरेसा, पमंधमंग, सां, निप, प, मंधम, ग, प, पग, रेग, मंधमंग, मंग, रेसा ।

(५) प, पधसां, सां, सांरेंसां सांरेंनि, प, पधग, पमंधमंग । रेग, रेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(६) बिभास (मारवा थाट)—स्वरविस्तार.

(१) प, प, धग, प, पध, ध, मंधप, मंधसां, पधप, गप, ध, मंध, पग, रे॒सा ।

(२) सा, पग, पध, मंधनिप, धगेप, मंध, निधनिप, गपध, मंधप, गपगरे॒सा, नि॒रे॒गप, पध, प, पधसां, पध, प, निधप, ध, गप, रे॒गप, धप, मंधसां, गंरें॒सां, रें॒सां, पध, प, ध, गप, रे॒गमंधनिधमंगप, धप, गरे॒सा, गरे॒सा, धप, गपगरे॒सा, निधप, गपगरे॒सा, निधप गपगरे॒सा, गंरें॒सां, प, धगपगरे॒सा, गपध, मंधप ।

(३) पपधसां, निरें॒सां, निरें॒गंरें॒सां, रें॒सां, पंगंरें॒सां, गंरें॒सां, पधप, गंमंधसां, धपपगरे॒सा ।

---

(७) पंचम (एक प्रकार)—स्वरविस्तार

(१) मंधसां, :सां निध, मंधमंग, मंग,: रे॒रे॒सा, सासाम, म, ममंमग, मंधसां सां, सां, निध, निमंधसां ।

(२) मग, निधनिमंधमंम, गमंधसां रें॒निध, निमंधसां, मंधमंम, सासाम, म, मंग, मंधनिधनिमंध, सां ।

(३) सांनिधमं, मग, मंधनिधमंम, ग, मंग, रे॒सा, साम, ग, निधमंग, रे॒गमंधनिमंध, सां ।

(४) गंरें॒सां, गंमंगंरें॒सां मं, मंगं, मंगंरें॒सां, सां, रें॒निधमंमग, गमनिधमंगरे॒सा, नि॒रे॒साम, साम॑म, धमंमग, गमंधनिमंधसां ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(५) मंमंधसां, सां, रेंसां, निरेंसां, सांरेंगंरेंसां, मं, मंगं, रेंसा, रेंनिधमंधसां, निध, मनिधमंमग, धमंग, मग, मंगरेसा।

---

(८) पंचम (२ रा प्रकार)-स्वरविस्तार

(१) ग, मगरेसा, सा, म, म, ग, प, मंधमंम, मग, मंधसां, सां, निरेंनि, प, मंधमंम, मग, पग, रेसा।

(२) मंधसां, सां, निरेंसां, गंरेंसां, निरेंनि, मंधसां, रेंनि, प, मंध, मंम, म, ग, पगरेसा)

---

(९) भटियार-स्वरविस्तार.

(१) सा, धध, पम, म, पग, सा, म, मपग, धसांध, पम, मप, धसां, निध, पम, मपग, रेसा, धपम, पम, निधपम, रेंसां, निधप, पधसां, रेंसां निधपम, गम, पग, रेसा।

(२) सारेग, म, पम, ध, पम, सांरेंगंरेंसां, रेंसां, धपम, पग, रेसा।

(३) सां, रेंसां, सांध, निप, धम, पग, मंधसां, रेंगंरेंसां, सांध, निप, धम पग रेसा।

(४) मंधसां, सां, नि, रेंगंरेंसां, सां, रेंनिध, प, मंधसां निधपम, मध, पम, पग, रेरेसा।

(५) सा, गम, मपम, धपम, सां, रेंसांनिधपम, पधसां, रेंगंरेंसां, मंगंरेंसां, रेंनिधप, पधसां, निधपम, मधपम, पग, रेसा, साध, धपम।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(१०) झंखार–स्वरविस्तार.

(१) ग, पग, रेसा, निसा, गमप, पमपग, मंधमंग, मंगरेसा निनि, सारेग, मग, मंधमंग, मंगरेसा ।

(२) प, मपग, पगरेसा, नि, रेग, मग, गमग, गमंधमंग, मंग-रेसा, निसा, गमप ।

(३) प, पमग, मंधमंग, पगरेसा ।

(४) सा, सा, गमप, प, ग, गमपग, पगरेसा, सारेसानि, सारेग, मग, मप, मपग, पगरेसा ।

(५) मंधसां, सां, रेंसां, सां, मम, पग, मंधसां, रेंनिध, मंग, पगरेसा, सासा, गमप ।

---

(११) साजगिरी–स्वरविस्तार

(१) सा, निनि, रेग, मरेमंग, रेसा, निरेसा, सा, रेसा, निनि, रेगानिरेसा, गरेसा, सा, निधसा, निसा, रेनिरेग, निरेनिध, मंधमंसा ।

(२) रेसा, गगम, निनिमंधग, गमंगमंपमंग, रेसा ।

(३) निरेसा, गरेसा, निनिरेनिध, मंधसा, सा, गरे, गम, रेमंग, रेसा, निरेसा; सारेरेसा, निरेगरेसा, मरेमंग, गमंधग, मंग, रेग, मंग, रेसा, निरेसा; मंमंग, मंग, धगमंग, गम, निनिमंग, गमंगमं, ग, रेसा, निरेसा ।

(४) मंमंग, प, धप, सां, सां, निरेंसां, निरेंगंरेंसा, सांसां, निनि, रेंनिधप, पधग, प, प, धसां, निरेंनिमंधग, गमं, गमं, गमंपमंग, मंग, रेसा, निनिरेगमरेमंग, रेसा, निरेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(१२) ललितागौरी–स्वरविस्तार

(१) सा, प गरी, सा, रीनि़सा, धऩि, सारीग, म, धमंग, रीग, मपग, रीसा, रीनि़सा ।

(२) नि़रीगम, मंम, धमंम, रीग, मपग, मगरीसा, रीनि़सा ।

(३) सा, नि़रीगम, मंग, प, मंधनिप, धम, पग, गमप, गरी, गमगरी, सा, रीनि़सा ।

(४) गमप, मंध, निधमंग, मधप, धम, पग, धमंगमंग, रीग, मग, पगरीसा, रीनि़सा ।

(५) सा, नि़ध़, मं़ध़सा, नि़रीगम, निधमंग, मंधनि, रींगंरींसां, रींनिधप, धनिप, धम, पग, रीग, गमप, गरीसा ।

(६) सा, नि़साम, मंग, मगरीग, गमप, धनिप, मंधनि, रींनि-धप, धमंग, गममंमग, रीगमगरीसा ।

(७) प, मंप, गमप, रीग, रीगमप, मंधनि, धमंग, मप, धमं, धनि, रीगंरींसां, निरींनिधप, म, मंग, नि़सारीग, मगरीसा ।

(८) मंधसां, निरींसां, निरींगंरींसां, रींनिसां, धनि, मंधनि, रींनिधप, निधमंग, रीग, मधरींनिधमंग, रीगमपग मग, रीसा ।

(९) प, धमं, ममंग, मप, धनिरींनिधप, धनिधमंम, गमधनि-रींगंरींनिधमंग, निधमंगमप, गमरीग, पगरीसा ।

(१०) मंमंधसां, गंरींसां, रींगं, गंमंपं, गं, मंमंगं, मंगंरींसां धनि-सांरींसां निधमं, गममंग, निधनिप, धम, पग, गमप, गरी, गरीसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(११) निधमंगरीसा, निरींगंरींसां, रींनिधमंगरीसा, गमप, मंधनि, रींगंरींसां, रींनिधप, धमपग, गमप, मंधमंगरीसा ।

(१२) पगरीसा, धमंगमपगरीसा, निरींनिधमंग, मपगरीसा निरी-गमधनिरींगंरींसांनिधमंगमपगरीसा ।

(१३) मंधसां, निरींगंरींसां, गंमंपंमंपंगंरींसां, गंगंरींसांनिधरींनिध-पधमपगरीसा ।

---

(१३) सिंधुरा–स्वरविस्तार

(१) मगरेसा, मप, धसां, रेंगंरेंसां, रेंसां, निध, मप, सां, निध, मपधगरे, निध, सां, निध, मप, गरे, पगरे, म, गरेसा, रेमपधसां ।

(२) सां, धसां, रेंगंरेंसां, पंगंरेंसां, रेंसां, पधसां, निध, निध, मप, गरे, सा, निधमप, निध, म, प, ग, रे, पग, रेसा, रेमपधसां ।

(३) रेमपधसां, मपसां, धसां, धसांरेंगं, रेंसां, पधसां, धसांरेंसां, निप, सां, निप, मपगरे, रेमरेगरेसा, रेमपधसां ।

(४) रेमपधसां, धसां, सांरेंसां, पपधरेंसां, रेंगंरेंसां, सां, निध, मप, धसां, निध, मपध, गरे, पगरे, रेगसा, रेमपधसां ।

(५) म, पधसां, धसांरेंगंरेंसां, रेंसां, निध, ममपधसां, निध, रेंसांगंरेंसां, सांरेंसां, निध, मपध, सां, निध, सांरेंगंरेंसां, सां, निध, मपध, गरे, रेंरेंसांनिध, मपधसां, निध, मपधगरे, निनिध, म, पधमप, गरे, म, ग, रे, सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain. Digitizagtion by eGangotri

(एक प्रकार)

(१) मपनिसां, रेंगंरेंसां, सां, निध, मपग, रे, मग, रेसा, रेमपध, सां, रेंसांनि, पध, मपनिसां, रेंगंरेंसां ।

(२) मप, सांसां, रेसां, गंरेंसां, सां, निध, निध, मपध, गरे, पगरे, सारेनिसा ।

---

(१४) सिंध–स्वरविस्तार.

(१) निध, पधनि, सा, निधनिरे, गम, रेमगरे, गरे, निधनिसा ।

(२) गरेसा, मगरेसा, पगम, रेमगरेसा, गरे, धनिसा ।

(३) रे, धनिसारे, गरे, धनिरे, मगरे, पधपमगरे, निधप, धपम, पमग, मगरे, मगरेसा, गरे, धनिसा ।

(४) म, प, धप, मगरे, धनिसारेमगरे, धनिसांनिधप, मपगम, गरे, पमगरेसा, गरे, धनिसा ।

(५) प, सांनिधप, मपधनिधप, धपम, गम, गरे, रेगमप, गरे, धनिसां ।

(६) मप, सां, निधनिसां, रेंसां, निधनिरें, गंमंगंरें, गंरेंसां धनि-पधं, रेंसांनिधप, गम, निधपम, गमपगरेसा, गरे धनिसा ।

---

(१५) बर्वा–स्वरविस्तार.

(१) सा, रेगरेसा, रेम, पधमप, रेगरेसा, रेनिसा ।

(२) सा, मगरेसा, रेम, पध, निध, मप, रेम, धमप, रेगरेसा, रेनिसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(३) म, रेम, धमप, रेम, सारेमपधनि, पधमप, रेम, गरे, रेम-
पधमप, रेग, रेसा, रेनिसा ।

(४) म, प, धप, सां, निध, मप, निधमप, रेगरे, मग सारे-
निसा, पधनिसा, मगरेसा प, रेगरेसा, निसानिध, निधप,
रेमपधनिपधमप, धमगरे, सारेमधमगरे, म, गरेसारेनिसा ।

(५) मम, पधनि, सां, नि, सां, निरेंसां, रेंनिधप, सासारेम,
प, धमप, सांनिधप, मपधमप, रेगरेसा, रेनिसा ।

---

(१६) धनाश्री—स्वरविस्तार

(१) निसाग, मप, प, मप, मग, गमपनिधप, मपग, पग,
मगरे, सा, निसागमप ।

(२) निसागमप, मप, धप, मपग, साग, मप, ग, प, नि, सा,
पमप, ग, निनिधप, मपधप, मपग, प, ग, मग, रे, सा,
निसागमप ।

(३) प, मप, ग, प, निधप, मपनिधम, मपग, साग, मपग,
म, गरे, सा ।

(४) नि, सा, मगरेसा, निसा, गमप, ग, रेसा, नि, सा, नि,
ध, प, मप, निसा, पनिसा, मपनिसा, मगरेसा, निसा-

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गमपग, रेसा, निसागमपनिनिधप, सांनिधप, मप, निधप, मपधप, सपग, साग, पग, धप, मपग, निसाग, मपग, मग, रे, सा,।

(५) प, मपगम, पनि, पनि, सां, निसां, मंगंरेंसां, रेंसां, निध, प, मप, सां, निध, प, धप, मपग, नि, सा, गमपग, पग, गरे, सा ।

---

(१७) धानी—स्वरविस्तार

(१) निसाग, मग, पग पनिपम, ग, पग, सा ।

निसा, मग, सा, पग, म, पग, सा, निसा, पनिसा, मपनिसा, गगसा, निप, मप, गम, पनि, पमग, सा, निसा, ग, सा, पनिसागसा, पगपनिप, सां, निप, मपग, मपनिपमग, पग, मग, सा ।

(२) सा, निसा, पनिसा, मपनिसा, गगसा, पग, सा, प, मप, ग, म, निपमग, सा ।

(३) प, मप नि, सां, निसां, मंगं, सां, नि, सां, गंमंपंगं, सां, गंगंसां, सां, निसां, गंसां, निनिप, मपग, निसा, गमप, निसां, गसां, निनिप, मपग, म, पग, मग, सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(१८) प्रदीपकी स्वरविस्तार

(१) नि, सा, मगरेसा, नि, सा, निधप, निनि, सा, म, म, पग, म, नि, सा, गम, पग, मगरे, सा, निरेसा ।

(२) नि, पनि, सा, सपनि, सा, म, ग, निसा, म, पगम, प, धप, मपगम, नि, सामग, मप, म, पग, रे, सा, नि, रेसा ।

(३) निसाम, गम, पम, धप, म, पग,म, निधप, सां, निधप, धप, ग, म, पग,रे, सा, नि, सा, मगरेसा, पमगरेसा, निधप, धप, मगम, पग, रे,सा, निरे, सा ।

(४) नि, पनि, मपनि, गमपनि, पनिसा, निसा, म, निधप, धप, गम, धप, निधप, गम, निसाग, म, पग, म, सा, प, गम, रेंसां, निधप, सां, निधप, धप, ग, मपम, नि, सा, ग, म, पग, रे, सा, निरेसा ।

(५) म, पगम, प, नि, पनिसां, निसां, गंरेंसां, मंगंरेंसां, रेंसां, निधप, म, पग, म, पनिपनि, सां, मं, मंगं, मंपं, मं, मंगं-रेंसां, सां, निधप, धप, मपग, म, पगरे, सा, निरेसा ।

---

(१९) हंसकंकणी—स्वरविस्तार.

(१) सा, ग, ग, मप, गरेसा ।

(२) नि, सा, ग, सागमपग, म, ग, ग, म, पग, रे, सा ।

(३) निसा, प, नि, सा, मप, नि, सा, साग, म, पग, मप, धप, निसां, प, गमपग रेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(४) सां पंधपनिधप, सागमप, निधप, पग, म, पग, रेसा ।

(५) निसा, पनिसा, निसागमप, ग, पग, रेसा ।

(६) पग, मपग, सागमप, धपनिध, प, गम, सांनिधप, निध-पधप, ग, म, पगरेसा ।

(७) निसागमप, गमप, धप, गमनिधप, सांप, निध, प, रेंसां, निधप, धप, मपग, म, पग, रेसा ।

(८) निसामगरेसा, पगरेसा, निसागरेसा, नि, सा, निधपमप-निसा, ग, म, धप, सां, धप, ग, मप, गं, रेसा ।

(९) प, मप, गम, प, नि, निसां, मपनिसां, गंरेंसांरेंसां, निधप, सां, प, निधप, गं, रेंसां, निधप, सांनिधप, धप, ग, म, धपगरेसा, निसागमपग, म, धप, गरेसा ।

---

(२०) पलासी—स्वरविस्तार

(१) सा, नि प, ग, मगरीसा, ग मप, मप, निप, निमप, ग, मगरीसा, निनि, सा ।

(२) सा, मपनिसा, म, मप, गमगप, निप, मपसां, निप, गमपनिसांरीं निसांपनिमप, ग, पग, रीसा, निनिसा ।

(३) रीनिसा, निप, सा, मगरीसा, निसागमप, मपनिमपग, मनिपग, म, गरीसा, निनि, सा ।

(४) पमगरीसा, निपमगरीसा, रींसांनिपमगरीसा, मपनिमपसां, ग, म, सागमप, ग, रीसा, निनिसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(५) प, निप, सां निप, मपसां, रींनिसांनिप, गमपसां, निप, मंगंरींसां, पनिसां, निंप, गमपसां, निपग, मगरीसा। निनि, सा।

(६) सामग, पग, मपनिमपग, रींनिसां, निपग, गमपनिसांमंगं, रींसां, निपग, मगरीसा, निनि, सा।

(७) पग मपसां निसां, पनिसां, मंगं, रींसां, रींनिसां, पसां, मपनिरींसां, ग, मपनिमपसां, ग, मगरीसा।

(८) सां, प, ग, मप, सागमप, निमप, गंरींनिसां, प, मप निरींनिसां, पनिमपग, मगरीसा।

(९) सां, निसां, गंरींसां, मंगंरींसां, पनिसांमंगं, रींसां, निसां गंमंपं, गं, रींसां, निसांपनिमपग, मगरीसा, निनि, सा।

(१०) सागमपमगरीसा, निनिपमगरीसा, रींरींसांनिमपसांनिपमग रीसा, मंगंरींनिसां पनिमपगमगरीसा, गमपनिसांगंमंपंमंगं रींसां, मपग, मनिपग, रीसा, निनि, सा।

---

(२१) मधुमाद सारंग—स्वरविस्तार

म
(१) सा, निसा, रे, मरे, परे, सा, निसा, पनि, पनिसा, मप-

म
निसा, रे, निसा, रेमप, म, प, रे, परे, निसा।

प म म
(२) निसारे, मरे, पमरे, निनिप, मप, रे, परे, निसा, मप,

म पम प
निसारे, रे, मरे, पमरे, निसारेम, पनिपमरे, रे, सा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

प प
(३) नि़, सा, रे, पमरे, मरे, मप, निनिप, निमप, सां, निप,

प प प म
मप, निपमरे, नि़सारे, मपनिनिपमरे, पमरे, मरे, परे, सा ।

म प
(४) नि़, सा, प़नि़सा, म़प़नि़सा, सा, रे, परे, मपनिनिपमरे, सां,

म
नि, प, मरे, परे, सा ।

(५) मपनि, पनि, सां, निसां, निसांरें, सां, निनि, प, नि,

प म सा
सारेमप, नि, रेंनि, मप, सां, नि, पमरे, परे, रे, सा ।

प
(६) सा, रेंनि, मप, सां, निमप, मरे, रेमरे, सा, नि़नि़, म़प़,

म
नि़, सा, रे, मप, नि, मप, रे, सा ।

मं
(७) म़पनि, नि, सां, रें, मरें, परें, सां, निप, मप, निप, मरे,
म
परे, सा ।

---

(२२) शुद्धसारंग—स्वरविस्तार

प
(१) सा, नि़, सा, रे, मरे, सा, नि़सा, प़नि़सा, रे, मरे, पमरे,
सासारेसा ।

प
(२) सा, नि़सा, प़नि़सा, म़प़नि़सा, रे, मरे, पमरे, धप, मंप-
धप, मरे, परे, नि़सा, सारेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(३) सा, नि़सा, रेमंप, धप, मंपधपमरे, पमरे, निसा, रे, नि़प, मरे, पमरे, मरे, सा, सारेसा ।

(४) सा, रे, प, प, मंपध, प, मंधधप, मरे, सा, नि़प, मंप, धप, मरे, पमरे, मरे, रे, सा ।

(५) सासा, रेरेसा, सासारेरे, मंपधप, मंपधमंप, मरे, पमरे, सां, नि़प, मंपधप, मरे, परे, सा ।

(६) सानि़नि़पमरेमरेपमंपधप, सा, नि़सा, रे, ममरे, नि़नि़पमरे, मंपधप, प, मरे, परे, नि़सा ।

(७) सासारे, मरे, सा, पमरेसा, मंप, सां, ध, प, मंप, धप, मंपरे, मपानि़नि़पमरे, पमरे, मरे, सा, सा, रे, सा ।

(८) मपनि़सा, पनि़सा, नि़सा, रे, मंप, रे, धप, मंप, रे, परे, सा, ध, प, मंपधप, रे, परे, रे, सा ।

(९) मंपधधप, मंप, मरे, मंप, धप, मरे, नि़, सारे, सारे, मंप, सां, ध, प, मंप, मरे, परे, सा ।

(१०) नि़नि़पमंप, ध, प, मरे, नि़ सां, रेंसां, प, मरे, पमरे, मरे, रे, सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(११) सा, नि़सा, मंप, मरे, प, धप, सांध, प, मंधप, प, मरे, निसारेमपनिपमरे, पमरे, रे, सा ।

(१२) सा, प, प, मंप, धप, मंपधप, मरे, नि़सारे, पमरे, ध, प, म, रे, सां, निध, प, मंप, धप, मरे, रेमपमरे, पमरे, मरे, रे, सा ।

(१३) ममप, निसां, सां, सांरेंसा, मंरेंसां, निसां, ध, प, मंप, सां, ध, प, मंप, ध, प, मरे, नि़सारे, मरे, पमरे, रे, सा ।

---

(२३) बडहंस सारंग—स्वरविस्तार.

(१) निनिप, मप, निप, म, रेसा, रेम, मप, निनिपमरे, सा, म, मप, रेसा, मप, पम, मप नि, सां, सां, सांरेंसा, नि, मप, निनिपमरेसा, सारेसानि़, नि़सा, रेमपमरेसा ।

(२) मप, पनिप, नि, नि, सांसांसां, रेंरेंसां, नि, रेंसांनि, पपम, निनिप, म, रेसा, सारेनि़, सारेमप, निप, निनि, रेरेसाम मम, पपनिनिपपमम, रेरेरेम, रेमपधपमरेसा ।

(३) मममपपनिनिसांसांनिसांरेंरेंसांधधप, मममपपधप, धपप, मरे, निनिपमरे, मरेमप, निपमरेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(२४) सामंत सारंग–स्वरविस्तार.

म सा म प म प

(१) सा, रे, मरे, सा, निसा, रे, मरेसा, पमरे, रेमपमरे,

सा सा म प

सानिसा, पनिसा, निसा, रे, मरे, मप, मप, मनिधप,

म म म

प, मप, मरे, निधप, मरे, रेम, रेसा, सा, रे, रे, मप, पनिप,

म म म

मरे, निप, मनिधप, मप, धप, मरे, रेमप, मरे, रे, सा ।

सा म

(२) निसा, पनिसा, निधप, म, प, निधप, मप, मरे, रेमप, मरे, रे, सा ।

म

(३) सा, निसा, निप, निसा, मपनि, धप, मप, निसा, रे, म,

प म प

मप, प, नि, पमरे, रेमपमरे, रे, सा ।

म प म

(४) रेमप, निधप, मप, सां, निधप मप, धप, मरे; रेसा निप,

म म प प

मनिधप, मरे, रेमपमरे, पमरे, मरे, रे, सा ।

(५) सारेमरेसा, सारेमपमरे, सा, सारेमप, निधप, मनिधप,

प

मरे, सां निप, मप, धप, मरे, निसारे, मरे, पमरे, सा ।

(६) सारेमप, रेमप, धप, मनिधप, धप, मरे, सां, निधप, मप-

प प

धपमरे, मरे, पमरे, निधप, मप, निधपमरे, धपमरे, मरे, रे,सा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

म
(७) सा, रे, म, प, प, मप, मनि़धप, मरे, मप, धप, मरे,
मरे, सा, रे, सा ।

सां सां
(८) मप, नि, सां सां, नि़सां, नि़प, नि़सां, रें, रें नि़, नि़सां,
प म प
रेंसां, नि़प, मपनि़धप, मप, नि़सां, रें, सां, नि़, प, मप,
प
मरे, मपमरे, सा ।

---

(२५) मियांकीसारंग—स्वरविस्तार.

म प नि़नि़ध नि़नि़
(१) सा, नि़सा, रे, पमरे, सा, नि़सा, ध़ध़नि़प़म़प़, ध़ध़नि़सासा,
रे नि़ प
रे, मरे, सा, नि़सा, प़ध़, नि़सा, सारेमरेमप, प, धप, मरे,
रे प रे
मपमरे, मरे, सा, नि़प, मरे, सा, नि़सा, रे, मरे, पमरे,
नि़ नि़
सा, प़, ध़, ध़नि़सा, सारेसा ।

नि़ नि़
(२) सारेसा, नि़सा, प़ध़नि़सा, ध़नि़सा, नि़सा, सारे, मरे,
नि़ नि़ ध नि़ नि़
पमरेसा, मप, धध, नि़प, मपधनि़प, सां, ध, नि़प, मपमरे,
सा, नि़सा, रे, मरे, सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(३) सां, निप, मपप, निध, निध, सां, निसां, रेंसा, मरेंसां, रेंसांरेंसां, धनिप, मपध, निसां, रेंसां, धधनिपमपमरेरेसा।

(२६) लंकदहन सारंग–स्वरविस्तार.

(१) सा, रीम, मप, निप, मरी, मपसां, निधनिप, ग, मरी, पमरी, सा।

(२) मरीसा, रीप, निधनिप, रीमप, सां, पनिप, मपनिप, ग, म, पमरी, सा।

(३) सा, री, रीप, रीमरी, निप, मप, ग, मरी, निसा, पनिसा, निधनिप, मपसा, री, मरी, पमपरी, ग, मरीसा।

(४) म, मप, निप, रीमप, निसा, रीमरीप, मपसां, निप, रीमपनिसां, रींसां, धनिप, मपनिप, री, सानिसारी, ग, मरी, रीसा।

(५) मरी, पंमरी, निधनिप, मरी, मपसां, पनिमपरी, रीमपरीसां, धनिप, सां, निप, ग, मरी, सा।

(६) ममपमपनिप, नि, सां, सां, निसां, रीं, मंरीं, सां निसांरींसां, निप, सांधनिप, मपग, मरी, सा।

(७) निधनिप, रीमपनिसां, निप, रींसां निप, मपनिसांरींमंरींसां, धनिप, गंमंरींसां, धनिप, मपसां, निप, रीमप, री, सा।

(८) सां, निसां, मपनिसां, रींसां, रींमंरींपं, रींमंरींसां, निसांरींमंसांरींनिसां, धनिप, ग, म, निसारीप, मरी, सा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(९.) निनिधनिपमरीसा, रींरींसांनिपमरीसा, मंमंरींसांनिधनि-पमरीसा, निसारीमपनिसांरींमंसांरींपंमंरींसां, धनिपमगमप-मरीसा ।

---

(२७) पटमंजरी—स्वरविस्तार

म प प म
(१) सा, नि, सा, रेसा, रेमप, प, मप, प, धग, मप, रेमपधग रेसा, रेनिसा ।

प म
(२) निसा, रेमप, मप, धपमधप, गरे, ग, सा, धपमपधगरे, गमगरे, सा ।

म
(३) मप, पसां, पमप, सा, मप, धपनिप, मपसां, पधप, गरे, मपधगरे, मगरे, सा ।

म म नि
(४) सा, निसा, प, सा, गरे, सापमप, गरे, रे, सा, निसाधप, सा, नि, सा, मगरे, सा ।

म
(५) साम, मप, मपगरे, मप, धप, सां, पधपमगरेगम, गरे, निप, म, पगरे, रेसा ।

नि
(६) रेसा, धप, सा, निधपधप, निसा, सा, रेम, मप, प, मप-धगरे, रेगमगरे, सा ।

(७) सा, रेसा, रेगरेसा, रेमप, मपधगरेगमगरेसां, प, मपधगरे, ग, मगरे, सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(८) मम, प, सां, सां, रेंसां, गेंरें, गं, सां, नि, सां, प, मप,
सां, रेमप, प, निधप, मप, धप, गरे, पगरे, गमगरे, रेसा।

---

(२८) सूहा—स्वरविस्तार

म म
(१) सा, निसा, ग, म, पग, मरे, सा, निसा, निप, सा, मरे,
म म प म म
पग, म, रेसा, सा, ग, म, प, सां, निप, मपग, म, पग, मरे,
सासा, निसा।

म म म प प
(२) पनिसा, मरेसा, गमप, ग, म, नि, निपं, सां, निप, रेंसां,
प म
निप, मपगम, रेसा, सारेसा।

म प म
(३) सारेसा, मरे, सा, पग, मरेसा, निपमपग, म, रेसा, सां,
म सां
निपमप, गम, रेसा, निरेसा।

प म प
(४) सामरे, प, निपमपनिप, सां, निप, मप, गमरे, सा, निप-
म म म
मप, गम, निप, ग, मरेसा।

प प प
(५) ममप, प, निप, सां, सां, निसां, सांमंरेंसां, सां, निमप,
म मं प म
ग, मप, गंमं, रें, सांसां, निप, मप, ग, म, रेसा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(२९) सुघराई—स्वरविस्तार

(१) धप, रेसारे ग, म, रेसा, निसारेम, मप, निप, सां, निप, निग, म, रेसा, रेग मनिप ।

(२) सा, रेसा, नि, सारेग, मरेसा, मपग, म, रेरेगम, धपग, मरेसा ।

(३) प, मप, गमरेरेग, म, मप, निप, सां, निप, अपनिसांरेंसां, निप, मपमपधप, ग, म, मप, रेसा ।

(४) निसा, निसारेग, मरे, सा, सारेमपधपग, म, प, रेसा, मप, सां, ग, म, निप, पमप, ग, म, रेसा ।

(५) मपनिप, सां, निसां, पनिसांरेंसां, निप, निनिपमपधपग, म, सारेग, म, मप, ग, मरेसा ।

---

(३०) शहाना—स्वरविस्तार

(१) सा, निसा, रेसा, पग, म, म, रेसा, निप, सा, निसा, रे, ग, मरे, सा, निसाम, पगम ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सासा म म मम
(२) निनिसा, गमरेसा, निपगमरेसा, निसारेसा, गगमरेसाप,
म म म
गम, निपगम, पसां, निपगम, रे, सा।

सा मम म म
(३) निसा, रेमरेसा, मपगग, पग, निधनिप, मपग, रेंसां, निध
म नि मं
निप, मपग, म, धप, ग, मरे, सा।

निनि म म
(४) सासाधधनिपमप, सां, निधानिप, पग निप, गमरेसा,
म
निसा, म, म, पगम।

सा म नि म
(५) निसा, रेमरेसा, पगमरेसा, धमपगमरेसा, सां, निधानिप,
म म म
प, मप, ग, मनिप, ग, मपग, मरे, सा।

प
(६) मप, निसां, सां, सां, रेंसां, रेंमंरेंसां, सांरेंनिसां, सां,
पध म म
निनिप, मप, सां, निप, मप, गम, पग, मरेंरेसा।

---

(३१) नायकी कानडा—स्वरविस्तार

म म म प
(१) सा, रेनिसा, रेपग, गमरेसा, रेनिसा, निप, मपसा, रे,
मम
गगमरे, सा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

म म प प म
(२) सा, रेपग, निप, मपग, मरे, सा, ममप, निप, निमप, ग,
म
पग, मरे, सा।

म प म प म
(३) सारेनिसा, रेप, ग, मपनिपमपग, सां, निपमपनिमपग,
म
पग, मरे, सा, रेनिसा।

प प मं
(४) सां, निनिप, रेंसां, निप, मपसां, रेंपंगंमंरेंसां, निसांरेंनिसां,
प म म
निप, मपगम, पगमरे, सा।

मं म प
(५) सा, रेपग, मरे, सा, रेनिसा, रेपग, म, मप, प, सां, निप,
प म
मपसां, निप, पग, म, रेसा।

प मं प
(६) मप, निप, निसां सां, रेंरेंसां, रेंपंगं, मंरेंसां, रेंसां, निप,
प प म म
सां, निप, मप, निपमपगम, पगमरेसा।

मं प
(७) सांसां, सां, सांरेंनिसां, रेंपंगं, मं, रें, सां, रेंनिसां, निप,
प म म
मप, सां, निनिप, मप, ग, म, पग, म, रेसा।

म
(८) निसा, रेसा, रेमरेसा, पग, मरेसा, म, म, प, प, निप,
प प म म म
सांनिप, म, रेंसां, निप, मपगम, निपगमरेसा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(३२) देवसाख—स्वरविस्तार.

सा सा म म म सा पध

(१) निसा, मरेसा, निसा, _ग_, _ग_, प_ग_, मरेसा, निसा, निनिप,

प मम

मपनिसारे, प_गग_मरेसा ।

मम म प म

(२) निसा, _गग_, प_ग_, नि, पमप_ग_, मरे, सा, निसारे, सा, मरे-

म पध मम

सा, प_ग_, मरे, सा, सां, निनिप, _गग_प_ग_, म, रे, सा ।

म मसा म म म

(३) निसारे, सा, पनिसा, रेमरे, प_ग_मरेसा, निसा_ग_, प_ग_, निप-

म प म म म

_ग_, सां, निप, मपनिप, _गं_, _ग_प_ग_, म, रे, सा ।

मंमं पध

(४) पनिप, सां, सां, सांरेंसां, _गंगं_मंरें, सां, निनिपसां, मंरेंसां,

मं मं प ध मम प म

निसां_गं_मंपं_गं_, मंरेंसां, नि, निप, _गग_मप, सां, नि, _ग_,

म

प_ग_, म, रेसा । सा, रेसा ।

म प म

(५) मरेसा, _ग_मरेसा, प_ग_मरेसा, निप, मप, सा, रेप_ग_, मरे, सा,

म पध म

निसारेमरे, प, मप, सांनिप, मप_ग_म, निनिप, _ग_म, रे, सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(३३) कौंसी अथवा कौशिक कानडा (बागेश्री अंग)

स्वरविस्तार

प म म म
(१) निप, मप, गमनिध, निप, गमरेसा, साम, म, पगम,
निनि म म म म सा
धधनिपग, म, मग, पम, पग, गरेग, मग, रेरेसा ।

नि म
(२) सां, निसां, निध, धनिधप, धम, निप, मग, मधनिध,
म सां म
पधम, ग, रेंसां, निधमग, पधम, ग, रेसा ।

रे नि रे
(३) पसांनिसांनिधधनिपम, मगम, रेसा, सानिसानिसाममग,
म, पधनिगरेसारेसा ।

(४) मपनिधनिधनिसां, सां, सां, निरेंनिसांसांनिसां, निधनिसां-
प सा रें म
निसांनिरेंसां, निधधनिमपमपममगगम, रे, सा, साम, ग,
सा
म, प, मनिपम, मगरे, सा ।

(मालकौंस अंग)

म म
(५) निसा, म, म, सापमग, मग, रेग, पगमगरेसा, निधम,
सा म म म सा
रेसा, ग, रेसा, म, प, प, मगरेग, मपग, रेसा, निसारेसा,
म म
निधसा, मप, सा, ग, मग, पग, मगरेसा, निसाम ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(६) ध़नि़सा, रेग, रेग, रेसा, म, पग, ग, रेग, रेसाम, साम, पग, सामधम, ग, निधम, ग, पग, मगरेसा, नि़सा, म, म, नि़, साम, पग, मधनिधम, सांनिधम, ग, पग, मग, रेसा, नि़सा, म, मधनिसांधनिसां, सां, निधनिधम, मंगंमंगंरेंसां, सांनिध, निध, म, ग, पग, मगरेसा, नि़साम।

---

(३४) मेघमल्लार—स्वरविस्तार.

(१) सानि़सा, नि़सा, रेमरे, सा, नि़सा, प, मरे, सा, निनिप, मप, मरे, सा।

(२) सा, रेसा, नि़नि़प़, म़प़, सा, रे, मरे, निप, सां, निप, मरे सा।

(३) सा, रेरे, पमरे, निनिप, मप, सां, निप, मरे, रेरे, मरे, सा।

(४) रेरे, मरेसा, निप़, सा, नि़सा, रे, पमरे, सा, निनिपमरे, पमरे, मरेसा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0: In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(५) म़प़, ऩि़सा, प़ऩि़सा, रे, रे, प, मरे, निसां, ऩिप, मऩिप, मरे, सां, ऩिपमरे, प, मरे, सा, मप, ऩिसां, सांरेंसां, निसांरेंमंरेंसां, ऩिऩिप, रेंरेंमंरेंसां, रेंसां, ऩिऩिपमप, सांऩि-पमरे, सा ।

---

(३५) सूरमल्लार—स्वरविस्तार

(१) सा, ऩि़सा, रेम, मप, ऩिधप, मपमरे, सा, ऩिऩिपमरे, सा, रे, सा ।

(२) सा, रेम, मपऩिधप, निसां, रेंसां, ऩि, मऩिधप, मपऩि, पमरे, सा ।

(३) सा, ऩि़सा, मरे, सा, मपऩिधप, मपऩिसां, रेंसां, ऩिम-ऩिधप, धप, मरे, सा ।

(४) ऩि़सा, प़ऩि़सा, रे, मरेपमरे, सा, ऩिऩिधप, मपमरे, रें, सां, ऩि, मपऩिधप, मरे, सा ।

(५) सासारेम, सारेम, म, प, म, ऩिध, पम, मपनिसां, रेंसां, मंरें, सां, ऩि, मपनिसां, ऩि, मपनिसां, रेंमंरेंसा, ऩि, म, ऩिधप, मरे, सा ।

(६) सारेमपऩिधप, मपसां, ऩि, धप, रेंसां, रेंमंरेंसां, सांऩि,

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

मप, नि़धप, धप, मरे, रेंसां, नि़, म, नि़धप, मरे, प, मरे, सा ।

म प
(७) सारेनि़सा, रे, नि़नि़मप, धप, मरे, सांनि़, मपनि़धप, धप, मरे, रेंनि़, मपनि़धप, मरे, प, मरे, सा ।

(८) ममप, नि, निसां, सां, रेंनिसां, निसांरेंमंरेंसां, निसां, नि,

नि़ नि़
मपनिसांरेंमंरेंसां, नि़, म, प, रेंनि़, मप, नि़धप, धपमरे, पमरे, सा ।

---

(३६) रामदासी मल्लार-स्वरविस्तार.

म म
(१) पम, ग़ममरे, सा, रे, सा, नि़सा, रेग, म, पमपग़, म, नि़प,

म
ग़म, पग़, मरेसा ।

म
(२) सा, नि़सा, ग़म, रे, सा, नि़सारेग, म, रेगम, पम, नि़ध-

म
नि़प, मप, म, पग़, मरेसा ।

(३) साम, म, गम, पम, गमपग़म, मरेप, नि़प, मरे, सारेगम,

म
पग़म, रेसा ।

(४) मप, नि़प, निसां, सां, निसां, रेंसां, नि़धनि़प, म, ग, म, पम, नि़प, मरे, सा, ग़म, मरे, प, पम, गम, रे, सा ।

५७-५८

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अथवा

म

(५) पध, निसां, सां, निरेंसां, निसां, निप, गम, मप, गम,

म

पमनिप, गम, पग, मरेसा ।

(६) साम, म, गप, मगप, पमनिप, पग, म, रेसा, ऩिसा,

ऩिधऩिप, सा, ऩिसा, गम, रेप, मगम, रेम, रेसा ।

(७) मप, प, निसां, सां, निधनिप, पगमरेसा, गमरेप,

मगम, रे, मरे, सानिसा ।

---

(३७) नटमल्लार—स्वरविस्तार.

ग रे ग म

(१) सा, रेग, ग, (म)रे, मरे, सा, निसा, रेसा, निसा, रेग,

म

मप, (प), मग, मरे, रेमरे, निसा ।

म प

(२) रे, मम, प, प, ममपप, ममपम, निध, सां, (सां)धनिप,

ग म रे

मग, मप, गग, गग, गम, ममग, मप, मनिध, सां

रे

(सां)धनिप, मग, ग, म, (म)ग, मरे, सा ।

साम रे सां

(३) सा, पपमगग, मम, प, प, धसां, निसां, रेंसां, सांधनिप,

म

ग, म, पम, (प)म, गम, रेमरे, सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(३८) मिराबाईकी मल्लार—स्वरविस्तार.

(१) सा, मरेसारेनि़सा, नि़ध़, नि़सा, ग॒, मरेप, नि॒धसां, सांध॒-नि॒प, मप, मग, म, रेमपधमप, ग॒मरेसा।

(२) सा, नि॒ध़नि़सा, ध़नि़प़, सा, मरेप, नि॒धनि॒प, गम, रेम-पधमप, मरेसा।

(३) मरेसा, पग॒मरेसा, नि॒धसां, ध॒नि॒पग॒मरेसा, नि़ध़सा, रेप, रेम, रेमपधमप, गम, नि॒प, नि॒मप, ग॒मरेसा।

(४) प, मप, मरेप, नि॒धनि॒प, सांध॒नि॒प, निसांरेंध॒नि॒प, मप-निसांरेंग॒ं, मं, रेंसां, ध॒नि॒सां, मप, गम, पमनि॒प, रेमपध-मप, मरे सा।

(५) म, ग॒म, पग॒म, नि॒प, ग॒म, सांध॒नि॒प, ग॒म, रेमरेप, ग॒म, रेंसां, ध॒नि॒सां, मपग॒म, रेमपधमप, मरेसा।

(६) म, मप, नि॒पसां, सां, नि॒सां, निसांरेंध॒नि॒प, पधनि॒सां, ध॒नि॒प, मगम, नि॒पसां, ध॒नि॒प, धमप, रेमरेप, मरेसा।

(७) पनि॒, ध, निसां, रेंग॒ंमं, रेंसां, निसांरेंध॒, नि॒प, गम, गमप, रेंध॒, नि॒प, मरेपमनि॒प, रेमपधमप, मरेसा, रेनि़सा।

(८) सां, निसां, नि॒, धनिसां, मंरेंसां, रेंपंग॒ं, मंरेंसां, सांध॒, नि॒प, मप, गम, रेमपधनि॒सां, नि॒प, नि॒मप, ग॒, म, धमप, मरेसा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(९) मरेसारेनि़सा, रेपगमसारेनि़सा, रेपमनिपसांधनिसांधनिमपगमरेसा, रेपमपनिधसांनिरेंसामंगंमंसारेंधनिपमपगमरेसा।

(१०) नि़सारेसा, नि़सारेग, मरेसा, नि़सारेमपधमपगमरेसा, नि़सारेमपनिधनिसांधनिपगमरेसा, नि़सारेमपनिधनिसांरेंगं, मंरेंसांधनिसांधनिपमपग, मरेसा।

---

(३९) चरजूकी मल्लार—स्वरविस्तार.

(१) सा, मरे, नि़सा, रेमरेप, धप, सां, निधप, गरे, गसा।

(२) सा, नि़सा, रेमरे, प, धप, गरे, मरेप, सांनिधप, गरे, मरे, प, धप, निधप, गरेगसा।

(३) मप, धप, सांनिधप, रेंगंरेंसां, निसांरेंमंरेंसां, सांनिधप, मपधप, मरे, मप, धप, रेमरे, पगरे, गसा।

(४) मरेसा, निधपगरेगसा, नि़सारेमपनिधप, रेमपसां, निधप, मप, गरे, गसा।

(५) नि़सारेमपनिधप, रेमरेप, सांनिधप, गंरेंगंसां, निधप, मपधप, गरे, गसा।

(६) मपनिसां, सां, रेंनिसां, गंरेंगंसां, सांनिधप, धपसां, निधप, मरेमप, धप, गरेगसा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(७) गरेगसा, मरेपमधप, गरेगसा, मरेपमनिपसांनिधप, गरेगसा, मरेपमनिपसांनिरेंसांगेंरेंगंसा, निधप, गरेगसा ।

(८) निसारेमरे, निसारेपमरे, निसारेमपसांनिधपमरे, निसारेमप-निसांरेंसांनिधपमरे, निसारेमपनिसांरेंगंसांनिधपगरेगसा ।

---

(४०) चंचलसस मल्लार—स्वरविस्तार.

(१) सा, रेप, मरे, निसा, रेसा, नि, प, मप, निसा, रेग, म, रेसा ।

(२) सा, मपनिसा, रेप, मरे, म, सारे, म, निप, म, प, मरे, रेग, म, रेसा ।

(३) मरेसारेसा, रेपमरेसारेसा, मरेपमनिप, मरेसा, निसा, रेग, मरेसा ।

(४) सारेग, मरेसा, सारेपम, रेग, मरेसा, मरेप, नि, प, मरे, सारेग, मरेसा, मरेप, मपसां, निप, ग, मरे, सा ।

(५) सारेनिसा, सां, मपनिसां, नि, मप, मरेप, मपसां, रेंसां, रेंगं, मंरेंसां, निसांरेंनिसां, पनिमप, मरेप, म, रे, ग, मरेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(६) निसारेमरेसा, नि, पृ, निसा, रेप, मरे, प, मपसां, म, मप, म
रेप, निप, मरे, ग, मरेसा ।

(७) मपसां, निमपसां, रें, सां, मरेंसां, रेंनिसांपनिमपरेम, निम-
प, रेग, मरेसा ।

(८) निसारेमरेसा, निसारेग, मरेसा, निसारेपमपमरेसा, निसारे-
पम, निमपरेग, मरेसा, निसारेमपनिसां, निम, परेग,
मरेसा ।

(९) सामरेपमनिपसां, निमप, म, रेग, मरेसा, सामरेपमनिपसां
निरेंसारेंनिसापनिमपरेग, मरेसा, सामरेपमनिपसांनिरेंसांरेंगं,
मंसांरेंनिसांपनिमपरेग, मरेसा ।

(१०) ग, मरेसा, निपम, रेग, मरेसा, सांरेंसांनि, मपम, रेग,
मरेसा, मंरेंसांरेंनिसां, म, पमरे, ग, मरेसा, निसा, मरे,
प, मपनिसां, मंरेंपं, रेंगं, मंरेंसां, पनि, म, पसां, मरेग,
मरेसा ।

---

(४१) धूंडियामल्लार–स्वरविस्तार.

(१) मरेममप, मनिधनिमप, मपसां, रेंनिसां, सांनिधप, मरे,
रे सा
ग, रे, ममप ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(२) प, मरे, मप, मनि॒धनि॒प, सां, नि॒धप, मरे, पमरे, रेसा ग॒रे, ममप ।

(३) मरे, मनि॒धनि॒, म, प, सां, निसांरेंमंरेंसां, मरेप, मपसां, म, नि॒धनि॒मप, मरे, रेसा ग॒रे, मप ।

(४) मरे, पमरे, मपसां, नि॒धप, मरे, मपनिरेंसां, मनि॒धनि॒मप, मरे, नि॒सा, मरे, मंरेंनिसां, नि॒मप, मरे, रेसा ग॒रे, मप ।

(५) रेसा ग॒रे, मप, नि॒धनि॒मप, रेसा ग॒रे, मपसां, नि॒धप, रेसा ग॒रे, मपनिसांरें, सां, नि॒मप, रेसा ग॒रे, मपनिसांरेंमंरेंनिसां, नि॒मप, रेसा ग॒रे, मप ।

(६) ममपमपसां, निसां, निसांरें, रेंग॒ंसांरें, निसां, नि॒धनि॒मप, सां, नि॒मपमरे, रेसा ग॒रे, मप ।

(७) मपसां, रेंमंरें, सां, मंरेंपं, मंरें, निसां, रेंग॒ंरेंसां, निसां, रें, सां, मपनिसां, नि॒, मप, रेसा ग॒रे, ममप, सां, नि॒धप, मरेमप ।

(८) मप, नि॒धप, मरेसा, मपसां, रेंसां, पनि॒धप, मरे, मपनिसां, रेंमंरेंसां, पनिसांरें, सां, मनि॒धनि॒प, रेम, सारे, मसा ग॒रे, मप, म, रे, सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(९) ममरेसानि़सा, निनिपमरेसानि़सा, रेंरेंसांनिमपनिधपमरेसा, निसारेमपनिसांरेंमंरें, पंमं, सांरेंसां, निमपनिधप, रेमरेसा, निसारे, गरे, मप, निधनिमप।

(१०) सारेमरेमपनिपनिपनिसां, रेंगं, रें, मंरेंसां, निसांरेंसांनिमपसां, नि, मप, गरे, मप, निधनिप।

---

(४२) रूपमंजरी मल्लार—स्वरविस्तार.

(१) सा, मरेप, मगम, रेसा, नि़ध़प़, गरे, ममप, पम, निध, निप, मपमग, रे, सा, रेपमगरे, सा, नि़ध़प़, सा।

(२) सा, रेसा, नि़ध़प़, मरेप, मगम, रेसा, नि़ध़प़, मरेपम, निधप, मपमगरे, सा, रेपमगरे, सा नि़, ध़, प़, सा।

(३) गरे, मप, पमनिधनिप, सांनिधनिधप, म, पमग, ग गसा, नि़ध़नि़प़, मप़सा।

(४) सा, मरेप, मगरे, सा, निधनिप, मगरे, सा, सां, निधप, मगमरे, सा, रे, मप, मनिधप, सां, धनिप, मग, म, रेगसारे, म, रेप, मगरे, सा, नि़ध़नि़प़, सा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(५) प, मप, निधनिप, रेप, निसारेप, मरे, प, मनिधनिप, मप-मगमरे, सा, रेप, मगरे, सा, सां, निधप, मगरे, सा, निधनिप, सा ।

(६) मरे मप, सां, निसां मंरेंसां, निधनिप, मगरे, प, मप, सां, निधप, मगमरे, प मरे, सा, निधनिप, सा ।

(७) रे, मम, प, निधनिमप, सां, रें, मं, गंरें, सां, रेंपंमंगंमंरें, सां निधप, रेगसारे, ममप, पमनिधप, मपमगरे, सा, रेप, मगरे, सा, निधनिप, सा ।

(८) मपसां, निसां, मंरेंसां, निधनिप, सांनिधप, निधप, म, पम, निधनिप, मपमगरे, सा, रेप, मगरे, सा, निधनिप, सा ।

रे सा
(९) रेसा, रेपमगमरेसा, निधनिप, मपमगमरेसा, गरे, मप, सांनिधप, मगमरेसा, रेमपसां, मंरेंसां, निधनिप मपमग-मरे, सा ।

(१०) सारेपमगरेसा, सारेमपनिधनिपमगरेसा, सारेमपसांनिध-निपमगरेसा, सारेमपसां, रेंमंरेंसां, निधनिपमगरेसा, सारेमपसां, रेंपंमंगंरेंसां, निधनिपमगरेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(४३) श्रीरंजनी—स्वरविस्तार.

(१) सा, रे, गरेसा, धनिसा, धनिसारेग, रे, म, धमग, रे, गरे, सा, निधनिसा ।

म
(२) सा, ध, गरे, मगरे, म, ध, सारेगम, धनिसा, रेमग, रे, गरेसा, धनिसा ।

(३) म, निध, म, गरेम, धनिसां, सारेगम, धनिसां, रे, गम, मगरेसा, निधनिसा ।

(४) ध, निध, निसांरेंनिध, मध, रेगम, सारेग, धनिसा, रेगरेसा, निध, सा ।

(५) मगरेसा, निधमगरेसा, रेमगरेसा, धसांनिधम, रेमगरेसा, धनिरेंगंरेंसां, निध, रेमगरे, गरेसा, निध, सा ।

(६) ग, मग, सारेमग, मधमग, सां, निधमग, धसांरेंनिध, मग, सागरेम, गरेसा, धनिसा ।

(७) निधनिसां, निसां, रेंगंरेंसां, धरेंसांनिध, रें, निध, धनि-सांमंगंरें, निसांनिध, मध, गरे, गरेसारेनिसाधनिसा ।

(८) म, निधनिसां, रेंगंमंगंरेंसां, निगंरेंसां, निध, मधमसा,
सा रे
रेगम, सारे, रेग, गम, गरेसा, धनिसा ।

(९) गरेसानिधनिरेगमधानिधमगरेसा, मगरेगमधनिसांगंरेंसांनिध-मगरेसा, मंगंरेंसांरेंनिसांधनिमधगमरेगसारेनिसा धनिसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(१०) सागरेमगरे, मनिधसांनिधमगरे, मनिधसांनिरेंसांगंरेंनिसां-निधमगरे, मनिधसांनिरेंसांमंगंरेंसांनिधमगरे, मगरेसा, धनिसा ।

(११) सारेगम, रेगम, रेम, सारेगमध, रेगमधनि, गमधनिसां, धनिसांरेंगंमंगंरेंसांनिधमगरेसा ।

---

(४४) आभोगी–स्वरविस्तार.

(१) गरेसा, धसा, रेगम, धमग, रेसा, गमधसां, धसांधम, गरेसा, धधसा ।

म
(२) सारेगरेसा, धग, मगरेसा, मधसा, रेगम, धसां, मधसां,

म
सांधम, ग, रेसा, धधसा ।

म
(३) म, गम, धग, म, मधसां, धसांधम, रेगम, धसां, धम,

म म म
ग, धग, रेग, धसा ।

म म म म
(४) ग, मग, धग, मधसां, धसांधग, धसांरेंगंरेंसां, धसां, धग, मगरेसा ।

(५) ध, मध, सारेगमध, सांध, रेंध, गंरेंसांधसां, ध, मंगंरेंसां,

म
धसां, ध, मधसांधसां, धग, मगरेसा, धधसा ।

(६) सांधम, रेंसांधसांधम, मंगंरेंसांधसां, धम, सारेगमधसां,

म
धम, रेगमध, सांधम, धग, मगरेसा, धसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(७) सारेसा, मगरेसारेसा, धमगरेसारेसा, साधमधमगरेसारेसा,
म
गमधसारेंगरेंसां, धसांधमग, रेसारेसा, धमधसां, मधग,
मगरेसा ।

म
(८) सागमध, मधसां, मंगंरेंसां, रेंधसां, मधमसां, धसां, धम,
म म
धग, रेगमध, मधसां, ग, मगरेसा ।

सा म
(९) सा, ध, मधसां, गंरेंसां, मंगं, मंगंरेंसां, गमधसां, रेंसां,
धसांधम, धम, गम, मगरेसा ।

(१०) गरेसा, मगरेसा, धधमगरेसा, सांसांधमगरेसा, रेंसांधसांध-
म
मगरेसा, गंरेंसांमंगंरेंसांधसांधमधग, मगरेसा ।

(११) सागम, गमधमधसां, धसांमंगंरेंसां मधसांधमग, सांधमग,
मधमग, मगरेसा ।

(१२) सासारेरेसासा, ममधधगग, धधसांसांधध, गंगंमंमंगंगं,
मंगंरेंसां, धसांरेंधसांधम, मधसांधमग, मगरेसा ।

---

(४५) चंद्रकौंस—स्वरविस्तार.

(१) मगसा, निसा, धनिसा, म, गमध, मधनिध, मग, मगसा।

(२) नि, धनिसा, मग, सा, निधमग, मग, सा, सागमध,
मधनि, धनिसां, मंगं, सां, सांनिधमग, मगसा ।

(३) सागमगसा, सागमध, ग, मग, सा, गमध, मनि, धसां,
निसां, गंसां, सांनिध, मधनिध, मग, मग, सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

म
(४) गसानिधनिसा, म, गमध, सांनिध, निध, निगं, सां, निसांनिध, मधनिसां, गंमंगंसां, निधम, गम, सागम, निसाधनिसाम, गम, निधम, ग, सा।

म
(५) म, धम, निधम, मधनिसां, गंमंगंसां, निध, म, सां, निधम, मग, मगसा, निसागसा, निधनिसा।

(६) सागमधनिसां, गंसां, धनिसांगंसां, निगंसांगंमंगंसां, गंसां, नि, धनिसां, ग, मग, सा।

(७) मगसा, धमगसा, निधमग, सांनिधमगसा; गंसांनिधमगसा,
म
मंगंसांनिधमगसा, निसागम, धसां, ग, सागमगसा, निधनिसा।

(८) सागसामगधमनिधसांनिगसांमंगंमंसांगंनिसांधनिमधगमसा गनिसाधनिसागमधनिसां, ग, मगसा।

(९) मगमनिध, निसां, गंमं, मंमंगंसां, गंनिसां, धनिसां, सांनिध, गमसा, निसागमधसां, निध, मग, मगसा।

(१०) सागमगसा, सागमधमगसा, सागमधनिधमगसा, सागमधनिसां, निधमगसा, सागमधनिसांमंगंसां, सांनिधमग, मगसा।

(११) ममगमगसा, निनिधनिधमगमगसा, सांनिधनिधमगमगसा, मंमंगंमंगंसां, गंसां, निसां, धनिसांगंसां, निध, मग, मगसा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(४६) गौड–स्वरविस्तार.

(१) सा, मरेसा, ग़, मरेप, धप, पग़, म, रेप, मपधरेंसां, धनि़प, मपधसां, नि़प, मपग़, मरेसा ।

(२) मरेसा, पग़, मरेसा, मरेप, धनि़प, मपधसां, नि़प, मपग़, म, रेप, नि़मप, धसां, धनि़प, पग़, मरेसा ।

(३) सारेसा, रेप, ग़, मरेसा, मरेप, धसां, धनि़प, मपधरेंसां, धनि़प, मपधसां, नि़प, मपग़, मरेसा ।

(४) धनि़प, मप, नि़धसा, रेमरेप, मपधसां, नि़प, म, प, धप, धनि़प, पग़, मरेपमनि़प, धसांधनि़प, ग़, मरे, सा ।

(५) सा, नि़धसा, रेसा, मरेसा, पग़, मरेसा, नि़प, मपधसां, नि़प, ग़, मरेसा ।

(६) प, धप, धसां, धनि़प, मपधरेंसां, धनि़प, मरेंसां, धनि़प, ग़ंमंपग़ं-मरेंसां, धनि़प, ध, ध, नि़प, मपधसां, मप, ग़, मरेसा ।

(७) म, मप, ग़, म, पानि़धसां, नि़प, म, मपधसां, मपम, ग़म, नि़प, रेमरेप, मप, ग़, मरेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(८) सा, निसा, मरेप, पनिध, सां, धनिप, धरेंसां, धनिप, मप-
मं
धसां, गंमंरेंसां, रेंधनिप, मपसांधसां, निप, रेप, पग,
म
मपधनिप, ग, मरे, सा।

म म म
(९) ममरेसा, पपगमरेसा, निधानिपगमरेसा, सांधनिप, गरेसा,
म
रेंसांधनिप, मपधसां, निप, गमरेसा, मंमंरेंसां, धसां, निप,
म
मपधसां, निप, ग, मरेसा।

मं
(१०) पप, निधसां, निसां, रें, सां, गं, मरेंसां, निसांरेंधनिप,
सांधसां, निप, मपधनिप, धसां, धनिप, ग, म, निप, ग,
म, मरेप, पग, मरेसा।

(११) निधसां, सां, रेंसां, मंरेंसां, पंगं, मंरेंसां, धरेंसां, मपधरेंसां,
म
निप, म, रे, प, धसां, धनिप, धप, मपधनिप, पग मरेसा।

(१२) सामरेसा, सामरेपगमरेसा, सामरेपमनिधसांधानिमपगमरे,
सा, सामरेपमनिधसांनिरेंनिसांधनिमपगमरेसा, सामरेप,
मनिधसांनिरेंसांमंगंसांरेंनिसाधनिमपगमरेसा, मपधसां, ध-
निप, पग, मरेसा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(४७) देसी (दोन्ही धैवत घेणारा प्रकार)—स्वरविस्तार.

नि म री म नि म
(१) सा, निसा, रेपग, रे, नि, सा, रेमप, प, मप, धप, गरे,

म री
पगरे, निसा ।

सा म प म म सा प
(२) निसारेपगरे, पमप; निधप, मप, गरे, पग, रे, निसा, निप,

म री
मप, गरे, नि, सा ।

सा प नि म
(३) सा, निसा, निप, सा, रेमपरेमप, धप, निधप, रेम, निधप,

म म री
मपग, रे, पगरे, निसा ।

म
(४) सा, निसा, रेनिसा, मपनिसा, रे, मगरे, पग, रे, सा, प,

नि म सा म री
मप, धप, मपगरे, निसारेप, ग, रे, निसा ।

नि म प नि म
(५) प, मप, धप, गरे, निधप, रेमपनिधप, मपधप, गरे,

सा म री
निसा, रेपग, रे, निसा ।

म नि नि नि
(६) सा, रेम, प, प, धप, सां, निसां, पधप, रेमपनिधप, धप,

म री सा
मप, गरे, निसारेपग, रे, नि, सानिसा, पनिसा, मपनिसा,

म री नि नि नि म
रेसा, ग, रे, निसा, धप, सां, प, मप, धप, मपधमप, गरे

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सा री
नि॒सा, रेपग॒, रे, नि॒, साममप, सां, सां, निसां, रें, सां,
सां सां प म
गं॒रेंसां, निसां, प, नि॒धप, म, म, रेम, म, प, नि॒धप,
म प नि॒ म री म री
मपगरे, रेंसां, नि॒प, मपधप, ग॒रे, नि॒सा, रेपग॒, रे, नि॒, सा।

देसी (कोमल धैवत घेणारा प्रकार).

री म री म नि॒
(१) सा, रेनि॒सा, रेपग॒, रेग॒, रेनि॒सा, सा, रेम, प, प, ध॒परे,
नि॒ प म नि॒ म री म री
ध॒प, नि॒धप, रेमप, ध॒प, ग॒रे, नि॒सा, रेपग॒, रे, नि॒सा।

री नि॒ प ड़ि म म
(२) सा, रेनि॒सा, ध़प़, म़प़, नि॒ध़प़, ध़प़, सा, रेग॒, रे, पग,
म म म री म
रेनि॒प, सांप, नि॒धप, रेमपध॒मपग॒, रे, नि॒सा, रेपग॒,
री
रे, नि॒, सा।

नि॒ सां नि॒ म
(३) मम, प, प, ध॒प, सां, नि॒सां, रेंसां, ध॒प, रेमप, गं॒रेंसां,
म नि॒ म री
रेंसां, नि॒ध॒प, रेमप, ध॒प, मपग॒, रे, नि॒सा।

म नि॒ नि॒ म प
(४) परे, मप, प, ध॒, प, मप, सां, प, मपध॒प, मपग॒रे, निधप,
म म री
मप, ग॒रे, रेग॒रे, नि॒सा।

५९-६०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सां सां म म
(५) मपसां, सां, गंरेंसां, निसां, प, निधप, रेमनिधप, गरे,
म म री
पगरे, निसा, रेपग, रे, नि, सा ।

---

(४८) गांधारी—स्वरविस्तार.

निनि म सा निनि ध
(१) सासासाधध, प, धग, रेम, प, प, धधप, मप, धध, सा,
ग ग ग म ग
निसा, रीरीरी, सा, सा, साध, पधमप, ग, रे, सा ।

नि नि सां नि नि निनि
(२) मपध सां, सां सांगंरें, सां, निसांरेंध, ध, प, मप, प, धध,
नि प म गग
ध, प, प, प, सां, सां, मप, प, ग, रेरे, सा ।

सा मसा
(३) सा, निध, प, धम, गरेमप, प, सां, रेंगंरेंसां, रेंसांनिध, प,
म ग
पधम, प, ग, रेंरें, सा, रेम, प, निधप, धमप, निध, प ।

नि
(४) सारे, मप, प, ध, प, निधप, सांरेंगंरेंसां, रेंनिध, प, मप-
निध, प, सारेमप, निध, पधमपग, रेरे, सा ।

निनि मसा
(५) साधध, प, निध, प, गरेमप, गंरेंसां, रेंनिध, प, मपसां,
ग
निध, निधपमगरे, रेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नि नि
(६) मप, धनिसां, निसां, ध, सां, रींगं, रेंसां, रेंनिधप, मपनि-
धप, मपध, रेंसां, रेंनिध, प, निसां निध, प, धमप, निधप।

---

(४९) देवगांधार (प्रकार १ ला)—स्वरविस्तार.

निनि म सा नि
(१) सा, धधप, म, प, धपमप, ग, री, पग, रीसारी, ध, सा,
सा म सा
नि, सारीग, म, पधमप, ग, री, सानिनि, सा।

प नि मसा
(२) सा, रीमप, मप, निधप, धमप, गरी, गम, गमपधमप,
म री म सा सा सा
ग, रीसारी, पग, री, सा, निनिसा।

नि नि
(३) सा, ध, प, सपध, सा, नि, सारीग, म, गमप, निधप,
प म सा सा सा
सांनिधप, धमपग, रीसा, निनि, सा।

म सा निनि प नि सा
(४) प, मप, गरीमप, धधप, निधप, सां, निसांरींधप, ग, रीग,
म सा सा सा
म, निधप, मपग, रीसा, निनिसा।

म
(५) सा, गरीसा, मगरीसा, रीगम, पधमप, ग, रीसा, निधप,
धमपगरीसा, गंरींसां, निसां, धप, मपधनिसां, धप, ग,
म सा सा
रीगम, पनिधपमपग, रीसा, निनिसा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(६) प, प, ध, प, सां, निसां, रींसां, गंरींसां, रींगंमं, गंमंपंगं, रींसां, गंरींसां, रींनिधप, मग, म, रीमपनिधप, पध, मपग,
सा सा
रीसा, निनि, सा ।

(७) प, प, मपध, सां, गंरींसां, मंगंरींसां, रींगंमं, पंगंरींसां,
म
निसांध, मपधनिसांधप, सारीग, म, प, पधमपगरीसा,
सा सा
निनि, सा ।

(८) सारीसा, मगरीसा, सारीगमपधमपग, रीसा, ममपनिधप-
सा सा
मपगरीसा, मपधनिसांनिधप, मपगरीसा, निनिसा ।

सा
(९) सांनिधप, निधपधमप, ग, रीसारीग, म, निधपमपगरी,
सा सा
मपधनिसां, निसां, पध, मपगरीपग, रीसा, निनिसा ।

(१०) सां, निसां, ममपधनिसां, रीमपधमपधनिसा, सांरींगं,
सा सा
मपधमप, सांनिधपमगरीसां, निनिसा ।

---

(५०) राग देवगांधार (प्रकार दुसरा)—स्वरविस्तार.

नि   म म
(१) मपध-प, सां-, नि-सांरीं-धप, पगगमप-, रीं-सां, निप,
सा सा
गमपग-, मगरीसा, निनि, सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(२) सा, म, गमप, निधप, मप, ग–रीसा, गमपनिधप, ग–रीसा,
सा सा
निनि, सा।

(३) सा–, मगरीसा, निध–, प, सागमप, मपधमपगरीसा,
सा सा
निनि, सा।

(४) प–, मप–, धप–, सांनिधप–, गमप, रींसांरींनिधप, मप-
सा सा
गं–रींसां, रींनिधप, मपधमपग, मपग–, रीसा, निनिसा।

मं मं
(५) मपध–, पसां–, निसां–, रींसां–, गंरींसां–गमंपगंमंगंरींसां,
सा सा
निसां, धप, धमप, गरी–सा, निनि, सा।

(६) प, मपसां, रेंसां, रेंनिधप, मपगमप, रेंसां, रेंनिधप, निधप,
ग, म, पधमप, सां, धप, धमपग, रे, सा, निनि, सा।

(७) मपनिधपमगमपनिधपम, गमपनिसांरेंनिधपम, पनिसांमं-
गंरेंनिसांरेंनिधपमगम, गमपनिधपधमपग, मगरेसा।

(८) पमपसां, गमपसां, निसागमपधमपसां, मपरेंसां, गंरेंसां,
मंगंरेंनिसां, निसांरेंनिधप, गमपसां, पधमपग, मगरेसा।

(९) सांनिधपमगरेसा, रेंरेंसांनिधपमगरेसा, मंगंरेंसांनिधपमग-
म म
रेसा, गमपरें, सां, निसां, पधमपग, पग, मगरेसा।

(१०) मगममगरेसा, सांनिसांसांनिधपमगरेसा, रेंसांरेंरेंसांनिधप-
मपनिसांमंगंरेंसांगंरेंसांनिरेंसांनिधपमगरेसा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(५१) खट—स्वरविस्तार

सा म री म म नि म म
(१) नि॒सा, रेममपग॒ग॒म, रे, सा, पध॒प, नि॒ध॒प, ग॒ग॒म, रेसा ।

सा म नि
(२) नि॒सा, रेनि॒सा, ग॒, म, प, प, ध॒ध॒, नि॒प, ध॒, सां, नि॒ध॒प,
म म म
मप, ग॒, ग॒, म, पग॒, म, रेसा ।

सा नि नि नि
(३) निसाग॒, म, पग॒म, धधध, निधप, सां, नि॒ध॒प, रेंसांनि॒ध॒प,
म म म
मपंग॒, ग॒, मपग॒, मरेसा ।

म म म नि नि नि
(४) पग॒, मपग॒, साग॒, मप, ध॒प, नि॒ध॒प, सांध॒ध॒, नि॒प, सासा-
म म
ग॒, मप, ग॒, म, रेसा ।

नि नि नि नि नि नि
(५) म, म, मप, प, धधधध, सां, ध॒ध॒, प, ध॒ध॒, प, मपग॒मरे,
गमप, मग, रे॒, सा ।

म म नि प म म
(६) परे, रेप, प, मप, मपध॒ध॒, सां, नि॒ध॒प, नि॒प, ग॒ग॒, म, नि॒-
ध॒प, मप, ग॒मप, ग॒म, रेसा ।

म म म म म म म
(७) नि॒साग॒, ग॒, पग॒, ध॒पग॒, नि॒ध॒प, ग॒, सां, नि॒ध॒प, ग॒, रेंसां,
म
ग॒रेंसां, नि॒ध॒प, ग॒, मपग॒, ग॒, मरेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नि नि नि
(८) मप, धधध, सां, सां, रेंसां, गंरेंसां, धधसां, निधप, गंरेंसां,
म म
रेंसां, धध, निप, सां, निधप, मपग, ग, रेसा, मम, प,
नि नि नि नि म म म म
प, धधध, निध, प, सां, ध, प, पग, ग, मपग, ग, रेसा।

नि नि नि नि नि नि नि
(९) मपधध, सां, सां, सांरेंसां, गंरेंसां, धधध, सां, धध, निधप,
नि नि नि म म म
पगंरेंसां, रेंसांधधध, निपमप, ग, ग, ग, रेसा।

---

(५२) जंगला—स्वरविस्तार.

नि म सा
(१) सा, ध, प, गरेग, रे, म, प, धनिध, प, धम, मपनिधप-
मगरेसा, रेम, प, धनिधप, प।

म नि
(२) प, धपमप, रेमपधपमप, गरेग, सारे, ममप, पसांध, प,
नि पम रे सा
नि, धनि, धनिसां, धप, मपनि, धप, ग, रे, म, प,
नि
धनिध, प।

(३) म, धपमगरेसा, रेमपधमपधपमगरेसा, रेमपधसांनिधप,
नि
निधपमगरेसा, रेम, रेमप, धनिध, प।

(४) प, मपधप, मपनिसांरें, निसांरें, सांनिधप, धपधमप,
धमप, रेगसारे, ममप, निध, प।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(५) रेगसारे, मगरेसा, निसा, धप, मपनिसारे, मगरे, रेमपध-
म सा
मपग, रे, ममप, धनिध, प ।

(६) सां, निधनि, पधमप, मपनिसांरें, सांरेंगंरेंसां, निसां, धनि,
पधप, मपनिधपमगरेगसा, रे, ममप, धसांध, प ।

(७) प, धम, मपनिसांरें, निसांरें, रेंमंगंरेंसां, निरेंसांनिधप,
मधपमगरेगसा, रेममप, धनिसां, धप ।

(८) धधपमगरेगसा, निनिधपमगरेगसा, रेंरेंगंरेंसांनिधपमगरे-
गसा, सारेम, रेमप, मपध, पधनि, ध, प ।

(९) धप, सांनिधप, गंरेंसांनिधप, मध, धनि, धनिसां, धप,
रेमपनिधपधमप, गरेगसा, रेरेममप, धनिधप, प ।

(१०) सारेगसारेमपधमपनिसांरेंनिसांरेंमंगंरेंगंसांरेंनिसांधनिपधम-
पगरेगसा, रेममप, धनिध, प ।

---

(५३) झीलफ–स्वरविस्तार

नि
(१) सा, निसाग, मप, पधनिसांरें, सां, ध, प, निनिसां, रेंसां,
नि म
ध, प, निधप, गमप, मग, रे, सा ।

(२) सा, प, निधप, सां, रेंसांनिध, प, मपनिधप, मपधनिसां,
निधप, गमपग, मग, रेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नि
(३) सा, रेसा, धधनिसां, धप, गमपनिधप, रेंसां, धप, निध-
पग, मप, गमगरेसा।

नि
(४) सा, ग, मप, गं, मप, निधप, सां, रेंसां, धप, मपध, निसां, रेंसांनिध, प, पधनिसां, धप, गमप, ग, मगरेसा।

मं
(५) पपध, निध, निसांरेंसां, ध, गं, मंगरेंसां, ध, पधनिसां,
म नि म
ध, प, निधपग, मप, गमपधनिधपग, मगरेसा।

(६) मगरेसा, निधपग, मगरेसा, सां, रेंसांनिध, प, ग, मगरेसा,
म
मंगंरेंसां, निसांरेंसां, ध, प, ग, मगरेसा।

(७) मप, ध, निसां, निनिसां, निसांरेंसां, निसांधनिप, म,
म
गम, प, परेंसां, रेंनिसां धनिप, गम, पनिधप, ग, मगरेसा।

---

(५४) गोपिका वसंत—स्वरविस्तार.

नि
(१) सा, धनिसा, म, गमप, गम, मप, ध, निसां, ध, प, सां,
धनिधम, पग, गमपधनिसां, म, पग, मग, सा।

(२) गसा, धनिसा, धनिधप, मप, ध, सा, गम, पग, मग, सा।

(३) सा, म, गम, सागमप, गमध, निध, प, सां, धनिधम, प, गम, निधम, पग, मग, सा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(४) सागमध, निधप, गमप, सागमप, सां, धनिध, मप, गम, पधनिसां, धनिधम, निधम, पग, मग, सा ।

(५) सा, ध, ध, निध, म, गमप, सां, धनिधम, गमप, धनि-सांगंमंगंसां, धप, सांनिधम, पधनिसां, म, पग, मग, सा ।

(६) पमगमगसा, निधमपगमगसा, सांनिधमपगमगसा, गमप-धनिसां, मंगंसां, धनिधपगमगसा, निसागमपधनिसां, निधमपगमगसा ।

(७) मप, ध, धसां, निसां, गंसां, धप, मंगंसां, धनिधप, मप-गम, पधनिसां, म, गमपग, मग, सा ।

(८) सागमप, निधमप, सांनिधमप, धनिसांगंसांनिधमप, गम-पधनिसांमंगंसांनिधमप, सांनिधम, निधमग, मपग, मगसा ।

(९) निधमगमपमगसा, सांनिधपमगसा, धनिसांगंमंगंसांनिधप-मगसा, सागमपधनिसांगंमंपंमंगंसांनिधपमगसा ।

(१०) गमध, धसां, गंसां, गंमंपं, गंमंगंसां, धनिसांनिधमप, गम-धनिसांगंमंगंसांनिधप, गमपधनिसां, म, पग, मग, सा ।

---

(५५) सिंधभैरवी–स्वरविस्तार.

(१) सा, पधसा, निसारे, निसा, निधनि, पधप, मपधनिसा, गरे, निसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(२) प़, नि़, प़ध़प़, प़ध़सा, ध़नि़, प़ध़प़, मप़नि़सारे, नि़सा, नि़, प़ध़प़, प़गरेमगरेसानि़रेसानि़ध़प़, ध़सा, नि़नि़, रेसा।

(३) गरेगरेगरेमगरेसा, गरेनि़सारेनि़सानि़ध़प़, प़ध़मप़ध़गरे, नि़सा, नि़नि़, सा।

(४) सा, गरेसा, रेमगरेसानि़रेसा, रेगमपानिधपमगरेसानि़रे, सानि़ध़प़, प़ध़मप़ध़सा।

(५) गसागमप, मपधपमगरे, नि़रेगमरेगरेसा, नि़रेसानि़ध़प़, प़ध़सा, नि़सा।

(६) नि़ध़सानि़ध़प़, गरेसानि़ध़नि़, प़ध़प़, ममपमगरे, रेमगरेसा-नि़ध़प़, प़ध़मप़ध़सा, गरे, नि़सा।

(७) पपधप, निधानिधानि, पधप, रेगमप, निधप, धपमगरे, नि़सारेमगरेसानि़ध़प़, प़ध़नि़सा।

(८) प़ध़नि़सारे, पमगरे, पमधपमगरे, नि़रे, गप, मगरे, मगरे-मगरेसानि़ध़प़, प़प़ध़सा, गरे, नि़सा।

(९) प़सानि़रेसागरेमगपमधपनिधपमगरेगपमधपमग रेगपमगरे-मगरेसानि़रेसानि़ध़प़, प़ध़सा, ग, रे, नि़सा।

(१०) प, धपमगरे, रेमपनिधपमगरे, पमधपनिधनिपधमपगमरे-गसारे, पमगरेसानि़ध़प़, ध़सा, गरे, नि़सा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(५६) बिलासखानी तोडी–स्वरविस्तार.

नि म

(१) सारेनि, सा, रेग, ग, रे, सा, सा, रेध, धगरेगरे, सासा
निसारे, सा ।

नि

(२) साध, सारेसाध, धग, रेग, मगरे, सा, पध, मगरेग, रे,
सा, रेनिसारेग ।

(३) सा, रे, सा, गरे, सा, रेनिध, पध, ग, रेरेगमग, रेग,

सा

रेसा, निसारेग ।

रे

(४) धनिध, सा, गरे, सा, पग, रेग, धसारेग, पधसारेग,
रेग, रे, सा ।

निनि   रे

(५) धध, निध, पधनिध, सा, रेनिध, सा, ग, मग, पध,

ग

मग, मग, रेग, रेसा ।

(६) सा, रेग, रेग, मग, धप, ग, निध, सां, निध, प, मग,
रेग, रे, सा, निसारेग ।

(७) प, प, धध, सां, धसां, रेंनिरेंसां, गंगंरें, गंरें, सां, सांनिसां,

प

रेंनिध, निध, प, गं, मंगंरें, सां, रेंनिध, प, पध, मग,
रेग, मग, रे, सा, सा, नि, सारेग ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(८) सासाध, प, पधमग, ग, रेसा, धनिरेगरेसा, ध, ग, मग, रे, सा, धनिसारेग, पध, मग, रेगमगरे, सा।

(९) पध, रेंध, सां, रेंनिसांरेंगं, मंगंरें, सां, सांरेंनिध, धमग, रेगमग, रेंसां, धनिसांरेंगं, पधमग, रेग, मगरे, सा।

---

(५७) मोटकी—स्वरविस्तार

(१) सा, धनिपसा, ग, मरे, सा, निसाग, मपधनि, निग, रे, सारेपग, रे, सा, निनि, सा।

(२) प, ध, पसा, म, म, गमपधनिगं, रे, सारेप, ग, रे, सा, निसारेसा, ध, पसा।

(३) प, मप, ग, मपधनि, ग, मप, निनिसां निध, प, मपधम पग, मपधनि, ग, मग, रे, सा।

(४) मंगंरेसा, निध, ग, मरे, सा, धनिपसा, म, मपगमपधनि, धमपधग, मरे, साधनिपसा।

(५) निसागमपधनिसां, ममपग, मरे, सा, सां, धनिपसां, गं, मंरें, सां पधमपग, मपधनि, ग, ग, मरे, सा।

(६) निनिसां, सांनिनिसां, निनिसांरेंसां, निधप, मपग, मपध-निसां, निधप, धग, गमरेसा,

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(७) सा, गमरेसा, निधपगपधग, मरेसा, निंनिसांनिधपमपधग, मरेसानिसागमपधनि ।

---

(५८) भूपालतोडी–स्वरविस्तार.

(१) सा, रेग, रेसा, रेग, प, पध, प, ग, प, रेग, रे, सा, ध, सा, रेग, रेसा ।

(२) सा, रेग, प, पध, प, रेगप, सारेग, परेग, प, ध, प, सां, रेंसां, ध, प, ग, रेगप, रेगरेसा ।

(३) सा, ध, प, रे, सा, ध, प, रे, सारेग, रेग, प, रेग, सारे-गप, ध, प, रेग, प, धसां, रें, सां, ध, प, रेगप, रेग, रे, सा, धधसा, रेग, रेसा ।

(४) प, प, रेगप, ध, प, सां, ध, प, रें, सां, ध, प, रेगप, पध, रें, सां ध, प, धपरेगप, रेग, रे, सा, सासारे, सा ।

(५) सा, ध, रे, पधरे, गरे, परे, गप, धसां, रेंगंरेंसां, रें, पधसां, ध, रेग, रे, सा, सासारे, सा ।

(६) सारेगपरेगरेसा, सारेगपधपरेगरेसा, सारेगपधसांधपगरेग-रेसा, सारेगपरेगपधसां, धप, रेगरेसा, सारेगपधसांरेंगंरेंसां, धप, रेगरेसा, सासारे, सा ।

(७) प, परेगप, ध, सां, रेंगंपंरेंसां, ध, रें, सां, धप, रेगपधसां, धप, रेगरेसा, सासारे, सा ।

(८) सांसांधपरेगरेसा, सांसांरेंसांधपगरेगरेसा, सांसांरेंगंरेंसांधप-गरेगरेसा, सांसांरेंगंपंरेंगंरेंसां, धप, रेगपरेगरेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(५९) उतरी गुणकली–स्वरविस्तार.

(१) मगमप, ध, प, धमपग, मरे, सा, रेनिसारेगमपधनिसां, निधपम, पधनिसां, ध, पग, गमरे, सा ।

(२) सा, गमप, निधप, मपधनिसांध, प, निधपगम, म, गमध-निसां, ध, प, ग, मरे, सा ।

(३) सा, पमपग, मधनिसां, ध, प, सां गरेंसां, ध, प, पधमप, ग, मरे सा ।

(४) सा, रेनि, सा, म, म, पग, म, पधनिसा, ध, प, मपध-

नि

मपग, निधपग, मपसां, ध, प, मपग, मरेसा ।

नि

(५) सा, म, म, निधप, म, गमपनिध, प, धमपग, सां, ध, प, धमपग, गमरे, सा ।

(६) निसागमपगमरे, सा, ममपधनिसां, ध, प, गमरे, सा, साम, मप, पध, धसां, गंरेंसां, रेंनिसां ध, प, सां, धप, धमपग, गमरेसा ।

---

(६०) वसंतमुखारी–स्वरविस्तार.

(१) सा, ग, मप, ध, प, पधनिसां, धनिधप, पनिधप, धपम-पमग, मनिधप, गमरे, सा ।

(२) सा, रे, सा, म, गमप, धनिसांनिधप, निधप, म, गम, मपनिधपमगम, सांनिधप, मग, मरे, सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(३) सा, गम, रेसा, निधनिसांनिधप, गम, मप, पधनिसां, रेसां, निसां, निधप, म, गम, गमनिधपम, गम, रे, सा ।

(४) सा, पमगमरे, सा, ऩिसागम, मप, गमपधनिसां, निधप, मपमग, मनिधप, मग, पमग, मरे, सा ।

(५) सा, ध, ध, प, धनिसां, निधप, धपमग, मपधनिसां, निधप, मग, मनिधप, गम, रे, सा ।

(६) मगरेसा, धपमगमरे, सा, सांनिधपमगमरे, सा, रेंसां, धनिधपमगमरे, सा, मंगंरेंसां, धनिधपमगमरे, सा, ऩिसा-गमपधनिसां, रेंसां, पनिधपमगमरे, सा ।

---

(६१) गुर्जरीतोडी—स्वरविस्तार.

(१) ग, रेसा, ऩिसा, रेग, मंगधमंग, रेग, रेसा, ऩिरेसा, ऩिऩि-सारेग, मंरेग, मंध, निधमंग, रेग, मंधनिसानिध, निधमंग, रेग, रेसा, ऩिरेसा ।

(२) ऩिसागरेसा, ऩि, रेऩिध, मंधऩिसा, धनिसा, रे, ग, मंग, धमंगनिधमंग, रेग, रेसा ।

(३) सारेग, निधमंग, रेग, मंग, मंधनिधमंग, निधमंग, सां, निधमंग, निधमंग, मंधनिधमंग, गरेसामंगमंध, निधमंग, रेंनिधमग, मंधनिसांनिधमंधमंग, धमंग, मंग, रे, सा ।

(४) मंगमंध, रे, सांनि, सांरेंगंरेंसां, निनिसांरेंनिध, गं, रें, सां, नि, सांरें, निध, मंध, सासागग, मंध, रें, निध, मंध, मंगं, रेग, रेसा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(६२) लाचारी तोडी—स्वरविस्तार.

साम रे
(१) सा, म, गमपधमप, ग, रेग, रेनि़सा, ग, रेगम, गमपध-
सां म सा
निध, निप, मग, रेग, रेगम, गमपधमप, ग, रेग, रेनि़सा।

म साम सा
(२) पग, रेग, रे, नि़सा, रेग, रेगम, गमप, धनिप, सांनिधप,
म
मग, रेगम, पधमप, ग, रेनि़सा।

म
(३) सा, नि़, ध़, प़, सा, रेग, रे, नि़सा, नि़सारेगम, गमप,
म म
निधनिध, म, रेगम, गमपध, मप, ग, रेग, रेनि़सा।

(४) प, धप, निधप, म, पम, ग, रेगम, गमप, ग, रेनि़सा,
मगरेसा, रेनि़सा, प, धप, सांनिधप, म, पमग, रेगम,
नि म
पध, प, ग, रे, नि़सा।

(५) सा, रेगम, गम, पधम, निप, म, सांनिधप, म, गमपध, प,
म म साम
धम, पसां, निसां, पम, गमपधमप, ग, रेग, रे, नि़सा।

(६) ग, रेनि़सा, रेगमगमपग, रेनि़सा, धपसांनिधप, ग,
रेनि़सा, गंरेंसांनिधप, ग, रेनि़सा, मंगंरेंसां, पनिधप, गम,
नि
मपध, प, ग, रे, नि़सा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

म
(७) म, पपसां, निसां, सांगुरेंसां, निधप, म, पमग, रेगम,
म
गमपसां, निधप, म, गमपग, रेनिसा।

(८) गुरेनिसा, मगुरेनिसा, निधनिप, धमपगुरेनिसा, सांगुरेंसां,
नि
पसां, गम, गमपधमपसां, निधप, म, गम, गमपध, प,
म
ग, रे, निसा।

---

(६३) लक्ष्मीतोडी—स्वरविस्तार.

नि नि
(१) सा, रेग, म, मगप, प, ध, ध, निप, ग, मपग, मगरेसा,
म
निसा, ग, रे, सा।

नि नि नि
(२) सा, म, मप, पध, धध, सां, धप, निधपग, रे, सा।

नि
(३) सा, रेग, म, गम, मगप, निधप, सां, ध, प, म, गम,
नि नि
धं, धनिप, गगपग, मगरेसा।

निनि
(४) पप, गम, ग, रेग, म, पपधध, सांध, निप, निधप, म,
म
मगप, निप, ग, रे, निसा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नि सां
(५) पपध, धसां, निसां, निनिसांरेंसां, निसां, धप, ध, सां,
नि
निसां, ध, प, निधपधग, मग, रे, सा।

नि
(६) सा, रेग, म, धधनिप, मगम, पधसां रेंसां, निसां, निधप,
नि
मप, धनिप, सां, धप, गम, निधप, धग, गरे, रे, सा।

---

(६४) बहादुरीतोडी—स्वरविस्तार.

(१) ध, प, मपध, मंमंधसा, धनिसा, रेसा, सानिध, रेनि,
गरेग, मंरेग, रेगमंधनिधगमंरेग, धनिसारेगरेसा।

(२) सा, निध, ग, रेगमंरेग- निगरेग, प, मंध, मंरेग, गमंगरे-
गरेसा, नि, सारेगरेसा।

(३) सा, ग, रेग, मंधमंगं, रेग, रेनिग, मंग, धनिसारेगं, निग,
रेनिध, मंध, निरेसाग, धमंग, रेगमंरेग, रेसा।

(४) मंधं, गमंध, निध, गमंरेगमंध, मंगरेगमंध, मंग, मंगरे,
गरेसा।

(५) निसाग, मंप, ध, मंपमंध, निसांनिधप, मंरे, सा, सांनि-
सांनिध, रेगमंधनिधमंगरेसा।

(६) प, मंध, निसां निसांगंरेंसां, निसांरेंसां, निसांनिधप, रेग-
मंधनिध, रेगमंरेग, रेसा।

(७) मंधसांनिधगमंरेगरेसा, निरेंसांगंरेंसांनिधगमंरेगरेसा, रेंगंमं-
रेंगंरेंसां, धनिधगमंधनिधमंरेग, रे, रेसा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(६५) अंजनी तोडी–स्वरविस्तार.

नि
(१) सारेमप, सां, निसां, धप, मपग, रे, मगरे, गसा, सा, मरे-
नि
मप, निधप, निनिसां, रेंनिधप, रेगसारे, म, प, सां, धप ।

नि
(२) रेगसारे, मप, रेमप, निधप, सां, रेंनिधप, सां, धप, मप,
नि
ग, रे, मगरेगसा, रेम, रेमप, पसां, ध, प ।

म सा
(३) प, मप, रेमप, ग, रे, मप, निधप, सां, रेंनिधप, मंगंरेंसां,
नि म म
धप, रेम, रेमप, ग, रे, पग, रे, मगरे, गसा, निनि, सा ।

म सा
(४) मगरेसा, पग, रे, गसा, रेमप, सां, गंरेंसां, रेंनिधप, रेग-
म सा
सारेमप, रेमप, निधप, मपसां, निधप, पधमप, ग, रे,
नि
गसा, सारेमपसां, धप ।

निं
(५) मध, निसां, सां, मधनिसां, गंगंरेंसां, ध, प, सां, रेंनि,
प नि
धम, पनिसांरेंनि, धम, सारेमपसां, धप ।

(६) सां, धनिसां मधनिसां, गंरेंसां, मंगंरेंसां, रेंनिधमप, पनि-
प
सांरेंनि, धम, सारेमप, सां ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

म
(७) सां, सां, निसां, निधप, गरेगरेसा, साम, मप, पनिसां, निधप ।

नि नि सां
(८) मध, सां, ध, सां, रें, निसां, ध, प, सां, रेंनिध, मपसां,
म सा सा सा
रेंनिधम, प, पग, रे, गसा, निनि, सा ।

---

(६६) मालगुंज—स्वरविस्तार.

(१) सा, मगरेसा, निध, निसा, धनिसारेग, म, मध, निध, म,
प
म, रेगम, गमध, निसां, रेंसां, निधसां, धप, म, मग, मगरेसा ।

(२) सा, गम, गरेसा, धनिसारेग, म, निध, प, म, गमध-निसां, सांनिध, पध, पम, गम, धनिसारेग, म, गरेसा ।

(३) म, गम, रेगम, धनिसारेगम, गमध, म, सांनिध, पम, गमनिधसां, रेंसां, धनिध, म, ग, रेगम, गम, गरेसा ।

म म
(४) ग, रेग, धनिसारेग, रेगमधनिधपमग, सां, निध, निधप, मग, रेगम, धनिसारेगम, गरेसा ।

(५) सारेगरेसा, मधनिधमग, मगरेसा, सांनिधप, म, ग, रेगम, गमध, म, ग, मगरेसा, निधंनिसा, रेग म ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

(६) मग़ुरेसा, सांनि़धपमग़, मग़ुरेसा, रेंसांनि़ध, धनि़सां, नि़धप,
म सा
म, ग, रेगम, नि़धपम, ग़, रे, सा ।

(७) मधनिसां, धनि़सां, रेंसां, नि़ध, धनि़सांरेंगं, मं, मंगंरेंसां,
निसांरेंसां, नि़ध, मधनिसां, धनिधपम, ग, रेगम, मग़-
रेसा, नि़ध़, नि़सा, रेग, म ।

(८) नि़धमगमपमग़ुरेसा, रेंसांनि़धमगमग़ुरेसा, ग़ुंरेंसांनि़धपम-
गमग़ुरेसा, धनि़सांरेंगंमं, पंमंग़ुंरेंसांनि़धम, गमधनि़धपमग,
मग़, रे, सा, नि़नि़, सा ।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

चीजांची रागानुक्रमानें सूचि

(एकंदर चीजा २३७; एकंदर राग ६८)

(टीपः—या सूचींत, प्रत्येक थाटांतील राग वर्णानुक्रमानें दिले असून, प्रत्येक रागांतील चीजाही वर्णानुक्रमाप्रमाणें दिल्या आहेत.)

मारवा थाट (राग ११) पृष्ठ

जैत

कलस ज्योत लागी रहे २४
मेरे राजा आनौंद करो २२
मोरे राजा आनौंद करो २३

पंचम

गोकुल गांवके बसैया ४८
प्रथम गुण बिचार करिये ४३
माधवा माधवा माधवा ४६
मारुव समाख्यात मेलन ४२
रामनाम लेले मनमे ४४

पूर्व्या

एकपल हू न जाने न देहो ४
मौंद्र बाजे बाजे रे ५

पूर्वकल्याण

होवन लागी सांझ ८

भटीयार

उचट गई मोरी नींद ५४
निसदिन नबि सुमरन ५२
बरनी न जाये मोसें ५३
भेरो मन हर लीनो ५५

भखार

ए रुठ मा हे कारी कतली ६०

पृष्ठ

भंखार (चालू)

रब गुन गा रे तूं ५८
साजन आये मोरे घरे ५९

मालीगौरा

अहि यो मुने पीर चेरी १५
ए रस रास रसुर १३
कर याद प्रभूको आज ११
तेरा चोलरा दुलरा १४
मेरे मन लाग रही १२
राजा सिरिराम रामचौंद्र १७
री ढप बाजन लागे १८

ललितागौरी

ए मुरलीवाले सांवरे ६७

वराटी (वरारी)

तूं झकझोर झकझोर ३०
बिरहन बावरी बेग २८
सुमरन करले जिया २९

विभास

कांस्कुवरवा जाइल हमरा ३४
मैं तोहे धाऊं अब पीरे ३८
मोरारे मीत पियरवा सुरजन ३६
रबाको नाम सुमर मना ३३

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

	पृष्ठ
सो अब मोरे सुरजनवा	३६
हरि भज रे तूं मनुजा	३३
साजगिरी	
ए री आजे आनँद	६३
चंगे काम होये	६४
काफी थाट (राग ३६)	
श्रीरंजनी	
गुनिजन करत मेल जब	२८१
आभोगी	
खरहरप्रिया मेल जब	२८४
चरन धर आये री	२८६
जयति सिरि राधिके	२८५
कौंसी कानडा	
किर्पा करे जोगिडा हमपर	२२२
मैं जब देखी री गोपाल	२२१
राजनके सिर ताजा राजा	२२३
गौड	
श्याम छबी धर फिरे	२९२
चरजूकी मल्लार	
हमे बोली बोलले का परतीत	२७३
चंचलसस मल्लार	
ए री माई पियाके आवन	२७४
चंद्रकौंस	
प्रेमनगरकी डगर कठिन है	२८९
देवसाख	
अखियां लाग रही मोरी	२१३

	पृष्ठ
दानव दलन काज	२१५
दुरगे हरनी दोष दारीद्र	२१४
रतिया बीत गयी	२१२
धनाश्री	
आज कृपा करे आये	९९
शास्त्रसुमत राग गाय	९८
सास सदन मदन कदन	१००
धानी	
अब मान मना हरि सुमरन	१०४
धूंडिया मल्लार	
आज धरतीले दुलहा	२७५
नटमल्लार	
नजरे नहिं आंदाने	२६७
पियु लिख ना पठावे	२६६
बनवारी बिन मोको आलि	२६८
नायकीकानडा	
ए मग वारन वारूं	२००
ए मध मौंडल निरतत	२०९
दौंपति राज रहे परयंक	२०३
पापि हरि मुख बोल	१९९
बनरा मोरा प्यारा ब्याहन	२०१
बिंब्रोठन कुंडल गोल कपोल	२०६
लाल लाडली खेल निकसे	२१०
सजन बिन भई निरास हूं	१९८
सुखकर आई रे पियाके	२०२
सूंदर बिन सुख सदन	२०२

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

	पृष्ठ
पलासी	
चौंद्रसो आनन खंजन	११३
पटमंजरी	
अपनी बिथाको आली	१५२
पतिया रे लिख भेजूं पिया	१५३
पंजाबी बरवा	
जोगी जगत्याग हम	९३
प्रदीपकी	
अरि बिरआ पिया घर	१०६
पिया घर नाहीं कैसे के	१०७
बडहंस सारंग	
आज बालम सुपनेही मिले	१३५
ताल सुरके भेद गुनियनकी	१३३
धूप परत आली जिया अकलाय	१३२
मेरो मन सखी हरन कीनो	१३१
लाल हमीसो अब काहे बात	१३६
बरवा	
आये सावन सोहावन	९१
ए री मैको नांहीं परे चैन	९०
गावत रागनि गुनिजन बरवा	८७
नहि मानत नारि गुमान भरी	८८
मोपे रंग डारो री	९२
सोच समझ मन्न	८७
हमारी को ना सुने आलि	८९
मध्यमादि सारंग	
अपने अपने घरकी	१२१
आज अंजन दियो	११९
ऐसी सरदाई खसखानकी	१२०
ढपकी धुकारे बाजत	१२४
मधमाद सारंग औडव	११८
लिखत मधमाद बुध	११७
सखि ब्रिजके खिलैया	१२३
मालगुज	
आपहि होत आद अंत	४१४
मियाकी सारंग	
कामको दमामे बाजे	१४५
दयानिध दया कर दीजे	१४४
प्यारे वाको कांहां	१४२
मांगत पना इशबरसे	१४२
मीराबाईकी मल्लार	
तुम घनसे घन गरजे	२७२
मेघ मल्लार	
आये घेर घोरे कारे	२३८
आयो अब बरखा रुत	२४२
उमंड घुमंड मेघ गगन	२२७
गरज घटा घन कारे री	२२९
चमक बिजरिया बरस मेहरवा	२३१
तूं लागी मान करनको	२४१
तेरो सुमरन करूं तूंही	२२८
धूम आये बदरिया भरे	२३२
प्रबलदल साज जग जूमजा	२३५
मगन रहो रे दालिद्र भये	२३३
राधे आये मेघ हरिको घर	२३७

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

पृष्ठ

रामदासी मल्लार

ऐसो खेलन बदौंगी २६३
तेरेहि छेल मोसों करत २६१
सकल बनहु लाये भूम हरियल २६२

रूपमंजरी मल्लार

बरखारुत आगम पिया २७८

लंकदहन सारंग

गुलाल रंग भराकि न डारो १४८

शहाना

अवगुन भर्यो सकलहूं १९०
आछी निभातसों खेले १९४
कूंजन उडत है गुलाल १९३
गूंद ला मालन फुलोंदा १९१
जाने दे मैका सुनो १८९

शुद्ध सारंग

माई री मैं कासे कहूं १२७
सब बिध काज १२७

सामंत सारग

सामंत सारंग बिलसत १३९

सिंदूरा (सैंधवी पहा)

सिंध

आज सलोनेनें रातमें ८५

सुघराई

अधग्भुजतवा करि हो १७१
करम कर करीम रहीम १८०
घुंघट खोल बनी देखो १८३
जाने ना देउंगी पियाको १७७

पृष्ठ

तोरे गरजवा हां रे पिया १७३
दैया पीयाबिन मैका १७०
पायल रुमझुम बाजे १७४
बल्मा रे चूनरिया मैका १७२
बार बार बार बार १७५
सूंदर नवेली अलबेली १८२
हुकुमकी बांधी साहेबके १७६
हो मटकी मोरी रे (मध्यलय) १७८
हो मटकी मोरी रे (मध्य-विलंबित) १७९

सुहा—सुघराई

सहेलरिया आई रे सब १८५

सुरमल्लार

अब घटही देख डरी २५१
आये गरजत बादरवा अतही २५६
गावो गुनी सकल २४७
घोर घोर घोर घोर २५३
द्यानि तोम्ता तोम्ता ना ना ना २५४
बरखारुत बैरि हमारे २४८
बरसनके बादर कारे २४९
बादर्वा बरसनको आये २५२
हरिसों इतना कहियो जाय २५७

सूहा

अक कक्क कक कक्क १६१
आज रे बधावा बने लाडले १६०
ए री मैं कासे कहूं जाय वेतो १६६
कनकबैंदी उलटे रही १६५
करहार प्रिय ठाठ १५६
का करूं हो काहां करूं १५८

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

	पृष्ठ
पल न सोहाय हररंग	१५९
रथकी गरुर धूर असमान	१६२
सोहत गलबीच बैजौंती माला	१५७
हरी हरि कूंजनमें	१६३
सघवी (सिंदूरा)	
आज नन्दलाल मुखचन्द नैनन	७५
उन बिन कल नहि एक घरी	७४
ए री दैया अन्न ना जाऊं ब्रिजमें	८१
ए री मेरे मुखपर	७९
ए री मैतो जब जानूं	८२
कौन हरे दुख मो मनको	७३
पीतकि रीत न जानी	७८
बिघन बिनाशना चतुरभुजा	७२
लोचन बिशाल बनमाल	७६
होरी खेले सौंत	८०
हंसकंकणी	
करता सो पौंडित मानो	११०
तेंडेरे घोल घोल	१११
धन हंसकंकनी	१०९
आसावरी थाट (राग १०)	
कोमल देसी	
गोकुल धूम मचाई	३१९
खट	
आज नन्दलाल मुखचौंद	३५०
आज ब्रिजराजकी सरस	३४५
आहो गोबिंद ब्रिजचौंदसा	३४६
उठो प्यारे भोर भई जगत्	३४४
ए री आज सखी बनतें बने	३४३

	पृष्ठ
कान्हर कारो नन्द दुलारो	३४२
कौन खेले तोसे होरी	३५६
तेरो कान मानत नाहीं	३५७
नखनपर रतन लख कूंजपर	३५४
प्रथम सुध ठाठ नटभैरवी	३४१
मुकुट माथे धरे खोर चंदन	३४८
राव रे नौंद छल छंद कीनो	३४९
खट–तोडी	
घेत्तेत्ते घेतेले द्रे नाद्रे	३५८
गांधारी	
कहियो उधो तुम	३२६
कान्ह जु कान सुनी आंखन	३२९
जोगी काके मीत भइलवा	३२५
नवरिया झांझरी आन परी	३२४
बीरे बटोई मेरी श्यामसों	३२८
मारत पिचकारी दैया	३३१
सुनो ननन्दिया तोरा	३२३
होरीम कैसे करत चतुराई	३३०
गोपिका वसंत	
ए काहे हो मोहे मनावो	३७४
धाता बिधाता त्रैलोकनाथा	३७२
बियादानी दयानी बियादानी	३७३
जंगला	
भूप सखी री मिल काहे को	३६२
शंकर धम मचाइ	३६१
झीलफ	
दिर दिर तोम्ना दिर दिर	३६६
मैं तो ऐसो रंग और नहीं	३६७

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

	पृष्ठ
हजरत अली घर आनौंदे	३६८
देवगांधार	
देवगांधार सब मानत	३३५
रेनके जागे आये पियरवा	३३५
लाडील बनाबन आया सो	३३७
देसी	
अवधपुर नगरीके राजा	३१३
गूंद गूंद लावो रे मालनिया	३०१
उडौंडन बाजे उलल्ला मुरारे	३०५
चतर बालमवा भयो परदेसी	३००
जिन छुवो मोरा अचरवा	३१८
निरौंजन कीजे मलमूक्त मेरे	३०३
नैनां लगे री आली उनसें	३०७
नैया मोरी भई पुरानी	३१०
पिया हम वारी तोरे ब्रिज	३११
बालम हमरे विदेस गये	३१६
मितवा बालमुवा गैला	२९९
मेरा मन हार लीनो रे	३१०
सखि ठाडो सुंदर सांवरो	३१७
सखि मैका चेन न आवे	३०९
साचि कहत है अदारंग	३०२
सिंध भैरवी	
ग्यान गुन दाता रब माता	३७७
मंदर पंचम खरज समगहत	३७८
भैरवी थाट (राग ५)	
उतरी गुणकली	
ताना नादिर दिर तोम्तानाना	३९४

	पृष्ठ
बिलासखानी तोडी	
अनहत शब्द उपज्यो मो	३८५
अब मोरे कौंथा एक पल	३८३
ए मोरी अगिया दरकी	३८६
जबंत मनमोहन देखिला	३८४
नीके घूंगरिया ठुमकत	३८२
भूपाल तोडी	
सुगौंध मलयागरमें सुवास	३९२
मोटकी	
मोह लियो मन सखि गिरधारी	३८९
वसंतमुखारी	
मेल बकुलाभरन करत	३९६
तोडी थाट (राग ५)	
अंजनी तोडी	
निद्रा हू नहीं आवे री	४११
गुर्जरी तोडी	
नारायन हर तूंही करतार	४०२
बहादुरी तोडी	
वारूं मुखचंद्र चंद्रिका	४०८
लक्ष्मी तोडी	
मान मनावन आयो	४०७
रूपवौंति गुणवौंति	४०६
लाचारी तोडी	
लागो हि आवे मोसों	४०४

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

चीजांची वर्णानुक्रमाप्रमाणें सूची.

पृष्ठ

अ

अक्क कक्क कक कक्क (सूहा) १६१
अखियां लाग रही मोरी (देवसाख) २१३
अधग्भुजतवा करि हों (सुधराई) १७१
अनहत शब्द (बिलास. तोडी) ३८५
अपनी बिथाको आली (पटमंजरी) १५२
अपने अपने घरकी (मध्य. सारंग) १२१
अब घटही देख (सुरमल्लार) २५१
अब मान मना हरि (धानी) १०४
अब मोरे कौंथा (बिलास. तोडी) ३८३
अरि बिरआ पिया (प्रदीपकी) १०६
अवगुन भर्यो सकल (शहाना) १९०
अवधपुर नगरीके राजा (देसी) ३१३
अहि यो मुने पीर (मालीगौरा) १५

आ

आछी निभातसों खेले (शहाना) १९४
आज अंजन दियो (मध. सारंग) ११९
आज कृपा करे आये (धनाश्री) ९९
आज धरतीले (धूंडियामल्लार) २७५
आज नन्दलाल मुखचंद (सिंदूरा) ७५
आज नन्दलाल मुखचौंद (खट) ३५०
आज बालम (बढहंस सारंग) १३५
आज ब्रिजराजकी सरससूं (खट) ३४५
आज रे बधावा बने (सूहा) १६०
आज सलोनेनें रातमें (सिंध) ८५
आपहि होत आद अंत (मालगुंज) ४१४

पृष्ठ

आये गरजत बादरवा (सूरमल्लार) २५६
आये घेर घोरे कोर (मेघमल्लार) २३८
आये सावन सोहावन (बरवा) ९१
आयो अब बरखा (मेघमल्लार) २४२
आहो गोबिंद ब्रिजचौंद (खट) ३४७

उ

उचट गई मोरी नींद (भटियारी) ५४
उठो प्यारे भोर भई जगत (खट) ३४४
उडौंडन बाजे उलल्ला मुरारे (देसी) ३०५
उनबिन कल नही एक (सिंदुरा) ७४
उमंड घुमंड मेघ (मेघमल्लार) २२७

ए

एकपल हूं न जाने न देहों (पूरब्या) ४
ए काहे हो मोहे (गोपीवसंत) ३७४
ए मग वारन (नायकी कानडा) २००
ए मध मौंडल (नायकी कानडा) २०९
ए मुरलीवाले (ललिता गौरी) ६७
ए मोरी अंगीया (बिलास. तोडी) ३८६
ए रस रास रसुर सोरे (मालिगौरा) १३
ए री आज सखी बनतें (खट) ३४३
ए री आजे आनौंद (साजगिरी) ६३
ए री दैया अब ना जाउं (सिंदूरा) ८१
ए री माई पियाके (चंचल. मल्लार) २७४
ए री मेरे मुखपर डारी (सिंदूरा) ७९
ए री मैं कासे कहूं (सूहा) १६६
ए री मैका नाही परे (बरवा) ९०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

पृष्ठ

ए री म ता जब जानूं (सिंदूरा) ८२
ए रुठ मा हे कारी कतली (भंखार) ६०

ऐ

ऐसी सरदाई खसखानकी (मधमाद्सारंग) १२०
ऐसो खेलन बदौंगा अनोखे (रामदासी मल्लार) २६३

क

कनकबैंद्दि उलटे रही (सूहा) १६५
करता सो पौंडित (हंसकंकणी) ११०
करम कर करीम रहीम (सुघराई) १८०
कर याद प्रभूको आज (मालीगौरा) ११
करहार प्रिय ठाठ सुध राग (सूहा) १५६
कलस ज्योत लागी रहे (जेत) २४

क

कहीयो उधो तुम जो (गांधारी) ३२६
का करूं हो काहां करूं (सूहा) १५८
कान्ह जु कान सुनी (गांधारी) ३२९
कान्हर कारो नंद दुलारो (खट) ३४२
कामको दमामे (मियांकी सारंग) १४५
कांस्कुत्ररवा जाइल हमरा (विभास) ३४
क्रिर्पा करे जोगिडा (कौंसीकानडा) २२२
कूंजन उडत है गुलाल (शहाना) १९३
कौन खेले तोसे होरी (खट) ३५६
कौन हरे दुख मो मनको (सिंदूरा) ७३

ख

खरहरप्रिया मेल जत्र (आभोगी) २८४

पृष्ठ

ग

गरज घटा घन कारे (मेघमल्लार) २२९
गावत रागनि गुनिजन बरवा (बरवा) ८७
गावो गुनी सकल राग (सुरमल्लार) २४७
गुनिजन करत मेल (श्रीरंजनी) २८१
गुलाल रंग भरकि न (लंक.सारंग) १४८
गूंद गूंद लावो रे मालनिया (देसी) ३०१
गूंद ला मालन फुलोंदा (शहाना) १९१
गोंकुल गांवके बसैया (पंचम) ४८
गोकुल धूम मचाई (कोमल देसी) ३१९
ग्यान गुन दाता (सिंध भैरवी) ३७७

घ

घोर घोर घोर घोर (सुरमल्लार) २५३
घुंघट खोल बनी देखो (सुघराई) १८३

च

चतर बालमवा भयो परदेसी (देसी) ३००
चमक बिजरिया बरस (मेघमल्लार) २३१
चरन धर आये रि मोपर (आभोगी) २८६
चंगे काम होये (साजागिरी) ६४
चौंद्रसो आनन खंजन (पलासी) ११३

ज

जबतें मनमोहन (बिलास. तोडी) ३८४
जयति सिरि राधिके (आभोगी) २८५
जाने दे मैका सुनो (शहाना) १८९
जाने ना देऊंगी पियाको (सुघराई) १७७
जिन छुवो मोरा अचरवा (देसी) ३१८
जोगी काके मीत (गांधारी) ३२५
जोगी जगत्याग (पंजाबी बरवा) ९३

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

पृष्ठ

ढ

ढपकी धुकारे बाजत (मध्य.सारंग) १२४

त

तानाना दिर दिर तोम्तानाना (उतरी गुणकली) ३९४
ताल सुर के भेद (बडहंस सारंग) १३३
तुम घनसे घन गरजे (मीरांबाईकी मल्लार) २७२
तूं झकझोर झकझोर (बरारी) ३०
तूं लागी मान करनको (मेघमल्लार) २४१
तेरा चोलरा दुलरा (मालीगौरा) १४
तेरो समरन करूं (मेघमल्लार) २२८
तेरोहि छेल मोसों (रामदासी मल्लार) २६१
तेरो कान मानत नाहीं (खट) ३५७
तेंडेरे घोल घोल घती (कंकणी) १११
तोंरे गरजवा हां रे पिया (सुघराई) १७३

द

दयानिध दया कर दीजे (मियांका सारंग) १४४
दाता बिधाता त्रैलोकनाथा (गोपीवसंत) ३७२
दानव दलन काज (देवसाख) २१५
दानि तोम्ता तोम्ता (सूरमल्लार) २५४
दिर दिर तोम्ना दिर (झीलफ) ३६६
दुरगे हरनि दोष (देवसाख) २१४
देवगांधार सब मानत (देवगांधार) ३३५

पृष्ठ

देया पीयाबीन मैका (सुघराइ) १७०
दौंपति राज रहे (नायकी कानडा) २०३

ध

धन हंसकंकनी (हंसकंकनी) १०९
धाता बिधाता त्रैलोकनाथा (गोपीवसंत) ३७२
धूप परत आली (बडहंस सारंग) १३२
धूम आये बदरिया भरे (मेघमल्लार) २३२
धेत्तेते धेतेले द्रे नाद्रे (खट–तोडी) ३५८

न

नखनपर रतनलख (खट) ३५४
नजरे नही आंदाने (नटमल्लार) २६७
नवरिया झांझरी आन (गांधारी) ३२४
नहिं मानत नारि गुमान (बरवा) ८८
नारायण हर तूंही (गुर्जरी तोडी) ४०२
निद्रा हुं नही आवे (अंजनीतोडी) ४११
निरौंजन कीजे मलमुक्त (देसी) ३०३
निसदिन नवि सुमरन (भटियार) ५२
नीके घूंगरिया (बिलास तोडी) ३८२
नैनां लगे री आली (देसी) २०७
नैया मोरी भई पुरानी (देसी) ३१०

प

पतिया रे लिख भेजूं (पटमंजरी) १५३
पल न सोहाय हररंगके (सूहा) १५९
पापी हरिमुख बोल रे तूं (नायकीकानडा) १९९
पायल रुमझुम बाजे (सुघराई) १७४
पिया घर नांहा कैसे (प्रदीपकी) १०७

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

पृष्ठ

पिया हम वारी तोरे (देसी) ३११
पियु लिख ना पठाये (नटमल्लार) २६६
पीताकि रीत न जानी (सिंदुरा) ७८
प्यारे वाको कांहां पाऊं रे (मियांकी सारंग) १४२
प्रथम गुन बिचार करिये (पंचम) ४३
प्रथम सुध ठाट नटभैरवी (खट) ३४१
प्रबलदल साज जग (मेघमल्लार) २३५
प्रेमनगरकी डगरकठिन(चंद्रकौंस)२८९

ब

बनरा मोरा प्यारा ब्याहन (नायकी कानडा) २०१
बनवारी बिन मोको आली (नट मल्लार) २६८
बलमा रे चूनरिया मैका(सुधराई) १७२
बरखारुत आगम रुपमंजरी २७८
बरखारुत बैरी हमारे (सूरमल्लार) २४८
बरनी न जाये मोसें (भटियारी) ५३
बरसनके बादर कारें (सूरमल्लार) २४९
बादरवा बरसनको (सूरमल्लार) २५२
बार बार बार बार (सुधराई) १७४
बालम हमरे बिदेस गये (देसी) ३१६
बिघन बिनाशना चतुर (सिंदूरा) ७३
बिद्यादानी दयानी (गोपीवसंत) ३७३
बिंबोठन कुंडल गोल कपोल (नायकी कानडा) २०६
बिरहन बावरी बेग सुघले (बरारी) २८
बीरे बटोई मेरी श्याम (गांधारी) ३२८

पृष्ठ

भ

भूप सखी रि मिल काहे (जंगला) ३६३

म

मगन रहो रे दालिद्र (मेघमल्लार) २३३
मधमाद सारंग औडव (मधमाद सारंग) ११८
मंद्र पंचम खरज (सिंध भैरवी) ३७८
माई री मै कासे कहूं (शुद्धसारंग) १२७
मांगत पना इश (मियांकीसारंग) १४२
माधवा माधवा माधवा (पंचम) ४६
मान मनावन आयो (लक्ष्मीतोडी) ४०७
मारत पिचकारी दैया (गांधारी) ३३१
मारुव समाख्यात मेलन (पंचम) ४२
मितवा बालमुवा गैला (देसी) २९९

म

मुकुट माथे धरे खोर (खट) ३४८
मेरा मन हार लीनो (देसी) ३१०
मेरे मन लाग रही (मालीगौरा) १२
मेरो मन सखि (बडहंस सारंग) १३१
मेरो मन हर लीनो इन (भटियार) ५५
मेल बकुलाभरन (वसंत मुखारी) ३९६
मैं जब देखी री (कौंसी कानडा) २२१
मैं तो ऐसो रंग और नहिं (झीलफ) ३६७
मैं तोहे धाऊं अब पीरे (विभास) ३८
मोपे रंग डारो री अधक (बरवा) ९२
मोरा रे मीत पियरवा (विभास) ३६
मोरे राजा आनौंद करो (जेत) २२
मोरे राजा आनौंद करो (जेत) २३

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

पृष्ठ

मोह लियो मन सखि (मोटकी) ३८९
मौंदर बाजे बाजे रे (पूरबा) ५

र

रतिया बीत गई करुं (देवसाख) २१२
रथकी गरूर धूर असमान (सूहा) १६२
रबगुन गा रे तूं समझ (भंखार) ५८
रबाको नाम सुमर मना (विभास) ३३
राधे आये मेघ हरिको (मेघमल्लार) २३७
राजनके सिर ताजा राजा (कौंसी कानडा) २२३
राजा सिरिराम राम (मालीगौरा) १७
राम नाम ले ले मनमें (पंचम) ४४
राव रे नौंद छल छंद (खट) ३४९
री ढप बाजन लागे (मालीगौरा) १८
रूपबौंती गुणबौंती भागवौंती (लक्ष्मीतोडी) ४०६
रेनके जागे आये (देवगांधार) ३३५

ल

लागोही आवे मोसों करत (लाचारी तोडी) ४०४
लाडील बनाबन आया(देवगांधार)३३७
लाल लाडली खेल निकसे (नायकी कानडा) २१०
लाल हमीसों अब काहे बात (बडहंस सारंग) १३६
लिखत मधमाद बुध ओडव (मधमाद सारंग) ११७
लोचन विशाल बनमाल (सिंदूरा) ७६

पृष्ठ

व

वारूं मुखचंद्र (बहादुरी तोडी) ४०८

श

शास्त्र सुमत राग गाय (धनाश्री) ९८
शंकर धूम मचाई हेरी (जंगला) ३६१
श्याम छबी धर फिरे (गौड) २९२

स

सकल बन हूं लाये भूम (रामदासी मल्लार) २६२
सखी ठाडो सुंदर सांवरो (देसी) ३१७
सखी ब्रिजके खिलैया (मधमादसारंग) १२३
सखी मैका चैन न आवे (देसी) ३०९
सजन बिन भई निरास हूं (नायकी कानडा) १९८
सबबिध काज हमरे सम्हारे (शुद्ध सारंग) १२७
सहेलरीया आई रे (सुहा-सुघराई) १८५
साचि कहत अदारंग यह (देसी) ३०२
साजन आये मोरे घरे (भंखार) ५९
सामंत सारंग बिलसत चतुर (सामंत सारंग) १३९
सास सदन मदन कदन (धनाश्री) १००
सुखकर आई रे पियाके (नायकी कानडा) २०२
सुगौंध मलयागरमें (भूपाल तोडी)३९२
सुंदर नवेली अलबेली (सुघराई) १८२
सुखकर आई रे (नायकी कानडा)२०२

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

	पृष्ठ
सुनो ननंदिया तोरा बीर (गांधारा)	३२३
सुमरन करले जिया (बरारी)	२९
सो अब मोरे सुरजनवा (विभास)	३६
सोच समझ मन अब मान (बरवा)	८७
स	
सोहत गलबीच बैजैंति (सूहा)	१५७
ह	
हजरत अली घर आनौंद (झीलफ)	३६८
हमारी को ना सुने आली (बरवा)	८९
हमे बोली बोल (चरजूकी मल्लार)	२७३
हरिसों इतना कहियो (सुरमल्लार)	२५७
हरी हरी कूंजनमे हरी (सूहा)	१६३
हुकुमकी बांधी साहेबके (सुघराई)	१७६
हो मटकी मोरी रे श्याम (सुघराई)	१७८
हो मटकी मोरी रे श्याम (सुघराई)	१७९
होरी खेले सौंत सुजाने (सिंदूरा)	८०
होरीमें कैसे करत चतुराई (गांधारी)	३३०
होवन लागी सांझ चेतो (पूर्वकल्याण)	८

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

शुद्धिपत्र

पृष्ठ.	पंक्ति.	अशुद्ध.	शुद्ध.
पृष्ठ	पंक्ती	अशुद्ध	शुद्ध
४	१०	SS	S S
६	३	निजठि	निज ढिं
७	७	सां रेंसां	सां रेंसां
१०	८	निरेंसां	निरेंसां
		सा प	सा प
११	३	म म	मं मं
		मं	मं़
	८	ग़	ग़
		ग	सा
	८	नि़ री सा सा	नि़ री सा सा
		ध	ध़
१२	७	नि़	नि़
		म	मं
	१६	प	प
१३	११	सां	सा
		ग़	सा
१४	१२	नि़	नि़
		ध	ध़
	१४	मं़ध	मं़ध़
		ग़	ग
	१४	नि़ री	नि़ री
१५	७	धSS री	धSS री ×
		ध	ध़
	१४	नि़	नि़
१७	५	प	प़

पृष्ठ.	पंक्ति.	अशुद्ध.	शुद्ध.
		रे	रे
२१	४	गसा	गसा
		नि	नि़
	४	सा	सा
२३	५	मौं	नौं
	५	नि	नि़
२४	१२	म S	न S
		नि	नि़
२५	१	सां	सा
		री	री
२९	१	ग	ग
	८	ले २	ले ०
३५	२	रे -	रे S
४०	१०	आयेहे	आरोहे
४२	१६	दी ३	ही ३
४५	१०	S	–
		सा	सां
४८	७	ध	ध
५३	१०	SSत	SSतें
	१४	तैसा	तैसो
५४	२	तS	Sद
६०	६	तली	लली
		ग	ग
	१०	मम	मग
६१	९	कोमलर्षभा	कोमलर्षभः
६२	१२	मंधम	मंधमं

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

पृष्ठ	पंक्ति.	अशुद्ध.	शुद्ध.
		धृ	धृ
६३	९	मं	मृं
६५	११	सा	स्रा
		नि	ध
६६	१६	मपम	मपर्म
६७	३	ध	धृ
	१३	कि	फि
		प	म
७३	३	री	री
७५	२	रे	रै
७७	१२	स	सां
	१३	भ	भा
७८	४	पीन	पीत
८२	६	ए	ए॰
	८	नू	नू॰
	१०	लै	ल॰
	१२	खे	खे॰
	१४	ए	ए॰
८३	३	न	न॰
	५	बो	बो॰
	७	पा	पा॰
	९	ए	ए॰
८५	८	सा |	सा | सा
८६	३	सवद	संवद
	१३	दोन्ही ऋषभ	दोन्ही गांधार

पृष्ठ.	पंक्ति.	अशुद्ध.	शुद्ध.
८७	१०	निृ	नि॒
		व	व
८९	११	कोऽ	कोउ
९५	४	वर्जितर्षभ	वर्जितर्षभ
		मं	म
१०१	६	मप	मप
१०६	६	रऽ	रऽऽ
		निृ	नि॒
	१२	धप	धप
१०७	२	इ	ड
		री	नि॒
११३	१४	प	प
		मं	मं
११७	१०	रीं	रीं
	११	मे	भे
११९	५	आ	सा
		प	प
१२४	१३	वि॒ध	नि॒ध
१३२	१७	मों	मों
		मध	मध
१३५	५	नि निपम	नि॒नि॒पम
१४२	९	ढुंड,	ढुंडदि
		री म री सा	
१४६	८		ग्रेऽऽ हीऽ (स्था.प्र.)
१४९	४	आ	आं
		प	पृ
१५३	१३	नि॒,सानि॒	नि॒,सानि॒

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

पृष्ठ.	पंक्ति.	अशुद्ध.	शुद्ध.
		प	प
१५७	१	नि	नि̱
		सा	सा
१५९	५	रीरी	री री
१६०	११	सु	सुं
		रीं	रीं
१६६	९	नि̱	नि̱
१८५	१५	लऽऽमा	लऽऽमं
२०७	९	कं	कुं
२१८	१६	साज्ञैः	स्तज्ञैः
२२३	१	नि̱सा	नि̱सा
२२६	४	सानि̱प	सानि̱प़
२३९	५	- सा	सा -
	६	ऽहै	हैऽ|
	१०	नि̱ सां	निसां
२५१	४	व	ब
		सां	सां
२५५	५	निसा	नि सां
	७	री नि̱	री नि̱
२५८	७	ने	नै
	७	छ	झ|
		प	प
२६२	९	सां सां(सां)	सां सां(सां)
२६५	७	छा	च्छा
२६६	८	ने	वे
२६७	१०	ने	वे
	१२	ण	पां
	१४	रे	रें

पृष्ठ.	पंक्ति.	अशुद्ध.	शुद्ध.
२७०	११	पध̱मप	पधमप
	१२	सांनि̱ध̱प	सांनि̱धप
		मम सां	मम सा
२७१	५	ग̱ग̱मरे	ग̱ग̱मरे
२७२	३	- री	सारी
		सां	सां
२७४	१२	री	रीं
२७७	४	मल्लाराच्या	या मल्लाराच्या
		रीं	री
२७८	१६	,गग	,ग̱ग
२८१	३	ग	ग̱
२८३	११	मगमध	मग̱मध
		ध	ध
२८५	१	सा सा	सां सां
२८६	३	सां	रीं
२९१	७	नि̱धसां,सा,	नि̱धसां,सां,
२९४	१०	मम	ग̱म
२९७	१२	असावरी	आसावरी
		म	म
२९९	७	री-मप	रीमम
	१२	सारीं	सांरीं
३०१	२	अगदऽ	अगदउ
		मम	मम
३०२	३	पग̱—	पग̱री
३०३	१	रीसां	रींसां
		नि̱	नि̱
३०४	८	ध	ध̱
		नि̱	नि̱
३०४	१०	ध	ध̱

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

पृष्ठ.	पंक्ति.	अशुद्ध.	शुद्ध.
		म	म
३०५	११	ध	ग
		नि	नि
३०६	१३	धप-	धपप
		सां	सां
३०९	१२	रींसा	रींसां
		सां	सां
	१२	निसा	निसां
		निसा	नि़सा
	१४	रीरी	रीरी
		मम	रीम
३११	१	,पप	,पप
		रीं	रीं
	४	ग	गं
		मम	रीम
	८	पप	पप
३१४	९	ठे	ठै
		म	म
३१५	१	मग	पग
		सां	सां
	६	ग	गं
		मे	म
३१९	८	मपग	पपग
	१३	घूमं	धूम
		सां	सां
३२८	७	गरीं	गंरीं
	१३	हु	उ
३३३	३	ध्रुवमेह	ध्रुवमिह
३३४	३	धुम	धुप
३३५	१६	रेऽ	रैऽ
३३६	४	रे,	रैऽ
		सां	सां
	८	री	रीं
	१३	रेनके	रैनके
			म
३३७	५	पग	पग
		नि	नि़
	७	नी	नी
	१३	री	री
३४१	४	नठ	नट
३४२	१०	ने	नै
	१०	नि	न
		प	म
३४३	९	मनिप	मनिप
			निध|प
३४५	७		उठों|ऽ
		स	सां
३४७	१४	नि	नि
		निनि	निनि
३४८	७	पधध	मधध
		सां	सां
३५०	४	ग	गं
		म	म
३५४	७	गं	ग
		मम	म
३५६	७	गग	-ग
	७	प-म-	प-प-
		घ	ध
	९	सां	सां

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

पृष्ठ.	पंक्ति.	अशुद्ध.	शुद्ध.
	१२	दि	रि
३५९	२	लौ	लौं
	२	लौ	लौं
३६४	३	धप	ध॒प
	७	ऽध	-ध
३६५	१६	मप़ग॒	मपग॒
३६६	७	ध	ध॒
	९	ध	ध॒
	९	मरी	मग॒
३६७	२	सग	सग॒
३७०	४	हूं	हू
३७२	४	दा	धा
		म	म
३७७	९	ग	ग॒
	१०	सा	सा
	११	ऽ	र
		रीं॒	री॒
३७८	१	सां	सा
	१२	ध़नि़	ध़नि॒
३८२	७	री॒नि॒--	री॒नि॒
	८	ऽऽऽऽ	ऽऽ|
	१३	निया	जिया
		री॒	री॒
	१४	नि॒	नि़
		ध॒	ध॒
३८३	५	पध	पध॒
		सा	सा
	७	ध॒	ध़
		ध॒	ध़
	१०	पध	पध॒
	१०	री॒ध॒	रीध़
३८५	१०	ऽध|ट	ऽध|ट
३९१	११	वर्ज्य आहे	वर्ज्य आहेत
३९३	१०	रें	रें॒
४०१	३	षंचमो	पंचमो
	११	मध्यम	मध्य व
४०३	७ व ८	दोन्ही धैवत व दोन्ही दोन्ही ग	
४०५	९	मप	मप
४०६	४	नि़	नि॒
		प	प
४०७	८	नि॒ध॒	नि॒ध
		नि॒	नि॒
४०८	८	धध	ध॒धं
	१२	ध़-म़	ध़-प़
४०९	८	का-	काऽ
४१२	८	सां-सां-	सां-सांसां

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi